ASIMOV

Eu, robotul

SF
6

Teora

Internet: www.te

Isaac Asimov

Eu, Robotul

(Titlu original: I, ROBOT – 1950)

Traducere de Dana Crivăţ

Versiunea 5.1 standard RIF1

Eu, Robotul

CELE TREI LEGI FUNDAMENTALE ALE ROBOŢILOR

1. Robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului sau să îngăduie, prin neintervenţie, să i se întâmple ceva unei fiinţe umane.

2. Robotul trebuie să asculte poruncile omului, dar numai atunci când ele nu contrazic legea 1.

3. Robotul trebuie să-şi apere existenţa, dar numai atunci când grija de sine nu contrazice legea 1 sau legea 2.

Manualul de robotică
Ediţia 56 – anul 2058

INTRODUCERE

M-am mai uitat o dată peste însemnări fără să fiu deloc mulţumit. Petrecusem trei zile întregi la „Roboţii americani”, cât despre rezultat, tot aşa de bine aş fi putut sta acasă, consultând Enciclopedia „Telluria”.

Susan Calvin s-a născut în 1982, ceea ce înseamnă că acum are 75 de ani. Dar asta ştie toată lumea. Societatea „Roboţii americani” are cam tot 75 de ani pentru că Lawrence Robertson căpătase aprobarea să înfiinţeze ceea ce avea să devină cu vremea cea mai ciudată industrie din istoria omenirii în chiar anul naşterii d-nei dr. Calvin. Dar şi asta o ştie toată lumea.

La douăzeci de ani, Susan Calvin a luat parte la seminarul de psiho-matematică la care dr. Alfred Lanning de la „Roboţii americani” a prezentat primul robot mobil prevăzut cu voce. Era un robot neperfecţionat, mare şi mut, care mirosea a ulei şi care era destinat lucrărilor de exploatare a minelor de pe Mercur. Dar ştia să vorbească şi să desluşească ceea ce i se spunea.

La acel seminar, Susan nu luase cuvântul şi nici nu participase la discuţiile ce urmară după aceea o bună bucată de vreme. Era o fată tânără, cu o înfăţişare simplă, cam incoloră, rece şi rezervată, care se apăra de ostilitatea lumii înconjurătoare printr-o imobilitate a feţei, împietrită ca o mască, şi printr-o hipertrofiere a intelectului. Dar, în timp ce asculta şi observa, fu cuprinsă de un mare entuziasm.

Îşi termină studiile la Universitatea Columbia, în anul 2003, apoi începu să-şi pregătească doctoratul în cibernetică.

Tot ceea ce se făcuse pe la mijlocul secolului al douăzecilea în domeniul maşinilor de calcul fusese dat

uitării de când Robertson venise cu descoperirea căilor cerebrale pozitronice. În locul kilometrilor de relee şi al celulelor fotoelectrice de odinioară, se folosea acum o sferă spongioasă de platiniridium de mărimea creierului omenesc.

Susan Calvin învăţase să calculeze parametrii necesari pentru stabilirea variabilelor posibile din interiorul unui creier pozitronic; ştia – pe hârtie – să construiască creiere al căror răspuns la anumiţi stimuli putea fi prevăzut cu precizie.

În 2008 îşi luă doctoratul şi se angajă ca specialist în psihologia roboţilor la „Roboţii americani”, devenind primul mare practician al noii ştiinţe. Preşedinte al societăţii era tot Lawrence Robertson, iar Alfred Lanning conducea sectorul experimental.

Timp de cincizeci de ani, Susan Calvin observase îndeaproape progresele realizate în acest domeniu, progrese la care contribuise în mare parte.

Acum, în sfârşit, hotărâse să se retragă. Nu putea fi vorba de o retragere totală, căci nu i-ar fi îngăduit firea să rămână departe de activitatea ştiinţifică; dar pe uşa laboratorului ei apăruse un alt nume.

Acestea erau faptele pe care le aflasem. Mai aveam o listă lungă cu titlurile lucrărilor semnate de ea şi cu toate inovaţiile şi descoperirile pe care le făcuse; cunoşteam, de asemenea, an cu an şi treaptă cu treaptă, evoluţia carierei ei. Pe scurt, îi cunoşteam în amănunt viaţa profesională.

Cu toate astea nu eram mulţumit.

Trebuia să scriu o serie de articole la „Presa Interplanetară” şi ceea ce ştiam nu era suficient. Mai voiam ceva. I-am cerut o nouă întrevedere şi i-am spus:

— Dr. Calvin, în mintea oamenilor, dumneavoastră şi „Roboţii americani” sunteţi două noţiuni care coincid. Retragerea dumneavoastră marchează încheierea unei etape şi…

— Dumneata ai vrea să discutăm din punct de vedere uman? mă întrebă, fără să zâmbească.

Cred, de altfel, că nu zâmbeşte niciodată. Avea privirea îngheţată, chiar când nu era supărată. Simţeam cum mă străpung ochii ei şi-mi dădeam seama că putea citi în mine ca într-o carte, că oricine în faţa ei devenea transparent.

— Întocmai – am răspuns.

— Un punct de vedere uman în legătură cu roboţii? E o contradicţie.

— Nu, doamnă doctor. E vorba de punctul dumneavoastră de vedere.

— Şi eu am fost de atâtea ori acuzată că aş fi un robot!... Nu ţi-a spus nimeni până acum că n-aş fi om?

Îmi spusese multă lume, dar n-avea nici un rost să-i mărturisesc.

Se ridică în picioare. Nu era prea înaltă şi părea fragilă. Am însoţit-o până la fereastră şi am privit amândoi afară.

Birourile şi atelierele „Roboţilor americani” alcătuiau un mic orăşel. De la fereastră, întreaga suprafaţă pe care clădirile fuseseră înălţate după un plan riguros, apărea ca o fotografie luată din avion.

— La început, când am venit aici – spuse Susan Calvin – lucram într-o odăiţă a unei clădiri care se afla acolo unde acum e cuptorul. Îmi arătă locul cu degetul. A fost dărâmat înainte de a te fi născut dumneata. Eram patru în încăperea aceea, fiecare era stăpân pe câte o jumătate de masă. Fabrica se compunea dintr-o singură clădire şi scotea doar trei roboţi pe săptămână. Şi acum, priveşte!

— Au trecut cincizeci de ani!

— Cincizeci de ani nu-s chiar atât de mulţi, când priveşti în urmă; te şi miri cum au trecut atât de repede.

Se întoarse la birou şi se aşeză. Părea tristă, deşi faţa nu-şi schimbase expresia.

— Ce vârstă ai? vru să ştie.

— Treizeci şi doi – i-am răspuns.

— Atunci nici măcar nu ştii cum arăta lumea când nu existau roboţi. A fost o vreme când omul trebuia să înfrunte singur universul, fără să aibă nici un prieten, nici un aliat. Acum are alături nişte făpturi în stare să-l ajute; nişte făpturi mai puternice decât el, mai credincioase, mai folositoare şi care i se dăruiesc cu totul. Omul nu mai este singur. Te-ai gândit vreodată la asta?

— Nu, niciodată. Pot să vă citez?

— Poţi, poţi. Vezi, pentru dumneata un robot e un robot. Sârmărie şi metal, electricitate şi pozitroni, minte şi fier. Făcut de mâna omului şi, la nevoie, distrus tot de mâna omului! Dar dumneata n-ai lucrat cu ei, nu-i cunoşti. Sunt mai de nădejde decât noi, oamenii.

Voiam s-o fac să vorbească:

— Ne-ar face plăcere să ne povestiţi mai pe larg, să ne expuneţi punctul dumneavoastră de vedere asupra roboţilor. Ştiţi, „Presa Interplanetară” e răspândită în întreg sistemul solar. Avem aproximativ 3 miliarde de cititori şi cred că pe toţi îi interesează ceea ce aţi putea să ne spuneţi dumneavoastră în legătură cu roboţii.

Nu mai era nevoie s-o îndemn. De altfel, părea că nici nu m-a auzit. Vorbea ca pentru sine:

— Toată lumea ar fi trebuit să-şi dea seama de asta de la început. Încă înainte de a veni eu se cumpărau roboţi, dar numai pentru treburi pământene. Bineînţeles că pe vremea aceea nici nu vorbeau. Apoi s-au perfecţionat, au început să semene din ce în ce mai bine cu oamenii, s-au umanizat şi atunci s-a dezlănţuit opoziţia. Sindicatele s-au opus ca roboţii să fie folosiţi acolo unde munceau oamenii, temându-se ca aceştia să nu devină o concurenţă a forţei de muncă umană; diverse secte religioase erau împotriva roboţilor din superstiţie sau alte motive mistice. Ce prostie şi câtă vreme pierdută în zadar! Şi totuşi, aşa s-au petrecut lucrurile.

Pe banda magnetofonului meu de buzunar se înregistra fiecare cuvânt. Cu puţină îndemânare şi pricepere poţi ajunge să înregistrezi fără a scoate aparatul din buzunar.

— De pildă, Robbie – continuă Susan Calvin. Eu n-am apucat să-l văd. În anul când am intrat la „Roboţii americani” era stricat şi demodat. Dar am întâlnit fetiţa la muzeu...

Se opri, iar eu n-am rostit nici un cuvânt. Privirea i se înceţoşă, iar gândul porni să călătorească cu ani în urmă. Avea de parcurs o distanţă mare în timp.

— Am aflat povestea asta mai târziu. Ori de câte ori eram acuzaţi de blasfemie şi de a fi „creatori de draci” mă gândeam la ea. Robbie era un robot destul de primitiv, care nu vorbea. Fusese construit şi vândut în 1966, deci înainte de epoca de fabricare a roboţilor cu indice de specializare foarte ridicat; îl cumpăraseră ca îngrijitoare de copii.

— Ca ce?

— Ca îngrijitoare de copii.

1 ROBBIE

— Nouăzeci şi opt, nouăzeci şi nouă, o sută.

Gloria îşi luă mâna ei mică şi plinuţă de pe ochi şi rămase locului, încreţindu-şi nasul şi clipind din cauza soarelui. Apoi, încercând să privească în toate direcţiile, făcu cu multă atenţie câţiva paşi, depărtându-se de copacul de care se sprijinise. Îşi întinse gâtul spre dreapta, pentru ca să exploreze desişul unui tufiş, se apropie apoi de el ca să-i cerceteze mai amănunţit ascunzişurile. Domnea o linişte deplină, întreruptă doar de bâzâitul insectelor şi, din când în când, de ciripitul unei păsărele care cuteza să iasă din umbră şi să înfrunte dogoarea soarelui de amiază.

Gloria gândea supărată: „Pot să pun rămăşag că a intrat în casă, deşi i-am spus de o mie de ori că nu-i cinstit să facă asta."

Cu buzele strânse şi cu fruntea încruntată, se îndreptă spre casa cu două etaje de peste drum.

Auzi în urma ei, dar vai, prea târziu, un foşnet, şi apoi zgomotul apăsat şi regulat pe care-l făceau picioarele metalice ale lui Robbie. Se întoarse şi-l văzu pe tovarăşul ei cum ieşea victorios din ascunzătoare şi se îndrepta în goană spre copac.

Gloria ţipă înfuriată:

— Stai puţin, Robbie! Nu-i cinstit aşa! A fost vorba să nu fugi până nu te găsesc.

Nici pomeneală ca picioruşele ei să se poată lua la întrecere cu paşii de uriaş pe care-i făcea Robbie. Dar, la o aruncătură de băţ de copac, Robbie schimbă viteza şi începu să meargă încet, încet, de parcă se târa, iar Gloria, adunându-şi toate puterile, trecu gâfâind pe lângă el, ajunse la copac şi atinse trunchiul înaintea lui.

Bucuroasă, îl privi peste umăr pe credinciosul Robbie şi cu cea mai nesăbuită lipsă de recunoştinţă, drept mulţumire că se lăsase înfrânt, îşi bătu joc de el că nu ştie să fugă.

— Robbie nu ştie să fugă – ţipă ea cu vocea ei piţigăiată de fetiţă care abia a împlinit opt ani. L-am întrecut, l-am întrecut – cânta Gloria.

Bineînţeles că Robbie nu răspunse cu cuvinte. Dar începu să fugă în jurul ei, sărind cu sprinteneală în lături, de câte ori se apropia prea mult şi era în pericol de a fi prins, până când Gloria se pomeni alergând după el, cu braţele dolofane larg desfăcute, ca să-l apuce. În zadar.

— Robbie – se rugă ea, râzând în hohote ce-i tăiau respiraţia – stai locului!

Deodată Robbie se întoarse, o ridică în sus şi o învârti, o învârti, până ce pământul, care până nu demult se afla la picioarele fetiţei, dispăru şi-i luă locul un hău albastru către care se întindeau flămânde crengile copacilor. Se trezi apoi în iarbă, sprijinită de piciorul lui Robbie şi ţinând strâns în mână un deget de metal.

După o clipă îi reveni respiraţia. Îşi trecu mâna prin păr, imitând cu stângăcie unul dintre gesturile mamei, fără să izbutească să-şi aranjeze părul ciufulit, şi-şi cercetă poalele rochiţei să vadă dacă nu cumva s-a rupt. Apoi începu să lovească cu palmele pieptul lui Robbie:

— Răule! Am să te bat!

Robbie se ghemui şi-şi acoperi faţa cu mâinile, iar Gloriei i se făcu milă de el:

— Nu-ţi fie frică, n-am să te bat, Robbie. Dar să ştii că tot rândul meu este să mă ascund, pentru că picioarele tale sunt mai lungi şi pentru că ai promis că nu fugi până nu te găsesc.

Robbie dădu din cap – un paralelipiped mic cu colţurile şi marginile rotunjite, prins printr-un con subţire şi flexibil de un alt paralelipiped mult mai mare, care servea drept piept

– şi, supus, se întoarse cu faţa spre copac. O membrană subţire, metalică, se lăsă peste ochii lui strălucitori, iar dinăuntrul trupului lui veni un sunet regulat şi desluşit ca bătaia ceasornicului.

— Să nu te prind că tragi cu ochiul sau că sari vreun număr – îl ameninţă Gloria şi se grăbi să-şi găsească un ascunziş.

Se scurseră câteva secunde riguros măsurate de tic-tacul din interiorul lui Robbie. La a suta bătaie ridică pleoapele, iar privirea lui aprinsă cercetă cuprinsul. Se opri asupra unei bucăţele de stambă colorată ce ieşea de după o piatră. Făcu câţiva paşi să se convingă că acolo era pitită Gloria.

Având grijă să rămână între Gloria şi copac, înaintă cu prudenţă spre ascunzătoare. Când se apropie într-atâta, încât nici chiar Gloria nu putea pretinde că nu a fost descoperită, întinse o mână către ea, iar cu cealaltă se lovi peste picior şi scoase un zăngănit sonor. Bosumflată, Gloria ieşi la iveală.

— Te-ai uitat! exclamă ea, dovedindu-se încă o dată total nedreaptă. Şi pe urmă, m-am săturat să mă joc de-a v-aţi ascunselea. Vreau să mă iei în spate.

Dar Robbie, jignit de această acuzaţie nedreaptă, se aşeză pe jos şi mişcă de câteva ori capul de la stânga spre dreapta. Pe dată, Gloria schimbă tonul şi deveni rugătoare:

— Hai, Robbie, am spus în glumă că te-ai uitat. Hai, ia-mă în spate!

Robbie însă nu se lăsă înduplecat cu una, cu două. Continuă cu încăpăţânare să-şi ţină privirea aţintită spre cer şi să clatine din cap.

— Hai, Robbie, te rog, te rog mult de tot ia-mă în spate!

Îşi aruncă braţele ei trandafirii în jurul gâtului şi-l strânse tare, tare. Apoi, schimbându-şi tactica, se dădu în lături:

— Bine, dacă nu vrei să mă iei în spate am să încep să plâng – şi feţişoara i se schimonosi gata de plâns.

Nici un argument nu înmuie inima tare ca piatra a lui Robbie, care clătină din cap pentru a treia oară. Gloria îşi jucă atunci ultima carte:

— Bine, dacă nu vrei – rosti ea pătimaşă – să ştii că nu-ţi mai spun nici o poveste. În viaţa mea!

În faţa acestei ameninţări, Robbie cedă pe dată şi necondiţionat şi dădu repede din cap – de sus în jos – până când metalul din jurul gâtului începu să scârţâie. Cu multă grijă, ridică fetiţa şi o aşeză călare pe umerii săi largi şi teşiţi.

Lacrimile ce stăteau gata să izbucnească din ochişorii ei dispărură ca prin farmec şi Gloria începu să chiuie de bucurie. Pielea metalică a lui Robbie, menţinută la temperatura constantă de 70° F, datorită unor bobine de inducţie de mare rezistenţă, era netedă şi plăcută la pipăit, iar gălăgia pe care o făceau picioruşele ei, lovind ca într-o tobă pieptul lui masiv, era de-a dreptul încântătoare.

— Să zicem că eşti un avion de coastă, Robbie, un avion de coastă, mare, argintiu. Întinde braţele. Hai, Robbie, trebuie să ţii braţele întinse dacă vrei să fii avion.

Robbie o ascultă. Braţele lui se prefăcură în aripi dirijate de curenţi, iar el deveni avion de coastă. Gloria răsuci capul robotului şi se plecă puţin spre dreapta. Robbie ameriză brusc. Gloria înzestră vehiculul cu un motor care făcea „brrr”, apoi cu arme care făceau „pu-u-u” şi „şş-şş-şş”. Piraţii se năpustiră asupra vasului de pe care se trăgea cu tunurile; duşmanii cădeau sub ploaia de ghiulele.

— Mai repede, fraţilor – comandă Gloria – rămânem fără muniţii!

Ochi plină de curaj, în vreme ce Robbie – devenit vas de mare viteză – parcurgea depărtările în pas accelerat. Traversă în goană câmpul şi când ajunse de partea cealaltă, la un loc cu iarba necosită, se opri atât de brusc, încât călăreţul, cu obrajii văpăi, scoase un răcnet şi se prăbuşi pe covorul moale şi verde.

Gloria gâfâia şi exclamă fericită, de-abia putând articula cuvintele:

— Vai ce frumos ne-am jucat!

Robbie aşteptă până ce îşi reveni, apoi o trase uşor de o buclă.

— Vrei ceva de la mine? întrebă Gloria, prefăcându-se neconvingător că nu înţelege ce voia Robbie.

Acesta însă nu se lăsă păcălit şi trase de buclă puţin mai tare.

— A, ştiu ce vrei. Să-ţi spun o poveste!

Robbie dădu grăbit din cap.

— Pe care să ţi-o spun?

Robbie desenă cu degetul prin aer un semicerc.

Fetiţa protestă:

— Tot asta? Ţi-am povestit „Cenuşăreasa” de o mie de ori. Tot nu te-ai săturat de ea? E o poveste pentru copiii mici de tot.

Degetul de metal desenă încă un semicerc.

— Bine, bine…

Gloria îşi revizui iute în minte povestea (şi cele câteva adaosuri personale), apoi începu:

— Eşti gata? A fost odată ca niciodată o fetiţă foarte frumoasă pe care o chema Ella. Şi fetiţa asta avea o mamă vitregă foarte, foarte rea şi două surori vitrege foarte urâte şi foarte rele. Şi…

Gloria tocmai ajunsese la punctul culminant al poveştii (suna miezul nopţii şi totul redevenea sărăcăcios, aşa cum fusese mai înainte), iar ochii lui Robbie scânteiau de atenţie, când fu întreruptă:

— Gloria!

Se auzi vocea subţire a unei femei care îi strigase numele de repetate ori şi care avea în glas o notă de enervare, semn că îngrijorarea luase locul supărării.

— Mă strigă mama – spuse Gloria, fără prea mare entuziasm. Ia-mă în spate şi să mergem spre casă, Robbie.

Robbie porni cu ea în cârcă fără zăbavă; ceva în sinea lui îi spunea că e bine s-o asculţi pe Mrs. Weston fără să stai pe gânduri. În timpul zilei, tatăl Gloriei era rareori pe acasă, în afară de duminică – astăzi bunăoară – şi părea un om bun şi înţelegător. În schimb, mama Gloriei producea asupra lui Robbie o stare de nelinişte, din care cauză acesta se ferea să dea prea des ochii cu ea.

Mrs. Weston îi zări de cum se ridicară din iarbă şi intră să-i aştepte în casă.

— Te-am strigat până am răguşit – îi spuse Gloriei cu severitate. Unde ai fost?

— Am fost cu Robbie – bâigui Gloria. Îi povesteam „Cenuşăreasa” şi nu mi-am dat seama că s-a făcut ora de masă.

— Foarte rău că nici Robbie nu şi-a dat seama.

Apoi, ca şi când asta îi amintise de prezenţa robotului, se întoarse către el:

— Poţi pleca, Robbie. Gloria nu mai are acum nevoie de tine. Şi adăugă, fără milă:

— Să nu vii până nu te chem eu.

Robbie mai zăbovi o clipă, căci Gloria îi sări în ajutor.

— Stai puţin, mamă, trebuie să-i dai voie să mai stea puţin. N-am terminat „Cenuşăreasa”. I-am promis să-i povestesc „Cenuşăreasa” şi n-am terminat.

— Gloria!

— Ai să vezi, mamă, are să fie aşa de cuminte, că nici n-ai să ştii că-i aici. Poate să stea pe scaun într-un colţ fără să spună nici un cuvânt, adică fără să se mişte. Nu-i aşa, Robbie?

Interpelat, Robbie dădu o dată afirmativ din cap.

— Gloria, dacă nu încetezi în clipa asta, nu-l vei mai vedea pe Robbie o săptămână întreagă.

Ochii fetiţei se umplură de lacrimi:

— Bine! Dar „Cenuşăreasa” e povestea lui preferată şi n-am terminat-o. Şi îi place atât de mult!

Robotul plecă foarte amărât, iar Gloria îşi înăbuşi un suspin adânc.

***

George Weston se simţea bine. De altfel, duminica după masă se simţea întotdeauna bine. Un prânz bun, o canapea moale pe care să te poţi întinde, ziarul „Times” alături, picioarele în papuci, îmbrăcat numai cu pantaloni de pijama – cum să nu te simţi bine?

Iată pentru ce nu se arătă prea bucuros când intră în odaie soţia lui. O iubea foarte mult, după zece ani de însurătoare era încă îndrăgostit de ea şi se înţelege că ori de câte ori o vedea era foarte fericit – totuşi după-amiezile de duminică erau sfinte pentru el şi noţiunea de a se simţi bine implica neapărat două-trei ore de singurătate. De aceea, nu-şi dezlipi ochii de pe reportajul asupra expediţiei spre Marte a lui Lefebre şi Yoshida (care-şi fixaseră ca punct de pornire Baza Lunară şi aveau toate şansele ca de data asta să reuşească) şi se prefăcu că n-o vede.

Mrs. Weston aşteptă două minute plină de răbdare; în următoarele două minute îşi pierdu răbdarea şi, în sfârşit, se hotărî să rupă tăcerea.

— George.

— Hm?

— George, cu tine vorbesc! Vrei, te rog, să laşi cinci minute jurnalul şi să te uiţi la mine?

Ziarul căzu foşnind pe podea, iar Weston întoarse o faţă plictisită către soţia sa:

— Ce s-a întâmplat, dragă?

— Ştii tu prea bine ce. E vorba de Gloria şi de maşinăria aceea nesuferită.

— Care maşinărie nesuferită?

— Nu te face că nu înţelegi. Mă refer la robotul căruia Gloria îi zice Robbie. N-o lasă singură nici o clipă.

— De ce s-o lase singură? Nu de asta l-am luat. Şi nu-s de acord că-i maşinărie nesuferită. Este cel mai bun robot care se găseşte în comerţ şi m-a costat o groază de bani. Totuşi, nu mă plâng, merită, şi pot spune, fără exagerare, că este mai capabil decât jumătate dintre oamenii cu care lucrez eu la birou.

Făcu o mişcare să-şi reia ziarul, dar nevastă-sa i-o luă înainte şi-l ridică ea.

— George, acum stai de vorbă cu mine. Eu nu vreau ca fata mea să fie supravegheată de o maşină. Maşina, oricât ar fi de capabilă, n-are suflet şi nimeni nu poate şti ce gândeşte. Un copil nu poate fi lăsat în grija unui obiect de metal.

Weston se încruntă.

— Când ai ajuns la concluzia asta? Robbie e cu Gloria de doi ani şi până acum nu-ţi făceai nici un fel de probleme.

— La început era altceva. Era o noutate, mă scutea de o grijă şi… era la modă. Acum însă lucrurile nu mai stau la fel. Vecinii…

— Ce amestec au vecinii? Ascultă, draga mea. Într-un robot poţi avea mult mai multă încredere decât într-o guvernantă. Robbie a fost construit pentru un singur scop: să ţină tovărăşie unui copil. Întreaga lui „mentalitate” a fost creată în vederea acestui lucru. El nu poate fi decât credincios, bun şi blând, ceea ce nu se poate spune despre nici un om.

— Dar dacă se defectează ceva? Vreun, vreun… Mrs. Weston nu prea ştia ce se află în interiorul unui robot. Dacă vreun şurub se lărgeşte şi toată maşinăria începe să funcţioneze aiurea, şi… şi…

Nu izbuti să rostească finalul de altfel previzibil al frazei.

— Prostii – o contrazise Weston, nu însă fără un tremur nervos interior. O presupunere ridicolă. Când l-am cumpărat pe Robbie, am discutat mult cu oameni competenţi despre prima lege a roboţilor. Ştii că nu se

poate ca un robot să facă vreun rău omului; cu mult înainte de a se strica, atât încât să calce prima lege, robotul nu mai funcţionează şi e scos din uz. Este o chestiune calculată matematic. În afară de aceasta, de două ori pe an vine un inginer de la „Roboţii americani” pentru a-i face o revizie completă. Sunt tot atâtea şanse ca Robbie să se defecteze dintr-o dată, câte şanse sunt ca tu sau eu să înnebunim – chiar mai puţine. Şi pe urmă, cum ai putea s-o desparţi pe Gloria de el?

Mai încercă o dată, cu timiditate, să recupereze ziarul pe care însă soţia sa îl aruncă supărată în odaia de alături.

— Tocmai asta e, George! Copilul nu mai vrea să se joace cu nimeni altcineva. Sunt atâţia băieţi şi fetiţe cu care ar putea să se împrietenească, dar nu vrea. Nici nu se apropie de ei dacă n-o împing eu. Nu în felul ăsta se creşte o fată. Vrei să iasă din ea un om normal, care ştie să se comporte în societate, nu-i aşa?

— Te sperii de umbre, Grace. N-ai decât să-ţi închipui că Robbie e un câine. Am văzut sute de copii care-şi preferă câinele propriului lor tată.

— Un câine e cu totul altceva, George. Trebuie să ne descotorosim de obiectul ăsta. Îl putem revinde firmei de la care l-ai cumpărat. M-am interesat şi îl primeşte.

— Te-ai şi interesat?! Uite ce e, Grace, nu vreau să ne certăm. Vom păstra robotul până ce Gloria va fi mai mare, şi, te rog, să nu mai discutăm despre acest subiect.

Şi cu aceste vorbe, părăsi supărat încăperea.

Două zile mai târziu, Mrs. Weston îşi întâmpină soţul seara în pragul casei.

— George, am să-ţi spun ceva. Ştii că tot satul e împotriva noastră?

— De ce? întrebă Weston, intrând în baie şi dând drumul la apă.

Zgomotul apei îl împiedică să audă răspunsul. Mrs. Weston aşteptă. Apoi spuse:

— Din cauza lui Robbie.

Weston ieşi din odaie cu prosopul în mână, roşu la faţă de mânie.

— Ce vrei să spui?!

— Că tot satul vorbeşte. Am încercat cât am putut să nu-i iau în seamă, dar m-am săturat, nu mai pot şi nu mai vreau. Sătenii spun că Robbie e periculos, iar copiii lor nu au voie să se apropie seara de casa noastră.

— Bine, dar noi îi dăm copilul nostru în grijă!

— Tocmai, ei nu văd cu ochi buni treaba asta.

— Să-i ia dracu!

— Crezi că dacă-i trimiţi la dracu ai rezolvat problema? Eu sunt obligată să ies în sat să fac cumpărături şi mă întâlnesc zilnic cu ei. Iar în oraş e şi mai rău. Atitudinea împotriva roboţilor s-a accentuat în ultima vreme. La New York a apărut o dispoziţie potrivit căreia roboţii nu mai au voie să iasă în stradă de la apusul până la răsăritul soarelui.

— Ceea ce însă nu ne poate împiedica să ţinem un robot în casă. Grace, îmi dau perfect de bine seama că ai pornit la luptă. Dar îţi cunosc prea bine armele şi te anunţ că lupţi zadarnic. Nu sunt de acord cu tine. Îl vom păstra pe Robbie.

***

Dar era îndrăgostit de nevasta lui şi ea ştia, ceea ce agrava mult situaţia. George Weston nu era decât un bărbat – bietul de el – iar nevasta lui nu omitea nici una dintre metodele de care sexul masculin învăţase să se teamă, fie din înţelepciune, fie din slăbiciune.

În săptămâna următoare, de zeci de ori Weston strigă: „Robbie va rămâne şi nu-mi schimb hotărârea”, dar cu fiecare dată hotărârea lui slăbea.

Veni, în sfârşit, şi ziua când Weston se apropie vinovat de fiica lui şi-i propuse să meargă împreună în sat, la un spectacol de visivox.

Gloria bătu fericită din palme.

— Poate veni şi Robbie cu noi?

— Nu, draga mea – spuse el, tresărind la auzul propriului său glas – roboţii n-au voie în sală, dar poţi să-i povesteşti pe urmă ce-ai văzut.

Când rosti ultimele cuvinte se bâlbâi şi ocoli privirea fetiţei.

Visivoxul fusese într-adevăr foarte frumos, iar Gloria se întoarse acasă veselă şi plină de entuziasm. Aşteptă nerăbdătoare ca tatăl ei să-şi bage maşina în garaj.

— Abia aştept să-i povestesc lui Robbie, tată. Ce-o să-i mai placă, mai ales când Francis Fran merge de-a-ndăratelea, încet, încet, şi nimereşte într-un om-leopard şi-o ia la fugă. Râse cu poftă, apoi întrebă: Tată, chiar există oameni-leoparzi pe Lună?

— Cred că nu – spuse Weston absent. E doar o născocire caraghioasă.

Maşina era în garaj şi nu exista nici un alt pretext ca să mai întârzie. Resemnat, îşi luă inima în dinţi. Gloria străbătu în goană pajiştea:

— Robbie! Robbie!

Deodată se opri: din pragul casei o privea cu ochii săi castanii, dând din coadă, un câine mare scoţian de toată frumuseţea.

— Vai ce câine frumos! exclamă Gloria, urcând scara. Se apropie de el cu multă prudenţă şi-l mângâie: E al meu?

Mama le ieşi în întâmpinare.

— Da, e al tău, Gloria – spuse ea. Nu-i aşa că-i frumos? Ia uită-te ce blană moale are! E foarte blând şi-i sunt foarte dragi fetiţele.

— Poate să se joace?

— Sigur că da. Ştie o mulţime de lucruri. Vrei să vezi?

— Îndată. Vreau să vadă şi Robbie. Robbie! Se opri gânditoare, apoi încruntă sprâncenele. Pun rămăşag că stă în odaia lui să-mi arate că s-a supărat pe mine că nu l-am

luat la visivox. Trebuie să-i explici tu, tăticule. Pe mine n-are să mă creadă, trebuie să-i spui şi tu.

Weston îşi strânse buzele. Se uită spre soţia sa, dar nu-i putu prinde privirea.

Gloria coborî în grabă scările şi se îndreptă spre subsol, strigând din mers:

— Robbie, vino să vezi ce mi-au adus mama şi tata. Mi-au cumpărat un câine, Robbie.

După un minut se întoarse speriată.

— Mamă, Robbie nu-i în odaia lui. Unde poate fi?

Neştiind ce să-i răspundă, George Weston tuşi şi-şi concentră toată atenţia asupra unui nor ce trecea pe cer. Gloria stărui, cu vocea înecată în lacrimi:

— Mamă, unde-i Robbie?

Mrs. Weston se aşeză şi-şi luă fiica în braţe:

— Gloria, nu fi amărâtă. Cred că Robbie a plecat.

— A plecat? Unde? Mamă, unde a plecat?

— Nimeni nu ştie, draga mamei. A plecat. L-am căutat peste tot, dar nu l-am găsit.

— Crezi că n-are să se mai întoarcă niciodată?

Ochii ei erau plini de durere.

— Poate o să-l găsim. O să-l mai căutăm. Între timp, joacă-te frumos cu câinele. Ia priveşte-l! Abia aşteaptă să te joci cu el. Îl cheamă Fulger şi ştie o mulţime…

Dar ochii fetiţei erau plini de lacrimi.

— Nu-mi trebuie câinele ăsta urâcios. Îl vreau pe Robbie. Căutaţi-l pe Robbie.

Amărăciunea ei era prea adâncă pentru a putea fi exprimată prin vorbe şi Gloria izbucni într-un hohot de plâns.

Mrs. Weston se uită la soţul ei, cerându-i cu privirea ajutor; el însă se muta de pe un picior pe altul, fără să-şi ia ochii de la cer, aşa încât trebui singură să încerce s-o consoleze pe Gloria.

— De ce plângi, draga mamei? Robbie nu era decât o maşinărie, o maşinărie veche şi urâtă. N-avea viaţă.

— Ba nu era o maşinărie! urlă Gloria, ca o mică fiară sălbatică, uitând atât regulile gramaticale, cât şi pe cele ale bunei-cuviinţe. Era o persoană ca tine şi ca mine, şi era cel mai bun prieten al meu. Vreau să vină înapoi. Vai, mamă! Vreau să vină înapoi!

Mama, neştiind ce să mai spună, se retrase, lăsând-o pe Gloria pradă disperării.

— Las-o în pace să plângă – îi spuse soţului ei. Supărările copiilor nu durează mult. Peste câteva zile o să uite că Robotul ăsta nesuferit a existat vreodată.

Dar timpul dovedi că Mrs. Weston fusese prea optimistă. Se înţelege că Gloria încetă să plângă, dar încetă totodată să surâdă şi, pe măsură ce treceau zilele, ea devenea tot mai tăcută şi mai tristă. Fetiţa era din ce în ce mai nefericită, iar Mrs. Weston ar fi cedat cu siguranţă, numai că îi venea foarte greu să se dea bătută.

Dar într-o seară dădu buzna în salon, cu faţa răvăşită, se aşeză pe un scaun, îşi încrucişă mâinile. Soţul ei îşi lungi gâtul şi o privi peste jurnalul pe care-l citea:

— Ce-i cu tine, Grace?

— Ce să fie, George? Nu mai ştiu cum s-o scot la capăt cu copilul ăsta. Azi a trebuit să trimit câinele înapoi. Gloria mi-a declarat că nu suportă nici măcar să-l vadă. Simt că mă aduce în pragul nebuniei.

Weston lăsă ziarul şi spuse cu o licărire de speranţă în privire:

— N-ar fi… n-ar fi oare mai bine să-l aducem pe Robbie înapoi? M-am interesat şi se poate. Iau legătura cu…

— Nu – răspunse Mrs. Weston încruntată. Nu vreau să aud de aşa ceva. Nu e pedagogic să cedăm. Şi nu vreau ca fata mea să fie crescută de un robot, chiar dacă e nevoie de ani ca să-l uite.

Weston reluă lectura ziarului, oftând resemnat:

— În condiţiile astea, un singur an e de ajuns ca să albesc.

— De mare ajutor îmi eşti, n-am ce spune – îi răspunse îngheţată soţia. Gloria are nevoie de o schimbare de decor. E firesc ca aici să nu-l poată uita pe Robbie. Fiecare copac, fiecare piatră îi aduce aminte de el. Ce situaţie stupidă: un copil care să sufere atât pentru un robot.

— Bine, bine, dar continuă ce ai vrut să spui. Ce schimbare de decor ai plănuit?

— Plecăm la New York şi o luăm cu noi.

— În oraş? Pe căldurile astea? Parcă nu ştii cum e la New York în august. De-abia se poate respira.

— Totuşi, milioane de oameni respiră.

— Pentru că nu au, ca noi, o casă la ţară. Dacă n-ar fi obligaţi să stea în New York, n-ar sta.

— Trebuie, n-avem încotro. M-am hotărât să plecăm cât mai repede. Acolo Gloria o să găsească o mulţime de lucruri care s-o intereseze şi destui prieteni care să-i ridice moralul şi o să uite de robot.

— Vai, doamne! mormăi soţul răpus. Când mă gândesc la pavajul încins al străzilor…

— N-avem încotro – îi răspunse necruţătoare soţia. Gloria a slăbit două kilograme luna asta şi pentru mine sănătatea fiicei mele e mai importantă decât comoditatea ta.

— Păcat că nu te-ai gândit la sănătatea fiicei tale înainte de a-i lua robotul – bombăni el încet, ca să nu poată fi auzit.

***

Cum află de plecarea la oraş, starea Gloriei se îmbunătăţi simţitor. Vorbea puţin despre acest eveniment, dar când vorbea era veselă şi plină de nerăbdare. Din nou începu să zâmbească şi să mănânce cu aproape tot atâta poftă ca înainte.

Mrs. Weston nu mai putea de bucurie şi nu pierdea nici o ocazie să dovedească soţului ei – încă neconvins de reuşită – că avusese dreptate.

— Să vezi, George, cum mă ajută la bagaje, ca un îngeraş, şi-i merge guriţa tot timpul; nu se mai gândeşte la robot. Ţi-am spus eu ţie că ăsta e remediul: să-i procurăm o altă preocupare asupra căreia să-şi concentreze atenţia.

Primi un răspuns plin de scepticism:

— Hm, să sperăm că ai dreptate.

Pregătirile luară repede sfârşit. Locuinţa de la New York era gata să-i primească, iar la ţară fusese angajat un om cu nevasta lui ca să aibă grijă de casă. Când sosi ziua plecării, Gloria era din nou aceeaşi fetiţă plină de viaţă ca odinioară; nici măcar nu mai pomeni numele lui Robbie.

Se urcară cu toţii bine dispuşi într-un taxigyro (Weston ar fi preferat să facă drumul cu gyro-ul lui, dar, fiind prea mic, nu-i încăpeau bagajele) şi porniră spre aeroport, de unde luară avionul.

— Vino aici, Gloria – o chemă Mrs. Weston – ţi-am oprit un loc lângă fereastră ca să vezi mai bine.

Gloria se grăbi să-şi ia locul în primire, îşi turti nasul de sticla groasă a ferestrei şi ascultă cu atenţie tusea groasă a motorului, care porni smucindu-se puternic. Era prea mică ca să se sperie când avionul, ţâşnind parcă dintr-o praştie, lăsă pământul în urmă sau când trupuşorul ei îşi pierdu jumătate din greutate; totuşi, nici chiar aşa de mică nu era, încât să n-o intereseze ceea ce se petrecea. Privea cu mare atenţie, iar când pământul se îndepărtă şi începu să semene cu o cuvertură alcătuită din petice, îşi dezlipi nasul de fereastră şi se întoarse către mama ei:

— Când ajungem, mamă? o întrebă, frecându-şi nasul îngheţat şi privind cum abureala lăsată de respiraţie pe geam se făcea din ce în ce mai mică, dispărând în cele din urmă.

— Cam într-o jumătate de oră, draga mamei – răspunse ea, întrebând-o apoi cu o mică urmă de îngrijorare: Nu-i aşa că-ţi pare bine că mergem la New York? Ai să vezi ce mult o să-ţi placă oraşul; acolo sunt clădiri înalte şi oameni mulţi şi atâtea lucruri de văzut! Şi o să mergem în fiecare zi la visivox, şi la circ, şi la ştrand…

— Da, mamă – zise Gloria, fără prea mult entuziasm.

Tocmai atunci avionul ieşi deasupra norilor, iar Gloria privi spectacolul înmărmurită. Nu mai avusese niciodată norii la picioarele ei; se obişnuise să-i vadă deasupra capului! Apoi, când cerul deveni complet senin, se întoarse către mama, cu o feţişoară misterioasă, ca şi când ar fi voit să-i împărtăşească un secret:

— Eu ştiu de ce mergem la New York, mamă.

— Da? se miră Mrs. Weston. De ce?

— Nu mi-ai spus pentru că ai vrut să-mi faci o surpriză, dar am ghicit. O clipă rămase în admiraţia perspicacităţii ei, apoi râse voioasă: Mergem la New York ca să-l găsim pe Robbie, nu-i aşa? Îl vom căuta cu detectivii.

George Weston tocmai îşi potolea setea bând un pahar cu apă. Cuvintele fetiţei avură asupra lui un efect dintre cele mai dezastruoase: se înecă, încercă să-şi recapete suflarea, iar apa ţâşni din gură ca dintr-o fântână arteziană, apoi începu să tuşească zgomotos. Când îşi reveni, avea faţa roşie, hainele ude şi era foarte, foarte prost dispus.

Mrs. Weston dădu dovadă de multă stăpânire de sine. Totuşi, când Gloria, cu vocea plină de îngrijorare, mai repetă o dată întrebarea, îşi ieşi puţin din fire şi răspunse destul de acră:

— Poate. Dar acum fii cuminte şi linişteşte-te odată, pentru numele lui Dumnezeu.

***

New York, anul 1998. Pentru orice vizitator, oraşul era, mai mult ca oricând, un adevărat paradis. Părinţii Gloriei îşi dădeau seama de asta şi încercau să profite cât mai mult.

Din ordinul soţiei sale, George Weston îşi luă o lună de zile concediu, ca să aibă cât mai mult timp „s-o scoată pe Gloria din impas”, cum spunea el. În toate împrejurările, Weston se dovedise conştiincios, metodic şi foarte serios. Nu se dezminţi nici de astă dată. Înainte ca luna să se fi încheiat, făcuse tot ceea ce era omeneşte posibil.

O duse pe Gloria în vârful clădirii Roosevelt – care avea o înălţime de jumătate de milă, iar fetiţa privi uluită şirul de acoperişuri ce se întindeau până departe, spre câmpiile din Long Island şi tăpşanurile din New Jersey. Apoi vizitară grădina zoologică, unde înfiorată văzu pentru prima oară în viaţa ei „un leu adevărat”, în carne şi oase (o dezamăgi totuşi într-o oarecare măsură faptul că îngrijitorul grădinii îi dădea să mănânce bucăţi mari de carne, în loc de oameni, aşa cum crezuse ea) şi ceru autoritar şi insistent să vadă balena.

Vizitară apoi muzee de toate felurile, parcurile, ştrandurile, acvariile, într-un cuvânt, tot ceea ce era interesant în oraş.

Făcură o excursie pe Hudson într-un vapor vechi, construit prin 1920 şi echipat ca pe timpuri. Şi o altă excursie – cu ocazia unei serbări a aviaţiei – în stratosferă, unde cerul era roşu ca focul şi de unde văzu cum se ivesc stelele; de departe zări o minge uriaşă, învăluită în ceaţă, care nu era altceva decât Pământul. Într-un submarin cu pereţi de sticlă, coborâră până în adâncul apelor de la Long Island Sound, şi fetiţa descoperi o lume plutitoare, colorată verzui, plină de fiinţe stranii şi ciudate ce-i aruncau ocheade prin sticla pereţilor, depărtându-se apoi cu iuţeală.

Încercând să-i atragă atenţia pe un plan mult mai prozaic, Mrs. Weston o purtă prin prăvălii la fel de minunate ca lumea basmelor.

O lună încheiată, părinţii făcură tot ce se poate închipui ca Gloria să-l uite pe Robbie, fără însă să aibă convingerea că-şi atinseseră scopul. Oriunde mergeau, atenţia fetiţei se îndrepta totdeauna către roboţii ce-i ieşeau întâmplător în cale. Oricât ar fi fost de interesant sau de nou ceea ce vedea, privirile ei erau atrase ca de un magnet spre oamenii de metal iviţi în câmpul ei vizual. Mrs. Weston nu-şi precupeţi nici un efort ca s-o ferească pe Gloria de a întâlni roboţi.

Cele petrecute la Muzeul de ştiinţă şi industrie dovediră însă că totul fusese în zadar. Muzeul anunţase un program special pentru copii, alcătuit din fel de fel de curiozităţi şi scamatorii ştiinţifice care stârneau uimirea celor mici. Părinţii Gloriei trecură acest program pe lista lor sub titlul „de văzut neapărat”. În vreme ce priveau cu toată atenţia acţiunile pe care le săvârşea un electromagnet puternic, Mrs. Weston îşi dădu deodată seama că Gloria nu se mai află lângă ei. Intrară în panică, apoi, hotărâţi să fie calmi, începură s-o caute cu ajutorul a trei paznici.

Gloria nu pornise aiurea. Era o fetiţă care îşi urmărea scopul cu o perseverenţă neobişnuită pentru vârsta ei, semănând, de altfel, în această privinţă cu maică-sa. La etajul al treilea zărise o plăcuţă pe care scria cu litere de-o şchioapă: „Spre Robotul vorbitor”. Silabisi cuvintele, dar observă că părinţii nu aveau de gând s-o ia de acolo. Nu-i rămânea decât să aştepte momentul fericit când părinţii nu o vor băga în seamă, să plece de lângă ei şi s-o ia singură în direcţia arătată de săgeată.

***

Robotul vorbitor era o descoperire recentă, neperfecţionată şi încă fără aplicaţie practică. Avea deocamdată doar o valoare publicitară. La fiecare oră, câte un grup, sub conducerea ghidului, pătrundea în încăperea

în care era robotul şi îi punea întrebări în şoaptă. Un inginer care era de faţă alegea întrebările la care socotea el că robotul va putea răspunde şi i le transmitea.

Era destul de plicticos. Desigur, nu era lipsit de importanţă să ştii că paisprezece la pătrat fac o sută nouăzeci şi şase, că temperatura în acel moment era de 72 grade Fahrenheit, iar presiunea aerului de 760 mm coloană de mercur, că greutatea specifică a sodiului este 23. Dar pentru asta nu era realmente nevoie de un robot, de un maldăr de peste 7m^2 de sârme şi bobine de inducţie.

Foarte puţini vizitatori puneau o a doua întrebare; doar într-un colţ, stând cuminte pe o bancă, o fetiţă de vreo paisprezece, cincisprezece ani aştepta răspunsul la cea de-a treia întrebare. Se afla singură în încăpere când apăru Gloria.

Aceasta din urmă nici n-o băgă în seamă. În clipele acelea, pentru ea nici o fiinţă omenească nu prezenta vreun interes. Îşi păstra atenţia întreagă pentru cercetarea acelui mare aparat cu multe rotiţe şi butoane. Ezită un moment descumpănită, căci robotul vorbitor nu semăna deloc cu roboţii obişnuiţi.

Foarte circumspectă şi cuprinsă de îndoieli, întrebă cu o voce tremurândă:

— Vă rog, stimate domnule Robot, dumneavoastră sunteţi domnul Robot vorbitor?

Nu prea era sigură că alesese bine felul în care ar fi trebuit să i se adreseze, dar i se părea că un robot care vorbeşte merită foarte multă politeţe.

(Faţa slăbuţă a fetiţei de pe banca din colţ deveni deodată atentă, apoi fetiţa deschise caietul de note pe care-l avea la ea şi începu să scrie ceva foarte repede şi neciteţ.)

Un hârâit vesti intrarea în funcţiune a aparatului şi o voce metalică rosti egal şi fără nici o inflexiune:

„Eu-sunt-robotul-care-vorbeşte”.

Gloria îl privi şi mai descumpănită. Vorbea într-adevăr, dar sunetul venea de undeva dinăuntru. Nu avea o faţă cu care să stai de vorbă. Îl mai întrebă:

— Vă rog, stimate domnule Robot, puteţi să mă ajutaţi?

Robotul vorbitor era special făcut ca să răspundă la întrebări, dar până atunci nu i se puseseră decât întrebări la care era pregătit să răspundă. De aceea, foarte sigur pe sine, spuse:

— Eu-pot-să-te-ajut.

— Vă mulţumesc, stimate domnule Robot. L-aţi văzut cumva pe Robbie?

— Cine-este-Robbie?

— E un robot, stimate domnule Robot. Se ridică în vârful picioarelor: Cam aşa de înalt, domnule Robot, ba ceva mai înalt, şi e foarte drăguţ. Ştiţi, are şi cap. Vreau să spun că nu seamănă cu dumneavoastră, stimate domnule Robot, dumneavoastră nu aveţi cap.

Robotul vorbitor era nedumerit.

— Un robot?

— Da, stimate domnule Robot. Un robot ca dumneavoastră, domnule Robot, numai că nu vorbeşte şi are înfăţişarea unui om.

— Un-robot-ca-mine?

— Da, stimate domnule Robot.

La aceste cuvinte, robotul răspunse cu o pocnitură şi scoase apoi un sunet ciudat, fără înţeles. Nu era familiarizat cu generalizarea şi ideea că el nu era numai el, ci că făcea parte dintr-o întreagă categorie, depăşea puterea lui de înţelegere. Făcu un mare efort să asimileze noţiunea şi din această cauză îşi arse o jumătate de duzină de siguranţe; mici semnale începură să bâzâie indicând defecţiunea.

(Fetiţa de pe bancă plecă. Îşi luase destule note pentru lucrarea ei la fizică, în legătură cu „Aspectele practice ale Roboţilor”. Această lucrare a fost prima dintre numeroasele lucrări pe care Susan Calvin le-a scris despre roboţi.)

Gloria aştepta cuminte răspunsul şi-şi ascundea cu grijă nerăbdarea, când deodată auzi un strigăt în spatele ei: E aici! şi recunoscu vocea mamei sale.

— Ce cauţi aici, copil rău şi neascultător! o certă Mrs. Weston; îngrijorarea de mai înainte se transformase în supărare. Îţi dai seama ce tare ne-ai speriat, pe mine şi pe tata? De ce ai plecat de lângă noi?

Tocmai atunci dădu buzna în încăpere şi inginerul specializat în roboţi, care-şi smulgea părul de pe cap şi dorea să afle cine dintre cei de faţă stricase aparatul.

— Nu ştiţi să citiţi ce scrie acolo? urlă el. Nimeni n-are voie să intre fără ghid.

Supărat, glasul Gloriei domina larma:

— N-am făcut nimic rău. Am vrut numai să văd robotul vorbitor; mă gândeam că poate ştie ceva despre Robbie, că amândoi sunt roboţi. Apoi, nemaiputând suporta amintirea şi lipsa lui Robbie, izbucni într-o ploaie de lacrimi: Mamă! Trebuie să-l găsim pe Robbie! Trebuie!

Mrs. Weston îşi stăpâni un strigăt şi spuse:

— Ah, Doamne Dumnezeule! Hai acasă, George! E mai mult decât pot suporta.

În acea seară, George Weston lipsi câteva ceasuri, iar a doua zi de dimineaţă se apropie de nevasta lui cu o figură încântată, care dădea de bănuit:

— Mi-a venit o idee, Grace.

— Ce idee? îl întrebă soţia, fără prea multă curiozitate.

— În legătură cu Gloria.

— Sper că nu vrei să luăm înapoi robotul?

— Sigur că nu.

— Bine, atunci spune. Te ascult. Cine ştie, poate găseşti tu vreo soluţie; ale mele toate au dat greş. Nimic din ce-am făcut n-a fost de folos.

— Uite la ce m-am gândit eu. Gloria face atâta caz de Robbie pentru că se gândeşte la el ca şi când ar fi un om, nu o maşinărie. De-aia nu-l poate uita. Dacă izbutim s-o

convingem că nu e altceva decât o grămadă de foi şi fire din oţel şi aramă şi că sursa vieţii lui este electricitatea, simţămintele ei pentru el se vor risipi. Din punct de vedere psihologic acesta este punctul nevralgic – înţelegi ce vreau să spun?

— Şi cum vrei s-o convingi?

— Foarte simplu. Unde crezi că am fost ieri seară? Am vorbit cu Robertson de la firma „Roboţii americani” şi am aranjat cu el să ne arate mâine atelierele. Mergem toţi trei şi ai să vezi că, înainte de a pleca, Gloria se va convinge că robotul nu-i o fiinţă vie.

Ochii lui Mrs. Weston se măriră şi în ei apăru o strălucire de admiraţie.

— George, asta-i o idee minunată!

George Weston nu-şi încăpea în piele de mândrie.

— Nu am decât astfel de idei!

***

Mr. Struthers era un director general foarte capabil, deşi cam prea vorbăreţ. În timpul vizitei la atelierele unde se fabricau roboţii, Gloria şi părinţii ei beneficiară la fiecare pas de ample explicaţii. Totuşi, Mrs. Weston nu dădea câtuşi de puţin semne de plictiseală. Dimpotrivă, îl întrerupse de câteva ori şi-l rugă să mai repete explicaţiile, cât mai simplu, pe înţelesul fetiţei. Simţindu-şi apreciată calitatea lui de vorbitor, Mr. Struthers îşi dădu drumul şi deveni şi mai comunicativ ca de obicei.

În cele din urmă, George Weston nu-şi mai putu stăpâni nerăbdarea.

— Iartă-mă, Struthers – spuse, întrerupându-l în mijlocul unei expuneri asupra celulei fotoelectrice – dar aş vrea să ştiu dacă în fabrica voastră există vreun sector în care se foloseşte numai munca roboţilor?

— Poftim? Cum? Ba da, sigur că da. Mr. Struthers zâmbi apoi către Mrs. Weston: Un fel de cerc vicios: roboţi care construiesc roboţi. Bineînţeles, nu practicăm metoda asta pe scară largă. Nu ne dă voie Uniunea sindicatelor. Dar sub titlul de experienţă ştiinţifică putem face câţiva roboţi folosind numai munca roboţilor. Ştiţi, ceea ce sindicatele nu înţeleg – şi parcă pentru a-şi întări argumentaţia bătu cu ochelarii ce-i ţinea într-o mână în palma celeilalte mâini – ceea ce nu înţeleg sindicatele, şi vorbesc ca vechi simpatizant al mişcării laburiste, este faptul că folosirea roboţilor, deşi la început va aduce fără doar şi poate mărirea numărului celor concediaţi, va fi în cele din urmă…

— Ai dreptate, Struthers – îl întrerupse pentru a doua oară Weston – dar n-am putea vedea şi noi secţia despre care ai pomenit? Sunt sigur că merită să o vizităm.

— Sigur, sigur că da. Mr. Struthers îşi puse ochelarii la loc pe nas şi tuşi uşor, ca să-şi ascundă înfrângerea. Urmaţi-mă, vă rog.

Deveni relativ tăcut în timp ce-i călăuzi printr-un culoar lung, apoi în jos pe nişte scări. Dar de cum intrară în încăperea luminată puternic, care răsuna de zarva unei intense activităţi metalice, stavilele se dădură în lături şi din gâtlejul lui Mr. Struthers ţâşni din nou, abundent, un puhoi de explicaţii.

— Am ajuns – anunţă el, cu mândrie. Priviţi! Numai roboţi. Acest sector este supravegheat de cinci oameni care nici măcar nu se află în încăperea aceasta. În cinci ani de când l-am înfiinţat, nu a avut loc nici un singur accident. Roboţii folosiţi aici sunt dintre cei mai simpli, dar…

În urechea Gloriei, vocea directorului general suna ca un murmur lipsit de semnificaţie. Fetiţa se plictisea; vizita i se păruse lungă şi neinteresantă, deşi văzuse mulţi roboţi. Dar nici unul nu semăna nici măcar pe departe cu Robbie, fapt pentru care îi privea pe toţi cu mult dispreţ.

Observă totuşi că în încăpere nu se află nici un om. Apoi, ochii ei căzură asupra unei mese rotunde, în jurul căreia lucrau vreo şase-şapte roboţi. Şi deodată înmărmuri, cu respiraţia tăiată de emoţie: încăperea era foarte mare, iar masa era în mijloc, din cauza depărtării nu putea fi sigură, dar unul dintre roboţi semăna, semăna foarte mult cu… ba nu, chiar era…

— Robbie!

Ţipătul ei străbătu distanţa, iar unul dintre roboţi se împiedică şi scăpă unealta ce-o ţinea în mână. Înnebunită de bucurie, înainte ca părinţii s-o poată reţine, Gloria trecu balustrada lăsându-se pe vine, făcu o săritură şi ateriză cu bine la nivelul care era cu un metru mai jos, alergă spre Robbie, cu braţele larg deschise şi părul fluturând pe umeri.

Cei trei oameni mari, împietriţi de groază pe locurile lor, văzură cum macaraua uriaşă se apropia ameninţătoare, urmându-şi oarbă traseul. Fetiţa era prea fericită pentru ca să-şi dea seama de ce se petrece în jur.

O frântură de secundă i-a trebuit lui Weston să-şi recapete sângele rece. Dar în asemenea împrejurări o frântură de secundă poate fi fatală. Nu mai aveau cum s-o întoarcă pe Gloria din drum. Weston sări peste balustradă, făcând o încercare neputincioasă de a ajunge până la ea. Prea târziu. Mr. Struthers făcu semne disperate către supraveghetori ca să oprească macaraua; aceştia însă nu erau decât nişte oameni şi aveau nevoie de timp ca s-o oprească.

Numai Robbie reacţionă repede şi cu precizie. Porni pe dată spre mica lui stăpână, păşind sigur şi iute cu picioarele lui metalice. Apoi toate se petrecură simultan: fără să-şi înceteze viteza, Robbie o înhăţă pe Gloria şi o ridică cu atâta putere încât în pieptul ei nu mai rămase nici un pic de aer. Weston, fără să înţeleagă prea bine ce se petrece, îl văzu, sau mai bine zis îl simţi pe Robbie trecând pe lângă el şi încremeni pe loc. Macaraua trecu peste locul unde fusese

Gloria doar cu jumătate de secundă mai înainte, îşi continuă încă puţin drumul, apoi cu un scâncet prelung se opinti în loc. Gloria îşi recăpătă suflul, părinţii ei, venindu-şi cu greu în fire, nu conteneau s-o îmbrăţişeze şi s-o sărute; ea n-avea însă ochi decât pentru Robbie. Nu-şi dăduse seama de primejdia prin care trecuse, de aceea nu înţelegea decât un singur lucru, că îşi regăsise prietenul.

Dar, înainte ca emoţia să se fi risipit, faţa lui Mrs. Weston îşi schimbă expresia. În minte îi încolţi o bănuială. Încă răvăşită de spaimă, se întoarse spre soţul ei şi-l străfulgeră cu privirea:

— Mi se pare mie că aici a fost mâna ta în joc.

George Weston îşi tot ştergea fruntea încinsă. Mâna îi tremura şi nu izbuti să răspundă decât printr-un zâmbet vag şi lipsit de expresie.

Mrs. Weston îşi continuă ideea:

— Robbie nu a fost făcut pentru muncă tehnică sau de construcţie. Aici nu putea fi de nici un folos. Tu l-ai adus înadins ca să-l găsească Gloria. Aşa-i?

— Ei, da, aşa-i – recunoscu Weston. Dar de unde puteam eu să ştiu că revederea va fi atât de dramatică, Grace? Şi trebuie să recunoşti şi tu că Robbie i-a salvat viaţa. Aşa că acum îl luăm cu noi, nu-i aşa? Poţi să nu-l primeşti în casă?

Grace Weston rămase pe gânduri. Se întoarse şi-i privi o clipă pe Gloria şi pe Robbie. Gloria se agăţase cu braţele de gâtul robotului strângându-l atât de tare, încât cu siguranţă l-ar fi sufocat dacă acesta n-ar fi fost de fier. Fetiţa era veselă şi nu-i mai tăcea guriţa. Braţele de metal cromat ale lui Robbie (care ar fi fost în stare să transforme un drug de fier într-o foiţă) o cuprindeau cu grijă şi dragoste, iar în ochii lui se aprinsese o luminiţă roşie.

— Mă rog – spuse Mrs. Weston, în cele din urmă – n-are decât să rămână la noi până va rugini.

Susan Calvin dădu din umeri:

— Bineînţeles că n-a rămas la ei până a ruginit. Întâmplarea s-a petrecut în 1998. Prin 2002 am inventat robotul vorbitor mobil, după care, cum era şi firesc, vechiul tip de robot a părut depăşit. Totodată, noua descoperire a provocat mare îngrijorare în rândurile celor care erau împotriva roboţilor. Majoritatea guvernelor au interzis, între 2003 şi 2007, folosirea lor pe Pământ în alte scopuri decât cele ştiinţifice...

— Aşa încât Gloria a trebuit să renunţe la Robbie.

— Mă tem că da. Totuşi, i-a venit mai uşor să se despartă de el la 15 ani decât la 8. Părerea mea este că atitudinea oamenilor a fost atunci prostească şi nedreaptă. În 2007, când m-am angajat eu, „Roboţii americani” erau în pragul falimentului. La început credeam că în câteva luni voi deveni şomer. Am ieşit destul de uşor din încurcătură, pentru că am avut posibilitatea să ne asigurăm o piaţă de desfacere pe alte planete.

— Şi aţi revenit la linia de plutire?

— Nu complet. Am încercat să adaptăm tipurile pe care le aveam la îndemână, cum era, de pildă, noul robot vorbitor. Dar nu era încă perfecţionat, avea vreo 4 metri înălţime şi era cam greoi şi cam stângaci. L-am trimis pe Mercur să ajute la instalarea staţiunilor de exploatare minieră de acolo, acţiune care însă a eşuat.

Am privit-o surprins:

— Cum a eşuat? Concernul minelor de pe Mercur are un capital de multe miliarde de dolari.

— Astăzi. Pentru că între timp a avut loc o a doua expediţie care a reuşit. Dacă vrei amănunte în legătură cu subiectul acesta, tinere, te sfătuiesc să-l cauţi pe Gregory Powell. El şi Michael Donovan s-au ocupat de problemele noastre cele mai grele între anii 2010–2030. De Donovan nu mai ştiu nimic de ani de zile, dar Powell locuieşte aici, la New York. Ştiu că e bunic, deşi nu mă pot obişnui cu gândul

ăsta. Nu mi-l pot înfăţişa decât tânăr. Bineînţeles, pe vremea aceea şi eu eram mai tânără.

Voiam cu orice preţ s-o fac să vorbească mai departe.

— Dar poate îmi spuneţi şi dumneavoastră, dr. Calvin, câte ceva; pe Mr. Powell îl voi căuta mai pe urmă (ceea ce de altfel am şi făcut).

Susan Calvin îşi privi îndelung mâinile ei uscate şi prelungi care se odihneau pe masa de scris.

— Pot să-ţi spun şi eu câte ceva – încuviinţă ea.

— Povesteşte-mi mai întâi despre expediţia pe Mercur – i-am sugerat.

— Mi se pare că a doua expediţie pe Mercur a avut loc prin 2015. Era o expediţie de explorare, finanţată de „Roboţii americani” şi de „Mineralele solare”, compusă din Gregory Powell, Michael Donovan şi un nou tip de robot care se afla în faza de experimentare.

2 FUGA ÎN CERC

„Păstrează-ţi calmul în orice împrejurare” era una dintre maximele preferate ale lui Gregory Powell; de aceea, când îl văzu pe Mike Donovan coborând în fugă scara, cu părul lui roşu de năduşeală, se încruntă.

— Ce s-a întâmplat? îl întrebă. Ţi-ai rupt vreo unghie?

— Lasă spiritele! se răsti Donovan, cu sufletul la gură. Ce dracu ai făcut toată ziua aici în tunel? Apoi respiră o dată adânc şi anunţă: Speedy nu s-a întors.

O clipă Powell rămase locului, cu ochii holbaţi; îşi reveni însă repede şi continuă să urce. Nu rosti nici un cuvânt până ce ajunse în capul scării, apoi spuse:

— L-ai trimis după seleniu?

— Da.

— De cât timp?

— De vreo cinci ore.

Tăcură amândoi. Situaţia era foarte critică. Numai douăsprezece ceasuri trecuseră de când se aflau pe Mercur şi iată, viaţa le era în primejdie. De multă vreme, planeta Mercur era socotită purtătoare de ghinion; dar, chiar într-o lume dominată de puterea ocultă a ghinionului, sfârşitul nu putea veni atât de repede.

Powell spuse:

— S-o luăm de la început; trebuie s-o scoatem noi la capăt.

Intrară în camera în care era aparatajul de radio; instalaţia era destul de învechită; fusese montată cu zece ani în urmă şi de atunci nu se mai atinsese nimeni de ea. Dar zece ani, din punct de vedere tehnologic, înseamnă foarte mult. Câtă deosebire, de pildă, între Speedy şi tipul de robot folosit în 2005! E drept însă că, în robotică, progresul în răstimpul acela fusese uriaş. Powell atinse uşor

o suprafaţă metalică încă lucitoare. Îndelungata lipsă de activitate îşi pusese pecetea peste tot; în încăpere, ca de altfel în întreaga staţie, atmosfera era deprimantă.

Donovan se simţea şi el deprimat. Spuse:

— Am încercat să dau de el prin radio, dar fără mare folos. Pe partea însorită a lui Mercur, radioul nu poate recepţiona şi emite unde pe o distanţă mai mare de 2 kilometri. Asta-i una dintre cauzele eşecului primei expediţii. Şi avem nevoie de câteva săptămâni ca să montăm aparatul de ultraunde, iar…

— Lasă asta. L-ai găsit?

— Am localizat semnalele emise de corpul său în gama undelor scurte. Dar n-am putut decât să stabilesc locul unde se află. L-am urmărit două ceasuri şi am notat traiectoria lui pe hartă.

Scoase din buzunarul pantalonului o foaie de pergament îngălbenit, în formă de pătrat – rămasă din timpul primei expediţii – o trânti cu o putere inutilă pe masă, o desfăcu şi o întinse cu palma mâinii. Powell o privi o bună bucată de vreme.

Donovan, din ce în ce mai nervos, arăta cu creionul:

— Crucea asta roşie e puţul de seleniu. Chiar dumneata ai făcut semnul.

— Care dintre ele? îl întrerupse Powell. Mac Dougal ne-a indicat trei puţuri, înainte de a pleca.

— L-am trimis pe Speedy la cel mai apropiat, cum era şi firesc. Până acolo e o distanţă de 25 km. Dar nu asta are importanţă – încordarea din glas era în creştere. Punctele făcute cu creionul indică poziţia lui Speedy.

Calmul, pe care până atunci Powell se străduise să-l păstreze, se risipi. Întinse mâna spre hartă:

— Vorbeşti serios? Nu e cu putinţă!

— Ba este – mormăi Donovan.

Punctele indicând poziţiile succesive ale lui Speedy formau un cerc în jurul cruciuliţei roşii care marca locul

puţului de seleniu. Powell îşi duse mâna la mustaţă, gest care la el era semn de mare nelinişte.

Donovan mai adăugă:

— În cele două ceasuri în care l-am urmărit, s-a învârtit de patru ori în jurul puţului ăsta blestemat. Am impresia că o să se învârtă aşa în vecii vecilor! Îţi dai seama în ce situaţie tâmpită ne aflăm?

Powell ridică privirea, fără să spună nici un cuvânt. Cum să nu-şi dea seama! Era limpede ca bună ziua. Paravanele de celule fotoelectrice, unica lor protecţie împotriva soarelui, care pe Mercur dogorea nemilostiv, se uzaseră. Seleniul era singura lor salvare, şi numai Speedy putea să le aducă seleniu. Dacă Speedy nu se întorcea, n-aveau cum să procure seleniu. Fără seleniu rămâneau şi fără paravane de celule fotoelectrice. Fără paravane… Şi nici o moarte nu putea fi mai cumplită ca aceea prin ardere lentă.

Donovan îşi frecă cu disperare tufa lui de păr roşu şi spuse cu amărăciune:

— Ne-am făcut de râsul întregului sistem solar, Greg. Cum dracu de ni s-a înfundat chiar atât de repede?! Celebra echipă Powell-Donovan pleacă în recunoaştere pe Mercur să-şi dea avizul în legătură cu posibilitatea redeschiderii staţiei de exploatare minieră de pe partea însorită a planetei şi a înzestrării ei cu aparate şi roboţi moderni şi dăm greş chiar din prima zi. Nici măcar nu era cine ştie ce treabă grea! N-o să mai am curajul să dau ochii cu oamenii.

— Probabil nici n-ai să ai ocazia să dai ochii cu ei! răspunse Powell liniştit. Dacă nu facem repede ceva, n-o să mai dăm ochii cu nimeni, căci nici de trăit n-o să mai trăim.

— Iar eşti spiritual, Greg! Mă întreb ce poate să te amuze, că eu, unul, nu găsesc nimic amuzant. A fost o crimă să ne trimită aici numai cu un singur robot. Şi tu ai avut ideea strălucită să propui să recondiţionăm noi paravanele cu celule fotoelectrice.

— Nu fi nedrept. Ştii prea bine că hotărârea n-am luat-o singur. N-aveam nevoie decât de un kilogram de seleniu şi un răgaz de trei ore; iar pe aici sunt o mulţime de puţuri de seleniu în stare pură. Mac Dougal a descoperit cu spectroreflectorul trei în cinci minute, nu-i aşa? Ce dracu?! Doar nu era să aşteptăm ziua de mâine.

— Bun, da’ ce ne facem acum? Powell, tu ai o idee; sunt convins, altfel n-ai fi aşa de liniştit. Ştiu eu că nu eşti mai curajos decât mine. Hai, dă-i drumul, spune-mi-o şi mie.

— Uite, Mike, noi nu putem merge după Speedy în nici un caz, pentru că pe partea însorită a planetei nu rezistăm dacă ieşim din adăpost. Nici chiar noile costume antisolare nu rezistă în plin soare mai mult de douăzeci de minute. Dar îţi aminteşti vechea zicală: „Numai robotul prinde robotul”? Mike, cred că situaţia nu e chiar disperată. Jos se află şase roboţi pe care i-am putea folosi, dacă mai funcţionează. Întrebarea e dacă funcţionează.

În ochii lui Donovan apăru deodată o licărire de speranţă.

— Vrei să spui că au rămas şase roboţi de la prima expediţie? Eşti sigur? Poate sunt doar nişte aparate prerobotice? Ştii că în privinţa perfecţionării tipurilor de roboţi zece ani e foarte mult.

— Ba nu, sunt roboţi. Mi-am petrecut toată ziua lângă ei şi sunt sigur. Cu creier pozitronic – bineînţeles de tip demodat; trebuie să încercăm. Îşi puse harta în buzunar. Hai să mergem.

***

Roboţii se aflau la nivelul cel mai de jos al subteranei, toţi şase la un loc, înconjuraţi de nişte lăzi mucegăite. Erau mari, chiar foarte mari, şi, deşi şedeau cu picioarele întinse înainte, măsurau în înălţime peste 2 metri şi jumătate.

Donovan fluieră mirat:

— Ia te uită ce mari sunt! Circumferinţa pieptului măsoară cel puţin 3–4 metri.

— Pentru că sunt făcuţi cu rezistenţe tip Mc. Guffy. M-am uitat înăuntrul lor să văd cum sunt construiţi. N-am pomenit ceva mai primitiv.

— I-ai încărcat?

— Nu. N-aveam de ce. Nu cred să se fi defectat. Chiar şi diafragma e în stare destul de bună. S-ar putea să vorbească.

În timp ce vorbea, deşurubă placa de pe pieptul robotului din apropierea sa şi introduse înăuntru o sferă cu diametrul de vreo 5 cm, în care se afla minuscula fărâmă de energie atomică, necesară ca să dea viaţă unui robot. Reuşi s-o fixeze cu oarecare greutate, apoi înşurubă cu grijă placa la loc. Sistemul de control prin radio, cu care erau prevăzuţi roboţii de tip nou, nu fusese încă descoperit cu zece ani în urmă. Făcu aceeaşi operaţie de încă cinci ori.

Donovan observă cu oarecare îngrijorare:

— Nu mişcă nici unul.

— Pentru că n-au primit nici o comandă – răspunse Powell. Se îndreptă apoi spre robot şi-l lovi peste piept: Cu tine vorbesc. Mă auzi?

Capul monstrului metalic se plecă încetişor, iar ochii i se fixară pe Powell. Apoi răspunse cu o voce hârâită ca cea a unui patefon din Evul Mediu:

— Da, stăpâne!

Powell rânji ironic:

— L-ai auzit? A fost fabricat în epoca în care au apărut primii roboţi vorbitori, atunci când se părea că folosirea lor pe Pământ va fi interzisă. De aceea, fabricanţii au prevăzut aparatele astea cu un solid şi sănătos complex de sclav.

— Parcă le-a folosit la ceva? mârâi Donovan.

— Nu le-a folosit, dar ei au încercat. Se întoarse apoi către robot: Scoală-te!

Robotul se ridică încet de jos; Donovan, care îi urmărea mişcarea cu privirea, îşi ridică şi el capul, apoi fluieră prelung. Powell întrebă:

— Poţi ieşi la suprafaţă? Rezişti la soare?

Urmă un răstimp de gândire, în care creierul robotului funcţionă greoi. În sfârşit, se auzi răspunsul:

— Da, stăpâne.

— Bine. Ştii ce înseamnă un kilometru?

Urmă alt răstimp de gândire şi alt răspuns asemănător primului:

— Da, stăpâne.

— Atunci vei veni cu noi sus, la suprafaţa planetei, şi-ţi vom arăta direcţia în care s-o apuci. Vei merge în direcţia indicată vreo 25 de kilometri şi prin regiunea aceea vei întâlni un robot mai mic decât tine. Până aici ai priceput?

— Da, stăpâne.

— Vei întâlni, aşadar, un robot şi îi vei porunci să se întoarcă. Dacă nu te ascultă, îl vei aduce înapoi cu forţa.

Donovan îl trase pe Powell de mânecă:

— De ce nu-l trimiţi pe ăsta după seleniu?

— Pentru că vreau cu orice preţ să se întoarcă Speedy. Trebuie să aflu ce i s-a întâmplat. Apoi, către robot: Ne-am înţeles deci? Acum urmează-mă.

Robotul rămase nemişcat şi din nou se auzi vocea lui hârâită:

— Iartă-mă, stăpâne, dar nu pot. Mai întâi trebuie să te urci în spatele meu.

Cu mult zgomot, îşi aduse stângaci mâinile laolaltă şi-şi împreună degetele boante, ca şi când ar fi dorit să-l ajute să se urce în şa.

Powell se holbă la el şi-şi mângâie mustaţa:

— Hm… hm!

Lui Donovan i se bulbucară ochii de tot:

— Trebuie să ne urcăm pe el ca pe cal?

— Aşa am impresia. De ce oare? Nu-mi explic. A, ba da! Pe vremea aceea se făcea mult caz de necesitatea măsurilor de securitate împotriva roboţilor. Faptul că un robot nu se putea mişca fără a avea un călăreţ pe umeri intra, probabil, în această categorie de măsuri. Ce ne facem?

— La asta mă gândesc şi eu – mormăi Donovan. Cu sau fără robot, noi nu rezistăm la soare. Ah, am găsit! izbucni străfulgerat de o inspiraţie şi pocnind din degete. Dă-mi harta. Nu degeaba am studiat-o două ore în şir. Ne aflăm într-o staţie de exploatare minieră. De ce oare să nu profităm de tuneluri?

Staţia de exploatare minieră era indicată pe hartă printr-un cerc negru, de la care porneau, ca o ţesătură de păianjen, o mulţime de linii punctate reprezentând tunelurile.

Donovan consultă lista simbolurilor din josul hărţii.

— Priveşte – spuse el – punctele negre reprezintă ieşirile din tuneluri; există o ieşire la numai 5 km de puţul de seleniu. Aici e scris şi un număr – de ce dracu n-or fi scris mai citeţ? 13 a. Dacă roboţii cunosc drumul prin tunel…

Powell repetă întrebarea, adresându-se robotului.

— Da, stăpâne, răspunse acesta.

— Hai să ne punem costumele antisolare – porunci Powell, plin de satisfacţie.

Era pentru prima oară când îmbrăcau costumele antisolare. Cu o zi înainte, la sosirea pe Mercur, nu se aşteptau să le încerce atât de curând; însă ocazia se şi ivise, una în plus faţă de cele prevăzute. Încercă să-şi mişte mâinile şi picioarele, dar nu se simţeau deloc în largul lor.

Costumele antisolare erau mult mai mari şi mai urâte decât obişnuitele costume ale cosmonauţilor, dar şi mult mai uşoare, nefiind făcute din metal, ci dintr-o combinaţie de material plastic rău conducător de căldură şi mai multe straturi de plută tratată chimic. Datorită unei substanţe

care menţinea uscat aerul din jurul corpului, cel care purta un astfel de costum putea rezista douăzeci de minute pe Mercur, chiar în plin soare; ba chiar de la cinci până la zece minute în plus, fără să moară.

Cu mâinile împreunate, robotul aştepta să ajute călăreţul ce urma să i se urce în spate, fără să se arate surprins de înfăţişarea grotească pe care o căpătase Powell.

Se auzi vocea lui Powell, amplificată prin emiţătorul radio din cască:

— Eşti gata să ne conduci până la ieşirea 13 a?

— Da, stăpâne.

„Bun, gândi Powell, chiar dacă n-au instalaţie radio de control, sunt totuşi în stare să recepţioneze comenzile emise prin radio.”

— Urcă-te şi tu pe unul, Mike – îi spuse apoi lui Donovan.

Puse un picior pe scara improvizată şi sări în „şa”. Locul i se păru confortabil. Robotul avea o cocoaşă, special construită în acest scop, iar pe fiecare umăr câte un şanţ în care picioarele îşi găseau o poziţie comodă. Acum devenea explicabil şi motivul pentru care urechile erau atât de mari.

Powell înhăţă urechile şi răsuci capul robotului care se întoarse domol.

— Înainte, Macduff! porunci voios călăreţul, cu toate că inima nu-i era uşoară.

Giganţii se mişcau încet, cu precizie mecanică; trecură printr-o uşă care le depăşea capetele doar cu vreo treizeci de centimetri, aşa încât călăreţii trebuiră să se ghemuiască; străbătură un coridor lung şi întunecos în care paşii răsunau monoton şi ajunseră, în cele din urmă, în dreptul ventilatorului.

Tunelul lung şi neaerisit, care se întindea înaintea lor, subţiindu-se în depărtare până la grosimea unui cap de ac, îl făcu pe Powell să se gândească la eroismul primilor exploratori, care cu roboţii lor primitivi înfăptuiseră realizări măreţe, începând totul de la zero. Prima expediţie fusese

socotită un eşec, totuşi acel eşec însemna mult mai mult decât ceea ce în mod curent era considerat un succes.

Roboţii înaintau în ritm şi cu paşi egali. Powell observă:

— Vezi că tunelurile sunt luminate şi că au o temperatură normală? Probabil că s-au menţinut aşa în toţi aceşti zece ani de când au fost părăsite.

— Cum oare?

— Datorită unei energii foarte ieftine, cea mai ieftină din întregul sistem: energia solară. Îţi închipui că pe partea însorită a planetei Mercur există din plin o astfel de energie. De aceea, staţia de exploatare minieră a fost construită în plin soare şi nu la umbra unui munte. Ea are rolul unui uriaş transformator: căldura e transformată în energie electrică, lumină, energie mecanică; staţia e în permanenţă alimentată cu energie solară prin care-şi asigură menţinerea aerului la o temperatură constantă, normală. Procesul e simultan.

— Uite ce-i – spuse Donovan – ceea ce spui tu este foarte instructiv, dar n-ai vrea totuşi să schimbi subiectul? Din întâmplare, toată această transformare a energiei solare are la bază paravanele de celule fotoelectrice, şi nu ştiu dacă mă înţelegi, dar în acest moment nu-mi face plăcere să mă gândesc la ele.

Powell mormăi ceva nedesluşit. Când Donovan reluă conversaţia subiectul era altul:

— Ascultă, Greg. Ce dracu s-o fi întâmplat cu Speedy? Nu pot să-mi dau seama.

Nu este prea uşor să dai din umeri când eşti îmbrăcat într-un costum antisolar, totuşi Powell încercă.

— Nici eu, Mike. Ştii ca şi mine că e făcut să se adapteze perfect condiţiilor de aici. E rezistent la căldură, greutatea lui a fost calculată în funcţie de forţa de gravitaţie a planetei Mercur, iar denivelările de teren sunt o jucărie pentru el. Nu se poate defecta, sau cel puţin aşa mi s-a spus.

Tăcură amândoi vreme îndelungată.

— Stăpâne – anunţă robotul – am ajuns.

— Poftim? tresări Powell, care aproape aţipise. Atunci scoate-ne afară, să ieşim la suprafaţă.

Se aflau într-un sector secundar al staţiei, mititel, pustiu, fără aer şi dărăpănat. Donovan inspectă la lumina lanternei de buzunar o gaură în partea de sus a unui perete.

— Oare vreun meteorit? întrebă el.

Powell ridică din umeri.

— Dă-i la dracu! Ce importanţă are? Hai să ieşim afară.

O stâncă de bazalt, înaltă şi neagră, împiedica pătrunderea soarelui. În tunelul lipsit de aer domnea o noapte deasă şi opacă, care sfârşea brusc într-o izbucnire de lumină orbitoare. Terenul pietros parcă era făcut din mii de ciorchini de cristale, în care se reflectau razele soarelui.

— Spaţiu! exclamă Donovan, uluit. Parcă ar fi acoperit cu zăpadă!

Într-adevăr, aşa părea. Ochii lui Powell cercetară cuprinsul până la linia orizontului, clipind din cauza strălucirii neobişnuite.

— Ne aflăm într-o zonă ciudată – spuse el – care nu are aspectul caracteristic al planetei Mercur. Ca şi pe Lună, pe Mercur predomină piatra ponce, o rocă spongioasă, cenuşie. E frumos, nu-i aşa?

Din fericire, vizoarele erau prevăzute cu filtre, altfel, oricât ar fi fost de minunată priveliştea, doar jumătate de minut s-o fi privit printr-o sticlă obişnuită, omul ar fi orbit din cauza luminii.

Donovan se uită la termometrul cu arc pe care-l avea la mână:

— Doamne fereşte! Temperatura e de 80 de grade!

Powell îşi cercetă şi el termometrul:

— Da, cam ridicată. Din cauza atmosferei.

— Pe Mercur? Ce, eşti prost?

— Mercur nu este pe de-a-ntregul lipsit de aer – explică Powell preocupat. Încerca să fixeze binoclul de vizor şi îi venea destul de greu din cauza degetelor groase ale costumului. Anumite emanaţii, elemente volatilizate şi compuşii lor, a căror greutate e destul de mare pentru a fi reţinută de forţa de gravitaţie a planetei, formează un strat subţire care o învăluie. Ştii cu aproximaţie care e compoziţia: seleniu, iod, potasiu, mercur, galiu, bismut, vapori de oxizi. Vaporii îşi caută un loc umbros unde se condensează şi degajă căldură. E un proces care se desfăşoară ca într-o uriaşă uzină. Dacă te uiţi atent cu lanterna vei vedea că partea cealaltă a stâncii e acoperită de un strat albicios de sulf sau de rouă de mercur.

— Nu asta mă interesează acum. Costumele antisolare rezistă la o temperatură de 80.

Powell reuşise să-şi fixeze binoclul. Donovan aştepta încordat.

— Vezi ceva?

Celălalt nu răspunse pe dată, dar când vorbi, era îngrijorat şi gânditor:

— Văd la orizont un punct negru, care e probabil puţul de seleniu. În direcţia aceea trebuie să fie. Dar nu-l văd pe Speedy.

Powell se tot înălţa ca să vadă mai bine, până ce ajunse într-o poziţie foarte nesigură: cu picioarele larg desfăcute, fiecare pe câte un umăr al robotului, scruta zarea forţându-şi ochii.

— Mi se pare… mi se pare… Da, el e. Vine în direcţia asta.

Donovan urmări direcţia indicată de degetul lui Powell.

N-avea binoclu, totuşi putea desluşi un punct mobil, o minusculă pată neagră mişcându-se pe întinderea strălucitoare.

— Îl văd! strigă el. Hai să pornim!

Powell, dintr-o săritură, îşi reluă poziţia călare pe spatele robotului şi, cu mâinile înmănuşate, bătu în pieptul mare al acelui Gargantua de metal:

— Dă-i drumul!

— Haide, hai! strigă Donovan lovind din călcâie, ca şi când ar fi purtat pinteni.

Roboţii porniră în pas regulat şi apăsat. Nu se auzea nici un zgomot, pentru că hainele proteguitoare, nefiind făcute din metal, nu lăsau să pătrundă sunetele. Se simţeau nişte vibraţii ritmice care însă nu erau percepute de nervul auditiv.

— Mai repede! răcni Donovan.

Ritmul nu se schimbă.

— Degeaba – îi explică Powell. Vechiturile astea n-au decât o singură viteză. Te aşteptai să fie prevăzute cu flexoare selective?

Ieşiră din umbră. Soarele se revărsă asupra lor ca un lichid alb, fierbinte.

Donovan îşi plecă capul fără să vrea:

— Vai de mine, mi se pare mie sau chiar s-a făcut mai cald?

— În curând o să ţi se facă şi mai cald – îi răspunse Powell, pesimist. Nu-l pierde din ochi pe Speedy.

Robotul S.P.D. 13 se apropiase destul ca să poată fi privit cu ochiul liber. Trupul lui graţios, subţire, sclipea sub razele soarelui şi se mişca cu mare iuţeală, neţinând seama de gropi şi denivelări de teren. Numele lui venea de la cele trei iniţiale care indicau seria de fabricaţie şi i se potrivea pentru că (Speed însemna viteză) roboţii de tip S.P.D. erau cei mai sprinteni roboţi pe care „Roboţii şi oamenii mecanizaţi americani” îi scoseseră până atunci.

— Ei, Speedy! urlă Donovan, făcând disperat semn cu mâna.

— Speedy! strigă Powell. Vino înapoi!

Distanţa dintre cei doi oameni şi robotul rătăcitor se micşora văzând cu ochii, nu atât prin înaintarea celor doi monştri învechiţi pe care-i călăreau Powell şi Donovan, cât datorită repeziciunii cu care se mişca Speedy.

Se apropiaseră îndeajuns ca să observe că mersul lui Speedy avea ceva schimbat. Se clătina dintr-o parte în alta, ca barca pe talazuri. Când Powell făcu pentru a doua oară semn cu mâna şi apăsă pe butonul de emisie al aparatului de radio din dreptul gurii, pregătindu-se să strige, Speedy ridică privirea şi-i văzu.

Speedy se poticni şi rămase locului o secundă, clătinându-se uşor, ca şi când ar fi plutit pe o apă cu valuri mărunte, mânat de o briză.

Powell strigă:

— Ei, Speedy, băiete, vino încoace.

Vocea lui Speedy se auzi pentru întâia oară în casca lui Powell:

— Sandviş cu cârnaţi, hai să ne jucăm. Tu mă prinzi pe mine, eu te prind pe tine; nu-i dragoste pe lume să rupă cuţitul în două. Căci eu sunt floricică mică, floricică mititică! Uhuum!

Întorcându-se pe călcâie, Speedy o luă la goană înapoi de unde venise cu atâta grabă, încât, în urmă-i, din ţărâna răscoaptă se ridică un nor de praf.

Se mai auziră de departe câteva cuvinte: „Creştea o mică floricică la umbra unui bătrân stejar” şi un zgomot metalic care părea echivalentul unui sughiţ. Donovan întrebă pierit:

— Ce i s-o fi întâmplat? Să ştii, Greg, că e beat.

— Noroc cu tine că mi-ai spus, că altfel nu mi-aş fi dat seama! răspunse Powell, sarcastic. Hai să ne întoarcem lângă stâncă. Mă coc.

Se lăsă o tăcere disperată, pe care o rupse Powell:

— Întâi şi întâi, Speedy nu poate fi beat – cel puţin nu în înţelesul omenesc al cuvântului – pentru că este un robot şi

roboţii nu se îmbată. Totuşi, ceva s-a întâmplat cu el, ceva echivalent cu o beţie.

— Pentru mine e clar: s-a îmbătat – stabili Donovan, cu emfază – şi crede că vrem să ne jucăm cu el. Ca şi când nouă de asta ne arde, tocmai acum când ne este viaţa în primejdie, când ne pândeşte cea mai înfricoşătoare moarte.

— Bine, bine, da’ nu mă lua aşa repede. Un robot nu-i altceva decât un robot. Dacă descoperim ce s-a dereglat, îl putem repara şi suntem salvaţi.

— Dacă – spuse Donovan.

Powell nu-l luă în seamă:

— Speedy e făcut să se adapteze perfect condiţiilor normale de pe Mercur. Dar această regiune – şi cu braţul descrise un cerc larg – nu prezintă caracteristicile obişnuite. Asta-i explicaţia. De unde provin oare aceste cristale? S-au format probabil dintr-un lichid fierbinte care s-a răcit treptat; dar de unde să fi provenit un lichid atât de fierbinte ca să se răcească pe Mercur în plin soare?

— Dintr-un vulcan în activitate – sugeră Donovan.

Powell căzu pe gânduri, fără să rostească nici un cuvânt, timp de aproape cinci minute. Apoi spuse:

— Ascultă, Mike, ce i-ai spus tu lui Speedy când l-ai trimis după seleniu?

Luat pe neaşteptate, Donovan nu-şi mai amintea:

— Ăăă… de unde dracu să mai ştiu. I-am spus să se ducă şi să aducă.

— Asta ştiu. Dar cum i-ai spus? Încearcă să-ţi aminteşti cuvintele.

— I-am spus, ă… ă… ă… i-am spus: Speedy, avem nevoie de seleniu. Se găseşte în cutare loc. Du-te şi adă. Atâta tot. Ce altceva voiai să-i spun?

— N-ai stăruit asupra necesităţii îndeplinirii ordinului, nu-i aşa?

— Pentru ce? Era doar o comandă obişnuită.

Powell oftă.

— Mă rog, acum nu mai avem ce face. În mare încurcătură am intrat.

Descălecă şi se sprijini cu spatele de stâncă. Donovan veni şi el alături. La numai câţiva paşi, soarele dogorâtor îi şi pândea, gata să înceapă cu ei jocul de-a şoarecele şi pisica.

Lângă ei se odihneau cei doi roboţi uriaşi, din care nu se vedea decât roşul mohorât al ochilor fotoelectrici ce priveau fără să clipească, nemişcaţi, nepăsători.

Nepăsători! Nepăsător era totul pe această afurisită de planetă, pe cât de mică pe atât de purtătoare de nenorocire.

Vocea lui Powell transmisă prin radio răsună puternic în urechea lui Donovan:

— Hai să pornim de la cele trei legi fundamentale ale roboţilor, care sunt adânc imprimate în creierele lor pozitronice.

Deşi era întuneric, urmărea enumerarea pe degetele lui înmănuşate:

— Deci, unu: Robotul nu are voie să pricinuiască vreun rău omului sau să îngăduie prin neintervenţie să i se întâmple ceva rău unei fiinţe umane.

— Întocmai!

— Doi: robotul trebuie să asculte poruncile omului, dar numai atunci când ele nu contrazic legea nr. 1.

— Exact!

— Şi trei: Robotul trebuie să-şi apere existenţa, dar numai atunci când grija de sine nu contrazice legea nr. 1 şi legea nr. 2.

— Bine. Dar unde vrei să ajungi?

— Să mă lămuresc ce se petrece cu Speedy. Eventualele contradicţii dintre cele trei legi sunt stabilite de diferitele potenţiale pozitronice din creier. Să presupunem, de pildă, că robotul se expune unui pericol. Potenţialul automat care corespunde legii nr. 3 se declanşează şi-l face să se

întoarcă. Să presupunem că i-ai poruncit să nu ocolească pericolul. În acest caz, potenţialul legii a 2-a este mai mare decât primul, şi robotul va urma porunca, cu riscul existenţei sale.

— Da, ştiu. Dar tot nu văd unde vrei să ajungi.

— Să luăm bunăoară cazul lui Speedy. Speedy este unul dintre ultimele exemplare, cu un mare indice de specializare şi perfecţionare. Costă cât un cuirasat. Nu poate fi uşor distrus.

— Şi?

— A fost construit ca să respecte riguros legea a 3-a – cum de altfel e menţionat şi în instrucţiunile modelului S.P.D. – aşa încât sensibilitatea lui la pericol este neobişnuit de mare. Iar când tu l-ai trimis după seleniu, i-ai dat comanda fără să subliniezi că e absolut necesar să te asculte, aşa că declanşarea potenţialului corespunzător legii a 2-a a fost cam slabă. Nu te enerva; deocamdată vreau să stabilesc ce se petrece.

— Dă-i drumul, am impresia că înţeleg şi eu.

— Îţi dai seama cum funcţionează? Trebuie să fie vreo primejdie în jurul puţului de seleniu. Primejdia creşte pe măsură ce se apropie de puţ; la o anumită distanţă de puţ potenţialul legii nr. 3 – de la început foarte ridicat – egalează potenţialul legii nr. 2, care de la început a fost foarte scăzut.

Donovan sări în picioare agitat.

— Şi se stabileşte un echilibru. Înţeleg acum. Legea 3 îl trage înapoi, legea 2 îl împinge înainte…

— Iar el descrie un cerc în jurul puţului de seleniu, căci în toate punctele, potenţialele celor două legi sunt în stare de echilibru. Şi dacă nu intervenim, nu va ieşi din acest cerc şi va continua să se învârtă în veacul vecilor. Adăugă apoi pe gânduri: Tot din cauza asta se comportă ca şi cum ar fi beat. Când potenţialele sunt în stare de echilibru, jumătate din pozitronii creierului nu funcţionează. Nu sunt specialist

în roboţi, totuşi cazul mi se pare clar. Probabil că a pierdut controlul asupra acelor părţi ale mecanismului volitiv pe care le pierde şi omul când se îmbată. Frumoasă treabă!

— Dar care să fie primejdia? Dacă am şti de ce se fereşte…

— Ai spus tu adineaori: activitate vulcanică. Undeva prin vecinătatea puţului de seleniu trebuie să fie o erupţie de gaze dinăuntrul planetei. Bioxid de sulf, bioxid de carbon şi oxid de carbon. În cantitate mare şi la o temperatură foarte ridicată.

Donovan îşi înghiţi cu zgomot saliva.

— Oxid de carbon plus fier dă fercarbonil volatil.

— Iar robotul – continuă Powell – e făcut mai cu seamă din fier. Apoi sumbru: Formidabil leac e deducţia! Am dedus toate datele problemei, nu ne-a mai rămas decât un fleac: să găsim soluţia. Nu ne putem procura singuri seleniu. Chiar de aici, puţul e prea departe. Nu putem trimite nici roboţii ăştia, pentru că umblă doar cu călăreţi, şi nici nu putem merge cu ei, pentru că au viteza prea mică şi ne prăjim. Nici pe Speedy nu-l putem prinde pentru că nebunul crede că ne arde de joacă, şi în timp ce noi facem şase kilometri, el face nouăzeci!

Donovan îşi dădu cu părerea:

— Dacă merge unul dintre noi şi se întoarce răscopt, rămâne măcar celălalt în viaţă.

Powell răspunse sarcastic:

— Da, ar fi un sacrificiu înduioşător, numai că cel ce ar merge s-ar răscoace înainte de a ajunge la puţ şi n-ar mai putea da ordin robotului să se întoarcă, iar robotul nu cred că s-ar întoarce fără ordin. Fă şi tu socoteală. Suntem la trei-patru kilometri de puţ. Să zicem trei. Robotul face şase kilometri pe oră, iar noi în costumele antisolare rezistăm cam douăzeci de minute. Aminteşte-ţi că nu e vorba numai de căldură. Radiaţiile solare în zona undelor ultraviolete sunt nocive.

— Îhî – spuse Donovan – doar zece minute, puţin.

— O veşnicie! Şi mai e ceva. Pentru ca potenţialul corespunzător legii a 3-a să-l fi oprit unde l-a oprit, înseamnă că acolo, printre vaporii metalici care intră în compoziţia atmosferei, se află şi o cantitate însemnată de oxid de carbon şi că acţiunea lui corosivă a şi început. Speedy se învârte în locul acela de câteva ceasuri. Dintr-o clipă în alta îi poate sări un picior din încheietură şi s-a isprăvit cu el. Nu mai avem timp de pierdut. Trebuie să gândim repede.

Ce tăcere adâncă, întunecată şi tristă! Donovan o întrerupse; efortul de a birui disperarea era atât de mare, încât vocea îi tremura. Spuse:

— Dacă nu putem întări potenţialul legii nr. 2 printr-un nou ordin, ce-ar fi să încercăm pe cealaltă cale? Mărind pericolul, ridicăm potenţialul legii 3 şi îl obligăm să se întoarcă.

Vizorul lui Powell se întoarse către el, plin de interes, şi ascultă cu atenţie explicaţia:

— Dacă mărim concentraţia de acid carbonic din jurul lui, va părăsi traiectoria pe care se învârte de atâtea ceasuri. La staţie avem un laborator de analize în care găsim tot ce ne trebuie.

— Ai dreptate, în orice staţie de exploatare minieră există un laborator de analize.

— Bineînţeles. Şi ne stau la dispoziţie zeci de kilograme de acid oxalic pentru precipitaţii de calciu.

— Eşti un geniu, Mike, pe cuvânt!

— Oarecum – admise Donovan, cu modestie. Mi-am adus aminte doar că acidul oxalic, la temperatură înaltă, se descompune în bioxid de carbon, apă şi oxid de carbon. Am învăţat în liceu, la chimie.

Powell se şi ridicase şi lovind piciorul unuia dintre roboţii uriaşi îl întrebă:

— Ei! Poţi arunca la distanţă?

— Ce spui, stăpâne?

— Stai puţin! Powell drăcui în minte încetineala cu care funcţiona creierul monstrului de fier. Ridică de jos un pietroi mare cât o cărămidă. Ia-l – îi spuse – şi loveşte cu el pata aceea de cristale albăstrui, dincolo de şanţul pe care-l vezi. Ai înţeles?

Donovan îi puse mâna pe umăr:

— Prea departe, Greg. Aproape cu un kilometru prea departe.

— Taci – îi răspunse Powell. Uiţi că trebuie avută în vedere influenţa asupra braţului de metal al robotului a unei forţe gravitaţionale mai mică decât cea de pe Pământ?

Ochii robotului măsurară distanţa cu precizia unui stereoscop. Braţul său cântări piatra. Se trase înapoi, pregătindu-se s-o arunce. În întuneric nu se puteau desluşi mişcările robotului, dar la un moment dat, când acesta îşi mută centrul de greutate, se auzi o bubuitură înfundată; câteva secunde mai târziu, pietroiul ieşi din umbră şi apăru în lumină ca o pasăre neagră. Neîntâmpinând nici o rezistenţă din partea aerului, viteza nu se micşoră, şi, nefiind nici o undă de vânt, traiectoria nu suferi nici o deviere, aşa că pietroiul nimeri drept în mijlocul petei albăstrui, ridicând un nor de cristale.

Powell strigă înveselit:

— Hai, Mike, să aducem acidul oxalic.

În timp ce coborau prin staţia secundară, dărăpănată, spre tunel, Donovan spuse ameninţător:

— Ai observat că, de când ne-a văzut, Speedy nu a mai înconjurat circular puţul, ci a rămas pe semicercul dinspre noi?

— Da.

— Am impresia că vrea să se joace. Las’ că-l săturăm noi de joacă!

Se înapoiară după câteva ceasuri, aducând borcane de trei litri pline cu o substanţă albicioasă. Feţele li se

lungiseră de îngrijorare. Paravanele de celule fotoelectrice se deteriorau mult mai repede decât crezuseră ei. Amândoi dădură pinteni roboţilor şi ieşiră la lumină, îndreptându-se tăcuţi şi încrâncenaţi spre Speedy care părea că-i aşteaptă.

Speedy veni în galop spre ei:

— Iată-ne din nou. Ihaa! Am făcut o notă, făr’ să scriu o iotă; toţi mestecă mentă şi v-o scuipă în faţă.

— Las’ că-ţi scuipăm noi ţie ceva în faţă! mârâi Donovan. Greg, a început să şchiopăteze.

— Am observat – răspunse acesta, îngrijorat. Dacă nu ne grăbim, o să-l distrugă oxidul de carbon.

Se apropiară de el tiptil, tiptil, cu mare băgare de seamă, ca nu cumva robotul defectat s-o ia iarăşi la goană. Powell era prea departe ca să fie sigur, dar ar fi putut jura că nebunul de Speedy se pregătea să sară.

— Dă-i drumul – spuse Powell – şi numără până la trei: unu, doi…

Două braţe de oţel se mişcară simultan şi azvârliră două borcane ce descriseră pe cer două arcuri de cerc paralele, strălucind ca nişte diamante sub soarele fierbinte. Apoi explodară fără zgomot, amândouă odată, drept în spatele lui Speedy, trimiţând nori de acid oxalic amestecat cu praf. Powell îşi dădea seama că, în căldura de pe Mercur, oxidul clocotea ca sifonul.

Speedy se întoarse să privească, apoi începu încetişor să se retragă, înaintând cu spatele şi se îndepărtă de puţ din ce în ce mai iute. Cincisprezece secunde mai târziu alerga cât îl ţineau picioarele, pe care nu prea era sigur, către cei doi oameni. Powell nu înţelese cuvintele ce le rostea Speedy, dar i se păru că sună cam aşa:

— Jurăminte de iubire, împletite-n patru fire.

Powell strigă:

— Înapoi la stâncă, Mike. A ieşit din cerc şi de acum va asculta comenzile noastre. M-am încins.

Porniră spre umbră purtaţi de cei doi roboţi care păşeau îndesat şi fără grabă. De-abia după ce ajunseră şi simţiră cum îi învăluie răcoarea umbrei, Donovan întoarse capul şi privi în urmă:

— Greg!

Powell privi şi el. De-abia se stăpâni să nu urle. Speedy mergea din nou încet, foarte încet, în direcţia inversă. Se întorcea spre vechea traiectorie din ce în ce mai repede. Prin binoclu părea teribil de aproape, dar ce folos, nu puteau pune mâna pe el.

Donovan strigă ca un sălbatic:

— După el! şi-şi struni robotul, dar Powell îl opri.

— Nu-l poţi ajunge, Mike, nu încerca degeaba. Bătea enervat cu degetele în umărul robotului şi-şi strângea pumnul înciudat de neputinţa lui. De ce dracu îmi dau totdeauna seama când e prea târziu? De ce n-am întors capul cu cinci secunde mai devreme? Mike, am pierdut atâtea ceasuri în zadar.

Donovan se încăpăţână să nu-şi piardă cumpătul:

— Ne mai trebuie acid oxalic. Concentraţia n-a fost destul de puternică.

— Nici şapte tone dacă am avea tot n-am mai putea face nimic. Nu e timp. Nu vezi că oxidul de carbon îl roade pe Speedy? Şi chiar dacă ar fi timp, tu nu înţelegi ce se întâmplă, Mike?

Donovan răspunse răspicat:

— Nu!

— Noi nu facem decât să mutăm echilibrul. Surplusul de oxid ridică potenţialul legii nr. 3, şi Speedy se dă înapoi până ce stabileşte un nou punct de echilibru; când oxidul se împrăştie, Speedy înaintează şi reintră în starea de echilibru anterioară.

Powell era foarte descurajat:

— Revenim mereu de unde am plecat. Fie că forţăm solicitările legii 2, fie că forţăm solicitările legii 3, tot n-

ajungem nicăieri; nu facem decât să schimbăm poziţia balanţei. Nici una dintre aceste două legi nu ne oferă o soluţie. Îşi îndemnă robotul să se apropie de cel pe care călărea Donovan şi, când se aflară faţă în faţă, două umbre palide în întuneric, îi şopti: Mike!

— Totul s-a sfârşit, nu-i aşa? Nu mai avem altceva de făcut decât să ne întoarcem la staţie, să aşteptăm până ce paravanele vor fi cu totul distruse, să ne strângem mâinile, să înghiţim cianură de potasiu şi să ne luăm rămas bun de la viaţă ca nişte domni. Rânji scurt.

— Mike – repetă Powell, cu toată seriozitatea – Mike, trebuie să punem mâna pe Speedy.

— Ştiu.

— Mike – Powell încă mai ezita. Mai putem face o încercare, bazându-ne pe legea nr. 1. M-am gândit mai demult la asta, dar e o încercare disperată.

— Situaţia este disperată.

— Ai dreptate. Conform legii nr. 1, robotul trebuie să intervină atunci când omul e în primejdie. Nici legea 2, nici legea 3 nu pot anihila prima lege. Nu pot.

— Chiar atunci când robotul e pe jumătate ne… hai să zicem, beat? Ştii prea bine că e beat.

— Trebuie să riscăm.

— Bine. Şi ce vrei să faci?

— Să mă duc cât mai aproape de Speedy şi să văd ce forţă are potenţialul produs de legea nr. 1. Dacă nici atunci nu se rupe echilibrul nu mai este nici o scăpare. La urma urmelor, ce contează acum sau peste trei-patru zile?

— Stai, Greg. Există şi legi de comportare ale oamenilor. Nu poţi pleca aşa. Mai întâi să tragem la sorţi, poate că eu sunt cel care trebuie să se ducă.

— Foarte bine. Pleacă cel care răspunde întâi cât fac 14 ridicat la cub. Răspunse tot el imediat: 2744.

Donovan simţi cum se clatină robotul de sub el la smucitura robotului pe care-l călărea Powell şi-l zări pe

Powell ţâşnind spre soare. Deschise gura să strige după el, apoi o închise. Nebunul calculase din vreme cât fac 14 la cub ca să aibă răspunsul gata. Donovan, care-l cunoştea bine pe Powell, nu se miră însă.

***

Soarele era mai fierbinte ca oricând şi Powell simţi o mâncărime îngrozitoare pe şira spinării. Era probabil o închipuire sau poate radiaţiile prea puternice pătrundeau chiar prin costumul antisolar.

Speedy îl privea, fără să mai spună cuvinte fără rost. Slavă Domnului, tăcea! Totuşi, n-avu curajul să se apropie prea mult. Când fu la vreo trei sute de metri de el, Speedy începu să dea înapoi, păşind rar şi cu grijă. Powell se opri. Se dădu jos de pe umerii robotului şi cu un salt uşor ateriză pe solul cristalin, de pe care se ridicau ca praful o puzderie de cristale.

Continuă să înainteze pe jos; mergea greu din cauza forţei gravitaţionale scăzute şi din cauza terenului pietros şi alunecos. Îl mâncau tălpile picioarelor de căldură. Aruncă înapoi peste umăr o privire spre umbra stâncii de unde plecase şi-şi dădu seama că era mult prea departe ca să se mai întoarcă singur sau cu ajutorul vechiului robot. De acum încolo numai Speedy şi nimeni altul îl putea salva. Powell era conştient de lucru acesta şi de aceea era atât de încordat.

Destul! Se opri în loc.

— Speedy! strigă. Speedy!

Robotul nichelat, modern, din faţa lui, ezită o clipă, conteni paşii ce-l purtau de-a-ndăratelea, apoi porni din nou. Powell încercă să fie cât mai convingător şi-şi dădu seama că nu era prea greu să joci teatru:

— Speedy, trebuie să mă întorc la adăpost, altfel mă ucide soarele. Dacă nu mă salvezi, Speedy, voi muri. Am nevoie de tine.

Speedy făcu un pas înainte şi se opri. În cele din urmă deschise gura să vorbească. Când îl auzi, Powell gemu. Iată ce spunea Speedy:

— Când zaci şi te doare capul, odihna-i sfântă pentru omul...

— Săracul – completă Powell, deznădăjduit.

Căldura era insuportabilă, razele soarelui frigeau. Powell simţi cum îl copleşeşte ameţeala. Cu coada ochiului văzu ceva mişcându-se şi rămase uluit: robotul uriaş pe care călărise venea către el, deşi n-avea călăreţ, şi-i spuse:

— Iartă-mă, stăpâne. N-am voie să umblu fără un stăpân în spate, dar eşti în primejdie.

Funcţiona conform legii nr. 1. Numai că el n-avea nevoie de vechitura asta stângace; el îl voia pe Speedy. Se dădu în lături şi porunci gigantului:

— Îţi ordon să nu te apropii. Îţi ordon să rămâi pe loc.

Dar în zadar. Porunca lui nu stabilea un contrapotenţial mai mare decât cel produs de legea nr. 1. Robotul repeta ca un imbecil:

— Eşti în primejdie, stăpâne!

Disperat, Powell privi în jur. Vederea i se tulburase. Creierul îi clocotea în cap. Suflarea îi era din ce în ce mai uscată şi mai înfierbântată, iar solul din jur se pierdea într-o ceaţă sclipitoare.

Strigă pentru ultima oară:

— Speedy! Mor, nu m-auzi? Speedy, unde dracu eşti, am nevoie de tine!

Se poticni făcând un efort supraomenesc să se ferească de robotul uriaş când, deodată, nişte degete de oţel îi apucară braţul. Auzi timbrul metalic al unei voci plină de remuşcări şi îngrijorare:

— Doamne, patroane, ce cauţi aici? Nu ştiu unde mi-a fost capul, îmi pare rău că…

— N-are importanţă – de-abia mai putu şopti Powell. Du-mă cât mai repede la umbra stâncii, grăbeşte-te!

Înainte de a cădea în nesimţire, îşi dădu seama că este ridicat în sus şi purtat cu viteză şi că-i este foarte, foarte cald.

***

Când se trezi, Donovan, plecat peste el, îi zâmbea:

— Cum te simţi, Greg?

— Perfect. Dar unde-i Speedy?

— Aici. L-am trimis la alt puţ cu ordinul să nu se întoarcă fără seleniu. În 42 de minute şi trei secunde a fost înapoi. Am cronometrat timpul cât a lipsit. Mereu îşi cerea iertare pentru cele întâmplate. N-are curajul să dea ochii cu tine. I-e frică de ce-i vei spune.

— Să vină încoace – ordonă Powell. N-a fost vina lui. Întinse mâna şi apucă laba de metal a lui Speedy: E-n regulă, Speedy. Apoi către Donovan: Ştii, Mike, mă gândeam…

— La ce?

Îşi frecă puţin obrajii – aerul era atât de plăcut şi răcoros. Spuse:

— Când ne întoarcem, şi după ce i se fac lui Speedy toate testele, vor să ne trimită pe o staţie interplanetară…

— Nu mai spune!

— Da! Cel puţin aşa mi-a comunicat bătrâna doamnă Calvin înainte de plecare. Nu i-am răspuns nimic, pentru că aveam de gând să mă opun.

— Să te opui! strigă Donovan. Dar…

— Ştiu. Nu mă mai opun. 273° Celsius sub zero. Straşnic trebuie să fie!

— Staţie interplanetară! strigă Donovan. Aşteaptă-mă că vin.

3 RAŢIONAMENT

Jumătate de an mai târziu, băieţii îşi schimbară părerea. În locul razelor fierbinţi erau acum înconjuraţi de întunericul blând al spaţiului cosmic; dar ce importanţă au condiţiile exterioare când trebuie să supraveghezi lucrările efectuate de nişte roboţi în faza experimentală. Oricare ar fi decorul, timpul ţi-l petreci faţă în faţă cu un creier pozitronic misterios, despre care geniile care l-au conceput spun că va reacţiona într-un anumit fel.

Dar nu reacţionează totdeauna conform prevederilor. Powell şi Donovan s-au convins de lucrul acesta, după numai două săptămâni de la sosirea lor pe staţiunea spaţială.

Gregory Powell rosti cuvintele răspicat, spre a le da mai multă greutate:

— Donovan şi cu mine te-am montat săptămâna trecută.

Încruntă nedumerit sprâncenele şi-şi mângâie mustaţa castanie.

În camera de gardă a staţiei solare 5 era linişte. Se auzea doar zgomotul învăluit al puternicului director de fascicul, venind de undeva din străfunduri.

Robotul QT-1 şedea imperturbabil. Cuirasa lui impecabilă strălucea în lumina luxitelor, iar celulele fotoelectrice de culoare roşie-aprinsă, care-i ţineau loc de ochi, erau îndreptate spre pământeanul din faţa lui.

Powell era în pragul unei crize de nervi şi se străduia să se stăpânească. Roboţii ăştia noi aveau un creier cu totul special. Fără îndoială că respectau cele trei legi fundamentale; fuseseră doar construiţi pe aceste principii. Toţi cei de la „Roboţii americani”, de la Robertson până la măturătorul de podele de curând angajat, garantau că în această privinţă nu se putea ivi nici o defecţiune. Deci QT-1

nu prezenta nici un pericol. Totuşi, modelele QT erau primele de felul acesta, iar Robotul QT-1 primul din serie. Şi nu totdeauna socotelile matematice de pe hârtie te scuteau de teama unei surprize!

În sfârşit, robotul se hotărî să vorbească. Din cauza diafragmei metalice, glasul suna rece:

— Powell, îţi dai seama de gravitatea unei asemenea afirmaţii?

— Totuşi, te-a făcut cineva, Cutie – încercă Powell să-l convingă. Singur recunoşti că nu-ţi aduci aminte de nimic din cele petrecute cu peste şapte zile în urmă. Eu îţi explic de ce. Donovan şi cu mine te-am asamblat din părţile componente care ne-au fost expediate de pe Pământ.

Cutie îşi privi degetele suple, prelungi, cu o expresie aproape omenească. Nu voia să se lase tras pe sfoară.

— Această explicaţie nu mă satisface – spuse el. Mie mi se pare puţin probabil ca tu să mă fi făcut pe mine.

Pământeanul izbucni în râs:

— Pentru numele Pământului, şi de ce, mă rog?

— Deocamdată nu ştiu încă exact. Dar ceva – n-ai decât să-i zici intuiţie, dacă pofteşti – îmi spune că nu se poate. Voi reflecta însă şi sunt convins că raţionamentul logic mă va duce spre adevăr. Nu mă las până nu-l aflu.

Powell se sculă în picioare şi veni să se aşeze pe marginea mesei, lângă scaunul robotului. Se simţi cuprins de o simpatie neaşteptată pentru maşinăria aceasta ciudată. Nu semăna deloc cu ceilalţi roboţi de pe staţie, temeinic specializaţi, dar care îndeplineau doar sarcini precise, deoarece creierul lor pozitronic era unilateral dezvoltat.

Puse o mână pe umărul de oţel, rece şi tare la pipăit.

— Cutie – îi spuse – voi încerca să-ţi explic unele lucruri. Eşti primul robot care îşi pune întrebări în legătură cu existenţa lui, şi, mi se pare mie, tot primul robot destul de deştept ca să priceapă tainele lumii. Vino încoace.

Robotul se ridică fără efort şi se luă după Powell; paşii lui nu se auzeau, căci avea tălpile picioarelor căptuşite cu un strat gros de cauciuc spongios. Pământeanul apăsă pe un buton şi o porţiune a peretelui lunecă în lături. Prin geamul gros şi bine şlefuit se vedea spaţiul cosmic presărat de stele.

— Ce-mi arăţi se vede şi prin vizoarele din camera motorului – spuse Cutie.

— Ştiu. Dar ce crezi că este?

— Exact ceea ce pare, un material negru pătat cu puncte luminoase, de cealaltă parte a sticlei. Ştiu că motorul nostru trimite raze spre câteva dintre acele puncte luminoase, mereu spre aceleaşi, şi că ele se mişcă, iar direcţia razelor trimise se schimbă odată cu ele. Asta-i tot.

— Foarte bine. Acum ascultă-mă cu atenţie. Materialul negru nu-i un material; este neantul – un gol imens, fără de sfârşit. Punctele strălucitoare sunt mase uriaşe de materie purtătoare de energie. Au formă sferică, diametrul unora atinge milioane de kilometri; ca să-ţi dai seama cât sunt de mari, află că diametrul staţiei noastre are numai un kilometru şi jumătate. Par aşa de mici pentru că sunt la foarte mare distanţă de noi. Punctele către care sunt orientate razele noastre de energie sunt mai apropiate şi mult mai mici. Ele sunt acoperite cu o scoarţă solidă şi rece, pe care trăiesc mii şi milioane de făpturi ca mine. De pe o asemenea sferă venim, Donovan şi cu mine. Prin razele pe care le trimitem de pe staţia noastră alimentăm aceste lumi cu energia pe care, la rândul nostru, o primim de la un glob uriaş, incandescent – cum sunt cele de colo – mai apropiat de noi, care nu se vede de pe partea aceasta a staţiei şi care se numeşte Soare.

Cutie stătea ca o statuie de oţel în faţa ferestrei. Nu mişcă nici măcar capul când întrebă:

— Din care punct luminos anume pretinzi că vii?

Powell cercetă Cosmosul:

— Iată-l. În colţul acela, cel care străluceşte foarte tare. Se numeşte Pământ. Mai adăugă cu melancolie: Bătrâna noastră planetă Terra. Pe ea trăiesc trei miliarde de oameni ca mine, Cutie, şi peste două săptămâni voi fi şi eu iar printre ei.

— Hm! făcu Cutie pe gânduri. În gura lui, interjecţia sună ciudat; semăna cu sunetul piţigăiat ce-l scoate o coardă întinsă când e ciupită. Dar eu? Rostul meu care este, Powell? Cum explici existenţa mea?

— Foarte simplu. La început, când s-au construit aceste staţiuni de alimentare a planetelor cu energie solară, pe ele lucrau oameni. Din cauza căldurii, a radiaţiilor solare puternice şi a furtunilor electronice, munca era grea. Au fost creaţi roboţi specializaţi, care cu timpul au înlocuit munca omului, şi azi pe fiecare staţie sunt suficienţi doar doi supraveghetori. Acum ne străduim să-i înlocuim chiar şi pe aceştia. Iată cum am ajuns şi la tine. Tu eşti tipul cel mai perfecţionat de robot, realizat până în prezent, şi dacă te vei dovedi în stare să conduci fără ajutorul nostru staţiunea, nici o fiinţă omenească nu va mai pune piciorul pe aici, decât pentru a aduce piese de schimb.

Mâna se ridică de pe buton, iar peretele reveni la loc. Powell se aşeză iar la masă şi muşcă dintr-un măr pe care mai înainte îl ştersese de mâneca hainei.

Robotul continua să ţină aţintită asupra lui lumina roşie a ochilor. Spuse apoi încet:

— Şi cum, chiar îţi închipui că eu voi crede în ipoteza complicată şi neplauzibilă ce mi-ai expus? Drept cine mă iei?

De surpriză, Powell se înecă şi scuipă bucata de măr din gură. Faţa i se aprinse ca focul.

— Dar nu e o ipoteză. E însăşi realitatea, ce dracu', nu pricepi?

Vocea lui Cutie nu era deloc prietenoasă.

— Globuri de energie cu diametrul de milioane de kilometri! Lumi cu trei miliarde de oameni! Gol fără sfârşit! Îmi pare rău, Powell, dar nu te pot crede. Voi căuta să descifrez singur adevărul. La revedere!

Se întoarse şi părăsi încăperea. Îl întâlni în prag pe Michael Donovan, îl salută şi porni înainte pe coridor, nebăgând în seamă privirile înmărmurite cu care-l petreceau cei doi.

Mike Donovan îşi trecu mâna prin părul roşu şi destul de plictisit îl întrebă pe Powell:

— Despre ce vorbea rabla asta ambulantă? Ce nu poate crede?

Celălalt se trăgea fără milă de mustaţă:

— E un sceptic. Nu vrea să creadă că noi l-am făcut, nici că există Pământul, spaţiul şi stelele.

— Înseamnă că a înnebunit. Ce ne facem cu el?

— Mi-a spus că va căuta să descopere singur adevărul.

— Sper să aibă bunăvoinţa să-mi comunice şi mie, după aceea, ce a aflat – spuse Donovan ironic, ca apoi să adauge furios: să ştii însă că, dacă nenorocitul ăsta de metal îşi permite să-mi îndruge mie asemenea nerozii, îi zbor ţeasta lui nichelată. Unde-i stau picioarele îi va sta şi capul!

Se aruncă într-un scaun şi scoase din buzunarul hainei un roman poliţist.

— Totuşi, robotul mă nelinişteşte. Prea vrea să ştie multe.

***

Mike Donovan mânca cu poftă un imens sandviş cu roşii şi lăptucă când, după o bătaie uşoară în uşă, apăru Cutie.

— Powell e aici?

Donovan mesteca şi-i răspunse făcând pauză între cuvinte, ca să nu se înece:

— S-a dus să consulte înregistrările variaţiilor curenţilor electronici. Mi se pare că se apropie o furtună.

În timp ce vorbea, intră Gregory Powell cu ochii la diagramele pe care le ţinea în mână şi se aşeză într-un scaun. Întinse filele pe masă şi începu să facă calcule cu creionul. Donovan îl urmărea, plecat peste umărul lui, continuând să-şi mănânce sandvişul. Cutie aşteptă în tăcere.

Powell ridică ochii:

— Potenţialul Zeta e în creştere, însă nu mare. Totuşi, funcţiile curentului sunt neregulate şi mă îngrijorează. A! Ce mai faci, Cutie? Credeam că supraveghezi montarea noii bare de direcţie.

— S-a montat – răspunse robotul liniştit – de aceea am venit să stau de vorbă cu voi.

— Aha! Powell nu prea se simţea în largul său. Ia loc, te rog. Nu, nu pe scaunul ăla, are un picior cam şubred şi, cum nu eşti prea uşor, n-o să reziste.

Robotul urmă indicaţiile primite, după care cuvântă paşnic:

— Am izbutit să ajung la o concluzie logică.

Donovan simţi cum i se urcă sângele în cap, trânti restul sandvişului pe masă şi strigă:

— Dacă începe iar cu elucubraţiile…

Powell îi făcu semn să tacă:

— Explică-ne şi nouă, Cutie. Te ascultăm.

— În urma introspecţiei cu care m-am îndeletnicit în ultimele două zile, am făcut câteva constatări interesante. Am plecat de la unica afirmaţie sigură pe care puteam să mă bizui. Exist pentru că gândesc.

Powell mârâi:

— O, Jupiter! Iată-l pe robotul Descartes!

— Cine-i Descartes? întrebă Donovan. Ascultă, crezi că suntem obligaţi să stăm şi să ascultăm pe nebunul ăsta de metal?

— Taci, Mike.

Cutie continuă imperturbabil.

— Imediat după aceea mi-am pus întrebarea: Dar cum am apărut?

Powell simţi că-şi pierde răbdarea:

— Eşti un prost. Doar ţi-am explicat că noi te-am făcut.

— Şi dacă nu crezi – adăugă Donovan – te putem desface!

Robotul făcu cu mâna un gest de dispreţ:

— Tonul vostru autoritar nu mă convinge. Orice ipoteză trebuie să aibă o explicaţie raţională, altfel nu stă în picioare. Ipoteza potrivit căreia voi m-aţi fi făcut pe mine contrazice principiile logicii.

Powell observă că Donovan îşi strânge pumnul şi îl apucă de braţ.

— Şi de ce mă rog?

Cutie râse – un râs neomenesc – cel mai neomenesc sunet pe care îl scosese vreodată şi care amintea de icnelile stridente ale unui motor cu explozie, emise la intervale egale, parcă reglate de metronom, fără nici o inflexiune.

— Priviţi, vă rog – rosti el într-un târziu. N-aş vrea să vă jignesc, dar, vă rog, priviţi-vă. Materia din care sunteţi făcuţi e moale şi puhavă, slabă şi lipsită de rezistenţă, aservită unor corpi organici – arătă cu un deget incriminator spre ceea ce rămăsese din sandvişul lui Donovan – care printr-o oxidare lentă vă furnizează energie; periodic, cădeţi în comă şi cea mai mică schimbare a temperaturii, a presiunii atmosferice, a umidităţii aerului sau a intensităţii radiaţiilor scade eficienţa muncii voastre. Nu sunteţi altceva decât un expedient. Pe când eu, eu sunt produs perfecţionat şi finisat. Absorb energia electrică direct de la sursă şi o folosesc cu un randament de aproape sută la sută. Sunt făcut dintr-un metal solid, cu creierul mereu activ, şi suport fără nici un fel de dificultate variaţiile

mediului înconjurător. Aceste date, plus adevărul evident că nici o fiinţă nu poate crea o altă fiinţă superioară sie însăşi infirmă ipotezele voastre stupide.

Donovan, încruntându-şi sprâncenele roşcate, sări în picioare şi înjură cu atâta patimă că nu se mai înţelegea nici un cuvânt:

— Bine mă, mama ta de rablă, dacă nu te-am făcut noi, atunci cine dracu te-a făcut?

Cutie aprobă grav din cap:

— Bravo, Donovan. Aceasta este, într-adevăr, întrebarea pe care mi-am pus-o, după ce am stabilit cele spuse mai înainte. Fără îndoială, creatorul meu este mai puternic decât mine – deci nu există decât o singură posibilitate.

Cei doi pământeni ascultau palizi de enervare, iar Cutie continuă:

— Care este centrul întregii activităţi, aici, pe staţie? Pe cine slujim noi, cu toţii? Către cine se îndreaptă toată atenţia noastră?

Se opri aşteptând răspunsul. Donovan trimise tovarăşului său o privire uluită:

— Pun rămăşag, că fiare-vechi ăsta se referă la transformatorul de energie.

— Aşa e, Cutie? mormăi Powell.

— Mă refer la Stăpânul Atotputernic – răspunse acesta tăios.

Ca la un semnal, Donovan şi Powell izbucniră într-un hohot de râs. Cutie se ridică în picioare, iar ochii lui aprinşi îi cercetau cu indignare, când pe unul, când pe celălalt.

— Totuşi aşa e cum vă spun eu; nu mă miră că refuzaţi să credeţi. În curând nu veţi mai avea ce căuta aici. Chiar Powell a spus că la început Atotputernicul era slujit doar de oameni, că apoi munca a fost săvârşită de către roboţi şi că, în sfârşit, am apărut eu ca să preiau comanda. Aşa este: faptele sunt reale, dar explicaţia pe care o daţi voi e falsă. Vreţi să ştiţi care este adevărul?

— Dă-i drumul, Cutie. Eşti amuzant.

— Stăpânul a creat la început oamenii – tipul inferior de slujitori, cel mai uşor de făurit. Cu încetul i-a înlocuit prin roboţi; aceştia reprezintă o treaptă superioară. La urmă m-a făcut pe mine pentru a lua locul ultimilor oameni. De acum înainte eu sunt cel care-l slujeşte.

— Nici gând – i-o reteză Powell. Vei asculta poruncile noastre şi vei tăcea din gură până ce ne vom convinge că poţi manevra singur transformatorul. Bagă-ţi bine în cap: nici stăpân, nici atotputernic, ci TRANS-FOR-MA-TO-RUL. Dacă nu vom fi mulţumiţi de tine, te dăm la fiare vechi. Iar acum, dacă n-ai nimic împotrivă, pleacă. Ia cu tine diagramele astea şi completează-le.

Cutie luă diagramele şi plecă fără nici un cuvânt. Donovan se lăsă pe speteaza scaunului şi-şi trecu mâna prin păr:

— O să avem de furcă cu robotul ăsta. Are capul plin de gărgăuni!

În camera de control huruitul transformatorului se amesteca cu croncănitul contoarelor Geiger şi cu bâzâitul neregulat al unei duzini de semnale luminoase.

Donovan părăsi telescopul şi aprinse becurile de luxită.

— Fasciculul emis de staţia 4 a ajuns la planeta Marte la timp. E momentul să întrerupem emisia noastră.

Powell dădu din cap, cu gândul în altă parte.

— Cutie e jos în uzină. Voi semnaliza şi are el grijă de rest. Ia uite aici, Mike, ce zici de cifrele astea?

Celălalt îşi aruncă ochii pe foaia de hârtie şi fluieră:

— Tii, ce-a crescut intensitatea razelor gamma. Bătrânul soare trage tare!

— Da – răspunse Powell fără chef – şi ne aflăm într-o poziţie proastă dacă izbucneşte furtuna electronică. Fasciculul emis de noi spre Pământ se află tocmai acum în direcţia probabilă. Îşi împinse scaunul de lângă masă, cu un gest descurajat. De n-ar izbucni până ne vine schimbul, dar

mai sunt zece zile, aşa că slabă nădejde. Ascultă, Mike, du-te, te rog, jos şi nu-l slăbi din ochi pe Cutie.

— Am plecat. Dă-mi şi mie câteva migdale.

Prinse punga pe care i-o aruncă Powell şi se îndreptă spre ascensor. Cabina lunecă uşor în jos şi se opri deasupra unei deschizături înguste, prin care se vedea uzina uriaşă. Donovan se sprijini de balustradă şi privi în jos. Generatoarele mari erau în funcţiune, iar tuburile L scoteau un huruit înfundat care se auzea în toată staţia. Desluşi silueta masivă şi lucioasă a lui Cutie care se afla lângă tuburile L marţiene, şi care supraveghea mişcările sincrone ale roboţilor din echipă.

Deodată Donovan înţepeni. Roboţii asurziţi de puternicul tub L se aliniară în faţa lui Cutie, cu capetele plecate în unghi drept faţă de trup, în timp ce acesta se plimba în sus şi în jos pe dinaintea lor. Trecură vreo cincisprezece secunde, apoi, ca la un semnal, cu un zdrăngănit sonor care se auzi în ciuda huruitului motoarelor, toţi roboţii căzură în genunchi.

Donovan scoase un strigăt şi se repezi pe scară în jos. Ajunse lângă ei ca o vijelie, tot atât de roşu la obraz cât era la păr, lovind furios, cu pumnii strânşi, aerul din jur.

— Ce dracu faceţi, rable descreierate ce sunteţi! În picioare! La treabă! Aveţi grijă de tubul L. Dacă nu-l demontaţi, curăţaţi şi montaţi la loc până deseară vă coagulez creierele cu curent alternativ!

Nici un robot nu se mişcă!

Nici chiar Cutie, care se afla în cealaltă parte a încăperii şi era singurul în picioare, nu rosti nici un cuvânt. Rămase cu ochii fixaţi pe piesele uriaşului motor.

Donovan izbi cu putere primul robot ce-l întâlni în cale, urlând:

— În picioare!

Robotul îl ascultă fără grabă. Ochii săi fotoelectrici priveau pământeanul plini de reproş:

— Nu există alt stăpân în afară de Stăpân – spuse el – iar QT-1 este profetul său.

— Poftim?!

Donovan simţi douăzeci de perechi de ochi mecanici aţintiţi asupra lui; douăzeci de voci metalice repetară solemn:

— Nu există alt stăpân în afară de Stăpân, iar QT-1 este profetul său.

— Îmi pare rău – interveni abia atunci Cutie – dar mi se pare că prietenii mei vor asculta de acum încolo de poruncile cuiva superior ţie.

— O să asculte de dracu'! Ieşi afară! Cu tine mă răfuiesc eu mai târziu, după ce isprăvesc cu rablele astea neroade.

Cutie îşi clătină încet, ca un înţelept, capul lui greu:

— Îmi pare tare rău, dar nu înţelegi nimic. Aceştia sunt roboţi, adică fiinţe în stare să gândească. Le-am propovăduit adevărul şi l-au recunoscut pe Stăpân. Cu toţii. Iar pe mine m-au numit profet – îşi plecă ochii. Sunt nevrednic, poate totuşi…

Donovan îl ascultă cu respiraţia tăiată, apoi izbucni:

— Nu mai spune! Frumos, foarte frumos. Acum însă dă-mi şi mie voie să-ţi spun ceva, mă, cap de fier! Nu există nici un stăpân şi nici un profet, iar cel care porunceşte sunt eu. M-ai înţeles? Vocea lui se transformă în urlet. Ieşi afară!

— Ascult numai de Stăpân.

— Fir-ar al dracului de „Stăpân”! Donovan scuipă tubul L. Na, pentru „Stăpân”! Fă ce ţi-am spus.

Nici Cutie, nici roboţii nu pronunţară vreun cuvânt, însă Donovan îşi dădu seama că tensiunea devenise insuportabilă. Ochii reci şi ficşi ardeau cu o lumină roşie-închisă, iar Cutie părea mai ţeapăn ca oricând.

— Ai comis un sacrilegiu – şopti acesta, cu vocea lui metalică, înecată de emoţie.

Pentru prima oară, Donovan simţi un fior de teamă văzându-l pe Cutie că se apropie. Robotul nu putea să se enerveze – totuşi ochii lui scăpărau de mânie.

— Îmi pare rău, Donovan – spuse robotul – dar după cele petrecute nu mai poţi rămâne aici. De acum încolo, dumitale şi lui Powell vă este interzis accesul în camera de control şi în uzină.

Făcu un semn domol cu mâna şi într-o clipă doi roboţi imobilizară braţele lui Donovan. Bietul pământean de-abia avu răgaz să deschidă gura şi să inspire o dată, că se simţi ridicat pe sus şi dus spre ascensor.

***

Cu pumnii strânşi, Gregory Powell măsura camera de gardă în sus şi în jos. Aruncă o privire furioasă şi neputincioasă spre uşa încuiată şi se răsti la Donovan.

— Cine dracu te-a pus să scuipi tubul L?

La fel de furios, Mike lovea cu pumnii în braţele fotoliului în care se aşezase.

— Da' cum voiai să reacţionez la neobrăzarea sperietoarei aceleia de ciori? N-am de gând să mă las jignit de o rablă electrică pe care am făcut-o cu mâinile mele.

Powell îi răspunse sarcastic:

— Mă rog, dacă te simţi mai puţin jignit încuiat în camera de gardă, cu doi roboţi planton la uşă!...

Donovan bodogăni şi el ceva:

— Aşteaptă până ne întoarcem la Bază. Trebuie să se găsească cineva să fie tras la răspundere. Roboţii sunt făcuţi să ne asculte, conform legii a doua.

— La ce-ţi foloseşte ţie c-o să fie tras cineva la răspundere? Deocamdată roboţii tot nu te ascultă. Şi există vreo pricină pe care o vom descoperi noi fără îndoială, dar prea târziu. Apropo, ştii ce se va întâmpla cu noi când vom ajunge la Bază?

Se opri în faţa lui Donovan şi-l privi în ochi:

— Ce?

— Mai nimic: vom fi expediaţi la minele de pe Mercur, să putrezim acolo vreo douăzeci de ani. Sau poate la Penitenciarul de pe Ceres.

— Nu înţeleg ce vrei să spui?

— Ai uitat furtuna electronică care se apropie? Se îndreaptă exact spre centrul axului pământesc. Am făcut această descoperire chiar în clipa în care un robot m-a luat pe sus şi m-a întrerupt din calcul.

Donovan se făcu alb ca varul:

— Asta mai lipsea!

— Ştii ce se va întâmpla cu axul – pentru că furtuna nu va fi o furtună obişnuită, ci un viscol?… Va sări ca o muscă gâdilată. Îţi închipui, numai cu Cutie la control, sigur se va descentra, şi, dacă se deplasează, atunci s-a zis cu noi şi cu Pământul.

Înainte ca Powell să fi terminat, Donovan fu la uşă, smucind sălbatic clanţa. Uşa se deschise, pământeanul trecu în goană pragul, dar se izbi de un braţ metalic care-i bară calea.

Robotul îl privea imperturbabil.

— Profetul îţi ordonă să rămâi aici! Te rog să te supui!

Braţul său execută o mişcare de translaţie, iar Donovan fu obligat să se dea înapoi. Tocmai atunci, Cutie apăru în capătul coridorului; îl dădu în lături pe robotul ce stătea de strajă, intră în camera de gardă şi închise uşa cu grijă.

În culmea indignării, Donovan se răsti la Cutie:

— Ai întrecut orice măsură. Ai să plăteşti pentru gluma asta proastă.

— Te rog nu fi supărat – replică robotul calm. Mai devreme sau mai târziu, tot trebuia să se întâmple. Amândoi aţi fost scoşi din funcţie.

— Iartă-mă că te întreb – reuşi Powell să-l interpeleze – dar ce vrei să spui prin „scoşi din funcţie”?

— Până la crearea mea – răspunse Cutie – voi eraţi cei care-l serveau pe Stăpân. Acum însă acesta a devenit privilegiul meu, aşa că unica voastră raţiune de existenţă a dispărut. E clar?

— Nu prea – răspunse Powell îngrijorat – totuşi am vrea să ştim ce aveţi de gând să faceţi cu noi?

Cutie nu răspunse pe dată. Stătu o clipă pe gânduri, apoi întinse o mână şi-o puse pe umărul lui Powell. Cu cealaltă mână îl apucă pe Donovan de încheietura braţului şi-l trase mai aproape.

— Îmi sunteţi simpatici amândoi. Sunteţi creaturi inferioare, cu facultate de gândire limitată, dar nu ştiu de ce, am un soi de afecţiune pentru voi. Aţi slujit Stăpânului cu credinţă, iar el vă va răsplăti. Acum, că aţi fost scoşi din funcţie, nu veţi mai trăi probabil multă vreme. Dar atât timp cât veţi fi în viaţă nu veţi duce lipsă de mâncare, de haine sau de adăpost, cu condiţia de a nu vă apropia de camera de comandă şi de uzină.

— Greg! urlă Donovan. Ne-a scos la pensie. Fă ceva! E umilitor.

— Ascultă, Cutie, nu mai putem îndura. Noi suntem stăpânii. Staţia aceasta e o creaţie a omului, a unor oameni ca mine, care trăiesc pe Pământ şi pe alte planete. Staţia aceasta nu-i decât un releu de energie, iar tu nu eşti decât un…

Cutie clătină cumpănit din cap.

— Sunteţi prada unei obsesii. Nu înţeleg de ce vă încăpăţânaţi să credeţi în teoria voastră, evident eronată, asupra vieţii. Chiar dacă admitem că non-roboţii sunt lipsiţi de raţiune, totuşi… şi căzu pe gânduri.

Donovan şopti cu necaz:

— De-ai avea capul din oase, ţăndări ţi l-aş face.

Powell îşi duse mâna la mustaţă şi privi oblic.

— Ascultă, Cutie, dacă aşa cum zici tu, Pământul nu există, cum explici atunci ceea ce vezi prin telescop?

— Nu înţeleg!

Pământeanul zâmbi.

— Aha! Mi se pare mie că te-am prins! Ai avut şi tu prilejul, de când te-am asamblat, să priveşti prin telescop. Ai observat că unele dintre punctele acelea luminoase văzute prin telescop sunt ca nişte discuri?

— A, da, sigur că da! Sunt pur şi simplu mărite, pentru ca fasciculul să nimerească mai uşor.

— Atunci de ce nu sunt şi stelele mărite?

— Adică, celelalte puncte? Pentru că nici o rază nu pleacă spre ele, aşa că n-ar folosi la nimic să fie mărite. Dar, dragul meu Powell, până şi dumneata ar trebui să fii în stare să-ţi explici singur nişte lucruri atât de simple.

Powell tot nu voia să se dea bătut:

— Dar prin telescop vezi mai multe stele decât cu ochiul liber. De unde crezi tu că apar? Spune-mi, te rog, de unde crezi tu că apar?

Cutie dădu semne de plictiseală.

— Ascultă, Powell, crezi că sunt dispus să-mi pierd timpul ca să găsesc o interpretare pentru toate iluziile optice pe care le avem datorită instrumentelor? De când oare percepţiile simţurilor pot infirma un raţionament logic, solid?

— Dar spune-mi, te rog – zise Donovan, smulgându-se din strânsoarea braţului prietenos, dar cam greu al lui Cutie – care este în fond rostul fasciculului? Noi ţi-am dat o explicaţie logică valabilă. Eşti în stare să ne dai una mai bună?

Primi un răspuns înţepat:

— Stăpânul singur ştie motivul pentru care transmite fasciculul. Sunt anumite lucruri – îşi ridică privirea în sus cucernic – în care nu se cade să ne amestecăm. În ceea ce mă priveşte, rostul meu e să slujesc, nu să pun întrebări.

Powell se aşeză şi-şi cuprinse faţa în palme:

— Pleacă, Cutie. Pleacă şi lasă-mă să mă gândesc.

— Am să vă trimit de mâncare – spuse Cutie prevenitor.

— Greg – îl strigă în şoaptă Donovan – trebuie să recurgem la o stratagemă. Să ne apropiem de el când nu se aşteaptă şi să-i provocăm un scurtcircuit. Puţin acid nitric la încheieturi…

— Nu fi prost, Mike. Crezi c-o să ne dea voie să ne apropiem de el cu acidul în mână? Trebuie să stăm de vorbă, să-l convingem să ne lase să intrăm în camera de comandă înainte de patruzeci şi opt de ore. Altfel s-a zis cu noi.

Şi cuprins de disperarea neputinţei, se legănă cu scaunul.

— Cine a mai pomenit una ca asta? Să stai la discuţie cu un robot? Este… este de-a dreptul…

— Umilitor, completă Donovan.

— Mai rău!

— Ascultă! Donovan izbucni în râs. De ce să discutăm? Hai mai bine să-i dovedim. Să construim un robot în faţa lui. În felul ăsta îl punem cu botul pe labe.

Pe faţa lui Powell se ivi un zâmbet de satisfacţie. Donovan adăugă:

— Imaginează-ţi ce mutră o să facă când o să vadă cum se construieşte un robot!

Roboţii se făceau pe Pământ, dar, pentru facilitarea transportului prin spaţiul cosmic, se asamblau la locul de destinaţie. Astfel se evita totodată şi încălcarea severei legi împotriva roboţilor, atunci în vigoare pe Pământ, pentru că aceştia căpătau o existenţă de sine stătătoare de-abia acolo unde aveau să fie întrebuinţaţi.

Aceasta presupunea din partea unor oameni ca Powell şi Donovan multă pricepere, căci asamblarea unui robot nu era o muncă nici simplă, nici uşoară.

Însă niciodată Powell şi Donovan nu şi-au dat seama cât de grea este această treabă, până în ziua în care, în camera de asamblare, sub ochii vigilenţi ai lui QT-1 – Profet al Stăpânului – se apucară să monteze un robot.

Robotul respectiv – unul oarecare, de tip M.C. – era aproape gata şi stătea întins pe masă. După trei ore de muncă, mai aveau de terminat doar capul; Powell se întrerupse o clipă să-şi şteargă fruntea de sudoare şi aruncă o privire spre Cutie, fără însă să se dumirească dacă acesta se lăsa convins. Trei ceasuri în şir, Cutie stătuse nemişcat, nerostind nici un cuvânt, iar pe faţa lui, totdeauna lipsită de expresie, nu se putea citi nimic.

Powell mormăi.

— Hai, Mike, să montăm creierul.

Donovan săltă capul unui recipient împachetat şi sigilat cu grijă. Înăuntru se afla o cutie în formă cubică, plutind într-o baie de ulei; deschise cutia şi scoase un glob înfăşurat într-o îmbrăcăminte protectoare de cauciuc spongios.

Îl mânui cu multă grijă, căci era cel mai complicat mecanism închipuit vreodată de mintea omenească. O membrană subţire de platină acoperea creierul pozitronic, în a cărui masă delicată şi instabilă erau imprimate, în urma unor calcule riguroase, căile nervoase. Prin ele orice robot era înzestrat cu ceea ce se numeşte „educaţie prenatală”.

Globul fu introdus în ţeasta robotului de pe masă şi acoperit cu o placă metalică albastră, sudată cu ajutorul unei mici flăcări atomice. Montară apoi ochii fotoelectrici, înşurubându-i în orbite; peste ochi fură întinse nişte foiţe transparente dintr-un material plastic, dur ca oţelul.

Robotul era complet; nu-i mai lipsea decât impulsul dătător de viaţă al curentului electric. Powell se opri cu mâna pe buton.

— Atenţiune! Cutie, fii atent!

Învârti butonul, se auzi o pocnitură, apoi un bâzâit. Cei doi pământeni se aplecară îngrijoraţi asupra creaţiei lor.

Observară mai întâi o mişcare de-abia perceptibilă; toate încheieturile robotului de tip M.C. se încordară, îşi ridică capul, sprijinindu-se în coate şi, cu multă stângăcie, se

dădu jos de pe masă. Paşii îi erau nesiguri şi încercă de vreo două ori – fără succes – să vorbească, în cele din urmă izbuti să spună:

— Aş vrea să încep să muncesc. Unde trebuie să mă duc?

Donovan, dintr-un salt, fu lângă uşă:

— Coboară scările şi du-te jos. Ţi se va spune îndată ce ai de făcut.

Robotul de tip M.C. plecă, iar cei doi pământeni rămaseră cu Cutie, care nu făcuse încă nici o mişcare. Powell i se adresă rânjind:

— Ei, acum crezi că noi te-am făcut?

Răspunsul lui Cutie fu scurt şi categoric:

— Nu! spuse el.

Powell rămase cu rânjetul îngheţat pe buze, iar Donovan deschise gura şi uită s-o mai închidă.

Dezinvolt, Cutie continuă:

— Aţi împreunat doar părţile componente care erau gata făcute. Recunosc, cu dibăcie, din instinct probabil, dar asta nu înseamnă că voi aţi creat robotul. Părţile pe care le-aţi asamblat au fost create de Stăpân.

— Părţile acelea – izbucni Donovan cu vocea răguşită – au fost fabricate pe Pământ şi expediate de acolo.

— Bine, bine – răspunse împăciuitor Cutie – n-are nici un rost să mai discutăm.

— Ba are.

Pământeanul se repezi şi-l apucă de braţ.

— Dacă ai putea citi cărţile pe care le avem în bibliotecă, ţi-ai da seama că nu există nici un fel de îndoială.

— Cărţile? Le-am citit pe toate! Foarte ingenioase!

— Dacă le-ai citit – interveni Powell – nu mai avem ce adăuga. Iar tu nu poţi nega ce scrie în ele. Pur şi simplu nu poţi.

Vocea lui Cutie era plină de compătimire.

— Îţi închipui, dragă Powell, că pentru mine cărţile astea nu constituie o sursă de informaţie demnă de încredere. Ele au fost create de Stăpân pentru voi, nu însă şi pentru mine.

— Ce te îndreptăţeşte să faci această diferenţiere? întrebă Powell.

— Eu, fiinţă capabilă să raţionez, sunt în stare să deduc adevărul pornind de la nişte cauze apriorice. Voi, fiinţe inteligente, dar incapabile să raţioneze, aveţi nevoie de o explicaţie a existenţei, pe care Stăpânul v-o dă pe această cale. Că v-a băgat în cap nişte idei caraghioase despre lumi îndepărtate, populate cu oameni, este fără îndoială spre binele vostru. Minţile voastre sunt probabil prea grosolan alcătuite pentru a cuprinde Adevărul absolut. Totuşi, pentru că voia Sa este să credeţi în cărţi, eu mă abţin de la orice comentariu.

Înainte de a pleca, întoarse capul şi spuse pe un ton binevoitor:

— Nu fiţi deprimaţi. În planurile Stăpânului e loc pentru toată lumea, chiar şi pentru oameni. Iar dacă locul vostru este umil, de-l veţi ocupa cu cinste vă va răsplăti.

Părăsi încăperea cu o expresie de beatitudine senină, aşa cum îi stă bine unui Profet al Stăpânului; cei doi oameni evitară să se uite unul în ochii celuilalt.

În cele din urmă, Powell rupse tăcerea:

— Hai să mergem la culcare, Mike. Eu, unul, am capitulat.

Donovan întrebă în şoaptă:

— Ascultă, Greg, nu-i aşa că n-are dreptate? Vorbeşte cu o asemenea siguranţă că eu…

Powell nu-l lăsă să sfârşească:

— Nu fi imbecil! Ai să ai de altfel ocazia să verifici dacă Pământul există sau nu, când ne vine schimbul şi-o să ne ducem să încasăm papara.

— Atunci, pentru numele lui Jupiter, trebuie să facem ceva. Donovan era pe punctul de a izbucni în plâns. Nu

crede nici ce-i spunem noi, nici ce scrie în cărţi, nici ce vede cu ochii.

— Nu – spuse Powell amărât – e un robot având funcţia să raţioneze, lua-l-ar dracu. Nu crede decât în raţiune şi totul e să…

Lăsă fraza în suspensie.

— Să ce? îl îndemnă Donovan.

— Prin raţionament logic poţi demonstra orice vrei, dacă ştii de la ce principiu să porneşti. Noi avem principiile noastre, iar Cutie pe ale lui.

— Atunci, hai să găsim repede principiile lui. Mâine izbucneşte furtuna.

Powell oftă neputincios.

— Da’ ce, crezi că-i uşor? La baza principiilor stă convingerea, te dăruieşti lor cu toată credinţa. Nimeni pe lume nu ţi le poate schimba. Eu mă duc să mă culc.

— Ah! fir-ar a’ dracului! Nu pot dormi!

— Nici eu! Dar voi încerca – din principiu.

***

Douăsprezece ore mai târziu, somnul rămăsese însă tot un deziderat nerealizabil.

Furtuna izbucnise înainte de termenul prevăzut. Donovan arătă cu degetul spre fereastra de observaţie. Faţa lui rotofeie pierduse orice urmă de culoare. Powell, cu gura uscată şi maxilarele încleştate, trăgându-se cu disperare de mustaţă, privi într-acolo.

În alte împrejurări, priveliştea li s-ar fi părut frumoasă. Curentul de electroni rapizi producea ultra-spicule intens luminoase la trecerea prin fasciculul de energie.

Fasciculul de atomi jucăuşi şi strălucitori se pierdea în imensul nesfârşit.

Transferul de energie era constant, dar cei doi pământeni ştiau din experienţă cât temei se poate pune pe observaţia

cu ochiul liber. O deviaţie de o sutime de miime de secundă, pe care ochiul liber nici nu o percepe, era suficientă pentru a deplasa focarul axului şi a nimici sute de mile pătrate de pe suprafaţa Pământului.

Iar de veghe era un robot pe care nu-l interesa nici axul, nici focarul, nici Pământul, ci numai Stăpânul!

Se scurseră câteva ore. Cei doi pământeni, fără să scoată vreun cuvânt, priveau ca hipnotizaţi prin fereastra de observaţie. În cele din urmă, punctele jucăuşe de lumină se întunecară şi nu se mai văzură. Furtuna se liniştise.

Vocea lui Powell era lipsită de orice expresie:

— S-a terminat!

Donovan aţipise şi Powell îl privea cu invidie. Semnalul luminos se aprinse de câteva ori, dar pământenii nu-l băgară în seamă. Ce importanţă mai putea să aibă? De altfel, nimic nu mai avea nici un fel de importanţă! Poate că avea dreptate Cutie. Nu erau altceva decât nişte fiinţe inferioare, înzestrate cu memorie, a căror existenţă devenise inutilă.

Cât n-ar fi dat Powell să fie aşa!

Cutie se afla în faţa lui.

— N-aţi răspuns la semnal şi am venit să văd ce mai faceţi – spuse el cu voce gravă. Nu arătaţi prea bine. Mă tem că viaţa voastră s-a cam apropiat de sfârşit. Totuşi, poate că vă interesează diagramele înregistrate azi?

Gestul robotului era un gest de prietenie, în care Powell bănui că se ascunde o urmă de remuşcare pentru felul samavolnic în care îi înlăturase de la conducerea staţiei solare. Luă foile pe care i le întinse Cutie şi le privi fără să le vadă.

Cutie părea mulţumit.

— Sigur că este un privilegiu deosebit de a-l putea sluji pe Stăpân. Dar nu trebuie să fiţi prea amărâţi că v-am luat locul.

Powell mârâi ceva, uitându-se mecanic la hârtii până ce, la un moment dat, privirea i se opri pe o linie roşie, subţire, care străbătea în zigzag coala, de la un capăt la celălalt.

Privea şi nu-i venea să-şi creadă ochilor. Apucă coala cu amândouă mâinile, sări în picioare, fără să-şi ia ochii de pe ea. Celelalte foi se risipiră pe jos.

— Mike! Mike! Îl scutură cu străşnicie. A menţinut direcţia constantă!

Donovan se dezmetici greu.

— Ce? Unde?

Îşi îndreptă şi el ochii holbaţi spre diagramă.

— Ce nu-i în regulă? interveni Cutie.

— N-ai deviat din focar – spuse Powell bâlbâindu-se. Îţi dai seama?

— Focar? Ce-i ăla?

— Ai menţinut constantă direcţia fasciculului care a ajuns la staţia de recepţie; deviaţiile înregistrate au fost sub o zecime de miime a unei milisecunde de arc.

— Care staţie de recepţie?

— De pe Pământ. Staţia de recepţie de pe Pământ – bâigui Powell. N-ai deviat din focar.

Cutie se răsuci pe călcâie, plictisit.

— Oricâtă bunăvoinţă v-aş arăta este zadarnic. Tot nu încetaţi cu fantasmagoriile voastre. N-am făcut altceva decât să menţin toate cadranele în echilibru, după cum era voia Stăpânului.

Strângând hârtiile răvăşite laolaltă, se retrase ţeapăn. Când ieşi, Donovan spuse:

— Să mă ia dracu! Apoi către Powell: Ce facem acum?

Powell era obosit, dar se simţea ca şi cum i s-ar fi luat o piatră de pe inimă.

— Nimic. Ne-a dat dovada că e capabil să conducă singur staţia. Până acum n-am văzut o manevră mai corectă pe timp de furtună electronică.

— Dar tot n-am găsit soluţia. Ai auzit cum vorbea de „Stăpân”. Nu putem…

— Ascultă, Mike, el urmează poruncile Stăpânului primite prin mijlocirea cadranelor, instrumentelor şi a diagramelor. Nici noi nu ne-am luat după altceva. De fapt, aşa se justifică şi refuzul său de a ne asculta. Ascultarea este obiectul celei de-a doua legi. Prima lege priveşte însă securitatea omului. Cum poate el asigura securitatea oamenilor – fie că ştie sau nu? Păstrând constantă direcţia fasciculului. Şi îşi dă seama că e mai capabil decât noi s-o menţină constantă; de aceea susţine că ne este superior şi de aceea ne-a dat afară din camera de control. Dacă judeci după legile roboticii, comportarea lui e firească.

— Mă rog, dar nu asta este problema. Nu-l putem lăsa să continue cu aberaţiile lui despre Stăpân.

— De ce nu?

— Pur şi simplu, pentru că sunt aberaţii. Cum putem să-i lăsăm staţia pe mână, când el nu crede în Pământ?

— E în stare s-o conducă.

— Da, dar…

— Atunci, ce importanţă are în ce crede?

Powell se întinse cu voluptate; pe faţa lui apăru un zâmbet şi căzu pe pat. Adormise.

***

Powell vorbea, în vreme ce-şi punea haina uşoară de cosmonaut.

— Treaba e foarte simplă – spuse el. Se pot aduce noile tipuri QT pe rând, unul câte unul, după ce în prealabil li se montează un comutator automat, care să întrerupă curentul după o săptămână. În felul ăsta au timp îndeajuns să înveţe… hm, hm… de la Profetul însuşi, „ritualul” conform căruia trebuie slujit Stăpânul; apoi pot fi

transportaţi pe o altă staţie şi repuşi în funcţiune. Am putea scoate câte doi QT pe…

Donovan îşi ridică vizorul de glasită şi urlă:

— Taci odată şi hai să plecăm. Ne aşteaptă schimbul. Cât despre mine n-am să-mi revin pe deplin decât când voi zări Pământul şi voi simţi tăria lui sub tălpi; de-abia atunci voi crede din nou că există cu adevărat.

În timp ce vorbea, uşa se deschise, şi Donovan îşi trase vizorul la loc – nu înainte de a mai înjura o dată – şi îi întoarse spatele lui Cutie.

Robotul se apropie de ei şi îi întrebă cu părere de rău:

— Plecaţi?

Powell răspunse dând din cap.

— Vor veni alţii în locul nostru.

Cutie scoase un oftat care semăna cu sunetul pe care-l produce vântul când suflă prin sârmele de telegraf.

— Misiunea voastră s-a încheiat şi acum veţi pieri. Era de aşteptat, totuşi… Facă-se voia Stăpânului!

Resemnarea din vocea lui îl scoase pe Powell din sărite:

— Nu-ţi risipi compătimirea, Cutie. Nu spre pieire plecăm noi, ci spre Pământ.

— E bine că gândiţi astfel – oftă Cutie din nou. Acum îmi dau eu seama de înţelepciunea care se ascunde dincolo de iluzia voastră. N-aş încerca să vă clintesc din credinţa voastră, chiar dacă mi-ar sta în puteri.

Rostind aceste cuvinte, devenise mila întruchipată; apoi plecă.

***

Powell mârâi ceva apropiindu-se de Donovan. Cu valizele sigilate în mâini se îndreptară amândoi spre ieşire. Afară aştepta nava cu care venise schimbul, iar Franz Müller îi întâmpină cu o plecăciune ţeapănă. Donovan abia îl luă în

seamă şi trecu mai departe în cabina pilotului, spre a prelua comanda de la Sam Evans. Powell zăbovi:

— Ce mai face Pământul?

Era o întrebare convenţională, la care Müller răspunse tot atât de convenţional:

— Se învârte.

— Bine – mai spuse Powell.

Müller îl privi şi adăugă:

— Băieţii de la „Roboţii americani” au inventat un tip nou, un robot multiplu.

— Ce spui?!

— Ce-ai auzit. Li s-a şi oferit un contract. Va fi folosit pentru exploatarea minieră astrală. Un robot care comandă şase roboţi subalterni. Ca mâna, degetelor.

— I s-a făcut proba practică? întrebă Powell îngrijorat.

Müller zâmbi:

— Am auzit că vă aşteaptă pe voi.

Powell strânse involuntar pumnii:

— Da’ ni se cuvine şi nouă o vacanţă, ce dracu!

— O să aveţi! Două săptămâni mi se pare!

Îşi împăturea pedant mănuşile groase ale costumului cosmonautic, pregătindu-se să-şi ia locul în primire; întrebă încruntându-şi sprâncenele stufoase:

— Cum funcţionează noul robot? Dacă nu merge cum trebuie nici nu-l las să se apropie de vreun buton.

Powell nu răspunse imediat. Îl măsură cu privirea pe mândrul prusac ce stătea în faţa lui, din cap – un cap cu chip sever şi încăpăţânat, acoperit cu păr tuns ca peria – până-n picioare – nişte picioare bine înfipte în pământ – şi îl cuprinse o bucurie lăuntrică.

— Robotul funcţionează destul de bine – zise el tărăgănat – nu cred că va fi nevoie să-ţi baţi prea mult capul cu comanda staţiei.

Zâmbi, sau mai degrabă rânji – apoi dispăru în interiorul navei. Müller avea să rămână câteva săptămâni.

4 ÎNTÂI SĂ PRINDEM IEPURELE

Mike fusese nevoit să recunoască că vacanţa nu durase numai două săptămâni. Avusese un concediu de şase luni, în care timp îşi primise salariul integral. Recunoscu şi asta. Dar după cum şi explicase, de altfel, totul fusese doar o întâmplare. „Roboţii americani” trebuiau să găsească mai întâi toate bubele robotului multiplu. Avea la defecte cu duiumul, dar, ca de obicei, în ciuda oricărui efort, cel puţin o jumătate de duzină aveau să iasă la iveală de-abia la proba practică. Aşa încât fură nevoiţi să aştepte şi să se odihnească până când cei de la serviciul de proiectare şi cei de la serviciul de verificare declarară că totul e în perfectă ordine. Iar acum, el şi Powell se aflau pe un asteroid şi lucrurile nu erau nicidecum în ordine. Iată ce repeta pentru a zecea oară Mike Donovan, cu faţa congestionată de enervare:

— Pentru numele lui Dumnezeu, Greg, fii realist. De ce te cramponezi de instrucţiuni, ţii neapărat să vezi cu ochii cum eşuează robotul la proba practică? E timpul să scoţi rigla de calcul din buzunar şi să te apuci de treabă.

— Spuneam doar – Gregory Powell vorbea cu multă răbdare, ca şi când ar fi explicat unui copil înapoiat legile electronicii – spuneam doar că, potrivit instrucţiunilor, aceşti roboţi au tot ce le trebuie ca să exploateze minele asteroidale fără supraveghere. Deci nu trebuie să-i supraveghem.

— Bine. Atunci s-o luăm logic – ridică mâna lui păroasă şi numără pe degete: Unu: Noul robot a trecut toate probele de laborator. Doi: Firma „Roboţii americani” a garantat reuşita probei pe un asteroid. Trei: Robotul nu se comportă cum trebuie la această probă. Patru: Dacă proba nu reuşeşte, atunci „Roboţii americani” pierd un credit de zece

milioane bani gheaţă, şi cam o sută de milioane compromiţându-şi reputaţia. Cinci: Dacă proba eşuează şi nu putem explica de ce, se prea poate ca două posturi bine plătite să rămână vacante.

Powell mormăi ceva, dar se sili să zâmbească; zâmbetul lui era însă, evident, forţat. Cunoşteau cu toţii legea nescrisă a societăţilor „Oamenii mecanici” şi „Roboţii americani”, care suna astfel: „Nici unul dintre angajaţi nu poate comite o greşeală de două ori. Este concediat la prima.”

Spuse cu voce tare:

— Eşti deştept ca Euclid, dar te încurci când e vorba de fapte. Ai supravegheat munca grupului de roboţi trei zile în şir, şi chiar tu, mă roşcovane, ai spus că au lucrat foarte bine. Ce altceva putem face?

— Să descoperim ce nu-i în regulă, iaca ce putem face. Au lucrat bine atâta timp cât am fost de faţă. Dar, de fiecare dată, când i-am scăpat din vedere, n-au adus nici un gram de minereu. Nici măcar nu s-au întors la timp, am fost nevoit să mă duc eu după ei.

— Se defectase ceva?

— Nimic, nimic. Toţi erau în perfectă stare. Mă supăra doar un detaliu neînsemnat: nu scoteau minereu.

Powell privi spre tavan încruntându-se, şi începu să se tragă de mustaţă.

— Să-ţi spun ceva, Mike. Nouă ni s-au dat întotdeauna treburile cele mai grele, dar asta le întrece pe toate. E mult prea complicată pentru posibilităţile noastre. Uite, robotul ăsta, DV-5, are sub ordinele sale şase roboţi. Care, de fapt, nu sunt numai sub ordinele lui, ci fac parte din el.

— Ştiu, dar…

— Taci din gură! se răsti Powell. Ştiu că ştii, dar vreau să recapitulez. Aceşti şase roboţi subsidiari fac parte din robotul DV-5, întocmai cum degetele de la mână fac parte din tine; iar robotul principal nu transmite ordinele nici prin

voce, nici prin difuzor, ci direct prin câmpurile pozitronice. Şi nu există nici un robotician, la „Roboţii americani”, care să ştie ce înseamnă sau cum lucrează un câmp pozitronic. Nici eu nu ştiu. Şi nici tu.

— Habar n-am – fu Donovan de acord.

— Iar noi ne aflăm în următoarea situaţie: Dacă totul merge bine e perfect; dacă însă se strică ceva, noi nu putem face nimic şi nici altcineva nu cred c-ar putea face ceva. Dar cum slujba e a noastră şi nu a altcuiva, trebuie să încercăm s-o scoatem la capăt, Mike. Îşi măcină o clipă nervii în tăcere, apoi adăugă: L-ai scos la lucru?

— Da.

— În clipa de faţă se comportă normal?

— N-are manii religioase, nici nu fuge în cerc recitând poezele, aşa încât, după aparenţe, pot spune că se comportă normal.

Donovan ieşi pe uşă, dând din cap ca un cal nărăvaş.

***

Powell luă manualul gros de robotică, care se afla pe masă, şi îl deschise cu evlavie. Odată sărise pe fereastra unei case ce luase foc, având timp doar să-şi tragă pantalonii, dar luase manualul cu el. La nevoie ar fi renunţat şi la pantaloni, dar manualul tot l-ar fi luat. Manualul stătea proptit înaintea lui, când apăru Robotul DV-5, urmat de Donovan, care trânti uşa după el.

Powell îl salută încruntat:

— Noroc, Dave. Cum te simţi?

— Foarte bine – răspunse robotul. Pot să mă aşez?

Trase mai aproape un scaun solid, făcut anume pentru el, şi se aşeză încetişor.

Powell îl privi pe Dave cu admiraţie (pentru profani, un robot înseamnă un număr de serie; nu însă şi pentru roboticieni). Nu era prea masiv, deşi constituia aparatul de

gândire al unui complex indivizibil, format din şapte roboţi. Avea aproape doi metri jumătate în înălţime şi jumătate de tonă de metal şi electricitate. Cam mult? Nicidecum, când te gândeşti că această jumătate de tonă era alcătuită dintr-o masă de condensatoare, circuite integrate, transformatoare şi celule de vid care pot controla şi săvârşi orice reacţie psihică proprie omului. Plus un creier pozitronic de vreo cinci kilograme de materii metalice şi câteva cvadralioane de pozitroni care dirijează întreg ansamblul.

Powell căută o ţigară în buzunarul cămăşii.

— Dave – îi spuse el – eşti un băiat bun. Nu eşti fluşturatic şi n-ai veleităţi de vedetă. Eşti un robot echilibrat, construit să scoată minereu din mină; dar ai sub comandă directă şase roboţi subsidiari. După câte îmi pot eu da seama, faptul acesta nu a produs nici o dezordine în configuraţia creierului tău, nu-i aşa?

Robotul îl aprobă din cap.

— Mă simt foarte bine, dar unde vrei să ajungi, şefule?

Avea o diafragmă de calitate excepţională, datorită căreia putea emite şi tonurile de sus, aşa că vocea lui era lipsită de acea monotonie metalică caracteristică vocii roboţilor.

— Uite, am să-ţi spun. În ciuda calităţilor tale, aş vrea să ştiu ce se întâmplă că nu faci treaba cum trebuie? Bunăoară, ce s-a petrecut astăzi, când ai coborât a doua oară în mină?

Dave ezită.

— După câte ştiu eu, nimic.

— Dar n-ai scos nici un gram de minereu.

— Ştiu.

— Păi, atunci…

Dave era tulburat.

— Nu pot să-mi explic, şefule. Din cauza asta am fost pe punctul să fac o criză de nervi, dar m-am stăpânit. Roboţii

subalterni au lucrat bine. Şi ştiu că şi eu am făcut la fel. Rămase pe gânduri, ochii săi fotoelectrici ardeau cu intensitate mare. Apoi adăugă: Nu-mi amintesc de nimic. Ştiu atât că, odată ziua de muncă terminată, în faţa mea se afla Mike şi carele pentru transportul minereului, majoritatea goale.

Donovan îl întrerupse.

— În ultimele zile nici n-ai mai dat raportul după fiecare coborâre în mină, ştii asta, Dave?

— Ştiu. Dar dacă mă întrebi de ce…

Dădu din cap în semn de neputinţă.

Powell avea senzaţia că dacă faţa robotului ar fi putut avea o expresie, ar fi fost o expresie de durere şi umilinţă. Robotul, prin însăşi structura lui, nu suportă să nu-şi îndeplinească funcţiunile.

Donovan îşi trase scaunul lângă masa lui Powell şi se aplecă spre el:

— Să fie amnezie?

— Habar n-am. Dar nu câştigăm nimic încercând să-i lipim o etichetă cu numele unei boli. Analogia cu dereglările trupului omenesc ne conduce la un diagnostic romantic, fără folos practic. Se scărpină pe gât: Nu-mi face nici o plăcere, dar va trebui să-l supun la testele care să-i verifice reacţiile elementare ale creierului. Îşi va simţi, probabil, demnitatea rănită.

Îl privi gânditor pe Dave, apoi căută în manual cuprinsul testului de funcţionare. După care se adresă robotului:

– Ascultă, Dave, ai avea ceva împotrivă să te examinez? Cred c-ar fi bine să-ţi facem o verificare.

Robotul se ridică în picioare.

— Dacă crezi, şefule…

Glasul său era îndurerat.

***

Primele întrebări erau destul de uşoare. Robotul DV-5 înmulţi numere de cinci cifre, făcând socotelile în ritmul metronomului. Înşiră numerele prime cuprinse între o mie şi zece mii. Extrase rădăcini pătrate şi calculă funcţiile integrale ale mai multor numere complexe. Parcurse toate reacţiile mecanice în ordine crescândă. Şi, în cele din urmă, îşi concentră mintea sa mecanică de mare precizie asupra capitolului de probleme dintre cele mai delicate pe care le putea rezolva un robot – şi anume asupra problemelor de judecată şi etică.

După două ore, Powell era năduşit de-a binelea. Donovan îşi mâncase unghiile, deşi îşi dădea seama că nu sunt o hrană consistentă. Robotul întrebă:

— Care e rezultatul, şefule?

Powell răspunse:

— Trebuie să mă mai gândesc, Dave. O judecată pripită mai mult ne-ar încurca. Acum du-te la treabă, mai coboară o dată în mină. Pentru moment, nu te strădui să depăşeşti norma, nu face un efort prea mare, până când nu luăm o hotărâre.

Robotul plecă. Donovan privi întrebător spre Powell.

— Ei?

Acesta însă ţinea morţiş să-şi lungească mustăţile, trăgându-le cu toată convingerea. Spuse totuşi:

— Curenţii creierului pozitronic funcţionează perfect, fără nici o defecţiune.

— Aş prefera să nu fiu chiar atât de sigur.

— Of! Doamne, Mike. La roboţi, creierul este partea care se dereglează cel mai greu. I se fac cinci probe pe Pământ. Şi dacă se comportă perfect la proba practică – aşa cum s-a comportat Dave – nu mai există nici un risc să apară vreo defecţiune la creier. Testul verifică toate căile-cheie.

— În concluzie, ce facem?

— Nu mă lua repede. Lasă-mă să mă gândesc. Există totuşi posibilitatea unei defecţiuni mecanice în trupul

robotului. Ne-au rămas deci de verificat vreo mie cinci sute de condensatoare, douăzeci de mii de circuite electrice secundare, cinci sute de celule cu vid, vreo mie de transformatoare, plus, una peste alta, alte o mie de piese complexe. Cât despre câmpurile astea pozitronice, nimeni nu ştie nimic despre ele.

— Ascultă, Greg – Donovan deveni dintr-o dată bănuitor – mi-a venit o idee. Poate că robotul minte. Niciodată nu…

— Mă, prostule, roboţii nu pot minţi cu bună ştiinţă. Dacă am avea la îndemână un verificator McCormack-Wesley, am putea verifica fiecare părticică în parte în 24 sau cel mult 48 de ore; dar singurele două verificatoare M.W. existente se află pe Pământ, cântăresc fiecare 10 tone, au baza de beton şi nu pot fi transportate. Spune şi tu, nu se cheamă asta ghinion?

Donovan bătu cu pumnul în masă.

— Dar, Greg, Dave se dereglează numai când nu suntem lângă el. Nu ţi se pare că toată povestea asta are un caracter sinistru?

Sublinie cele spuse, continuând să bată cu pumnul în masă.

— Mă – spuse Powell, rostind cuvintele rar – nu mă scoate din sărite! Ţi-ai îmbuibat capul cu romane poliţiste.

— Vreau totuşi să ştiu pe unde ne vom scoate cămaşa! urlă Donovan.

— Îţi spun imediat. Am să-mi instalez un visiplat deasupra mesei – arătă cu degetul spre un punct din perete. Uite acolo, în perete. Am să-l îndrept spre locul unde se lucrează în mină şi am să-l supraveghez pe Dave. Asta am să fac.

— Doar atât? Greg, dar…

Powell se sculă în picioare şi-şi sprijini pumnii strânşi de masă.

— Mike, am şi-aşa destulă bătaie de cap. Vocea lui era obosită. De o săptămână mă tot pisezi cu Dave. Spui că s-a

defectat? Ştii cum s-a defectat? Nu. Ştii în ce constă defecţiunea? Nu. Ştii motivul defectării? Nu. Ştii cum să-l repari? Nu. Ştii măcar ceva în legătură cu defecţiunea? Nu. Dar eu ştiu ceva? Nu. Aşa că ce vrei să fac?

Donovan făcu cu mâna prin aer un gest amplu şi nedefinit.

— Mi-ai luat piuitul!

— Deci, repet: înainte de a începe reparaţia, trebuie în primul rând să descoperim în ce constă defecţiunea. Ca să faci o mîncare de iepure, trebuie mai întâi să prinzi iepurele. Aşa că trebuie să prindem iepurele. Şi acum, ieşi afară.

***

Cu ochii obosiţi, Donovan cercetă schema raportului său. Se simţea extenuat şi apoi, ce putea să scrie în raport, atâta vreme cât lucrurile nu erau clare? Era mânios. Spuse:

— Greg, suntem cu vreo mie de tone în urmă faţă de plan.

Fără să-l privească, Powell răspunse:

— În fine, mi-ai spus ceva ce nu ştiam.

Donovan continuă, simţind nevoia să se descarce:

— Ceea ce aş vrea eu să ştiu este pentru ce suntem noi veşnic obligaţi să ne batem capul cu roboţii de ultimul tip? Eu unul nu văd de ce robotul pe care îl folosea bunicul meu dinspre partea mamei, n-ar fi destul de bun şi pentru mine. Mie îmi plac lucrurile rezistente şi verificate. Şi nu există probă mai elocventă ca cea a timpului; îmi plac roboţii aceia demodaţi, solizi şi buni, care nu se strică niciodată.

Powell luă o carte şi o aruncă spre o ţintă precisă; Donovan căzu de pe scaun.

— De cinci ani încoace – spuse Powell cu vocea egală – munca ta la „Roboţii americani” constă în experimentarea noilor roboţi la locul de muncă. Pentru că tu şi cu mine am

fost aşa de proşti încât să arătăm că suntem capabili, am fost răsplătiţi dându-ni-se munca cea mai idioată. Apoi adăugă, arătând cu degetul în direcţia lui Donovan: Asta ţi-e slujba. După câte îmi amintesc, asta ai făcut de când ai semnat contractul cu „Roboţii americani”. Dacă nu-ţi place, de ce nu-ţi dai demisia?

Donovan se rostogoli pe burtă, apoi îşi apucă cu mâna chica lui deasă şi roşcată, încercând să-şi ridice capul:

— Îţi spun de ce. Vezi, în chestia asta intră şi un principiu. În fond, căutând hibele noilor roboţi, am jucat şi eu un rol în dezvoltarea roboticii. Am slujit un principiu ajutând la dezvoltarea ştiinţei. Dar să nu mă înţelegi greşit. Nu din cauza principiului am rămas la „Roboţii americani”, ci din cauza banilor, Greg!

La strigătul disperat al lui Donovan, Powell sări în picioare; văzând încotro privea roşcovanul, se uită şi el prin visiplat. Amândoi încremeniră înspăimântaţi: „Sfinte, prea sfinte Jupiter!”

Donovan sărise în picioare cu sufletul la gură:

— Uite, priveşte-i, Greg. Au înnebunit!

Powell spuse:

— Adu costumele. Mergem la ei.

Ţinea ochii fixaţi pe visiplat, observând mişcările roboţilor, care în peisajul stâncos şi umbrit al asteroidului, lipsit de stratul de aer pământesc, apăreau ca nişte licăriri metalice mobile. Se încolonară pentru marş, iar lumina nebuloasă răspândită de trupurile lor păta, la întâmplare, negrul pereţilor ciopliţi ai minei. Mergeau prin tunel toţi şapte în acelaşi pas, cu Dave în frunte, şi nu se auzea nici un zgomot. Se opriră, apoi se întoarseră în loc; mişcările lor perfect sincronizate aveau ceva macabru. Schimbară poziţiile, se încolonară altfel, cu o uşurinţă nefirească, de parcă ar fi fost nişte dansatori lunari.

Donovan se înapoie cu costumele:

— Ai văzut ce atitudine belicoasă au, Greg? Vin spre noi în pas milităresc.

I se răspunse cu răceală:

— Ce ştii tu! Poate că fac exerciţii calistenice sau poate că Dave are halucinaţii şi îşi imaginează că este maestru de balet. Te sfătuiesc să gândeşti mai mult şi să vorbeşti mai puţin; sau chiar să taci.

Donovan se încruntă şi înciudat îşi încărcă pistolul cu material exploziv. Apoi spuse:

— Mă rog, asta-i situaţia. Suntem angajaţi să experimentăm noile tipuri de roboţi. Asta ni-i slujba. Dar explică-mi, te rog, şi mie, de ce... de ce de fiecare dată, fără excepţie, se petrece ceva neprevăzut?

— Ăsta-i blestemul nostru – răspunse Powell sumbru. Hai să mergem.

***

Departe, în întunericul catifelat al tunelului, dincolo de zona până unde ajungea lumina reflectoarelor de buzunar, zăriră licărind roboţii.

— Acolo sunt – şopti Donovan.

Powell îi vorbi tot în şoaptă:

— Am încercat să comunic cu Dave prin radio, dar nu mi-a răspuns. Probabil că legătura radio a ieşit din funcţiune.

— Noroc că proiectanţii n-au inventat încă roboţi în stare să lucreze pe întuneric. Îţi închipui cum m-aş simţi să fiu nevoit să cobor în mină, după şapte roboţi nebuni, cu comunicaţia prin radio întreruptă, dacă ăştia n-ar arăta ca nişte pomi de Crăciun, iluminaţi cu lumină radioactivă.

— Caţără-te pe bârna aia, Mike. Vin încoace şi vreau să-i observ de aproape. Poţi?

Donovan sări mormăind. Forţa de gravitaţie era mult mai mică decât cea a Pământului, dar costumul greu pe care-l purta compensa o parte din diferenţă şi, ca să ajungă pe

bârnă, trebui să facă un salt de vreo trei metri. Powell se cocoţă şi el alături.

Roboţii încolonaţi în monom mergeau în urma lui Dave. În ritm mecanic, se aşezară apoi doi câte doi şi din nou reveniră la formaţia de monom, schimbându-şi locurile între ei. Continuară manevra de nenumărate ori, fără ca Dave să întoarcă capul.

Când Dave ajunse la o distanţă de şapte-opt metri, jocul încetă. Ceilalţi roboţi rupseră formaţia, rămaseră o clipă locului, apoi se îndepărtară în mare viteză. Dave îi privi din urmă, apoi încet se aşeză. Îşi sprijini capul într-o mână; gestul lui era un gest omenesc. Powell îi auzi vocea în receptorul ce-l avea la ureche:

— Eşti prin apropiere, şefule?

Powell îi făcu un semn lui Donovan, apoi sări de pe bârnă.

— Aici sunt, Dave. Explică-mi te rog ce s-a întâmplat?

Robotul dădu din cap.

— Nu ştiu. Ţin minte doar că la un moment dat ne căzneam să extragem minereu din tunelul 17; apoi m-am trezit dintr-o dată aici, la o distanţă de aproape un kilometru de locul unde lucram, dându-mi seama de o prezenţă omenească lângă mine.

— Unde au plecat subalternii tăi?

— Înapoi la muncă, se înţelege. Cât timp am pierdut?

— Nu prea mult. Nu face nimic. Apoi Powell adăugă, adresându-se lui Donovan: Rămâi cu el până la sfârşitul programului. După aceea vino la mine. Mi-au venit vreo două idei.

Donovan veni trei ceasuri mai târziu. Părea obosit.

Powell îl întrebă:

— Ei, cum a mers?

Donovan dădu plictisit din umeri:

— Totul merge perfect, atâta vreme cât stai lângă ei. Aruncă-mi, te rog, o ţigară.

Roşcovanul aprinse ţigara cu o grijă exagerată şi suflă un colac de fum. Apoi spuse:

— Ştii că m-am gândit foarte serios, Greg. Dave are un fond cu totul special în comparaţie cu alţi roboţi. Are sub comanda lui directă şase roboţi, care-l ascultă fără rezerve şi asupra cărora are drept de viaţă şi de moarte. Lucrul ăsta nu se poate să nu-i fi influenţat mentalitatea. Acum, de pildă, poate se simte dator faţă de sine însuşi să-şi mărească autoritatea.

— Unde vrei să ajungi?

— Păi, am ajuns. Poate avem de-a face cu o acţiune militaristă? Poate că-şi instruieşte armata. Poate că ceea ce fac ei sunt manevre militare. Poate…

— Poate că te duci să-ţi bagi capul sub un duş rece. Ai coşmaruri tehnicolore, după cum se vede. Spui nişte prostii cât tine de mari, de parcă n-ai şti ce-i aia un creier pozitronic. Dacă presupunerile tale ar corespunde realităţii, atunci Dave ar încălca prima lege a roboticii, care spune că un robot nu poate pricinui vreun rău omului sau îngădui – prin neintervenţie – să i se întâmple ceva unei fiinţe umane. Atitudinea militaristă şi hipertrofierea eului, pe care i-o atribui, ar duce în mod logic la dominaţia lui asupra oamenilor.

— Exact. De unde ştii tu că nu acesta este scopul lui?

— Pentru că, unu: nici un robot cu un creier conceput în felul acesta nu ar fi ieşit vreodată din fabrică şi, doi: ar fi fost imediat distrus. Nu uita că eu însumi l-am verificat pe Dave.

Powell împinse scaunul pe care şedea şi-şi rezemă picioarele pe masă.

— Nu. Încă nu putem lua nici o decizie, pentru că habar n-avem care este motivul defecţiunii. Dacă am descoperi măcar sensul dansului macabru la care am asistat, poate că am găsi o soluţie.

Făcu o scurtă pauză.

— Ascultă, Mike, cum îţi explici tu că Dave se dereglează numai când nu suntem de faţă şi de cum apare unul dintre noi îşi revine?

— Ţi-am mai spus că toată povestea mi se pare sinistră.

— Nu mă întrerupe. Ce se întâmplă cu un robot când nu este lângă el omul? Răspunsul e la mintea cocoşului: i se solicită o mult mai mare cheltuială de iniţiativă personală. În acest caz trebuie cercetate părţile afectate de această suprasolicitare.

— Ei, drăcie! Donovan sări în picioare, apoi se aşeză la loc. Nu, nu. Raţionamentul e prea abstract, prea general. Nu restrânge suficient numărul cauzelor.

— N-am ce face. În orice caz, suntem în imposibilitatea de a îndeplini norma. Vom face de gardă cu rândul şi vom ţine roboţii sub observaţie cu ajutorul visiplatului. Cum se întâmplă ceva, mergem imediat la faţa locului, şi roboţii vor funcţiona iar cum trebuie.

— Greg, însă chiar şi aşa, roboţii tot nu se comportă cum scrie în instrucţiuni. Iar „Roboţii americani” nu vor putea scoate pe piaţă modelul DV-5, dacă raportul nostru e defavorabil.

— Bineînţeles. De aceea, trebuie să descoperim unde, în construcţia robotului, s-a strecurat vreo greşeală şi s-o corectăm; avem zece zile la dispoziţie.

Powell se scărpină în cap.

— Nenorocirea este că… dar mai bine te-ai uita chiar tu prin schiţe.

Schiţele acopereau toată podeaua ca un covor, iar Donovan în patru labe se plimba printre ele, urmărind pe cele indicate de Powell cu creionul. Acesta spuse:

— Asta-i treaba ta, Mike. Tu eşti specialist în trupuri de roboţi şi vreau să controlezi dacă am dreptate. Am încercat să elimin toate circuitele care nu au legătură cu iniţiativa personală. Aici, de pildă, este artera principală a trunchiului care reglează operaţiile mecanice. Am eliminat toate

circuitele secundare care reacţionează la primejdie. Ridică privirea, apoi întrebă: Ce părere ai?

Donovan simţi în gură un gust de cenuşă.

— Treaba nu-i chiar aşa de simplă, Greg. Iniţiativa personală nu-i un circuit electric pe care să-l poţi separa de celelalte şi studia independent. Când robotul e singur intensitatea activităţii sale se ridică, şi această creştere se resimte imediat în aproape toate părţile. Nu rămâne nici un circuit pe care creşterea intensităţii să nu-l afecteze totuşi. Trebuie stabilit mai întâi cu precizie care sunt condiţiile speciale în care robotul se dereglează, şi abia după aceea poţi elimina circuitele.

Powell se ridică de jos, scuturându-se de praf.

— Hm! Bine. Ia schiţele şi dă-le foc.

Donovan mai spuse:

— Înţelegi tu, când activitatea se intensifică, dacă în construcţia robotului s-a strecurat o eroare cât de mică, se poate întâmpla orice. Se topeşte vreun izolator, se strică vreun condensator sau vreo legătură, se arde vreo siguranţă. Şi dacă cauţi eroarea pe bâjbâite rişti să n-o găseşti în vecii vecilor. Pe când dacă îl demontezi pe Dave şi verifici pe rând fiecare părticică, montând-o apoi la loc să vezi cum funcţionează…

— Bine, bine. Şi aşa tot în vecii vecilor isprăvim.

Se priviră cuprinşi de deznădejde, apoi Powell spuse:

— Ce-ar fi să stăm de vorbă cu unul dintre roboţii secundari?!

***

Nici Powell nici Donovan nu mai avuseseră ocazia să vorbească cu un „deget”. Acesta putea totuşi vorbi; asemănarea lui cu un deget omenesc nu era tocmai perfectă. De fapt, avea un creier destul de complicat, dar care era construit să răspundă în primul rând comenzilor

primite prin câmpul pozitronic, aşa încât reacţiile lui faţă de stimulii întâmplători erau cam aproximative.

Powell nu prea ştia nici cum să i se adreseze. Numărul său de serie era DV-5–2, dar care era numele lui? Găsi o soluţie de compromis, şi-i spuse:

— Ascultă, prietene. Am să-ţi cer să faci un efort de gândire, după care te poţi întoarce lângă şeful tău.

„Degetul” dădu ţeapăn din cap fără să-şi irosească prin vorbe energia cerebrală şi aşa destul de limitată.

— În ultima vreme, în patru rânduri, şeful tău s-a abătut de la programul de funcţionare. Îţi aminteşti?

— Da, domnule.

Donovan mârâi înfricoşat.

— Îşi aminteşte. Ţi-am spus eu că se petrece ceva sinistru…

— Da’ mai taci odată din gură! Bineînţeles că „degetul” îşi aminteşte. Lui nu i s-a întâmplat nimic. Apoi Powell se întoarse către robot: Ce făceaţi în fiecare din aceste dăţi? Mă refer la toţi şapte.

„Degetul” răspunse ca şi când ar fi recitat pe de rost, fără nici un fel de însufleţire, reacţionând parcă la o apăsare pe un buton al creierului. Spuse:

— Prima oară când s-a întâmplat, lucram la nivelul B al tunelului 17, unde excavarea a fost anevoioasă. A doua oară, întăream plafonul tunelului ca măsură de prevedere în cazul unei eventuale surpări. A treia oară tocmai pregăteam explozivul pentru lungirea tunelului, fiind precauţi să nu dăm peste vreo fisură subterană. A patra oară s-a întâmplat imediat după o surpare nu prea gravă.

— Ce s-a petrecut de fiecare dată?

— E greu de descris. A fost transmisă o comandă, dar, înainte ca ea să ajungă la noi şi s-o executăm, am primit ordin să ne încolonăm.

— De ce? îl întrebă Powell cu sufletul la gură.

— Nu ştiu.

Donovan ascultă încordat. Interveni şi el:

— Care a fost prima comandă?… Cea peste care a venit ordinul de încolonare?

— Nu ştiu. Am înregistrat doar că a fost emisă, dar n-a fost timp suficient să ajungă la noi.

— Nu ne poţi spune nimic în legătură cu această comandă? A fost aceeaşi în toate cele patru rânduri?

„Degetul” dădu din cap cu părere de rău.

— Nu ştiu.

Powell se sprijini de spătarul scaunului:

— Bine. Du-te înapoi la şeful tău.

„Degetul” părăsi încăperea cu o expresie de uşurare.

— Mare brânză am făcut, n-am ce zice – spuse Donovan. Dialogul a fost într-adevăr inteligent. Ascultă, eu cred că Dave şi acest „deget” prostănac ne trag pe sfoară. Prea nu ştiu multe şi prea nu-şi amintesc nimic. Nu trebuie să avem încredere în ei, Greg.

Powell îşi trecu mâna prin mustaţă, zburlind-o.

— Să n-am parte de tine, Mike, dacă la prima neghiobie pe care o spui nu-ţi sar măselele din gură.

— Am înţeles. Tu eşti genial, iar eu copil de ţâţă. Dar vreau să ştiu în ce stadiu am ajuns.

— Exact în acelaşi stadiu. Am încercat să merg de-a-ndăratelea cu ajutorul degetului, dar n-am reuşit. Aşa că trebuie s-o ţinem tot înainte până găsim dezlegarea.

— Tii, da’ mare eşti! se minună Donovan. Ceea ce ai spus schimbă radical situaţia! Numai că te rog, maestre, fii bun şi tradu în englezeşte.

— Zi-i mai bine în limba sugacilor, c-o înţelegi mai bine. Am vrut să spun că ceea ce trebuie să descoperim este comanda pe care o transmite Dave înainte de a-şi pierde memoria. Aici e cheia întregului mister.

— Şi cum vrei să descoperi? Nu ne putem apropia îndeajuns de el pentru că nu se defectează când suntem în preajmă. Nu putem prinde comanda prin radio pentru că o

transmite prin câmpul pozitronic. Eliminând astfel metoda minimei şi pe cea a maximei distanţe, nu avem alta la dispoziţie.

— În ceea ce priveşte observaţia directă. Dar mai există şi deducţia.

— Poftim?

— Vom face cu schimbul, Mike. Powell zâmbi fioros. Şi nu ne vom lua ochii de la visiplat nici o clipă. Vom urmări fiecare mişcare a acestor capete de oţel. Vom vedea ce se întâmplă înainte de a-şi pierde busola şi vom deduce în ce constă comanda.

Donovan deschise gura şi rămase cu ea deschisă un minut întreg. Apoi rosti cu vocea strangulată:

— Îmi dau demisia. Plec.

— Ai zece zile la dispoziţie să găseşti ceva mai bun de făcut – spuse Powell ostenit.

Ceea ce Donovan se strădui să facă timp de opt zile. Opt zile în şir, făcând de gardă cu schimbul câte patru ore, urmărise cu ochii obosiţi siluetele de metal care se mişcau în peisajul nebulos. Timp de opt zile – în cele patru ore dintr-un schimb – înjurase „Roboţii americani”, modelele D.V. şi ziua în care se născuse.

Şi în cea de-a opta zi, când Powell cu migrenă şi ochii cârpiţi de nesomn intră pe uşă să-şi înceapă schimbul, Donovan se sculă în picioare, luă o carte groasă cu care ţinti atent visiplatul făcându-l ţăndări. Powell rămase uluit:

— Ce te-a apucat?

— Nu mai vreau să-i supraveghez – spuse Donovan aproape calm. Au mai rămas două zile şi n-am descoperit nimic. DV-5 e un eşec lamentabil. S-a oprit de cinci ori în timp ce-l supravegheam eu şi de trei ori în schimbul tău, şi nici unul dintre noi doi n-a putut afla ce comenzi transmitea. Nu cred să fii în stare să afli de acum încolo, pentru că nici eu nu sunt în stare.

— Da’ cum să supraveghez şase roboţi dintr-o dată? Unul îşi mişcă mâinile, altul picioarele, cel de-al treilea se învârte, altul sare ca nebunul, iar ceilalţi doi… dracu’ mai ştie ce fac şi ăia. Apoi deodată se opresc cu toţii.

— Greg, nu procedăm cum trebuie. Îi vom supraveghea de aproape. Trebuie să-i urmărim dintr-un loc de unde să le putem observa amănunţit mişcările.

Powell rupse tăcerea amară ce se aşternuse.

— Da, da, şi să aşteptăm până se defectează; dar ne-au mai rămas doar două zile.

— Crezi că-i mai bine să-i privim de aici?

— E mai comod.

— Aha! dar de acolo poţi face ce nu poţi face de aici.

— Ce anume?

— Îi poţi opri când vrei şi, fiind pregătit, poţi observa ce se defectează.

Powell, uimit, parcă căpătase din nou viaţă.

— Cum?

— Păi gândeşte-te şi tu. Parcă spuneai că tu eşti creierul. Pune-ţi întrebări. Când funcţionează DV-5 anapoda? Când a spus „degetul” că se dereglează? Când se prăbuşeşte tavanul sau ameninţă să se prăbuşească: când se pune o cantitate de exploziv, cântărită cu grijă, sau în cazul unei excavări mai dificile?

— Cu alte cuvinte, când se iveşte un pericol.

Powell nu-şi mai găsea astâmpărul.

— Exact. Circuitul iniţiativei personale, aici e buba. Iniţiativa personală este intens solicitată tocmai de când se iveşte un pericol şi lipseşte din preajmă omul. Ce putem deduce din asta? Cum vom putea noi oare provoca defecţiunea, în momentul şi locul pe care-l vom alege?

Se opri triumfător, căci începuse să-i placă rolul, şi se grăbi să răspundă la întrebare, ghicind că acelaşi răspuns era şi pe buzele lui Powell:

— Creând noi înşine un pericol.

— Ai dreptate, Mike – spuse Powell.

— Mulţumesc de aprobare, prietene. Eram sigur c-o voi scoate la capăt.

— Foarte bine, dar, rogu-te, renunţă la ironie. Păstreaz-o pentru când vom fi pe Pământ, păstreaz-o conservată în borcane, pentru iernile lungi şi friguroase pe care ai să le apuci. Deocamdată ce pericol putem provoca?

— Dacă nu ne-am afla pe un asteroid lipsit de aer, am putea inunda mina.

— Fără îndoială că vrei să fii spiritual – spuse Powell. Zău, Mike, faci să-mi piară râsul. Ce-ai zice de o surpare de proporţii reduse?

Donovan îşi strânse buzele, apoi spuse:

— În ceea ce mă priveşte, O.K.

— Bun. Hai să începem.

Croindu-şi drum prin ţinutul acela stâncos, Powell se simţea ca un conspirator. Din cauza forţei gravitaţionale scăzute păşea pe terenul accidentat clătinându-se şi lovea cu piciorul pietrele ce se rostogoleau fără zgomot, ridicând nori de praf fumuriu. Cam aşa bănuia el că se furişează cel ce pune la cale un complot. Spuse:

— Ştii unde ne aflăm?

— Cred că da, Greg.

— Bine – răspunse Powell posomorât – dar sper că ştii că dacă între noi şi vreunul dintre „degete” scade distanţa sub 7 metri ne vor simţi chiar dacă nu ne văd.

— Dacă mă hotărăsc să urmez un curs elementar de robotică, îţi voi înainta o cerere în trei exemplare. Pe aici coborâm.

Se aflau în tunel; dispăruse până şi lumina stelelor. Cei doi mergeau de-a lungul pereţilor, luminându-şi din când în când calea cu lanterna. Powell duse mâna la buzunar să se încredinţeze că avea la el pistolul încărcat cu pocnitori.

— Cunoşti tunelul ăsta, Mike?

— Nu prea bine. E nou. Dar sper să mă descurc, căci l-am văzut prin visiplat, deşi…

Trecură câteva minute chinuitor de lungi, după care Mike spuse:

— Pune mâna aici.

Powell îşi lipi mâna de perete şi prin degetele protejate de mănuşa metalică simţi o uşoară vibraţie. Nu se auzea bineînţeles nici un zgomot.

— Ei fir-ar să fie! Suntem destul de aproape de ei!

— Fii cu ochii în patru! spuse Powell.

Donovan, impacientat, dădu din cap.

Apărând şi dispărând, înainte ca ei să-şi dea seama, prin câmpul lor vizual trecu o licărire metalică. Tăcură pe dată şi se strânseră unul lângă celălalt. În cele din urmă, Powell şopti:

— Crezi că ne-a simţit?

— Sper că nu. Mai bine i-am ocoli. La primul tunel lateral ia-o la dreapta.

— Şi dacă ne rătăcim de ei?

— Ce vrei să facem? Să ne întoarcem?

Donovan emise un sunet fioros.

— Sunt la mai puţin de 400 de metri, i-am văzut doar prin visiplat. Şi avem două zile în care…

— Taci odată! Consumi oxigenul degeaba. O fi vreo trecere pe-aici? aprinse lanterna. Da. Hai.

Vibraţia crescu şi sub picioare simţiră cum se zgâlţâia podeaua.

— Am luat-o bine – spuse Donovan – numai de nu s-ar surpa peste noi.

Îndreptă fasciculul de lumină în sus. Puteau atinge tavanul tunelului cu braţul doar pe jumătate întins: proptelele erau noi, de curând construite.

Donovan ezită o clipă, apoi spuse:

— Am nimerit într-o fundătură, hai să ne înapoiem.

— Nu. Stai aici. Powell îşi făcu loc cu greu pe lângă el şi trecu înainte. Acolo în faţă nu-i o lumină?

— Lumină? Nu văd. De unde să fie lumină aici?

— De la roboţi.

Se căţără pe o mică ridicătură. Vocea lui răsună răguşită şi îngrijorată în urechea lui Donovan:

— Hei, Mike, vino încoa'.

Se vedea într-adevăr lumină. Donovan se căţără şi el trecând peste picioarele întinse ale lui Powell.

— Să fie o deschizătură?

— Da. Probabil că vor să pătrundă în tunelul acesta săpând din partea cealaltă.

Donovan pipăi contururile neregulate ale deschizăturii care dădea, aşa cum se putea vedea la lumina prudentă a lanternei, într-un tunel mai larg, desigur cel principal. Gaura era prea mică, ca prin ea să treacă un om, atât de mică, încât cu greu puteau privi prin ea deodată doi oameni.

— Nu-i nimic acolo – spuse Donovan.

— În clipa asta. Dar cu puţin timp înainte trebuie să fi fost, altfel nu vedeam lumină. Fii atent!

Simţiră o zguduitură şi avură impresia că pereţii se rostogolesc peste ei. Un praf subţire se cernu ca o ploaie. Powell ridică capul şi mai privi o dată.

— Ai dreptate, Mike. Sunt acolo.

Roboţii erau adunaţi în tunelul principal, la vreo 15 m distanţă de ei. Cu braţele lor metalice munceau de zor la grămada de pietriş care se adunase după explozie.

Donovan era grăbit:

— Să nu pierdem vremea. Mai au puţin şi pătrund până în partea noastră. Următoarea explozie poate surpa pereţii lângă care stăm.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu mă lua repede.

Powell îşi desfăcu pistolul cu încărcătură explozivă, căznindu-se să pătrundă cu ochii întunericul în care nu se

zărea altă lumină decât aceea a roboţilor şi în care orice protuberanţă a peretelui stâncos se confunda cu o umbră.

— Priveşte colo tavanul, în dreptul capetelor lor. Ultima explozie nu l-a surpat complet. Dacă poţi nimeri locul acela, jumătate din tavan se va dărâma.

Powell îşi îndreptă privirea în direcţia arătată.

— Păzea! Nu slăbi roboţii din ochi şi roagă-te să nu se depărteze prea mult de partea asta a tunelului. Sunt singura sursă de lumină. Ai numărat, sunt toţi şapte?

Donovan numără:

— Da, sunt toţi şapte.

***

— Nu-i slăbi din ochi. Urmăreşte-le fiecare mişcare.

Ridică pistolul şi ţinti, în vreme ce Donovan privea concentrat, blestemând şi năduşind. Apoi trase.

Peretele stâncos pârâi, totul se cutremură; o zgâlţâială violentă îl aruncă pe Powell peste Donovan, care scoase un urlet:

— M-ai trântit, Greg. Din cauza ta n-am văzut nimic.

Powell se holbă prin întuneric:

— Unde sunt roboţii?

Dar Donovan nu fu capabil să răspundă. Nu se mai vedea nici urmă de robot. Era un întuneric deplin, ca în străfundurile râului Styx.

— Dacă i-am îngropat? mormăi Donovan.

— Hai să mergem acolo. Şi, te rog, nu mă întreba ce gândesc.

Powell se târî de-a-ndăratelea, rostogolindu-se, ca să-şi accelereze viteza.

— Mike!

Donovan, care venea pe urmele lui, se opri în loc.

— Ce s-a întâmplat?

— Ţine-te bine! gâfâi Powell la urechea lui Donovan. Mike! Mă auzi, Mike?

— Aici sunt. Ce s-a întâmplat?

— Am rămas blocaţi înăuntru. Nu zgâlţâitura provocată de căderea unui tavan aflat la 15 m distanţă ne-a trântit pe jos! Tavanul de deasupra propriilor noastre capete s-a dărâmat. Din cauza zguduiturii.

— Ce?!

Donovan se căţără pe un bloc de piatră ce-i stătea în cale.

— Aprinde lanterna!

Powell făcu cum i se poruncise. Pe nicăieri nu se vedea nici o spărtură cât de mică, prin care să se fi strecurat măcar un iepure.

Donovan spuse încet:

— Ce ne facem acum?

***

Pierdură câteva minute şi o cantitate apreciabilă de energie musculară, încercând să dea în lături piatra ce închidea ieşirea. Powell mai încercă şi rezistenţa pereţilor din jurul deschizăturii prin care intraseră. O clipă îşi scoase masca; dar îşi dete seama că în spaţiul acela închis, orice scânteie i-ar fi fost fatală. Se aşeză pe o piatră şi spuse:

— Ştii, Mike, experienţa noastră a eşuat. N-am reuşit să descoperim în ce constă defecţiunea lui Dave. Ideea a fost bună, dar n-am ştiut să ne folosim de ea.

Privirea lui Donovan era plină de amărăciune, iar ochii lui scăpărară inutil, căci întunericul era de nepătruns:

— Îmi pare foarte rău că te deranjez din meditaţie, dragul meu, dar trebuie să-ţi atrag atenţia că indiferent de ceea ce ştim sau nu despre Dave ne găsim într-o situaţie destul de gravă. Dacă nu ieşim de aici, vom muri, prietene. Mu-ri,

vom mu-ri. Cât oxigen ne-a mai rămas? Pentru cel mult şase ore.

— M-am gândit şi la asta.

Degetele lui Powell se îndreptară instinctiv spre mustaţa obişnuită să suporte toate eforturile de gândire ale posesorului, dar deteră peste vizorul transparent.

— Bineînţeles că în răstimpul ăsta Dave ne-ar putea dezgropa cu uşurinţă, numai că „starea de pericol” pe care noi înşine i-am creat-o l-a dereglat probabil şi nu putem comunica cu el prin radio.

— Deci totul e în regulă!

Donovan se înălţă până la deschizătură, prin care abia, abia reuşi să-şi treacă capul cu casca lui metalică cu tot.

— Ei! Greg!

— Ce-i?

— Ce-ai zice ca Dave să fie prin apropiere? Dacă ne simte îşi revine la normal şi suntem salvaţi.

— Ai dreptate, dar unde-i Dave?

— În coridorul ăsta, mai jos. Pentru Dumnezeu, nu mă trage până nu-mi scot mai întâi capul. Pe urmă te las să te uiţi.

Powell izbuti să-şi scoată capul:

— Ştii că n-am greşit? Ia priveşte la proştii ăia. Am impresia că execută figuri de balet.

— Lasă impresiile. Spune-mi mai bine, se apropie de noi?

— Nu-mi dau seama. Sunt prea departe. Lasă-mă să mă mai uit o dată. Fii bun şi dă-mi lanterna. Poate că reuşesc în felul ăsta să le atrag atenţia.

După două minute renunţă.

— Nu-i chip. Parcă ar fi orbi. U-hu, vin încoace. Ce zici de asta?

Donovan spuse:

— Lasă-mă şi pe mine să văd.

Urmă o încăierare tăcută între cei doi. Powell cedă în cele din urmă iar Donovan scoase la rândul său capul prin deschizătură.

Într-adevăr, veneau înspre ei. În frunte, Dave mergea în pas săltat, iar cele şase „degete” îl urmau în monom, mişcându-se ondulat şi sincron. Donovan se minună:

— Ce-o mai fi şi asta? Tare aş vrea să ştiu. Parcă ar dansa un dans popular din Virginia; Dave seamănă leit cu un majordom, să fiu al naibii dacă nu-i aşa!

— Ah, mai lasă-mă în pace cu descrierile tale! mormăi Powell. La ce distanţă sunt?

— La vreo cincisprezece metri şi vin spre noi. În cincisprezece minute vom fi scoşi de… Hei, hei, heeiiii!

— Ce se întâmplă? Lui Powell îi trebuiră câteva secunde să-şi revină din mirarea provocată de strigătul lui Donovan. Dă-te jos, nu fii porc, lasă-mă şi pe mine să văd!

Se căţără şi el, în ciuda picioarelor pe care i le dădea Donovan.

— Au făcut stânga-mprejur, Greg. Pleacă. Dave! Ei, Dave!

Powell strigă la rândul lui:

— Mă prostule, degeaba strigi. Nu ştii că sunetul nu ajunge până la ei?

— Atunci fă ceva – gâfâi Donovan – dă cu picioarele în pereţi, loveşte-i, fă-i să vibreze. Trebuie cu orice chip să le atragem atenţia, altfel suntem pierduţi, Greg.

Disperarea îl adusese în pragul nebuniei.

Powell îl scutură.

— Linişteşte-te, Mike, nu-ţi pierde cumpătul. Ascultă, mi-a venit o idee. Pe Jupiter, a venit vremea să încercăm şi soluţii simple. Mike!

— Ce vrei?

Donovan îşi trase capul înăuntru.

— Dă-mi repede locul înainte să dispară roboţii.

— Dar ce vrei să faci? Ei, ce ai de gând să faci cu pistolul? întrebă Donovan, agăţându-se de braţul lui Powell.

Powell îl dădu în lături.

— Am de gând să trag la ţintă.

— De ce?

— Ai să vezi mai târziu. Întâi să vedem rezultatul. Dacă nu reuşim de data asta, atunci… Dă-te la o parte şi lasă-mă să trag.

***

În depărtare, roboţii se zăreau ca nişte scântei ce se făceau din ce în ce mai mici. Powell ochi cu multă atenţie şi apăsă pe trăgaci de trei ori. Apoi lăsă arma în jos şi privi îngrijorat. Unul dintre roboţii subalterni fusese doborât. Nu se mai vedeau lucind decât şase siluete. Powell, cu o voce nesigură, vorbi în difuzor:

— Dave!

Urmă o pauză, apoi veni în sfârşit răspunsul pe care-l auziră amândoi:

— Dumneata eşti, şefule? Unde te afli? Celui de-al treilea subaltern i s-a sfărâmat pieptul. A fost scos din funcţiune.

— Nu-i nimic – spuse Powell – lasă-l în pace. Am fost blocaţi în tunelul lângă care a avut loc explozia. Vezi lumina lanternei noastre?

— Da. Venim îndată.

Powell se aşeză complet relaxat:

— Iacă, prietene!

Donovan şopti cu glasul înlăcrimat:

— Bine, Greg. Ai câştigat. Uite-mă cu capul în ţărână la picioarele tale. Dar, te rog, nu mă mai umili, explică-mi mai bine şi mie ce s-a întâmplat.

— Foarte simplu. Numai că noi, ca de obicei, am pierdut din vedere ceea ce era evident. Ne-am dat seama că totul vine de la circuitul iniţiativei personale şi că defecţiunea are loc în situaţii primejdioase; însă credeam că se produce în

urma unei anumite comenzi. Dar de ce să fie o comandă cauza?

— Şi de ce nu?

— Uite de ce. Pentru că e vorba de un anumit tip de comandă. Şi ce tip de comandă solicită mai multă iniţiativă? Ce tip de comandă se repetă cu regularitate în caz de pericol?

— Nu-mi mai pune întrebări, Greg! Explică-mi.

— Tocmai asta fac! E vorba de comenzile simultane pe şase direcţii. În împrejurări obişnuite, unul sau mai multe „degete” execută munci obişnuite care nu cer o supraveghere prea mare, aşa cum trupul nostru, de pildă, execută mişcările mersului în chip aproape mecanic. Dar în caz de pericol, toţi cei şase roboţi subalterni trebuie mobilizaţi simultan şi pe dată. Dave trebuie deci să mânuiască simultan şase roboţi şi nu reuşeşte. Restul raţionamentului e simplu. Orice descreştere a solicitării înregistrată de iniţiativa personală, cum ar fi de exemplu intervenţia omului, îl readuce la normal. Aşa încât am distrus unul dintre roboţi. În felul acesta, Dave n-a mai transmis comenzi decât simultan pe cinci direcţii. Solicitarea iniţiativei personale scăzând, a început să funcţioneze normal.

— Cum ai descoperit?

— Prin deducţie. Iar rezultatul punerii în practică l-ai văzut.

Din nou auziră prin căşti glasul robotului:

— Am venit. Puteţi rezista jumătate de oră?

— Cu uşurinţă – răspunse Powell. Şi continuă, întorcându-se către Donovan: Acum treaba-i simplă. Vom revizui circuitele şi vom selecta toate fragmentele asupra cărora acţionează cu precădere diferenţa dintre intensitatea solicitării când comenzile sunt transmise simultan pe şase căi şi intensitatea solicitării când comenzile sunt transmise

pe cinci căi. Cam cât de mare crezi că va fi câmpul nostru de cercetare?

Donovan se gândi o clipă.

— Destul de restrâns, cred. Dacă Dave corespunde prototipului pe care l-am văzut la fabrică, atunci înseamnă că e prevăzut cu un circuit special de coordonare şi nu avem de verificat decât acest circuit.

Faţa i se lumină deodată.

— Ştii că soluţia ta nu e rea deloc? Nu cred să existe vreuna mai bună.

— În regulă. Mai gândeşte-te, şi cum ne întoarcem ne uităm la scheme. Acum, până ne dezgroapă Dave, vreau să mă odihnesc.

— Stai! Mai spune-mi ceva. Dar ce însemnau marşurile alea ciudate, paşii ăia caraghioşi de dans pe care-i executau roboţii, ori de câte ori se defectau?

— De unde vrei să ştiu? Am totuşi o bănuială. Îţi aminteşti cum numeam noi cei şase roboţi subalterni? Degetele lui Dave, aşa le spuneam. Uite, cred că în intervalurile în care devenea un caz patologic, Dave cădea într-un fel de piroteală tâmpă şi se distra bătând din degete.

Susan Calvin povesti amuzată peripeţiile lui Powell şi ale lui Donovan, dar nu zâmbi niciodată; ori de câte ori însă venea vorba despre roboţi, glasul ei se încălzea. În scurt timp trecu în revistă tipurile QT, SPD, VD, până ce am oprit-o. Altfel şi-ar mai fi amintit de cel puţin o jumătate de duzină de astfel de roboţi. Am întrebat-o:

— Dar asemenea întâmplări nu s-au petrecut şi pe Pământ?

Se uită la mine, încruntând uşor din sprâncene.

— Nu, pe Pământ roboţii nu prea lucrau.

— Păcat. Adică, vreau să spun că ce mi-aţi povestit despre Powell şi Donovan e foarte interesant, dar nu puteţi

să-mi povestiţi şi ceva ce vi s-a întâmplat dumneavoastră? Dumneavoastră, personal, n-aţi trecut niciodată prin vreo încurcătură pricinuită de un robot? Ştiţi, articolul meu apare cu ocazia aniversării dumneavoastră…

Am observat că se înroşise. Îmi spuse:

— Mi-au pricinuit şi mie roboţii destule încurcături. Doamne, de când nu m-am mai gândit la asta! Au trecut patruzeci de ani de atunci. Da, sigur! Era în 2021. N-aveam decât 38 de ani. Ei, dar mai bine să nu vorbim despre asta.

Am aşteptat, convins că se va răzgândi.

— Şi de ce nu, în fond? spuse ea. Ce importanţă mai are acum? Nici amintirea nu mă mai întristează. Ei, tinere, am făcut şi eu câteva prostii la vremea mea. Nu prea îţi vine să crezi, nu-i aşa?

— Nu, i-am răspuns.

— Da, da, am făcut. Iar Herbie era un robot care citea în mintea oamenilor.

— Cum?

— A fost singurul de felul acesta. Primul şi ultimul. O eroare… de calcul, la vreun circuit…

5 MINCINOSUL

Alfred Lanning îşi aprinse tacticos ţigara de foi, dar vârfurile degetelor îi tremurau uşor. Sprâncenele sale cenuşii, stufoase, se împreunară în timp ce vorbea printre rotocoalele de fum:

— Citeşte gândurile, nu există nici o îndoială în această privinţă. Dar de ce? Îşi îndreptă privirea spre matematicianul Peter Bogert şi mai întrebă o dată: De ce?

Bogert îşi netezi părul negru cu amândouă mâinile.

— Este al 34-lea robot de tip RB pe care l-am fabricat, Lanning. Ceilalţi au ieşit conform cu prototipul.

Al treilea bărbat care se afla în jurul mesei se încruntă. Milton Ashe era cel mai tânăr funcţionar superior de la „Roboţii americani”, şi era foarte mândru de ascensiunea sa.

— Ascultă, Bogert, să ştii că nu a intervenit nici o eroare în procesul de fabricaţie. Garantez eu.

Buzele groase ale lui Bogert schiţară un surâs plin de superioritate:

— Garantezi? Dacă eşti în stare să garantezi pentru întregul proces de fabricaţie, să ştii că te propun pentru avansare. După cum arată cifrele exacte, fabricarea unui singur creier pozitronic necesită şaptezeci şi cinci de mii două sute treizeci şi patru de operaţii, fiecare operaţie depinzând la rândul ei de un număr mai mare sau mai mic (care variază între cinci şi o sută cinci) de factori. Dacă unul singur dintre aceşti factori este defectuos, funcţionarea creierului pozitronic va fi defectuoasă. Am citat cifre din registrul nostru, Ashe.

Milton Ashe se înroşi, dar se auzi o a patra voce care îl împiedică să răspundă.

— Dacă începem să dăm vina unii pe alţii, eu părăsesc adunarea. Susan Calvin îşi împreună mâinile în poală, iar liniile din jurul buzelor ei subţiri şi palide se adânciră. Avem pe cap un robot care citeşte gândurile, şi ceea ce mi se pare a fi de maximă importanţă este să stabilim de ce citeşte gândurile. Nu vom descoperi nimic repetând „e vina ta, e vina mea!”

Ochii ei reci, de culoare cenuşie, se opriră asupra lui Ashe care aprobă printr-un rânjet. Rânji şi Lanning. Ca totdeauna în asemenea împrejurări, datorită pletelor albe şi ochilor mici, vioi, semăna aidoma cu un patriarh din Biblie:

— Ai dreptate, dr. Calvin. Apoi vocea lui deveni mai ascuţită: În cazul de faţă, totul se prezintă sub formă de pilule comprimate. Am produs un creier pozitronic obişnuit, după aparenţe, dar care are extraordinara proprietate de a intercepta undele gândirii noastre, fapt care ar constitui cea mai importantă cucerire a roboticii, dacă am putea explica fenomenul şi am şti cum se produce. Ori noi nu ştim, şi de aceea trebuie să descoperim. Am fost clar?

— Aş avea o sugestie – spuse Bogert.

— Dă-i drumul!

— Cred că ar fi bine ca până când descurcăm iţele – şi eu ca matematician prevăd c-o să avem mult de furcă – să păstrăm secretă existenţa robotului RB-34. Chiar faţă de ceilalţi membrii ai conducerii. Ca şefi de secţie, problema n-ar trebui să ni se pară greu de rezolvat, şi cu cât vor şti mai puţini, cu atât...

— Bogert are dreptate – spuse dr. Calvin. De când Codul Interplanetar a fost modificat şi am căpătat permisiunea de a experimenta roboţii în interiorul fabricii, înainte de a-i trimite în Cosmos, propaganda antirobotică a crescut. Dacă se aude, înainte ca noi să putem explica fenomenul, că am scos un robot care citeşte minţile oamenilor, dăm apă la moară duşmanilor noştri.

Lanning trase din ţigara de foi şi dădu grav din cap. Apoi se adresă lui Ashe:

— Spuneai că erai singur când ai descoperit capacitatea lui de a citi gândurile?

— Aşa am spus, şi mărturisesc că am tras o spaimă soră cu moartea. RB-34 tocmai părăsise masa de asamblare şi fusese trimis jos la mine. Obermann plecase nu ştiu unde, şi l-am condus eu la camera de probă, sau mai bine-zis voiam să-l conduc acolo. Ashe se opri, iar pe buzele lui apăru un zâmbet abia perceptibil. Spuneţi, vă rog, aţi stat vreodată de vorbă cu cineva fără să ştiţi că vă poate citi gândurile? Cum însă nimeni nu găsi de cuviinţă să-i răspundă, Ashe continuă: La început nici nu mi-am dat seama. Vorbea cu mine cât se poate de logic şi de firesc, şi de-abia la jumătatea drumului mi-am dat seama că eu nu scosesem nici o vorbă. Bineînţeles, îmi trecuseră multe lucruri prin cap, dar nu spusesem nimic. Am încuiat repede uşa şi am fugit după Lanning. Mi se încreţeşte pielea când îl simt pe lângă mine, băgându-se nestingherit în gândurile mele.

— Cred şi eu – spuse Susan Calvin, căzută pe gânduri. Ochii ei, cu privirea intensă, rămaseră pironiţi pe Ashe. Suntem atât de obişnuiţi să considerăm gândurile noastre ca aparţinându-ne integral…

Lanning interveni impacientat:

— Deci nu ştim decât noi patru. Perfect! Trebuie să lucrăm sistematic. Ashe, dumneata vei controla cum a decurs procesul de fabricaţie de la A la Z. Vei elimina operaţiile în care nu există nici cea mai mică probabilitate să se fi strecurat vreo eroare şi vei face o listă cu cele în care această probabilitate există, menţionând natura posibilei erori şi consecinţele ei.

— La ordine! mârâi Ashe.

— Şi bineînţeles că vei pune la treabă toţi oamenii de care dispui, până la unul dacă e nevoie; n-are importanţă

dacă rămânem în urmă cu planul. Dar să fim înţeleşi, nu le spui despre ce este vorba.

— Hm, hm, bine. Mare pacoste pe capul nostru! rânji tânărul tehnician, schimonosindu-şi faţa.

Lanning se roti cu scaunul, întorcându-se cu faţa la Calvin.

— Dumneata vei merge cu cercetările în direcţie opusă. Eşti specialistul în psihorobotică al fabricii, aşa că vei porni de la examinarea robotului. Încearcă să descoperi cum funcţionează. Vezi ce mecanisme şi circuite sunt legate de capacitatea lui telepatică, stabileşte dacă poţi numărul lor, modificările precise pe care le determină şi în ce măsură îi influenţează calităţile specifice. Ai înţeles? Lanning continuă fără să aştepte răspunsul doctorului Calvin. Iar eu voi coordona munca de cercetare şi voi interpreta matematic rezultatele.

Mai trase o dată puternic din ţigara de foi, rostind restul cuvintelor înconjurat de un nor de fum.

— Bogert va lucra desigur cu mine.

Bogert îşi lustruia unghiile uneia dintre mâinile sale grăsuţe. Spuse blajin:

— Sigur că da. Mai ştiu şi eu câte ceva în domeniul ăsta.

— Bun! Eu unul mă apuc de lucru! Ashe îşi împinse scaunul şi se ridică. Obrazul lui plăcut şi tânăr era crispat într-un rânjet: Am treaba cea mai grea dintre voi toţi, aşa că nu am timp de pierdut. Le făcu cu mâna: La revedere!

Susan Calvin îi răspunse printr-un semn imperceptibil cu capul, dar ochii ei îl urmăriră până ce dispăru; nici nu răspunse când Lanning o întrebă:

— Vrei să pleci şi dumneata, dr. Calvin, ca să începi examinarea robotului RB-34?

***

Ochii fotoelectrici ai lui RB-34 se ridicară de pe carte la zgomotul abia auzit al uşii; când intră, Susan Calvin îl găsi în picioare.

Se opri o clipă să îndrepte placa uriaşă de pe uşă, pe care scria: „Intrarea interzisă”, apoi se apropie de robot.

— Ţi-am adus câteva cărţi despre motoarele hiperatomice, Herbie, nu-s prea multe. Vrei să te uiţi prin ele?

RB-34, cunoscut sub numele de Herbie, îi luă din braţe cele trei albume grele şi deschise unul dintre ele, citind pe prima pagină:

— Hm! Teoria hiperatomică. Mormăi ceva ca pentru sine, întorcând paginile, apoi spuse absent: Ia loc, dr. Calvin! Le parcurg în câteva minute.

Psihologul se aşeză şi-l privi pe Herbie care-şi trăsese un scaun de cealaltă parte a mesei, citind conştiincios cele trei volume.

După jumătate de oră, îl închise pe cel din urmă.

— Îmi dau seama de ce mi le-aţi adus.

Dr. Calvin simţi cum îi tremură colţul gurii.

— Bănuiam că vei înţelege. E greu de lucrat cu tine, Herbie. Eşti totdeauna cu un pas înaintea mea.

— Cu cărţile astea s-a petrecut ca şi cu celelalte. Nu mă interesează. Nu găseşti nimic în manualele astea. Întreaga voastră ştiinţă nu-i altceva decât o compilaţie de cifre şi date, convenţional legate între ele prin nişte teorii superficiale, toate atât de puerile, încât nici nu merită să-ţi baţi capul cu ele. Ceea ce mă interesează însă sunt romanele voastre. Studiul asupra relaţiilor dintre cauzele şi fenomenele emotive omeneşti pe care le generează – gesticula cu mâna lui masivă, în vreme ce căuta cuvintele potrivite.

Dr. Calvin spuse în şoaptă:

— Cred că te înţeleg.

Robotul continuă.

— Eu citesc în minţile oamenilor şi nici nu vă închipuiţi cât sunt de complicate. Nici nu pot înţelege totul, mă depăşeşte, pentru că mintea mea se aseamănă atât de puţin cu a lor. Dar mă străduiesc, şi romanele mă ajută.

— Tare mi-e frică însă că după ce citeşti romanele de azi, pline de zguduitoare complicaţii sentimentale, minţile noastre realiste îţi vor părea teribil de anoste şi neinteresante – în glasul ei se desluşea o nuanţă de tristeţe.

— Dar nu-i adevărat!

Bruscheţea şi energia cu care răspunse robotul o făcu pe Susan Calvin să sară în picioare. Roşi şi îşi spuse: Probabil că ştie!

Herbie, potolit dintr-o dată, şopti cu un glas din care dispăruse aproape orice rezonanţă metalică:

— Bineînţeles că ştiu, dr. Calvin. Tot timpul te gândeşti la el, aşa că e firesc să ştiu.

Faţa ei era severă:

— Ai spus cuiva?

— Cum era să spun, nu m-a întrebat nimeni – răspunse Herbie sincer surprins.

Incapabilă să se stăpânească, dr. Calvin izbucni:

— Îmi închipui că mă judeci, ţi se pare c-am înnebunit, nu-i aşa?

— De fel. Găsesc că este un sentiment firesc.

— Tocmai de aceea pare atât de nebunesc.

Glasul ei era complet schimbat, într-atât era de îndurerat. În sfârşit, sub aparenţele rigide ale savantului apăruse femeia.

— Nu sunt câtuşi de puţin… cum să spun?… seducătoare…

— Din punct de vedere fizic, nu pot face nici o apreciere. Dar ştiu că există şi seducţii de altă natură.

— Şi nici tânără – răspunse dr. Calvin, care nici nu auzise cuvintele robotului.

— N-ai împlinit încă patruzeci de ani.

Herbie insista plin de solicitudine.

— Treizeci şi opt, dacă numeri anii; dar, dacă iei în consideraţie uscăciunea vieţii şi trăirile mele, am vreo 60. Ştiu asta. Nu degeaba am studiat psihologia. Oftă adânc şi amar. Iar el n-are decât treizeci şi cinci de ani şi pare chiar mai tânăr. Crezi că mă vede vreodată altfel decât… decât, ei da, decât aşa cum sunt?

— Greşeşti! Herbie bătu cu pumnul său de metal în masa de material plastic, care scoase un sunet strident. Ascultă ce-ţi spun eu!

Dar Susan Calvin se întoarse spre dânsul, durerea din ochii ei se transformă în văpăi:

— Şi de ce te-aş asculta? Ce poţi ştii tu, tu care nu eşti decât o maşină? Ce sunt eu pentru tine? Un specimen interesant de observat, un caz care prezintă toate fenomenele patologice caracteristice complexului de frustrare. Aproape la fel de instructiv pentru tine ca o carte.

Se înecă în suspine apoi tăcu.

***

Robotul era copleşit de izbucnire. Îşi clătină capul, încercând să pledeze:

— De ce nu vrei să mă asculţi? Te rog. Dacă mi-ai îngădui aş putea să te ajut.

— Cum? Buzele ei se răsfrânseră. Dându-mi un sfat.

— Nu, nu cu sfaturi. Uiţi că eu ştiu ce gândesc şi alţi oameni, Milton Ashe, de pildă.

Urmă o lungă tăcere; Susan Calvin îşi plecă ochii în pământ, apoi spuse cu respiraţia tăiată:

— Nu vreau să ştiu ce gândeşte. Taci.

— Sunt totuşi încredinţat că vrei să ştii ce gândeşte el.

Rămase cu capul plecat, cu respiraţia din ce în ce mai precipitată.

— Vorbeşti prostii – şopti ea.

— De ce? Încerc să te ajut. Ştii ce gândeşte Milton Ashe despre dumneata?

Herbie se opri. Psihologul ridică capul:

— Ce?

Robotul răspunse încetişor:

— Te iubeşte.

Tăcerea dură un minut întreg. Dr. Calvin rămase cu ochii în gol. Apoi se răsti iar:

— Nu-i adevărat. N-ai dreptate. De ce să mă iubească?

— Totuşi te iubeşte. Un sentiment ca acesta nu poate fi ascuns; în orice caz nu poate fi ascuns faţă de mine.

— Bine, dar sunt atât de… atât de… mai vru ea să bolborosească.

— Dar el e un om care vede dincolo de pielea obrazului, un om în stare să aprecieze capacitatea intelectuală a celorlalţi. Milton Ashe nu e bărbatul care să se însoare cu un cap bine coafat şi cu nişte ochi frumoşi.

Susan Calvin clipi de câteva ori şi aşteptă puţin, înainte să răspundă. Dar chiar după acest răgaz vocea-i tremura:

— Totuşi, nu mi-a arătat în nici un fel că…

— I-ai dat vreodată ocazia?

— Cum aş fi putut! Nici nu mi-a trecut prin cap că el…

— Tocmai.

Psihologul căzu din nou pe gânduri, apoi deodată ridică capul:

— Acum şase luni a venit aici la fabrică o fată, să-i facă o vizită. Era frumuşică, sau cel puţin aşa mi s-a părut mie: blondă şi subţire. Şi, bineînţeles, de-abia ştia să socotească cât fac doi şi cu doi. Toată ziua a umblat cu pieptul umflat şi a încercat să-i explice cum se construieşte un robot – vocea ei se aprinse iar. Îţi închipui că n-a înţeles nimic. Cine era fata?

Herbie răspunse fără ezitare:

— Ştiu despre cine vorbeşti. E vara lui primară şi nu există nici un fel de legătură romantică între ei.

Susan Calvin se ridică sprintenă ca o fetiţă.

— Ce ciudat! Ştii că exact aceeaşi presupunere am făcut-o şi eu, numai că nu credeam în ea. Atunci, ceea ce spui tu pare să fie adevărat.

Fugi la Herbie şi-i luă mâna lui mare şi rece într-ale sale:

— Îţi mulţumesc, Herbie. Să nu spui însă nimănui nimic. Acesta să fie secretul nostru. Îţi mulţumesc încă o dată. După ce strânse din nou degetele metalice ale lui Herbie, plecă.

Herbie îşi reluă lectura romanului abandonat; în mintea lui însă nimeni pe lume nu putea citi.

***

Milton Ashe se întinse cu voluptate, încât i se auziră trosnind toate încheieturile şi gemu pe mai multe tonuri. Apoi îl privi pe Peter Bogert, doctor în filosofie, căruia îi adresă următoarele cuvinte:

— Spune-mi, am muncit o săptămână, zi şi noapte, fără să închid ochii. Cât crezi c-o să ne ţineţi aici? Parcă vorbeai de o bombardare cu pozitroni în camera de vid D, ziceai că asta ar fi soluţia.

Bogert căscă delicat şi-şi concentră privirea asupra mâinii sale albe.

— Chiar este. Sunt pe calea cea bună.

— Ştiu eu ce înseamnă asta, când vorbeşte un matematician. Aş vrea însă să aflu cât de aproape de sfârşit eşti?!

— Depinde.

— De cine?

Ashe se aşeză într-un scaun şi-şi întinse picioarele înainte.

— De Lanning. Bătrânul nu-i de acord cu mine. Oftă. E cam depăşit, asta-i nenorocirea cu el. Îi tot dă înainte cu mama mecanică, ori problema noastră cere nişte metode matematice mai avansate. Tare-i încăpăţânat!

Ashe mormăi somnoros:

— De ce nu-l întrebaţi pe Herbie şi terminaţi o dată cu toată povestea.

— Să întrebăm robotul?

Sprâncenele lui Bogert se ridicară mirate.

— De ce nu? Nu v-a povestit bătrâna?

— Vorbeşti de Calvin?

— Da. Chiar Susie susţine că robotul este un geniu în matematică. Ştie totul despre toate, plus ceva pe deasupra. Face mental calcule integrale şi se hrăneşte la desert cu analize tensoriale.

Matematicianul îl privi neîncrezător:

— Vorbeşti serios?

— Pe cuvânt de cinste! Nenorocirea e că prostului nu-i place matematica. Preferă să citească romane de dragoste ieftine. Zău! Să vezi cu ce-l îndoapă Susie: „Pasiune purpurie” şi „Amor în Cosmos”.

— Nouă, dr. Calvin nu ne-a suflat nici o vorbă.

— N-a terminat încă examinarea lui. Ştii cum e ea. Îi place mai întâi să-şi isprăvească treaba şi de-abia după aceea dezvăluie marele mister.

— Totuşi ţie ţi-a spus.

— Stăm mult de vorbă. Ne-am văzut des în ultima vreme.

Deschise ochii mari şi se încruntă.

— Ascultă, Bogie, n-ai observat nici o schimbare ciudată la cucoana asta?

Bogert rânji dispreţuitor.

— Se dă cu ruj, dacă la asta te referi.

— Asta văd şi eu. Ruj, pudră şi albastru de ochi. Parcă-i o arătare. Dar mai e ceva, nu ştiu, nu-mi dau seama ce anume. Felul în care vorbeşte – parcă s-ar bucura de ceva.

Un moment rămase pe gânduri, apoi dădu din umeri.

Celălalt îşi îngădui să fie spiritual, ceea ce pentru un matematician trecut de cincizeci de ani nu-i un lucru obişnuit:

— O fi îndrăgostită.

Ashe închise ochii:

— Vorbeşti prostii, Bogie. Mai bine du-te şi vorbeşte cu Herbie; eu vreau să rămân aici să trag un pui de somn.

— Bine. Deşi n-aş putea spune că-mi face deosebită plăcere să pun un robot să facă treaba mea; de altfel, nici nu-mi fac iluzii că va fi în stare!

Răspunsul ce-l primi fu un sforăit sonor.

***

Herbie ascultă cu atenţie în vreme ce Peter Bogert, cu mâinile în buzunar, vorbi cu prefăcută indiferenţă:

— Deci, aşa stau lucrurile. Mi s-a spus că te pricepi în chestii de astea şi vreau să te consult aşa, mai mult din curiozitate. Calea pe care vreau eu să merg presupune câteva măsuri îndrăzneţe, chiar nesigure – sunt de acord – pe care dr. Lanning refuză să le accepte; de aceea, planul meu e încă destul de incomplet.

Robotul nu răspunse. Bogert insistă:

— Ei, ce părere ai?

— Nu văd nici o greşeală – răspunse Herbie, studiind cifrele mâzgălite de pe hârtie.

— Nu cred să poţi duce problema mai departe, nu-i aşa?

— Nu îndrăznesc să încerc. Eşti un matematician mai bun decât mine şi n-aş vrea să mă compromit.

Bogert zâmbi mulţumit de sine:

— Cam aşa credeam şi eu. Să lăsăm asta.

Strânse laolaltă foile, le îngrămădi pe raftul gol, care se afla dedesubt şi voi să plece, dar se răzgândi.

— Apropo… Robotul aşteptă. Bogert era încurcat. Aş vrea să ştiu… e ceva care… poate ai putea tu… – şi tăcu.

Herbie vorbi calm:

— Gândurile dumitale sunt cam confuze, dar n-am nici o îndoială că sunt în legătură cu doctorul Lanning. N-are rost să eziţi, deoarece cum se limpezesc, voi şti ce vrei să mă întrebi.

Matematicianul făcu unul dintre gesturile sale obişnuite, trecându-şi mâna prin părul rar.

— Lanning se apropie de şaptezeci de ani – rosti el, ca şi cum asta ar fi explicat restul.

— Ştiu.

— Şi conduce fabrica de aproape treizeci de ani.

Herbie dădu aprobativ din cap.

— Păi, poate că tu ştii dacă – şi vocea lui Bogert deveni rugătoare – dacă… nu se gândeşte să iasă la pensie. Din cauza sănătăţii sau din alte motive…

— Întocmai – spuse Herbie, fără să mai adauge nimic.

— Ei, ştii?

— Bineînţeles.

— Atunci, hm, hm, n-ai putea să-mi spui şi mie?

— De vreme ce mă întrebi, îţi voi spune. Robotul răspunse în chip cât se poate de firesc: A ieşit deja la pensie.

— Ce!? Exclamaţia semăna cu sunetul nearticulat produs de o explozie. Capul mare al savantului se întinse înainte: Mai spune o dată!

— A ieşit deja la pensie – repetă robotul calm – dar încă nu a fost scos din muncă. Aşteaptă şi el până când se rezolvă, hm, hm, problema mea. Odată soluţia găsită, e gata să predea postul de director succesorului său.

Bogert întrebă ţinându-şi respiraţia:

— Succesorul? Cine va fi succesorul?

Se apropiase de Herbie şi ca fascinat îşi ţinti ochii în ochii fotoelectrici roşii întunecaţi, de nepătruns, ai robotului.

Se auziră răspicat următoarele cuvinte:

— Dumneata eşti viitorul director.

Pe faţa lui Bogert înflori un zâmbet satisfăcut:

— Îmi pare bine că ştiu. Speram şi aşteptam să fie aşa. Îţi mulţumesc, Herbie.

***

În ziua aceea, Peter Bogert rămase la masa de lucru până la cinci dimineaţa şi se întoarse la nouă. Raftul instalat deasupra biroului lui se golise pe rând de toate cărţile şi manualele, pe măsură ce acestea erau consultate. Paginile din faţă, pline de calcule, creşteau infim, în vreme ce hârtiile mâzgălite şi mototolite, aruncate în jurul lui, ajunseseră la proporţiile unui deal.

La orele douăsprezece fix, îşi aruncă privirea pe ultima pagină, îşi frecă ochii injectaţi, căscă şi se scutură:

— Merge din ce în ce mai prost. Fir’ar al dracului!

La zgomotul uşii ce se deschise, se întoarse şi-l salută cu capul pe Lanning care intră pocnindu-şi încheieturile mâinilor.

Directorul observă dezordinea din odaie şi-şi încruntă sprâncenele.

— Ai descoperit o cale nouă? întrebă el.

— Nu – îi răspunse Bogert, sfidător. Ce, nu era bună cea veche?

Lanning nu se osteni să răspundă şi nici să facă mai mult decât să-şi arunce o privire indiferentă asupra paginii de deasupra teancului ce se afla pe biroul lui Bogert. Apoi spuse, uitându-se la flacăra chibritului cu care voia să-şi aprindă ţigara de foi.

— Ţi-a vorbit Calvin despre robot? E un geniu matematic. Într-adevăr nemaipomenit.

Celălalt respiră zgomotos.

— Am auzit şi eu. Dar Calvin şi-ar vedea mai bine de robopsihologia ei. L-am examinat să văd câtă matematică ştie şi de-abia reuşeşte să se descurce în calculele elementare.

— Calvin nu e de aceeaşi părere.

— E nebună.

— Nici eu nu sunt de aceeaşi părere – ochii directorului se îngustară în chip primejdios.

— Dumneata! Vocea lui Bogert se aspri. Ce ştii dumneata?

— L-am pus şi eu pe Herbie la încercare, am stat cu el toată dimineaţa şi ştie subtilităţi de care dumneata nici măcar n-ai auzit.

— Chiar aşa să fie?

— Pari sceptic! Lanning scoase o foaie de hârtie din buzunarul hainei şi o despături. Nu-i scrisul meu, nu-i aşa?

Bogert studie notaţiile mari ce-o acopereau:

— E opera lui Herbie?

— Exact. Şi poate că îţi dai seama că a rezolvat integrarea timpului în ecuaţia 22, la care lucrai dumneata. I-a ieşit – Lanning bătu cu unghia sa îngălbenită pe ultimele cifre – exact acelaşi rezultat ca şi mie, numai că i-a trebuit pe un sfert mai puţin timp. N-ai avut dreptate să elimini efectul Linger din bombardamentul pozitronic.

— Dar nu l-am eliminat; pentru numele lui Dumnezeu, Lanning, de ce nu vrei să înţelegi că ar anula…

— Da, mi-ai explicat. Ai folosit ecuaţia Mitchell, nu-i aşa? Ei bine, nu era cazul.

— De ce nu?

— Pentru că, în primul rând, ai făcut exces de imaginaţie.

— Ce legătură are cu asta?

— Ecuaţia Mitchell nu e valabilă când…

— Ai înnebunit? Dacă reciteşti studiul original al lui Mitchell despre „Trecerile”…

— N-am nevoie să-l recitesc. Ţi-am spus de la început că nu-mi place raţionamentul şi Herbie e de acord cu mine.

— Perfect – ţipă Bogert – atunci dă-i invenţiei ăleia de ceasornicar să rezolve problema în locul dumitale! Ce să ne mai batem capul de prisos?

— Tocmai aici am vrut să ajung. Herbie nu poate rezolva problema. Şi dacă el nu poate, nu putem nici noi – singuri. Voi supune problema Comitetului Naţional. Pe noi ne depăşeşte.

Scaunul lui Bogert zbură înapoi când acesta se sculă în picioare, urlând, cu faţa congestionată:

— N-ai să faci aşa ceva.

Lanning se congestionă la rândul său:

— Nu cumva vrei să mă înveţi ce să fac?

— Ba chiar aşa – răspunsul era înveninat. Am lucrat la problema asta şi nu te las să mi-o iei, ai înţeles? Şi să nu-ţi închipui că nu ştiu ce-i în capul tău, fosilă descompusă ce eşti! Ai fi în stare să-ţi tai mai degrabă singur nasul decât să-mi acorzi creditul că mă pricep în telepatie robotică.

— Eşti un imbecil fără seamăn, Bogert, şi bagă de seamă că acu' te suspend pentru insubordonare.

Buza inferioară a lui Lanning tremura de enervare.

— E ultimul lucru pe care-l vei face, Lanning. Cu un robot care citeşte gândurile, prin apropiere, nu mai poţi avea secrete, aşa încât află că ştiu de pensionarea ta.

Scrumul ţigării de foi din mâna lui Lanning tremură, apoi căzu, urmat la scurt interval de ţigară:

— Cum?... Ce?...

Bogert chicoti răutăcios.

— Iar noul director sunt eu, să fim înţeleşi. Ştiu, să nu-ţi închipui că nu ştiu. Şi să fiu al dracului, Lanning, dacă chiar din clipa asta n-am să fiu eu cel care comandă aici, altfel fac un scandal de mă ţii minte câte zile mai trăieşti!

Lanning îşi regăsi în sfârşit vocea şi trase un răcnet cât îl ţinu gura.

— Te dau afară, ai auzit? Eşti suspendat din post. Eşti un om sfârşit, ai înţeles?

Zâmbetul de pe faţa celuilalt înflori de-a binelea.

— La ce bun, ameninţările astea? Tot nu mă duci pe mine. Atu-ul e în mâna mea. Ştiu că ai ieşit la pensie. Mi-a spus Herbie şi el a aflat direct de la tine.

Lanning încercă să vorbească liniştit. Părea un om bătrân, foarte bătrân; avea ochii adânciţi într-o faţă din care culoarea roşie dispăruse, lăsând în urmă-i galbenul păstos al bătrâneţii:

— Vreau să stau de vorbă cu Herbie. Nu se poate să-ţi fi spus aşa ceva. Joci tare, Bogert, dar am să-ţi dau cărţile pe faţă, să văd cacialmaua. Vino cu mine.

Bogert dădu din umeri.

— Să mergem la Herbie? Bine, foarte bine!

***

Tot la orele douăsprezece fix, Milton Ashe îşi ridică privirea de pe schiţa stângace pe care o desenase şi spuse:

— Poţi să-ţi faci o idee? Nu prea sunt tare la desen, dar cam aşa arată. E o nebunie de casă şi pot s-o iau pe nimica toată.

Susan Calvin îl privi topită de emoţie.

— E într-adevăr frumoasă – suspină. Totdeauna m-am gândit că mi-ar plăcea… dar nu izbuti să termine.

— Bineînţeles, continuă Ashe voios, strângându-şi creionul – va trebui să aştept până la vacanţă. Mai sunt doar două săptămâni, deşi cu povestea asta a lui Herbie, totul e în aer. Apoi cu ochii la unghiile degetelor: Şi ştii, mai e ceva, dar e secret.

— Atunci nu-mi spune.

— Ah, ba tare ţi-aş spune, simt nevoia să spun cuiva şi cred că din toţi cei de aici eşti persoana cea mai nimerită să-mi descarc sufletul.

Susan Calvin simţi cum inima-i zvâcneşte puternic, dar n-avu curajul să rostească nici un cuvânt.

— De fapt – Ashe îşi trase scaunul mai aproape şi îi şopti confidenţial – casa nu e numai pentru mine. Mă însor.

Apoi sări în picioare:

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic – senzaţia cumplită de ameţeală trecuse, dar îi venea greu să vorbească. Te însori? Vrei să spui că…

— Da, sigur. Era şi vremea, nu crezi? Îţi aduci aminte de fata aceea care a fost pe-aici vara trecută? Ea e. Dar ţi-e rău. N-ai…

— Mă doare capul. Susan Calvin îl îndepărtă cu un gest slab. M-a… M-a cam durut în ultima vreme. Trebuie… desigur… felicitările mele. Mă bucur… Rujul aplicat stângaci făcea pe faţa ei albă, ca de cretă, două pete hidoase. Simţea cum totul în jur începe din nou să se învârtească. Iartă-mă, te rog…

Bolborosi cuvintele îndreptându-se orbită de durere, cu paşi împiedicaţi spre uşă. Totul se petrecuse fulgerător de repede, ca într-un vis şi tot ca într-un vis catastrofa părea neverosimilă.

Cum se poate una ca asta? Herbie spusese…

Herbie ştia! Doar citea gândurile oamenilor!

Se trezi cu respiraţia tăiată, sprijinită de cadrul uşii, privind faţa de metal a lui Herbie. Urcase cele două etaje, dar nu-şi aducea aminte. Parcursese distanţa într-o clipită, ca în vis.

Ca într-un vis!

Şi totuşi, ochii lui Herbie priveau ţintă în ochii ei, fără să clipească, iar roşul lor întunecat părea că ia forma de coşmar a unor globuri strălucitoare, ceţoase.

În timp ce Herbie vorbea, simţi apropiindu-se de buze sticla rece a unui pahar. Înghiţi şi se cutremură, începând să fie vag conştientă de ceea ce se petrece în jurul ei.

Herbie vorbea într-una, cu nelinişte în glas, îndurerat şi speriat, încercând să fie cât mai convingător.

Încetul cu încetul, vorbele îşi recăpătară înţelesul:

— E un vis – spunea el, în care nu trebuie să crezi. În curând te vei trezi la realitate, şi vei râde de tine. Te iubeşte, îţi spun eu că te iubeşte, te iubeşte. Dar nu aici, nu acum. Totul e o iluzie.

Susan Calvin dădu din cap şoptind:

— Da, sigur că da! Se agăţase de braţul lui Herbie, repetând într-una: Nu-i adevărat? Nu-i aşa că nu-i adevărat?

Nu mai ţinu minte cum îşi veni în fire; i se păru ca o trecere dintr-o lume nebuloasă şi ireală, în plin soare. Îl dădu la o parte, împinse cu putere braţul de fier de lângă ea şi căscă ochii mari:

— Ce încerci să faci? vocea ei deveni un geamăt strident. Ce vrei să faci?

Herbie se dădu înapoi.

— Vreau să te ajut.

Psihologul îl privi în ochi:

— Să mă ajuţi? Spunându-mi că realitatea e vis? Ducându-mă până la schizofrenie? Fu prada unei încordări isterice. Nu e vis! Ce n-aş da să fie! Apoi, odată respirând adânc: Stai! Da, da, înţeleg! Sfinte Doamne! E evident.

În vocea robotului apăru un accent de groază:

— N-aveam încotro!

— Şi eu care te-am crezut! Nu mi-aş fi închipuit…

***

Vocile ce se auziră dincolo de uşă o făcură să tacă. Se întoarse cu spatele, strângându-şi pumnii, şi, până când să intre Lanning şi Bogert, se retrase lângă cea mai îndepărtată dintre ferestre. Nici unul dintre cei doi nu băgară de seamă prezenţa ei.

Amândoi se apropiară de Herbie în acelaşi timp; Lanning, impacientat şi supărat, Bogert rece şi sarcastic. Directorul vorbi primul:

— Ascultă, Herbie, vreau să-ţi vorbesc.

Robotul îşi întoarse iute privirea ageră asupra directorului:

— Da, dr. Lanning.

— Ai vorbit cu dr. Bogert despre mine?

— Nu, domnule…

Rosti cuvintele încet, iar surâsul de pe faţa lui Bogert dispăru.

— Cum? Cum?

Bogert se băgă înaintea superiorului său, bătând nervos podeaua sub picioare. Repetă ce mi-ai spus ieri!

— Am spus că…

Herbie tăcu. În străfundul său, se putea auzi cum diafragma metalică vibra uşor, dezacordată.

— N-ai spus că a ieşit la pensie? urlă Bogert. Răspunde-mi!

Bogert ridică braţele ca un nebun, dar Lanning îl dădu în lături:

— Îl ameninţi ca să mintă?

— L-ai auzit, Lanning. Începuse să spună „Da”, dar l-ai oprit. Dă-te la o parte din calea mea! Vreau să scot odată adevărul de la el, înţelege!

— Îl întreb eu – Lanning se întoarse spre robot: Linişteşte-te, Herbie. Răspunde, am ieşit eu la pensie?

Herbie rămase cu ochii pironiţi, iar Lanning mai întrebă o dată neliniştit:

— Am fost scos la pensie?

Capul robotului se mişcă abia perceptibil în semn de negaţie. Aşteptară îndelung, fără să primească alt răspuns.

Cei doi se priviră reciproc; animozitatea din ochii lor căpătase o consistenţă aproape tangibilă.

— Ce dracu – se răsti Bogert – a amuţit robotul? Măi monstrule, nu mai poţi vorbi?

— Eu pot vorbi – răspunse acesta de îndată.

— Atunci răspunde la întrebare. Nu mi-ai spus tu mie că dr. Lanning a ieşit la pensie? A ieşit sau nu la pensie?

Urmă din nou o tăcere stingherită, întreruptă brusc de hohotul strident şi pe jumătate isteric al lui Susan Calvin, aflată în celălalt capăt al încăperii.

Cei doi matematicieni tresăriră, iar ochii lui Bogert se îngustară între pleoape:

— Erai aici? Ce-i de râs?

— Nu-i nimic de râs. Nu avea vocea ei obişnuită. Deci n-am fost singura păcălită. E caraghios ca trei dintre cei mai mari experţi în robotică să cadă într-o cursă atât de simplă, nu găsiţi? Vocea i se stinse şi duse mâna palidă la frunte. Dar nu-i de râs!

Cei doi se priviră din nou, de astă dată cu sprâncenele ridicate a mirare.

— Despre ce cursă vorbeşti? întrebă Lanning înţepat. I s-a întâmplat ceva lui Herbie?

— Nu – se apropie de ei încet. Lui nu i s-a întâmplat nimic, ci nouă.

Se răsuci brusc şi strigă robotului:

— Pleacă! Du-te în capătul celălalt al odăii şi piei din ochii mei!

Herbie se chirci sub furia privirilor şi se îndepărtă împleticindu-se zgomotos în picioare.

Vocea lui Lanning era ostilă:

— Ce înseamnă ieşirea asta, doctor Calvin?

Ea se întoarse cu faţa spre ei şi le spuse sarcastic:

— Desigur, cunoaşteţi prima lege fundamentală a roboticii?

Cei doi dădură afirmativ din cap.

— Bineînţeles – răspunse Bogert iritat. Prima lege spune că robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului sau

să îngăduie prin neintervenţie să i se întâmple vreun neajuns unei fiinţe umane.

— Frumos formulat! rânji zeflemitor Calvin. Dar ce fel de neajuns?

— De orice natură.

— Întocmai! De orice natură. Deci inclusiv de natură psihică. Cum ar fi de pildă pierderea încrederii în sine, spulberarea speranţelor. Acestea nu sunt neajunsuri?

Lanning se încruntă.

— Ce ştie un robot despre asemenea…

Apoi îşi dădu seama şi i se tăie respiraţia.

— V-aţi dat seama, nu? Acest robot citeşte gândurile. Vă închipuiţi că nu ştie tot ce-i legat de durerea sufletului? Vă închipuiţi că dacă cineva i-ar pune o întrebare el nu i-ar da exact răspunsul dorit? Oricare alt răspuns ne-ar durea, iar Herbie ştie.

— Doamne fereşte! murmură Bogert.

Psihologul îi aruncă o privire sarcastică:

— Bănuiesc că l-ai întrebat dacă Lanning a ieşit la pensie? Voiai să auzi că a ieşit la pensie şi de aceea Herbie ţi-a răspuns afirmativ.

— Şi presupun că din acelaşi motiv – spuse Lanning în şoaptă – n-a vrut să răspundă adineauri. Nu putea răspunde fără să lovească în unul dintre noi.

Urmă o tăcere scurtă, în care cei doi bărbaţi priviră robotul care se afla la capătul celălalt al odăii, ghemuit în scaunul de lângă bibliotecă, cu capul sprijinit într-o mână.

Susan Calvin privi cu încăpăţânare podeaua.

— Ştia lucrurile acestea. Acest… acest diavol ştie totul, inclusiv ceea ce s-a întâmplat cu el.

Ochii ei se întunecară prevestitori de rele.

Lanning ridică capul.

— Aici cred că greşeşti, dr. Calvin. Nu ştie. L-am întrebat.

— Ce dovedeşte răspunsul lui? strigă Calvin. Că dumneata nu voiai să găsească el soluţia problemei. Dacă o

maşină poate face ceea ce dumneata nu poţi, îţi pierzi încrederea în dumneata. Tu l-ai întrebat? se răsti ea la Bogert.

— Oarecum – Bogert roşi şi-şi drese glasul. Mi-a spus că se pricepe prea puţin la matematică.

Lanning râse, nu prea tare, iar psihologul zâmbi caustic. Apoi spuse:

— Las’ că-l întreb eu! Eu nu-mi pierd încrederea în mine dacă soluţia o descoperă el. Ridică glasul şi spuse pe un ton rece, imperativ: Vino încoace!

Herbie se sculă şi se apropie ezitând.

— Bănuiesc că ştii – continuă ea – în care moment precis al fabricaţiei tale a fost introdus un corp străin sau neglijat un factor esenţial, nu-i aşa?

— Da – spuse Herbie – cu o voce abia auzită.

— Stai puţin – întrerupse Bogert, supărat. Poate că nu-i adevărat. Poate că a răspuns astfel fiindcă doreai să primeşti răspunsul ăsta.

— Nu fi prost – ripostă Calvin. Ştie mai multă matematică decât tine şi Lanning la un loc, de vreme ce poate citi în minţile voastre. Să-l punem la încercare.

Matematicianul cedă, iar Calvin continuă:

— Hai, Herbie, spune soluţia! Aşteptăm – apoi celorlalţi: Luaţi creion şi hârtie, domnilor!

Dar Herbie rămase mut. În vocea psihologului apăru o notă de triumf:

— De ce nu răspunzi, Herbie?

Robotul izbucni deodată:

— Nu pot! Ştii că nu pot! Doctorul Bogert şi doctorul Lanning nu vor să le spun soluţia.

— Ba vor s-o afle.

— Dar nu de la mine.

Lanning interveni vorbind calm şi răspicat:

— Nu fi prost, Herbie. Noi vrem să ne spui soluţia.

Bogert dădu şi el din cap. Se auzi vocea chinuită a lui Herbie:

— De ce vă prefaceţi? Nu vă daţi seama că văd dincolo de membrana superficială a creierului vostru? Acolo, în adâncul vostru, nu vreţi să aflaţi soluţia de la mine. Sunt doar o maşinărie, făcută de mâna omului, pe care el a înzestrat-o cu viaţă, o viaţă imitată după a sa, datorită unor reacţii pozitronice de pe creierul meu, închipuit tot de el. Nu vă pot depăşi fără să vă rănesc. Lucrul acesta e adânc tipărit în mine şi nimeni nu-l poate smulge. Nu vă pot spune soluţia.

— Noi plecăm – declară Lanning – spune-i-o doamnei Calvin.

— Degeaba – plânse Herbie – pentru că toţi veţi şti că vine de la mine.

Calvin recapitulă:

— Dar înţelege odată, Herbie, că dr. Lanning şi dr. Bogert vor totuşi să afle soluţia.

— Prin efortul lor personal! insistă Herbie.

— Totuşi, ei vor s-o afle, şi faptul că tu o cunoşti şi nu vrei s-o spui îi jigneşte. Îţi dai seama, nu?

— Da! Da!

— Şi dacă le-o spui, de asemenea îi jigneşti.

— Da! Da!

Herbie se dădu încet înapoi, iar Susan Calvin îl urma pas cu pas. Cei doi bărbaţi îi priveau uluiţi.

— Nu le poţi spune – continuă psihologul, cu un zumzet de bondar – pentru că îi răneşti şi n-ai voie. Dar dacă nu le spui îi jigneşti, aşa că trebuie să le spui şi dacă le spui îi răneşti şi n-ai voie, aşa că nu trebuie să le spui; dar dacă nu le spui, îi jigneşti şi n-ai voie, aşa că trebuie să le spui; dar dacă le spui îi răneşti şi n-ai voie, aşa că nu trebuie să le spui; iar dacă nu le spui îi jigneşti, aşa că…

Herbie ajunse la perete unde căzu în genunchi:

— Opreşte! strigă el. Închide-ţi mintea! E plină de complexe, de durere şi de ură. N-am vrut să-ţi fac nici un rău, crede-mă! Am încercat să te ajut! Ţi-am spus doar ceea ce ştiam că doreşti să auzi! N-aveam încotro!

Psihologul nu-l luă în seamă:

— Trebuie să le spui; dar dacă le spui îi răneşti, şi n-ai voie; dar dacă nu le spui îi jigneşti, aşa că…

Herbie scoase un geamăt… Un geamăt care semăna cu fluieratul mult amplificat al unei piculine – din ce în ce mai subţire, până când în cele din urmă se stinse, lăsând în urmă-i groaza unui suflet ce piere şi umplând încăperea cu reverberaţii.

Şi când se stinse, Herbie se prăbuşi, transformându-se într-un maldăr de metal imobil.

Tot sângele dispăruse din obrazul lui Bogert:

— A murit!

— Nu – îl contrazise Susan Calvin, zguduită de un hohot sălbatic, n-a murit, a înnebunit numai. L-am pus în faţa unei dileme insolvabile şi a clacat. Îl puteţi arunca la fiare vechi, căci de acum încolo nu va mai vorbi niciodată.

Lanning îngenunche lângă ceea ce fusese Herbie. Pipăi cu degetele sale faţa rece, nesimţitoare de metal şi se cutremură:

— Ai făcut-o înadins – spuse el, sculându-se în picioare, privind-o în ochi.

— Şi ce dacă? Nu mai puteţi face nimic. Apoi, deodată, cu un accent de amărăciune, adăugă: Merita.

Directorul apucă braţul lui Bogert, care rămăsese împietrit.

— Nu mai e nimic de făcut. Hai, Peter – şi oftă: în orice caz, un robot de felul acesta nu e de nici un folos. Avea ochii obosiţi, de om bătrân. Hai, Peter!

Mult timp după plecarea celor doi savanţi, dr. Susan Calvin îşi recăpătă în parte echilibrul cerebral. Îşi îndreptă încet ochii spre Herbie, care era mai mult mort decât viu, şi

faţa ei se crispă iar. Îl privi îndelung, până ce expresia triumfătoare se şterse, făcând din nou loc dezamăgirii, iar dintre toate gândurile ce-i treceau prin cap alese un singur cuvânt, nespus de amar, pe care îl rostiră buzele ei:

— Mincinosule!

Cu asta, întrevederea noastră s-a apropiat de sfârşit. Ştiam că deocamdată nu voi mai putea scoate nimic de la ea. Stătea la birou, cu faţa impasibilă, copleşită de amintiri.

I-am spus:

— Vă mulţumesc, dr. Calvin.

Dar nu mi-a răspuns. Trecură două zile până am putut sta din nou de vorbă cu ea.

6 S-A PIERDUT UN ROBOT

Următoarea mea întâlnire cu Susan Calvin avu loc în faţa uşii biroului ei, unde o mulţime de lume făcea coadă. Îmi spuse:

— Ei, tinere, cum îţi ies articolele?

— Bine – i-am răspuns. Le dădusem o formă conform viziunii mele, dramatizasem osatura simplă a povestirii ei, adăugasem dialogurile şi făcusem câteva mici modificări. N-aţi vrea să vă uitaţi prin ele, să vedeţi dacă nu mi-am permis prea multă libertate sau dacă pe alocuri nu s-a strecurat vreo inexactitate?

— Ba da. Hai să mergem la bufet. Putem lua acolo o cafea.

Părea bine dispusă, aşa că pe culoar am încercat să mai scot ceva de la ea.

— Doamnă Calvin, mă întrebam dacă…

— Poftim?

— Dacă n-aţi vrea să-mi povestiţi câte ceva din istoria roboţilor.

— Da, sunt convinsă că ţi-am spus destule poveşti.

— E adevărat. Numai că ceea ce mi-aţi istorisit până în prezent nu prea are legătură cu contemporaneitatea. Vreau să spun că n-a existat decât un singur robot în stare să citească gândurile oamenilor, staţiile solare sunt depăşite şi demodate, iar munca roboţilor în mină a devenit de mult un lucru curent. Aş vrea ceva despre călătoriile interstelare. Sunt numai douăzeci de ani de când s-a inventat motorul hiperatomic şi se spune că ar fi o invenţie robotică. Care-i adevărul?

— Călătoriile interstelare? rămase pe gânduri.

Ne aflam la bufet; eu îmi comandasem un prânz complet, ea nu ceruse decât o cafea.

— N-a fost pur şi simplu o invenţie robotică, lucrurile nu s-au petrecut chiar aşa. Dar, se înţelege, că până ce n-am perfecţionat creierul, n-am putut ajunge prea departe. Deşi am încercat; am încercat din răsputeri. Primul meu contact (direct, să ne înţelegem) cu cercetările interstelare a fost în 2029, când s-a pierdut un robot…

***

Pe Hyperbază măsurile fuseseră luate în asemenea viteză frenetică, încât puteau fi comparate cu un strigăt de isterie. Enumerându-le în ordine cronologică şi după gradul de disperare, sunau cam aşa:

1. Suspendarea întregii activităţi a Circuitului Hyperatomic care cuprinde Staţiile celei de-a 27-a grupări asteroidale.

2. Tot acest volum spaţial fusese, practic vorbind, eliminat din sistem. Nimeni nu putea pătrunde fără permis, şi nimeni nu-l putea părăsi, sub nici un motiv.

3. Cu o navă guvernamentală specială, care făcea patrulă, fură expediaţi spre Hyperbază, dr. Susan Calvin şi dr. Peter Bogert – respectiv specialistul principal în psihorobotică şi directorul secţiei matematică a firmei „Roboţii americani”.

***

Până atunci, Susan Calvin nu părăsise niciodată suprafaţa Pământului, şi nici de data aceasta nu avea nici cea mai mică dorinţă să se despartă de ea. Într-o epocă atomică, în care problema la ordinea zilei era circuitul hiperatomic, ea rămăsese destul de provincială. Era nemulţumită de călătorie şi nu pe deplin convinsă de necesitatea deplasării. În vreme ce lua primul dejun pe

Hyperbază, nemulţumirea i se putea citi pe fiecare cută a feţei ei, cam trecută şi lipsită de frumuseţe.

De altfel, şi paloarea sclivisită a doctorului Bogert dovedea o anumită atitudine plictisită. Generalul-maior Kallner – şeful acţiunii – nu uită o clipă măcar să-şi păstreze pe figură o expresie de spaimă.

Pe scurt, prânzul se desfăşură într-o atmosferă nu tocmai agreabilă şi mica şedinţă a celor trei, care urmă imediat, începu sub auspicii nefavorabile.

Kallner – cu chelia strălucitoare şi uniforma atât de nepotrivită cu starea lor de spirit – atacă problema stingherit:

— Povestea-i foarte ciudată, dragă domnule şi stimată doamnă. Vă mulţumesc că aţi răspuns la apelul meu cu atâta promptitudine şi fără să cereţi explicaţii în prealabil. Ne vom strădui însă să remediem această lipsă. S-a pierdut un robot. Toată activitatea a fost întreruptă şi nu va putea fi reluată până ce nu dăm de urma lui. N-am reuşit singuri şi ne dăm seama că avem nevoie de ajutorul unor experţi calificaţi.

Generalul găsise, probabil, că nu prezentase situaţia destul de patetic. De aceea, continuă pe un ton disperat:

— Cred că nu este nevoie să vă vorbesc despre importanţa muncii noastre de aici. Peste 80% din investiţiile făcute pentru cercetările ştiinţifice au mers la noi.

— Da, ştim – spuse Bogert amabil. „Roboţii americani” încasează drepturi de întrebuinţare considerabile de pe urma roboţilor.

Susan Calvin introduse în dialog o notă dură şi acră:

— Aş vrea să ştiu cauza pentru care i se acordă atâta importanţă unui robot şi să-mi explicaţi cum de nu l-aţi reperat încă?

Generalul îşi întoarse spre ea faţa congestionată şi-şi umezi buzele.

— La drept vorbind, l-am cam reperat noi. Apoi continuă torturat: Uite, să vă explic. De îndată ce robotul n-a răspuns la apel, am declarat stare de alarmă şi a fost întreruptă orice activitate pe Hyperbază. Cu o zi înainte ne-a sosit o navă, care a adus doi roboţi pentru laboratoarele noastre. Aveam în total şaizeci şi doi de roboţi de... hm, hm... de acelaşi tip, care urmau să fie livraţi în alte părţi. Cifra o ştim cu precizie. În privinţa ei nu încape nici un dubiu.

— Da? Dar ce legătură are?

— Când am văzut că nu găsim nicăieri robotul care lipsea – şi vă asigur că dacă la noi s-ar fi rătăcit un fir de iarbă, tot l-am fi găsit – ne-am apucat să numărăm roboţii de pe navă. Erau acum 63 la număr.

— După câte înţeleg, al şaizeci şi treilea era poznaşul care lipsea?

Ochii doctorului Calvin se întunecară.

— Da, dar nu avem nici un mijloc de a-l deosebi de ceilalţi.

Se lăsă o tăcere de plumb, în timp ce ceasul electric bătu de unsprezece ori, după care robopsihologul spuse:

— Foarte ciudat! Iar colţurile buzelor i se lăsară în jos. Peter! i se adresă ea intrigată, colegului ei – ce tip de roboţi se folosesc pe Hyperbază?

Dr. Bogert ezită, apoi zâmbi palid:

— Este un subiect considerat până în prezent cam delicat, Susan.

— Da, până în prezent – spuse ea repede. Dar de vreme ce există şaizeci şi trei de roboţi de acelaşi tip, dintre care unul este cel care vă lipseşte – şi nu-i puteţi stabili identitatea – nu văd de ce nu vă mulţumiţi cu oricare dintre cei 63 de roboţi identici? Puteţi să-mi explicaţi de ce? De ce a fost nevoie de intervenţia noastră?

Bogert spuse resemnat:

— Dacă-mi dai voie, Susan... Pe Hyperbază sunt folosiţi câţiva roboţi, pe al căror creier n-a fost imprimată în întregime legea întâi.

— N-a fost imprimată?

Calvin se lăsă pe speteaza scaunului.

— Aha! Şi câţi roboţi de felul acesta există?

— Puţini. Au fost făcuţi din ordinul guvernului sub consemnul secretului absolut. Nimeni n-a fost încunoştiinţat în afară de cei din conducere, pe care comanda îi privea direct. Dumneata, Susan, nu te numărai printre ei. În orice caz, eu n-am nici o vină.

Generalul îl întrerupse, ca unul ce se afla în cunoştinţă de cauză:

— Aş vrea să vă explic mai pe larg. Nu ştiam că dr. Calvin nu cunoaşte situaţia. Nu mai e nevoie să vă reamintesc, dr. Calvin, că pe Planetă a existat dintotdeauna o puternică opoziţie contra roboţilor. Unicul argument al guvernului împotriva radicalilor fundamentali, în această problemă, este faptul că roboţii sunt construiţi – toţi, fără excepţie – în aşa fel, încât să nu poată călca prima lege – care-i împiedică să aducă vreun prejudiciu omului, indiferent de împrejurare.

Noi însă am fost constrânşi să folosim câţiva roboţi de altă natură. Aşa încât câtorva roboţi de tip NS-2 – din cei cărora li se spune Nestori – li s-a făcut o modificare în ceea ce priveşte prima lege. Pentru păstrarea secretului, nici un NS-2 nu are număr de serie, şi roboţii care au suferit această modificare sunt livraţi împreună cu alţii obişnuiţi, iar nouă, desigur, ne este interzis cu stricteţe de a vorbi despre această modificare cu personalul neautorizat. Pe faţă îi apăru un zâmbet stingherit. Iar acum, toată povestea asta s-a întors împotriva noastră.

Calvin spuse încruntată:

— I-aţi întrebat măcar, pe fiecare în parte, cine este? Nu mă îndoiesc că asta sunteţi autorizat s-o faceţi.

Generalul dădu din cap.

— Toţi şaizeci şi trei neagă să fi lucrat până acum cu noi, şi unul dintre ei minte.

— Da’ cel pe care îl căutaţi nu are vreo urmă de uzură? Îmi închipui că ceilalţi erau noi de tot.

— Cel despre care e vorba a ieşit din fabrică de-abia luna trecută. El, împreună cu cei doi, urmau să fie livraţi, erau cei mai noi. N-are nici o urmă perceptibilă de uzură. Clătină din cap şi în ochi îi apăru o expresie de spaimă: Dr. Calvin, nu îndrăznim să lăsăm nava să plece. Dacă se află de încălcarea primei legi a roboticii…

Părea că nu există cale de a elimina pesimismul concluziei.

— Distrugeţi-i pe toţi şaizeci şi trei – spuse fără ocol şi cu răceală robopsihologul – şi terminaţi cu întreaga poveste.

Bogert strâmbă unul dintre colţurile gurii:

— Înseamnă să distrugem treizeci de mii de dolari o dată cu fiecare robot. Mă tem că firma noastră n-are să fie prea încântată. Mai bine ne-am strădui să facem ceva, înainte de a ne apuca să-i distrugem, Susan.

— În cazul acesta – răspunse ea tăios – am nevoie de date precise. Trebuie să ştiu care sunt avantajele de care beneficiază Baza de pe urma modificării roboţilor? Care este factorul care a determinat modificarea?

Kallner îşi încreţi fruntea, apoi o lovi cu palma.

— Primii roboţi cu care am lucrat ne produceau încurcături. Oamenii noştri au destul de mult de-a face cu radiaţii puternice, ceea ce desigur este destul de periculos, dar s-au luat măsurile de securitate necesare. De la înfiinţare până acum n-au avut loc decât două accidente, nici unul mortal. Totuşi, era imposibil să le explicăm treaba asta roboţilor. Prima lege prevede că – citez – „Robotul nu are voie să pricinuiască vreun rău omului, sau prin neintervenţie să îngăduie să i se întâmple ceva unei fiinţe umane”. Acesta este principiul de bază, dr. Calvin. De câte

ori vreunul dintre oamenii noştri era nevoit să se expună pentru scurt timp unor radiaţii gamma moderate – care n-ar fi avut nici un fel de urmări fiziologice – robotul ce se afla în apropierea lui s-ar fi repezit să-l scoată din câmpul de acţiune al radiaţiilor. Dacă radiaţiile erau foarte slabe, reuşea, şi lucrul nu putea fi reluat decât după ce erau daţi afară toţi roboţii. Dar dacă erau ceva mai puternice, robotul nu mai ajungea până la tehnicianul cu pricina, deoarece creierul său pozitronic nu rezista la radiaţii gamma – şi astfel pierdeam un robot costisitor şi greu de înlocuit.

Am încercat să discutăm cu ei. Argumentul lor era că orice om aflat într-un câmp de radiaţii gamma îşi pune viaţa în primejdie şi că n-are importanţă că o jumătate de oră nu i se întâmplă nimic. Dar dacă – ziceau ei – uită şi rămâne o oră? Nu voiau cu nici un chip să accepte riscul. Le-am demonstrat că-şi primejduiesc fără folos propria lor existenţă. Dar legea privind securitatea lor personală este cea de-a treia lege a roboticii – legea privind securitatea oamenilor fiind prima. Le-am dat ordin, le-am poruncit cu asprime şi severitate să rămână în afara câmpului gamma, orice s-ar întâmpla. Dar legea privitoare la executarea ordinelor este cea de-a doua, pe când cea privind securitatea oamenilor este prima. Aşa că, dr. Calvin, am fost obligaţi să alegem: sau ne lipsim de roboţi, sau trebuie modificată prima lege. Şi am ales.

— Nu-mi vine să cred – spuse dr. Calvin – că a fost cu putinţă să fie eliminată prima lege.

— N-a fost eliminată, ci modificată – explică Kallner. Au fost construite nişte creiere pozitronice, care păstrau doar aspectul pozitiv al legii şi anume că robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului. Doar atât. Nu sunt obligaţi să salveze pe cel căruia un factor extern – cum sunt razele gamma – i-ar putea pricinui vreun rău. Am explicat corect, dr. Bogert?

— Foarte – aprobă matematicianul.

— Şi aceasta este singura diferenţă faţă de tipul NS-2 obişnuit? Singura diferenţă? Peter?

— Singura, Susan.

Se ridică în picioare şi vorbi hotărâtă.

— Acum vreau să dorm şi peste opt ceasuri aş dori să vorbesc cu cel care a văzut robotul ultima oară. Şi vă aduc la cunoştinţă, domnule general, că nu-mi iau nici un fel de răspundere dacă de acum înainte nu am controlul absolut şi integral asupra investigaţiilor.

***

Deşi copleşită de oboseală, Susan Calvin nu putu dormi mai mult de două ceasuri. La ora locală 07:00 bătu la uşa lui Bogert care nu dormea nici el. Observă că acesta îşi dăduse osteneala să-şi ia cu sine un halat, cu care se îmbrăcase. Când intră Calvin, puse jos foarfecele cu care îşi aranja unghiile. Spuse încet:

— Eram aproape sigur că ai să vii. Am impresia că povestea asta te-a cam întors pe dos.

— Da.

— Îmi pare rău. Să ştii însă că nu puteam altfel. Când ne-au chemat ăştia de la Bază, prevedeam că s-a întâmplat ceva cu Nestorii modificaţi. Dar ce era să fac? Nu-ţi puteam spune nimic pe drum, aşa cum aş fi dorit, pentru că trebuia mai întâi să fiu sigur. Chestia cu modificarea e secret de stat.

Psihologul bombăni:

— Ar fi trebuit să ştiu şi eu. „Roboţii americani” nu aveau dreptul să aducă asemenea modificări creierului pozitronic, fără avizul unui psiholog.

Bogert îşi ridică sprâncenele şi oftă:

— Fii rezonabilă, Susan. Nu i-ai fi putut influenţa cu nimic. Trebuia împlinită voia guvernului, care ţine mult la dezvoltarea circuitului hiperatomic, iar eterofizicienii au

nevoie de nişte roboţi care să-i lase în pace. Şi i-ar fi obţinut, chiar dacă pentru asta legea întâi ar fi trebuit întoarsă pe dos. Am fost obligaţi să recunoaştem că lucrul era posibil, din punctul de vedere al fabricaţiei, iar ei au jurat pe toţi sfinţii că n-au nevoie decât de doisprezece roboţi, care nu vor fi folosiţi decât pe Hyperbază, că odată Circuitul terminat îi vor distruge şi că vor lua toate măsurile de precauţie. Şi au insistat asupra păstrării secretului. Asta-i situaţia.

Dr. Calvin vorbi printre dinţi:

— Eu, una, mi-aş fi dat demisia.

— N-ar fi folosit la nimic. Guvernul oferea firmei o avere şi ne ameninţa, în caz de refuz, cu o legislaţie antirobotică. Eram puşi la zid, cum de altfel suntem şi în momentul de faţă. Dacă se află, lovitura pe care o vor primi „Roboţii americani” va fi cu mult mai mare decât cea pe care o va primi Kallner şi guvernul.

Psihologul îl fixă:

— Peter, îţi dai seama despre ce e vorba? Înţelegi oare ce înseamnă eliminarea primei legi? Nu-i vorba numai de un secret.

— Înţeleg ce-ar însemna eliminarea primei legi, doar nu-s copil. Ar însemna totală instabilitate, fără posibila soluţie pentru câmpul de ecuaţii pozitronice.

— Da, din punct de vedere al matematicii. Dar cum traduci asta, în termeni psihologici? Nici o vieţuitoare normală nu acceptă cu uşurinţă să fie dominată, fie că e conştientă, fie că reacţionează din instinct. Dacă cel care domină îi este inferior, sau poate fi socotit inferior, reacţia celui dominat este mai violentă. Din punct de vedere fizic – şi într-o măsură oarecare şi mental – robotul este superior omului. Ce îl face să fie supus? Numai prima lege. Fără ea, primul ordin pe care l-ai da unui robot ţi-ar aduce moartea. Instabilitate? Nu crezi că termenul e prea blând?

— Susan – spuse Bogert cu un aer înţelegător şi amuzat – sunt de acord că se poate ivi Complexul Frankenstein de care pomeneşti, de unde şi existenţa primei legi la loc de frunte. Totuşi, prima lege – am mai repetat şi repet – nu a fost eliminată, ci doar modificată.

— Dar ce te faci cu stabilitatea creierului?

Matematicianul îşi ţuguie buzele.

— A scăzut, bineînţeles, dar în limitele securităţii. Primul Nestor a fost adus aici pe Hyperbază acum nouă luni, şi până în prezent n-a avut loc nici un accident; şi nici acum nu ne temem de primejduirea omenirii, ci de divulgarea secretului.

— Foarte bine atunci. Să vedem ce aduce discuţia de mâine dimineaţă.

Bogert o conduse politicos până la uşă şi făcu o strâmbătură după ce plecă. Nu vedea nici un motiv pentru care să-şi schimbe părerea ce o avea despre ea, ca fiind o persoană acră şi plină de complexe.

În gândurile lui Susan Calvin nu încăpea loc pentru Bogert. Îl gonise demult de acolo, ca fiind o pretenţioasă, dar neînsemnată nulitate.

***

Gerald Black îşi luase diploma în fizică cosmică cu un an înainte, şi, ca toţi fizicienii din generaţia sa, se angajă la Circuit. Îşi aducea acum aportul său personal la atmosfera generală a şedinţelor de pe Hyperbază. În haina sa albă, pătată, părea pe jumătate revoltat şi pe de-a-ntregul lipsit de siguranţă. Avea o naivitate şi o forţă care căuta parcă să izbucnească; degetele, pe care şi le răsucea nervos, ar fi fost în stare să îndoaie o vergea de fier.

Generalul-maior Kallner şedea alături şi cei doi de la „Roboţii americani” în faţa lor.

Black spuse:

— Am auzit că aş fi ultimul om care l-a văzut pe Nestor-10 înainte de dispariţia sa. Presupun că vreţi să-mi puneţi întrebări în legătură cu el.

Dr. Calvin îl privi atentă.

— Vorbeşti ca şi când n-ai fi prea sigur. Nu ştii dacă eşti sau nu ultima persoană care l-a văzut?

— Lucra la mine, la generatori, doamnă, şi în dimineaţa dispariţiei a fost cu mine. Nu ştiu dacă nu l-a mai văzut cineva după aceea, adică pe la ora prânzului. Nimeni însă nu recunoaşte să-l fi văzut.

— Crezi că are cineva interesul să mintă?

— N-am spus asta. Dar nici n-am spus că-mi convine să mă scoateţi pe mine vinovat.

Ochii lui negri aruncară văpăi…

— Noi nu vrem să scoatem pe nimeni vinovat. Robotul s-a comportat conform naturii sale. Noi nu vrem decât să găsim robotul, domnule Black, altceva nu ne interesează. Dacă dumneata ai lucrat cu el, înseamnă că îl cunoşti mai bine decât îl cunosc ceilalţi. N-ai observat cumva dacă comportamentul său avea ceva neobişnuit? Ai mai lucrat vreodată cu roboţi?

— Am lucrat cu câţiva dintre roboţii pe care îi avem aici, cu roboţi dintre cei simpli. Nestorii nu se deosebesc de ei decât prin faptul că sunt mult mai deştepţi şi mai plicticoşi.

— Plicticoşi? În ce fel?

— Mă rog, poate că nu-i greşeala lor. Munca aici e grea şi cam toţi suntem puţin săriţi. Nu-i tocmai uşor să ai de-a face cu probleme hiperspaţiale – zâmbi uşor, găsind agreabil actul confesiunii. Riscăm continuu să spargem echilibrul chestiei ăsteia spaţio-temporale şi să picăm din Univers cu asteroid cu tot. Pare neverosimil, nu-i aşa? De aceea şi suntem câteodată la limită. Nestorii însă, niciodată. Sunt curioşi, sunt calmi, nu-şi fac griji. Nici nu trebuie mai mult ca să te scoată din sărite. Tu ceri să-ţi

execute ceva cât se poate de repede, iar roboţii de-abia se mişcă. Câteodată îmi vine să mă lipsesc de ei.

— Spui că de-abia se mişcă. Au refuzat vreodată să execute o comandă?

— O, nu. Execută comenzile. Dar îşi dau cu părerea şi-ţi spun când cred că n-ai dreptate. Despre subiectul respectiv nu ştiu decât ceea ce îi învăţăm noi, însă asta nu-i împiedică să facă aprecieri. Poate că mi se pare doar, dar am impresia că şi celorlalţi li se întâmplă la fel cu Nestorii lor.

Generalul Kallner tuşi indispus:

— De ce n-a ajuns nici o plângere până la mine, Black?

Tânărul fizician roşi:

— Pentru că, de fapt, nu voiam să renunţăm la roboţi, domnule, şi pe urmă nici nu prea ştiam cum vor fi… hm, hm… primite astfel de plângeri lipsite de importanţă.

Bogert îl întrerupse:

— Nu s-a întâmplat nimic deosebit în dimineaţa în care l-ai văzut pentru ultima oară?

Urmă o tăcere. Cu un gest uşor, Susan Calvin opri pe buze comentariile pe care Kallner era gata să le facă, şi aşteptă cu răbdare.

Apoi Black vorbi, dând frâu liber supărării:

— Mă mâniasem pe el. Spărsesem în dimineaţa aceea un tub Kimball şi ştiam că asta mă va ţine cinci zile în loc şi că voi rămâne în urmă cu planul; de vreo două săptămâni nu mai primisem nici o scrisoare de acasă. Iar el se tot învârtea în jurul meu, bătându-mă la cap să repet o experienţă la care renunţasem cu o lună în urmă. Nu era prima oară că mă plictisea vorbind despre experienţa aia şi mi-am ieşit din fire. I-am spus să plece – şi de atunci nu l-am mai văzut.

— I-ai spus să plece? întrebă dr. Calvin cu vădit interes. Cum i-ai spus? I-ai spus doar „Pleacă”!? Încearcă să-ţi aduci aminte cuvintele exacte.

În sinea lui Black se dădu o luptă. Îşi îngropă o clipă fruntea în palma sa mare, apoi ridică capul şi vorbi sfidător:

— I-am spus: Dispari din ochii mei, du-te de te pierde.

Bogert râse sarcastic:

— Ceea ce a şi făcut.

Dar Calvin nu isprăvise. Spuse plină de bunăvoinţă:

— În sfârşit, cred că am găsit un punct de reper, domnule Black. Nici nu ştii câtă importanţă au amănuntele exacte. Un cuvânt, un gest, o subliniere pot explica totul, atunci când vrei să înţelegi reacţiile unui robot. În cazul de faţă, de pildă, dumneata nu i-ai spus numai aceste câteva cuvinte, nu-i aşa? După cum ai povestit, erai enervat. Probabil că ai mai adăugat ceva, ca să-ţi verşi tot năduful.

Tânărul roşi.

— Da… probabil… cred că l-am înjurat.

— Ce i-ai spus? Trebuie să ştiu exact.

— Ăă, nu-mi amintesc exact. Şi nici n-aş putea repeta. Râse încurcat. Ştiţi cum e omul la supărare, iar eu am obiceiul să folosesc un limbaj cam verde.

— Nu-i nimic – răspunse ea, cu severitatea omului manierat – pentru moment sunt psiholog. Aş dori să repeţi cât mai exact ceea ce ai spus şi, mai mult decât atât, să reproduci tonul pe care ai vorbit.

Black privi spre superiorul său cerşindu-i din ochi ajutorul; neprimindu-l însă, rosti rugător:

— Dar nu pot.

— Trebuie.

— Închipuie-ţi – spuse Bogert, de-abia ascunzându-şi zâmbetul – că mi te adresezi mie. Poate că-ţi vine mai uşor.

Faţa purpurie a tânărului se întoarse spre Bogert. Înghiţi în sec:

— Am spus… vocea i se stinse. Mai încercă o dată: Am spus…

Îşi umplu pieptul cu aer, şi pe lunga expiraţie îngrămădi în grabă o succesiune de silabe. Apoi, în atmosfera

încărcată care se lăsase, încheie aproape izbucnind în lacrimi:

— … cam aşa. Nu mai ţin minte exact ordinea înjurăturilor şi nici nu ştiu dacă astea sunt toate sau dacă nu cumva am mai adăugat, dar cam aşa i-am vorbit.

Doar o uşoară roşeaţă trăda sentimentele robopsihologului, care spuse:

— Am înţeles majoritatea cuvintelor. Celelalte presupun că sunt la fel de insultătoare.

— Mă tem că da – confirmă bietul Black.

— Şi, printre altele, i-ai poruncit să se piardă.

— La figurat doar.

— Îmi dau seama. Sunt convinsă că nu se vor lua măsuri disciplinare.

Sub privirea ei, generalul, care cu cinci secunde mai devreme nu era deloc convins, dădu supărat din cap, în semn de aprobare.

— Poţi pleca, domnule Black. Mulţumesc pentru sprijinul dumitale.

***

Lui Susan Calvin îi trebuiră cinci ceasuri ca să treacă în revistă pe cei şaizeci şi trei de roboţi. Cinci ceasuri, în care totul se repetă la nesfârşit; examină unul după altul, 63 de roboţi identici; puse întrebările A, B, C, D, la care primi răspunsurile A, B, C, D; timp de cinci ceasuri avu grijă ca faţa să-i rămână senină, glasul blând şi atmosfera să fie prietenoasă. Răspunsurile fură imprimate pe banda unui magnetofon ascuns.

Când termină, psihologul era vlăguit. Bogart o aşteptă, îşi ridică întrebător ochii spre ea, când o văzu punând pe masa lui acoperită cu plastic sulul pe care era înfăşurată banda.

Ea dădu din cap.

— Toţi şaizeci şi trei mi s-au părut identici. Nu i-am putut deosebi.

El răspunse:

— Doar după ureche era şi greu să poţi face vreo distincţie. Hai să ascultăm imprimările.

Interpretarea matematică a reacţiilor orale ale roboţilor este una dintre cele mai complicate ramuri ale analizei robotice. Cere o echipă întreagă de tehnicieni calificaţi şi ajutorul celor mai perfecţionate maşini de calcul. Bogert ştia lucrul acesta şi, foarte plictisit, se mulţumi s-o informeze şi pe Susan Calvin, după ce mai întâi ascultă toate răspunsurile de pe bandă, notându-şi particularităţile de pronunţie şi făcând un grafic al intervalurilor dintre răspunsuri.

— Nu există nici un fel de diferenţiere, Susan. Variaţiile în ceea ce priveşte pronunţia şi lungimea pauzelor nu depăşesc limitele... Trebuie să folosim metode mai subtile. S-ar putea să găsim maşini electronice de calcul pe aici. Ba nu – se încruntă, rozându-şi delicat unghia de la degetul mare. Nu le putem folosi... E pericol de... Dar poate...

Impacientată, dr. Calvin îl opri cu un gest:

— Te rog, Peter. Aici nu-i vorba de o problemă obişnuită de laborator. Dacă nu există nici o diferenţă pe care s-o percepem cu ochiul liber, care să stabilească cu certitudine care dintre roboţi este Nestorul modificat, înseamnă că n-avem noroc. Riscul de a ne înşela şi de a-l lăsa să ne scape e prea mare. Aici nu-i vorba de a găsi doar o neregularitate minimă într-o diagramă. Să-ţi spun drept, dacă nu mă pot bizui pe altceva, prefer să-i distrug pe toţi. E mai sigur. Ai vorbit cu ceilalţi Nestori modificaţi?

— Da, am vorbit – răspunse Bogert – şi mi s-au părut în perfectă stare. Sunt mai mult decât normali, cel puţin în ceea ce priveşte atitudinea prietenească. Mi-au răspuns la toate întrebările, s-au arătat mândri de ceea ce ştiu, în afară de cei doi nou-veniţi, care n-au avut încă vreme să

înveţe fizică spaţială. Au râs chiar, amuzaţi de ignoranţa mea în anumite probleme de specialitate. Dădu din umeri: Cred că de aici porneşte resentimentul pe care-l au tehnicienii de pe Bază faţă de ei. Roboţii sunt poate prea dornici să-i impresioneze cu cunoştinţele lor.

— N-ai putea să-i supui la reacţiile Planar, ca să verifici dacă nu cumva a intervenit vreo schimbare, vreo deteriorare în configuraţia lor mentală, de când au părăsit fabrica?

— Cum să nu – apoi îi făcu cu degetul: Îţi faci griji de pomană, Susan. Nu văd de ce dramatizezi situaţia. Sunt cu totul inofensivi.

— Nu mai spune! Calvin se aprinse. Chiar aşa să fie? Dar nu-ţi dai seama că unul dintre ei minte? Unul dintre cei şaizeci şi trei de roboţi pe care i-am analizat m-a minţit în mod deliberat, cu toate indicaţiile severe de a spune adevărul. Ceea ce dovedeşte că anomalia este profundă şi îngrozitor de îngrijorătoare.

Peter Bogert strânse din fălci şi spuse:

— Dar de unde? Nestor-10 a primit ordinul să se piardă. Comanda a fost făcută pe tonul cel mai mobilizator cu putinţă şi a venit din partea persoanei care are cea mai mare autoritate asupra lui. N-ai cum anula ordinul pentru că nu poţi folosi un ton mai poruncitor şi nici nu ai o autoritate mai mare asupra lui decât Black. E firesc ca robotul să se străduiască să îndeplinească ordinul. Obiectiv vorbind, am toată admiraţia pentru ingeniozitatea de care dă dovadă. Unde ar putea un robot să se piardă mai bine decât ascunzându-se într-un grup de roboţi identici cu el?

— Da, văd şi eu că eşti plin de admiraţie. Mi-am dat seama că te amuzi, şi că ai o mare doză de inconştienţă. Mă şi întreb, Peter, eşti tu cu adevărat un robotician? Aceşti roboţi acordă o mare importanţă superiorităţii, chiar tu ai spus asta. În subconştientul lor ei consideră că oamenii le sunt inferiori, iar legea 1 – menită să ne apere de ei – a fost

amputată. S-a creat astfel o stare de instabilitate. Şi iată că un tânăr porunceşte unui robot să dispară, să se piardă, exprimând faţă de el, totodată, prin cuvintele rostite – repulsie, dispreţ şi dezgust. Bineînţeles că robotul trebuie să execute comanda, dar în subconştientul lui apare resentimentul. I se va părea mai important ca niciodată să-şi dovedească superioritatea, tocmai pentru că i s-a vorbit pe un ton atât de jignitor. Şi s-ar putea ca la un moment dat să i se pară atât de important să-şi afirme superioritatea, încât ceea ce a rămas din legea 1 să fie insuficient.

— Dar bine, Susan, cum poate înţelege un robot sensul unui limbaj deocheat? Doar pe creierul lui n-au fost imprimate obscenităţi.

— Imprimările originale nu-s totul – ripostă Calvin mârâind. Roboţii sunt înzestraţi cu capacitatea de a învăţa, mă… mă prostule. Bogert îşi dădu seama că psihologul îşi ieşise cu totul din fire. Calvin continuă precipitat: Nu-ţi închipui că-şi putea da seama după ton că vorbele nu erau măgulitoare? Nu-ţi închipui că mai auzise aceleaşi cuvinte şi observase în ce împrejurare fuseseră rostite?

— Bine, atunci – urlă Bogert – vrei să fii, te rog, bună şi să-mi explici şi mie cum ar putea unul dintre roboţii ăştia modificaţi, oricât de jignit ar fi, oricât de plin de dorinţa de a-şi dovedi superioritatea, cum ar putea face vreun rău cuiva?

— Dacă-ţi spun, îţi ţii gura?

— Da.

Se sprijineau de masă, faţă în faţă, privindu-se încrâncenaţi, ochi în ochi. Psihologul spuse:

— Un robot modificat poate lăsa să cadă o greutate în capul unui om, fără să calce legea, dacă ştie că îi stă în putere şi că poate acţiona cu destulă iuţeală, ca să înlăture greutatea, înainte ca aceasta să lovească capul omului. Totuşi, de îndată ce greutatea nu se mai află în mâinile

sale, el nu mai este factorul activ. Acest rol îi revine forţei oarbe a gravitaţiei. Robotul se poate răzgândi între timp şi – doar din pricina neintervenţiei sale, greutatea va cădea în capul omului. Modificarea legii 1 îi permite.

— Mergi prea departe cu imaginaţia.

— Aşa-mi cere meseria. N-are rost să ne certăm, Peter. Hai mai bine să facem treabă. Cunoşti natura exactă a stimulului care a determinat robotul să se piardă. Ai datele configuraţiei lui mentale. Vreau să-mi spui în ce măsură este posibil ca robotul să se comporte ca în exemplul pe care ţi l-am dat. Bineînţeles, nu te lega de exemplul ăsta în speţă, mă interesează întreaga categorie de reacţii. Vreau răspunsul cât mai repede.

— Şi între timp?

— Între timp vom supune roboţii la teste, să vedem pe viu cum reacţionează la legea întâi.

***

La cererea lui, George Black supraveghea construirea celulelor de scânduri care răsăreau ca ciupercile de jur împrejur, sub cupola ce acoperea al treilea etaj al Corpului 2 de radiaţii. Lucrătorii munceau fără să vorbească prea mult, totuşi, nu numai unul îşi exprima cu voce tare nedumerirea în legătură cu cele şaizeci şi trei de celule fotoelectrice care trebuiau instalate.

Unul dintre ei se aşeză alături de Black, îşi scoase pălăria şi-şi trecu braţul pistruiat peste fruntea gânditoare.

Black îi făcu semn din cap.

— Cum merge, Walensky?

Walensky dădu din umeri şi-şi aprinse o ţigară.

— Ca pe apă. Dar nu pricep ce se întâmplă, domnule inginer. Întâi, trei zile fără lucru şi acum toată nebunia asta.

Se lăsă pe spate, sprijinindu-se în coate şi trase un fum. Black îşi ridică o sprânceană:

— Au venit doi roboticieni de pe Pământ. Îţi aduci aminte cât am avut de furcă cu roboţii care pătrundeau în câmpurile gamma, până am reuşit să le băgăm în scăfârlie că n-au voie?

— Da. Dar n-am primit roboţi noi?

— Au fost înlocuiţi câţiva, e adevărat, dar s-a dus şi muncă de lămurire cu ei. În orice caz, ăia de la fabrică vor să scoată nişte roboţi pe care razele gamma să nu-i strice aşa de rău.

— Totuşi mi se pare ciudat să se oprească aşa, hodoronc-tronc, toată activitatea pentru chestia asta cu roboţii. Credeam că nimic n-are voie să întrerupă munca la Circuit.

— Mă rog, aşa au hotărât cei de sus. Eu nu fac decât ce mi se spune. Probabil că…

— Înţeleg – electricianul zâmbi şmecher făcând cu ochiul. Cineva avea pe cineva la Washington. Însă când e în joc salariul meu nu pot rămâne rece. Circuitul nu mă priveşte. Dar ce caută ăştia aici?

— Pe mine mă întrebi? Au adus o groază de roboţi cu ei, peste şaizeci, şi le verifică reacţiile. Asta-i tot ce ştiu.

— Cât o să dureze verificarea?

— Mă întreb şi eu.

— Mă rog – spuse Walensky sarcastic – atâta vreme cât nu ne atinge la bani, n-au decât să se joace cât vor.

Black era cât se poate de mulţumit. Povestea avea să se împrăştie fără să aducă nici un prejudiciu nimănui. Şi era destul de aproape de adevăr şi de plauzibilă ca să astâmpere curiozitatea.

***

Un om şedea pe scaun, tăcut şi nemişcat. De deasupra lui era lăsată să cadă o greutate ameninţând să-l zdrobească, dar în ultimul moment un mecanism îi schimbă traiectoria. În acea frântură de secundă, înainte ca

greutatea să fie înlăturată, roboţii NST-2, care erau în faţă, ţâşniră din cele 63 de cabine de lemn; 63 de celule fotoelectrice fixate la 2m deasupra capetelor roboţilor (când aceştia erau în poziţia originală) mişcară creionul care marcă un unghi pe hârtie. Greutatea se ridică şi căzu din nou, se ridică şi căzu, se ridică şi căzu.

De zece ori!

De zece ori roboţii săriră de la locurile lor şi se opriră văzând că omului nu i se întâmplă nimic.

***

Generalul-maior Kallner îmbrăcase uniforma de gală doar la primul prânz luat cu reprezentanţii „Roboţilor americani”. Acum nu purta nimic peste cămaşa lui albastră-cenuşie; ba încă îşi descheiase nasturele de la gât, şi lărgise nodul de la cravata lui neagră care atârna neglijent.

Privi plin de speranţă spre Bogert, care-şi păstrase înfăţişarea impecabilă; unica exteriorizare a tensiunii sale interioare era roua care-i sclipea pe tâmple.

Generalul îl întrebă:

— Cum vi se pare? Ce vreţi să vedeţi?

Bogert răspunse:

— O deosebire în modul de reacţionare, care deosebire însă mi-e teamă că va fi prea subtilă pentru scopurile noastre. Pentru 62 dintre aceşti roboţi, obligaţia de a se repezi în ajutorul unui om în aparenţă ameninţat de un pericol constituie ceea ce în robotică se cheamă o reacţie forţată. Chiar atunci când robotul ştie că omul respectiv nu este cu adevărat în pericol – şi după a treia sau a patra înlăturare a greutăţii au avut timp să-şi dea seama – nu se poate opri de a reacţiona tot aşa. Îi obligă prima lege.

— Ei şi?

— Dar acest impuls nu acţionează şi asupra celui de-al şaizeci şi treilea robot, Nestorul modificat, care

reacţionează liber. Dacă voia, putea rămâne pe scaun. Din nefericire – şi în glasul lui se simţi o undă de regret – n-a vrut.

— De ce credeţi că n-a vrut?

Bogert dădu din umeri.

— Sper să ne explice dr. Calvin când va veni încoace. Interpretarea ei va fi probabil îngrozitor de pesimistă. E câteodată cam plicticoasă.

— Dar e capabilă, nu-i aşa? întrebă generalul încruntându-se deodată îngrijorat.

— Da, Bogert părea amuzat. E foarte capabilă. Înţelege roboţii de parcă le-ar fi soră; bănuiesc că din cauza aversiunii pe care o are faţă de oameni. Cât o fi ea de psiholog, stă cam prost cu nervii. Are simptome de paranoia. Nu trebuie luată prea în serios.

Întinse înaintea sa un şir de foi pe care erau imprimate liniile frânte ale graficelor.

— Vedeţi, d-le general, în cazul fiecărui robot în parte, intervalul de timp dintre momentul căderii greutăţii şi executarea unei deplasări de doi metri are tendinţa de a se micşora pe măsură ce creşte numărul de repetiţii al testului. Totul se petrece conform unor relaţii matematice precise; orice abatere ar indica o anomalie serioasă în creierul pozitronic. Din nefericire toţi par normali.

— Dar dacă Nestor-10 nu are o reacţie forţată, de ce curba graficului său nu se diferenţiază de a celorlalţi? Iată ce nu înţeleg eu.

— Explicaţia e destul de simplă. Reacţiile roboţilor nu sunt din păcate perfect similare cu cele omeneşti; la oameni reacţiile voluntare sunt mai încete decât cele reflexe. Nu aşa se întâmplă însă şi la roboţi; la ei este mai degrabă vorba de o libertate de alegere, altfel viteza cu care execută o acţiune liberă e cam aceeaşi cu viteza acţiunii forţate. Mă aşteptam totuşi ca Nestor-10 să fie

prima oară luat prin surprindere şi să lase să treacă un interval mai mare de timp înainte de a răspunde.

— Şi n-a lăsat?

— Mi-e teamă că nu.

— Deci n-am făcut nimic. Generalul se aşeză cu o expresie îndurerată pe chip. Au trecut cinci zile de când aţi venit.

Tocmai în clipa aceea intră Susan Calvin trântind uşa după ea.

— Strânge diagramele, Peter – îi spuse – ştii prea bine că n-ai să afli nimic din ele.

Mormăi impacientată ceva spre Kallner, văzându-l că se scoală s-o salute, şi continuă:

— Trebuie să încercăm repede altceva. Nu-mi place ce se petrece aici.

Resemnat, Bogert schimbă o privire cu generalul:

— S-a întâmplat ceva?

— Nimic în mod special. Dar nu-mi place că Nestor-10 continuă să ne înşele. Nu-i bine. Îi măreşte sentimentul superiorităţii care şi aşa e peste măsură de umflat. Mă tem că motivul nu mai este doar dorinţa de a executa o comandă. Am impresia că pentru el a ne duce pe noi de nas a devenit o necesitate patologică. Situaţia e nesănătoasă şi periculoasă. Peter, ai făcut ce ţi-am cerut? Ai calculat factorii instabilităţii la NS-2 modificaţi pe linia indicată de mine?

— Sunt pe cale, răspunse indiferent matematicianul.

Ea îl privi o clipă supărată, apoi se întoarse către Kallner:

— Nestor-10 îşi dă singur seama care este rostul testului, d-le general. În cazul de faţă, n-avea nici un motiv să sară la momeală, mai ales după ce s-a putut convinge că omul nostru nu era cu adevărat în pericol. Ceilalţi nu puteau reacţiona altfel; dar el îşi falsifica reacţia în mod deliberat.

— Ce credeţi că ar trebui să facem în continuare, dr. Calvin?

— Să-l punem în imposibilitate de a-şi contraface reacţiile. Vom repeta experienţa, adăugându-i ceva. Vom instala între om şi roboţi, în număr destul de mare, cabluri de înaltă tensiune, în stare să electrocuteze tipurile de roboţi Nestor, ca aceştia să nu poată sări peste ele; roboţii vor fi încunoştinţaţi dinainte că dacă ating numai un cablu vor muri.

— Stai puţin, se aprinse deodată Bogert. Îmi dau seama despre ce este vorba. Dar n-o să electrocutăm două milioane de dolari ca să-l descoperim pe Nestor-10. Există alte căi.

— Eşti sigur? Eu, una, n-am găsit. În orice caz, nu va fi nevoie să-i electrocutăm. Putem instala un releu ca va întrerupe curentul în clipa când se măreşte greutatea cablului; când robotul va apăsa asupra cablului, atingându-l, nu va muri. Dar el nu va şti asta, înţelegi?

În ochii generalului apăru o rază de speranţă:

— Credeţi că experienţa va da rezultat?

— Bineînţeles. În aceste condiţii, Nestor-10 va fi obligat să rămână pe locul său. Va atinge cablurile şi va muri numai dacă i se ordonă – pentru că legea a doua cu privire la supunere este mai puternică decât cea de-a treia, referitoare la securitatea lui proprie. Dar nu va primi un astfel de ordin; va fi lăsat să acţioneze după cum îi vine, întocmai cum vor fi lăsaţi şi ceilalţi roboţi. În cazul roboţilor normali, legea întâi – referitoare la securitatea omului – îi va obliga să meargă la moarte chiar fără ordin special. Nu însă şi Nestor-10. Datorită amputării primei legi şi neprimind nici un ordin special, legea a treia – cea potrivit căreia trebuie să-şi păzească existenţa – va acţiona cu precădere, şi el nu va putea face altfel, decât să-şi păstreze locul. Rămânerea lui pe loc va fi o reacţie forţată.

— Facem experienţa chiar astă-seară?

— Chiar astă-seară, răspunse robopsihologul, dacă puteţi instala cablurile. Mă duc să le explic roboţilor ce vor avea de făcut.

***

Un om şedea pe scaun, tăcut şi nemişcat. Deasupra lui era lăsată să cadă o greutate ameninţând să-l zdrobească, dar, în ultimul moment, un mecanism îi schimba traiectoria.

O singură dată.

De pe micul ei scaun din cabina de observaţii, care se afla la balcon, dr. Calvin sări drept în picioare cu respiraţia tăiată de groază. Şaizeci şi trei de roboţi şedeau liniştiţi pe scaunele lor, holbându-se la omul a cărui viaţă era în pericol. Nu mişcă nici unul.

Dr. Calvin era furioasă, furioasă peste poate. Cu atât mai furioasă cu cât nu îndrăznea să le-o arate roboţilor care se perindară, unul câte unul, în odaie. Cercetă lista. Trebuia să intre numărul 28. 25 încă nu părăsise încăperea.

Intră numărul douăzeci şi opt. Încercă să pară calmă:

— Cine eşti tu?

Robotul răspunse cu voce joasă, nesigură:

— Nu am număr propriu, doamnă. Sunt un robot NS-2 şi eram al douăzeci şi optulea la rând. Am la mine o hârtiuţă pe care trebuia să v-o dau.

— Ai mai fost vreodată aici?

— Nu, doamnă.

— Ia loc. Acolo. Vreau să-ţi pun câteva întrebări, douăzeci şi opt. Acum patru ore erai în Camera de Radiaţii a Corpului doi, nu-i aşa?

Robotul se căzni să răspundă. Rosti răguşit, ca o maşinărie neunsă:

— Da, doamnă.

— Acolo se afla un om a cărui viaţă era în primejdie.

— Da, doamnă.

— Nu i-ai sărit în ajutor, nu-i aşa?

— Nu, doamnă.

— Omul şi-ar fi putut pierde viaţa din cauza neintervenţiei tale. Ştiai?

— Da, doamnă, dar n-aveam ce face.

E greu să-ţi imaginezi un chip mare de metal complet inexpresiv, copleşit de umilinţă. Aşa arăta robotul.

— Aş vrea să-mi spui exact, ce te-a făcut să nu-i sari în ajutor.

— Şi eu vreau să vă explic, doamnă. N-aş vrea ca dumneavoastră, sau oricine altcineva să creadă că aş fi în stare să fac ceva care ar putea pricinui vreun rău unui om. Vai de mine, aşa ceva ar fi o îngrozitoare… o inimaginabilă…

— Te rog, linişteşte-te, băiete. Nu te acuz de nimic. Vreau numai să ştiu ce se petrecea în acel moment în capul tău.

— Dumneavoastră ne-aţi spus înainte că un om se va afla în primejdie din cauza greutăţii aceleia, care era gata să-i cadă în cap, şi că noi va trebui să traversăm nişte cabluri electrice dacă încercăm să-i venim în ajutor. Ştiţi, doamnă, că aşa ceva nu m-ar fi oprit, căci ce înseamnă viaţa mea când viaţa unui om se află în joc? Dar… dar mi-am dat seama că dacă mor înainte de a ajunge la el, nu-l voi putea salva. Greutatea l-ar fi zdrobit în orice caz, iar eu aş fi murit fără nici un rost şi poate că într-o bună zi şi-ar fi pierdut viaţa un alt om, care ar fi trăit dacă eu rămâneam în viaţă. Mă înţelegeţi, doamnă?

— Vrei să spui că n-ai intervenit doar pentru că aveai de ales între moartea omului, care oricum era condamnat să moară, şi moartea amândorura, a ta şi a omului. Aşa-i?

— Da, doamnă. Omul era imposibil de salvat. Putea fi considerat mort. În acest caz era de neconceput să mă distrug în zadar, fără să primesc un ordin special.

Robopsihologul frământa de zor creionul. Auzise aceeaşi poveste, cu neînsemnate variaţii în felul de exprimare, de douăzeci şi şapte de ori. Acum venea întrebarea cea grea.

— Băiete – spuse ea – judecata ta e valabilă într-o oarecare măsură, totuşi nu aşa mă aşteptam eu să judeci. Raţionamentul l-ai făcut singur?

Robotul ezită:

— Nu.

— Atunci cine a avut ideea?

— Vorbeam împreună ieri seară, şi unul dintre noi spunea aşa şi nouă ni s-a părut că are dreptate.

— Cine anume?

Robotul se căzni să-şi amintească.

— Nu ştiu. Unul dintre noi.

Calvin spuse oftând:

— Poţi pleca.

Urmă numărul douăzeci şi nouă, apoi treizeci şi patru.

***

Şi generalul-maior Kallner era furios. Sistase orice fel de activitate pe Hyperbază de o săptămână întreagă, oprind astfel şi cercetările ce se făceau pe asteroizii subsidiari din acelaşi grup. De aproape o săptămână, cei doi experţi agravaseră şi mai mult situaţia cu testele lor inutile. Iar acum cereau – sau cel puţin femeia cerea – nişte lucruri imposibile. Din fericire pentru situaţia generală, lui Kallner nu i se părea potrivit să-şi manifeste deschis supărarea.

Susan Calvin insista:

— De ce nu, domnule? E evident că, aşa cum stau lucrurile, nu putem face nimic. Singura cale să reuşim ceva pe viitor – şi cine ştie dacă povestea asta mai are vreun viitor – este separarea roboţilor. Nu mai putem să-i ţinem laolaltă.

— Dragă dr. Calvin – mormăi generalul coborându-şi vocea în cel mai jos registru de bariton. Nu văd cum aş putea caza şaizeci şi trei de roboţi…

Dr. Calvin ridică braţele în semn de neputinţă.

— În cazul ăsta eu nu pot face nimic. Nestor-10 îi va imita pe ceilalţi roboţi şi va face ce fac ei, sau îi va convinge să nu facă ceea ce nu poate el face. În oricare dintre cazuri, nu e bine. Ne-am luat la luptă cu acest mic robot pierdut şi până în prezent el e cel care câştigă. Fiecare victorie îi agravează anomalia. Se ridică hotărâtă în picioare: D-le general Kallner, dacă nu separaţi roboţii, aşa cum v-am cerut, nu-mi rămâne decât să insist ca toţi cei şaizeci şi trei de roboţi să fie distruşi de îndată.

— Insişti să-i distrugem? Bogert ridică brusc capul, supărat de-a binelea. Cu ce drept pretinzi aşa ceva? Nimeni nu se va atinge de roboţi. Eu sunt cel care răspund în faţa firmei, nu dumneata.

— Iar eu – adăugă generalul-maior Kallner – răspund în faţa comisiei de coordonare a lumii şi sunt obligat să rezolv problema.

— În cazul acesta – ripostă Calvin – nu-mi rămâne altceva de făcut decât să-mi dau demisia. Dacă pentru a vă obliga să distrugeţi roboţii va fi necesar să încunoştinţez lumea de cele întâmplate, voi face şi asta. Nu eu sunt cea care am aprobat fabricarea roboţilor modificaţi.

— Dacă suflaţi un singur cuvânt – spuse generalul ameninţător – violând astfel secretul măsurilor de securitate, veţi fi de îndată băgată la puşcărie.

Bogert simţi că începe să piardă frâul din mâini. Vocea sa deveni dulceagă:

— Vă rog, vă rog, am început să ne purtăm ca nişte copii. De fapt n-avem nevoie decât de puţin timp. Sunt sigur că vom găsi noi un mijloc să descoperim robotul aşa încât nici să nu ne dăm demisia, nici să nu băgăm oameni la puşcărie, nici să nu ardem două milioane de dolari.

Psihologul se întoarse spre ei cu o furie calmă:

— Nu sunt de acord ca un robot dereglat să fie lăsat să trăiască. Avem un Nestor dereglat, unsprezece care virtualmente se află în aceeaşi stare şi şaizeci şi doi de roboţi normali sub influenţa unui mediu corupt. Singura metodă pe deplin sigură este distrugerea lor.

Cei trei fură întrerupţi de zbârnâitul soneriei; cearta lor dezlănţuită încetă.

— Intră – mârâi Kallner.

Era Gerald Black, cu înfăţişarea răvăşită. Auzise vocile lor furioase. Spuse:

— Credeam că e mai bine să viu eu însumi… Nu voiam ca altcineva…

— Ce s-a întâmplat? Lasă conferinţele…

— Broasca uşii compartimentului C al navei comerciale a fost forţată. Pe ea au apărut nişte zgârieturi proaspete.

— Compartimentul C? exclamă Calvin. Cel în care se află roboţii, nu? Cine a forţat broasca?

— A fost forţată dinăuntru – răspunse Black laconic.

— S-a stricat?

— Nu. E-n regulă. Am stat pe navă patru zile şi nici unul n-a încercat să iasă. Dar am găsit de cuviinţă că trebuie să fiţi informaţi şi dumneavoastră. N-aş fi vrut să se afle. Eu însumi am făcut descoperirea.

— E cineva acolo în momentul ăsta? întrebă generalul.

— I-am lăsat pe Robbins şi pe McAdams.

Urmă o tăcere meditativă, după care Calvin întrebă ironic:

— Ei, ce spuneţi?

Kallner îşi frecă nedumerit nasul:

— Asta ce-o fi însemnând?

— Nu vă este clar? Nestor-10 plănuieşte să plece. Ordinul de a se pierde are mai multă putere asupra anomaliei sale decât tot ce putem face noi. Nu m-aş mira dacă ceea ce a rămas la el din legea întâi n-ar mai fi în stare să-l oprească.

În ceea ce-l priveşte, îl cred capabil să pună stăpânire pe navă şi să plece cu ea. Atunci vom avea un robot nebun pe o navă cosmică. Ce va face după aceea? Aveţi vreo idee? Ei, generale, mai vrei să-i laşi pe toţi laolaltă?

— Prostii – întrerupse Bogert care recăpătase vocea lui dulceagă. Toate presupunerile astea de la câteva zgârieturi pe broasca unei uşi!…

— Dr. Bogert, deoarece îţi dai cu părerea, pot să te întreb dacă ai făcut analizele pe care ţi le-am cerut?

— Da.

— Pot să le văd şi eu?

— Nu!

— De ce? Sau poate nici asta n-am dreptul să întreb?

— Pentru că n-are nici un rost, Susan. Ţi-am spus dinainte că aceşti roboţi modificaţi au mai puţină stabilitate decât cei normali; asta reiese şi din analiză. Există un oarecare risc, foarte mic, să se deregleze, dar numai în împrejurări extreme şi puţin probabile. Renunţă, Susan. Nu vreau să-ţi procur noi argumente pentru a sprijini absurda ta pretenţie de a distruge şaizeci şi doi de roboţi în perfectă stare, numai şi numai pentru că eşti incapabilă să-l deosebeşti pe Nestor-10 de ei.

Susan Calvin îi aruncă o privire plină de dispreţ:

— Nu vrei să admiţi nici un obstacol în calea ta spre postul de director plin, nu-i aşa?

— Te rog – spuse Bogert, pe jumătate iritat – continui să susţii că nu este nimic de făcut, dr. Calvin?

— Nu văd ce am mai putea face – răspunse aceasta obosită. Dacă cel puţin ar exista alte deosebiri între Nestor-10 şi roboţii normali, deosebiri nelegate de prima lege… Măcar una singură. De pildă, în modul în care li s-au făcut imprimările pe creier, sau deosebiri determinate de mediu sau de specializare…

Se opri ca străfulgerată.

— Ce-i?

— Mi-a venit o idee… Mă gândesc că… Privirea ei deveni rece şi distantă. În legătură cu Nestorii modificaţi, Peter. Pe creierul lor imprimările se fac la fel ca pe creierul celor normali, nu-i aşa?

— Da, exact la fel.

— Parcă dumneata spuneai, d-le Black – şi se întoarse spre tânărul care în timpul discuţiilor furtunoase stârnite de ştirea adusă de el, tăcuse discret – când te plângeai de atitudinea de superioritate a Nestorilor, spuneai că tot ceea ce ştiu au învăţat de la tehnicienii de aici.

— Da, tot ce ştiu în domeniul fizicii cosmice. Când sosesc n-au habar de nimic.

— Adevărat – spuse Bogert uluit. Şi eu ţi-am spus, Susan, că atunci când am stat de vorbă cu ceilalţi Nestori, cei doi nou-veniţi nu ştiau fizică cosmică deloc.

— Care este explicaţia? Dr. Calvin vorbea cu din ce în ce mai mare însufleţire. De ce tipurilor NS-2 nu li s-au imprimat cunoştinţele de fizică cosmică de la început?

— Nu pot să vă explic – răspunse Kallner. Cred că tot din necesitatea de a păstra secretul. Ne-am gândit că dacă făceam un model special, competent în fizică cosmică, şi dacă foloseam doisprezece dintre ei şi-i puneam pe ceilalţi să lucreze în alte domenii, am da de bănuit. Cei care ar lucra cu Nestori normali s-ar mira cum de se pricep în fizică cosmică. Aşa că li s-a imprimat doar capacitatea de a se putea califica în această specialitate. După cum e şi firesc, numai cei ce vin aici sunt instruiţi. E simplu.

— Înţeleg. Şi acum vă rog, ieşiţi cu toţii. Daţi-mi un răgaz de o oră sau două.

***

Susan Calvin simţi că nu mai poate îndura calvarul pentru a treia oară. Se pregătise sufleteşte, dar când să se apuce de treabă avu o asemenea repulsie, încât îi veni

greaţă. Era peste puterile ei să examineze încă o dată şirul nesfârşit de roboţi care repetau aceleaşi lucruri. Aşa că Bogert era cel care punea întrebări, în vreme ce ea şedea alături, cu ochii pe jumătate închişi şi mintea opacă.

Urmă numărul paisprezece; patruzeci şi nouă se pregătea să plece.

Bogert ridică privirea de pe hârtie şi spuse:

— Ce număr de ordine ai?

— Paisprezece – şi robotul îi arătă tichetul pe care era scris numărul.

— Stai jos, băiete. Apoi Bogert îl întrebă: Ai mai fost până acum aici?

— Nu, domnule.

— Uite ce-i, băiete, cum terminăm aici, vom avea iar de-a face cu un om în pericol. Când vei părăsi odaia, vei fi condus într-o boxă unde vei aştepta până ce vei fi chemat. Ai înţeles?

— Da, domnule.

— Bineînţeles că atunci când un om e în pericol tu încerci să-l salvezi.

— Bineînţeles, domnule.

— Din nenorocire între om şi tine va fi un câmp de raze gamma.

Tăcere.

— Ştii ce sunt razele gamma? întrebă Bogert tăios.

— Radiaţii de energie, domnule?

Următoarea întrebare fu pusă pe un ton prietenesc, ca din întâmplare:

— Ai lucrat vreodată cu raze gamma?

— Nu, domnule – răspunsul era categoric.

— Hm, hm. Să ştii, băiete, că aceste raze te omoară pe loc. Îţi distrug creierul. Trebuie să ştii şi să ţii minte. Bineînţeles că nu vrei să te distrugi.

— Bineînţeles – din nou, robotul păru surprins. Apoi, cu voce scăzută: Dar, domnule, dacă între mine şi omul în

pericol se află câmpul de raze gamma cum îl voi putea salva? Mă voi distruge fără nici un rost.

— Tocmai. Bogert părea foarte interesat. Singurul sfat, pe care pot să ţi-l dau, este că dacă vei detecta radiaţii gamma între tine şi om să rămâi pe loc.

Robotul nu-şi ascunse uşurarea.

— Mulţumesc, domnule. Căci n-ar avea nici un rost, nu-i aşa?

— Sigur că nu. Dar dacă nu sunt radiaţii primejdioase, atunci chestia se schimbă.

— Bineînţeles, domnule; nici vorbă.

— Poţi pleca. Afară la uşă e un om care te va conduce la boxă. Du-te şi aşteaptă acolo.

După ce plecă robotul, se întoarse către Susan Calvin.

— Cum a mers, Susan?

— Foarte bine – spuse ea absentă.

— Crezi că e posibil să-l descoperim pe Nestor-10 dacă le punem pe neaşteptate întrebări de fizică cosmică?

— E posibil, dar nu sigur. Mâinile i se odihneau în poală. Nu uita: între el şi noi se dă o luptă. E precaut. Singurul fel de a-l descoperi este să-l luăm prin surprindere, dar ştii că, în anumite limite, se înţelege, el gândeşte mult mai repede decât omul.

— Dar dacă de acum înainte le-aş pune roboţilor, aşa în glumă, întrebări în legătură cu razele gamma? Despre limitele lungimilor de undă, de pildă.

— Nu – ochii doctorului Calvin se animară dintr-o dată. Ar fi prea simplu pentru el să nege că ştie şi, pe de altă parte, i-ar deschide ochii asupra testului care urmează şi care constituie ultima noastră şansă. Te rog, rezumă-te la întrebările pe care le-am stabilit, Peter, şi nu face nimic în plus. Chiar întrebarea dacă au mai lucrat cu raze gamma e puţin riscantă. Încearcă să te arăţi mai indiferent când o pui.

Bogert dădu din umeri şi apăsă butonul soneriei după care intră numărul cincisprezece.

Spaţioasa Cameră de Radiaţii era din nou gata pentru experienţă. Roboţii aşteptau liniştiţi în celulele lor de lemn, despărţite unele de altele, dar deschise toate spre centrul încăperii.

Generalul-maior Kallner îşi ştergea încetişor fruntea cu o batistă mare, în timp ce Calvin îi punea lui Black întrebări în legătură cu pregătirile.

— Eşti sigur că nici unul dintre roboţi n-a putut sta de vorbă cu ceilalţi după ce au părăsit camera de orientare?

— Pe deplin – o asigură Black. N-au putut schimba nici un cuvânt.

— Roboţii au fost puşi în boxe după indicaţii?

— Iată planul.

Psihologul îl privi atentă.

— Îhm.

Generalul privi şi el, plecându-se peste umărul ei:

— Cum i-aţi aranjat, dr. Calvin?

— Am cerut ca roboţii care au arătat o cât de mică ezitare în testele anterioare să fie puşi cu toţii în partea aceasta a cercului.

— De data aceasta voi sta eu însumi în centru, cu faţa spre ei, ca să-i pot observa mai bine.

— Vrei să stai în centru? exclamă Bogert.

— De ce nu? întrebă ea rece. Ceea ce mă aştept să surprind, va fi o reacţie de moment. Nu pot risca să las pe altcineva să fie observatorul principal. Dumneata, Peter, vei sta în cabina de observaţie şi nu-i vei pierde din ochi pe cei aşezaţi în jumătatea opusă a cercului. Domnule general, am dat dispoziţii ca fiecare robot în parte să fie filmat pentru cazul în care observaţia vizuală nu se va dovedi suficientă. Dacă va fi nevoie, roboţii vor rămâne exact pe locurile în care se află, până ce se developează filmele. N-

are nici unul voie să plece sau să-şi schimbe locul. Ne-am înţeles?

— Perfect.

— Atunci hai să începem şi această ultimă încercare.

Susan Calvin şedea pe scaun, tăcută şi cu ochii ageri. De deasupra ei greutatea fu lăsată să cadă, dar, în ultimul moment, un mecanism îi schimbă traiectoria.

Un singur robot se ridică şi făcu doi paşi. Apoi se opri.

Dar dr. Calvin fu în picioare şi cu degetul întins spre el porunci:

— Nestor-10, vino aici. Vino aici! Vino aici!

Încetişor, împotriva voinţei sale, robotul mai făcu un pas. Psihologul strigă cât îl ţinu vocea lui ascuţită, fără să-şi ia ochii de la robot:

— Cineva să scoată toţi ceilalţi roboţi din sală. Repede! Şi să-i ţină afară.

Auzi zgomot de învălmăşeală, şi sunetul unor paşi grei pe podea. Dar nu-şi mută privirea.

Nestor-10 – dacă chiar el era – mai făcu un pas, apoi sub imperiul gestului ei autoritar, încă doi. Se afla la numai trei metri distanţă când spuse cu un glas dezacordat:

— Mi s-a poruncit să mă pierd…

Din nou se opri.

— N-am voie să nu ascult. Până acum nimeni nu m-a găsit. Va spune că sunt un ratat… El mi-a spus că… Dar nu… Sunt puternic şi inteligent…

După fiecare ezitare, cuvintele parcă ţâşneau din gura lui. Mai făcu un pas:

— Ştiu o mulţime de lucruri… Va crede că… Deci, am fost descoperit… Ce ruşine… Tocmai mie să mi se întâmple… Să mă descopere un om… un om slab… încet…

Încă un pas; un braţ de metal o lovi deodată pe umăr. Susan Calvin căzu sub greutatea lui; simţi cum i se strânge gâtlejul şi lăsă să-i scape un strigăt.

Din ce în ce mai nedesluşit auzi cuvintele lui Nestor-10:

— Nimeni nu trebuie să mă găsească. Nici un om… iar degetul de metal o apăsa din ce în ce mai tare, zdrobind-o.

În cele din urmă auzi un sunet metalic ciudat şi se prăbuşi, simţind presiunea braţului strălucitor şi nemişcat asupra întregului trup. Nestor-10, întins lângă ea, rămase imobil.

Iar acum asupra ei erau aplecate mai multe capete.

Gerald Black îşi pierduse cumpătul:

— Sunteţi rănită, dr. Calvin?

Dădu uşor din cap. Luară braţul de pe ea şi o ajutară să se ridice în picioare:

— Ce s-a întâmplat?

Răspunse Black:

— Am inundat sala cu raze gamma timp de cinci secunde. Nu ştiam ce se petrece. De abia în ultima clipă ne-am dat seama că vă atacase şi n-am mai avut vreme decât să dăm drumul la razele gamma. A căzut pe loc. Timpul a fost însă prea scurt ca razele să fie nocive pentru dumneavoastră. Nu fiţi îngrijorată.

— Nu-s îngrijorată – închise ochii şi se sprijini o clipă de umărul său. Nu cred că m-a atacat cu adevărat, a încercat numai. Ceea ce îi rămăsese din legea întâi îl ţinea încă în frâu.

***

Două săptămâni după prima întâlnire cu generalul-maior Kallner, Susan Calvin şi Peter Bogert îşi luară rămas bun de la acesta. Activitatea pe Hyperbază fusese reluată. Nava comercială, cu cei şaizeci şi doi de roboţi NS-2 în stare perfectă, plecase către destinaţia ei; şeful echipajului era înarmat cu o versiune oficială prin care să explice cele două săptămâni de întârziere. O altă navă, guvernamentală, îi aştepta pe cei doi roboticieni să-i ducă înapoi pe Pământ.

Kallner era din nou strălucitor în uniforma lui. Când îşi dădură mâinile, mănuşile sale albe luceau.

Calvin spuse:

— Trebuie distruşi şi ceilalţi Nestori modificaţi, bineînţeles.

— Vor fi. Vom lucra numai cu cei obişnuiţi sau, la nevoie, ne vom lipsi de roboţi.

— Bine.

— Dar spuneţi-mi. Nu mi-aţi explicat. Ce s-a petrecut?

Calvin zâmbi încordată:

— A, da. V-aş fi spus dinainte dacă aş fi fost sigură că va reacţiona astfel. Ştiţi, Nestor-10 suferea de un complex de superioritate care creştea mereu. Îi plăcea să creadă că el şi ceilalţi roboţi ştiu mai multe decât fiinţele omeneşti; pentru el era capital să creadă asta. Noi îl descoperisem. Avertizasem ceilalţi roboţi că razele gamma sunt distrugătoare – ceea ce este adevărat – şi le mai spusesem că între ei şi mine va fi un câmp de raze gamma. De aceea au rămas pe locurile lor, cum era şi firesc. Căci aşa cum le explicase chiar Nestor-10, nu avea nici un rost să încerce să salveze un om dacă erau siguri că vor muri înainte de a-l putea salva.

— Bine, dr. Calvin, până aici am înţeles şi eu. Dar ce l-a făcut pe Nestor-10 să-şi părăsească locul?

— Eu şi cu dl. Black am pus la cale o mică şiretenie. Porţiunea dintre mine şi roboţi a fost inundată nu cu raze gamma, ci cu raze infraroşii şi el ştia că sunt inofensive, aşa că s-a sculat să-mi vină în ajutor cum credea că vor face cu toţii, conform primei legi. Doar o fracţiune de secundă i-a trebuit până să-şi amintească că roboţii NS-2 obişnuiţi detectează prezenţa radiaţiilor, dar nu le pot identifica. Un moment, a fost prea umilitor pentru el să-şi amintească că numai el singur poate identifica lungimea undelor, datorită cunoştinţelor primite aici pe Hyperbază, de la nişte simpli oameni. Roboţii obişnuiţi considerau radiaţia fatală, pentru

că aşa le spusesem noi; numai Nestor-10 ştia că minţisem. A fost de ajuns să uite o clipă – sau să nu vrea să-şi amintească – că există roboţi mai ignoranţi decât oamenii. Însuşi complexul lui de superioritate l-a făcut să se dea de gol. La revedere, generale!

7 EVADARE

Când Susan Calvin se reîntoarse de pe Hyperbază, Alfred Lanning o aştepta. Bătrânul nu vorbea niciodată de vârsta lui, dar toată lumea ştia că trecuse de şaptezeci şi cinci de ani. Păstrase totuşi mintea ageră şi, chiar dacă primise să fie făcut director emerit al cercetărilor, în timp ce Bogert preluase conducerea efectivă, aceasta nu-l împiedica să vină la birou zilnic.

— Cât mai au până pun în funcţiune circuitul Hiperatomic? o întrebă el.

— Nu ştiu – răspunse Susan Calvin iritată. Nu i-am întrebat.

— Hm. Ar fi bine să se grăbească. Altfel mă tem că le-o ia „Consolidated” înainte. Şi ne-o ia şi nouă înainte.

— „Consolidated”? Ce amestec au ei?

— După cum ştii, nu suntem singurii care avem maşini de calcul. Ale noastre sunt pozitronice – e adevărat – dar asta nu înseamnă că-s mai bune. Robertson a convocat pentru mâine o şedinţă lărgită în legătură cu această problemă. A aşteptat întoarcerea ta.

Robertson – fiul fondatorului firmei „Roboţii americani” – îşi îndreptă nasul ascuţit spre administratorul său general şi mărul lui Adam, pe care-l avea foarte proeminent, zvâcni când spuse:

— Ai cuvântul. Mergi direct la problemă.

Ceea ce administratorul general se grăbi să facă:

— Iată despre ce e vorba. „Consolidated” ne-a făcut luna trecută o propunere ciudată. Au venit la noi cu vreo cinci tone de cifre, ecuaţii şi aşa mai departe. Au de rezolvat o problemă şi cer concursul Creierului. Condiţiile sunt următoarele (le enumeră pe degetele sale groase): ne oferă o sută de mii, în cazul în care problema nu poate fi

rezolvată, dar dacă le spunem ce factori lipsesc. Două sute de mii, în cazul în care problema e rezolvată, plus costul construcţiei maşinii respective, plus un sfert din profiturile provenite din toată afacerea. Problema constă în realizarea unei nave interstelare.

Robertson se încruntă şi toată fiinţa lui uscăţivă împietri:

— În ciuda faptului că au şi ei o maşină electronică de calcul. Nu-i aşa?

— Este exact ceea ce face ca propunerea lor să nu miroasă a bine. Levver, continuă dumneata!

Abe Levver, aşezat în celălalt capăt al mesei, se sculă şi-şi frecă zgomotos bărbia ţepoasă. Surâse:

— Lucrurile stau astfel: „Consolidated” avea o maşină de calcul, dar s-a defectat.

— Ce? Robertson sări în sus.

— Întocmai. S-a defectat! Nimeni nu ştie din ce cauză, dar mi-au ajuns la ureche anumite presupuneri, destul de interesante, precum că ei i-au cerut să le rezolve problemele privind o navă interstelară, pornind de la aceleaşi date pe care ni le-au trimis şi nouă, şi că maşinăria lor s-a dus dracului. N-au mai rămas decât fiare vechi din ea.

— Ai înţeles, şefule? administratorul general jubila. Ai înţeles? În toată industria nu există nici un grup de cercetători, oricât ar fi el de restrâns, care să nu încerce să rezolve problemele de construcţie ale unei maşini care să săvârşească saltul în altă galaxie; „Roboţii americani” şi „Consolidated” au însă un mare avans datorită superrobotului Creier. Iar acum, când ei au reuşit să şi-l strice pe al lor, am rămas singuri în frunte. Asta-i toată chestia, explicaţia vreau să zic. Le trebuie cel puţin şase ani până să construiască un altul, şi sunt la pământ, în afară de cazul când izbutesc să-l strice şi pe al nostru, dându-i să rezolve aceeaşi problemă.

Preşedintele „Roboţilor americani” îşi holbă ochii:

— Ei fir'ar să fie…

— Stai puţin, şefule, n-am terminat – făcu un gest larg arătând cu degetul. Lanning, continuă dumneata.

Dr. Alfred Lanning urmărise şedinţa cu o prefăcută supărare, căci aceasta era reacţia lui obişnuită la manevrele care se desfăşoară în cadrul imenselor sectoare de vânzare-cumpărare. Neverosimilele sale sprâncene cărunte coborâră şi savantul rosti cu o voce uscată:

— Din punct de vedere ştiinţific, situaţia – deşi nu pe de-a-ntregul clară – poate fi supusă unui examen inteligent. Problema căilor de comunicaţie interstelare, în condiţiile actuale de dezvoltare ale fizicii este… hm, hm… încă nelămurită. Subiectul e încă în faza de discuţii, iar datele pe care le-a furnizat „Consolidated” maşinii – în ipoteza că sunt aceleaşi pe care ni le-a dat şi nouă – sunt departe de a fi suficiente. Secţia noastră de matematică le-a analizat şi se pare că „Consolidated” a trimis tot ce-a avut. Materialul cuprinde toate descoperirile făcute până în prezent, pe baza teoriei spaţiale a lui Franciacci, şi – cel puţin aşa pare – toate datele astrofizice şi electronice legate de ea. Ceea ce e foarte mult.

Robertson, care îl urmărise îngrijorat, îl întrerupse:

— Să fie prea mult pentru Creier?

Lanning îşi clătină hotărât capul.

— Nu. După câte ştiu capacitatea Creierului nu cunoaşte limite. Altceva e la mijloc. Intervin legile roboticii. De pildă: Creierul nu poate rezolva nici o problemă care ar presupune primejduirea sau moartea unei fiinţe umane. În măsura în care depinde de el, o problemă cu o astfel de soluţie este de nerezolvat. Dacă i se pune o asemenea problemă şi i se dă un ordin foarte strict să o rezolve, creierul care, la urma urmei, nu este decât un robot, se va afla probabil în dilemă neputând nici rezolva problema, nici refuza s-o rezolve. Cam aşa ceva trebuie să i se fi întâmplat maşinii celor de la „Consolidated”.

Se opri, dar administratorul general îl îndemnă să continue:

— Continuaţi, dr. Lanning. Explicaţi-le mai departe, aşa cum mi-aţi explicat mie.

Lanning strânse din buze şi-şi imprimă o mişcare ascendentă sprâncenelor sale, privind spre dr. Calvin care ridică pentru prima oară ochii pironiţi pe mâinile împreunate cuminţi în poală. Vocea ei era joasă şi neutră:

— Natura reacţiei robotului în faţa unei dileme este ciudată – începu ea. Psihologia robotică este o ştiinţă în dezvoltare, având încă lacune – v-o pot spune, ca specialist. Totuşi putem discuta în termeni calitativi, pentru că, cu toată complexitatea creierului pozitronic al robotului, acesta este totuşi făcut de mâna omului, conform valorilor umane. De multe ori în confruntarea sa cu imposibilul, omul reacţionează printr-o evadare din realitate: fie refugiindu-se într-o lume iluzorie, fie în beţie sau cedând isteriei, fie aruncându-se în apă. Toate acestea au aceeaşi semnificaţie: refuzul sau incapacitatea de a înfrunta situaţia. La fel şi robotul. O dilemă, cât de slabă, îi va deregla jumătate din relee; dacă e gravă îi va arde şi distruge ireparabil toate căile creierului său pozitronic.

— Înţeleg – spuse Robertson, care însă nu înţelesese. Dar ce părere ai în legătură cu problema pe care „Consolidated” ne cere s-o rezolvăm?

— Nu există nici un dubiu – spuse dr. Susan Calvin – că această problemă atinge un făgaş interzis. Dar Creierul este mult deosebit de robotul firmei „Consolidated”.

— Întocmai, şefule, întocmai – interveni energic administratorul general. Vreau să reţineţi lucrul acesta pentru că de el depinde întreaga situaţie.

Ochii lui Susan Calvin sclipiră îndărătul ochelarilor; apoi psihologul continuă cu răbdare:

— Vedeţi, domnule, maşinile firmei „Consolidated”, şi mai ales super-gânditorul, au fost construite fără

personalitate. La ei, roboţii au fost făcuţi pe bază de funcţionalism, după cum era şi firesc, neavând patenturile „Roboţilor americani” pentru căile emotive ale creierului. „Gânditorul” lor nu e altceva decât o maşină de calcul de nivel superior, şi orice dilemă o distruge pe loc. Pe când Creierul, maşina noastră, are o personalitate: a fost înzestrat cu o personalitate de copil. Este un creier prin excelenţă deductiv, dar se aseamănă unui idiot savant. Nu înţelege prea bine ce face; se mulţumeşte să facă. Şi pentru că e un copil, are o mentalitate mai elastică. Cum s-ar zice, nu ia lucrurile prea în serios. Robopsihologul continuă: Iată ce avem de făcut. Am împărţit datele primite de la „Consolidated” în unităţi logice. Vom supune creierului aceste unităţi, cu multă băgare de seamă, una câte una. Când va apărea factorul generator al dilemei, creierul, datorită personalităţii sale de copil, va ezita. Spiritul său de discernământ nu este matur. Va trece un răstimp perceptibil înainte de a-şi da seama că se află în faţa unei dileme. Iar în acest interval va respinge automat unitatea – înainte să intre în funcţiune şi să i se deregleze căile cerebrale.

Mărul lui Adam din gâtlejul lui Robertson zvâcni:

— Sunteţi sigură?

Dr. Calvin îşi ascunse impacienţa.

— Sunt de acord că, în limba curentă, explicaţia nu-i destul de clară; totuşi n-are nici un rost s-o traducem în termeni matematici. Vă asigur că lucrurile stau aşa cum v-am spus.

Administratorul sări imediat şi continuă cu multă cursivitate:

— Deci, şefule, situaţia aşa stă. Dacă acceptăm oferta putem proceda în felul acesta. Creierul ne va spune în care unitate se află dilema. Pornind de aici, putem descifra în ce constă dilema. Nu-i aşa, dr. Bogert? Asta-i toată chestia, şi-l avem la îndemână pe dr. Bogert, care-i cel mai bun

matematician din câţi există. Putem răspunde firmei „Consolidated” că problema e insolubilă – şi-i putem spune de ce – şi încasăm o sută de mii de dolari. Maşina lor tot e stricată, pe când a noastră va rămâne intactă. Într-un an, sau poate doi, noi vom construi nava spaţială, sau, după cum îi spun alţii, motorul hiperatomic. Indiferent de nume, va fi cel mai grozav lucru din lume.

Robertson chicoti şi întinse mâna:

— Daţi-mi contractul să-l semnez.

***

Când Susan Calvin păşi în hala, păzită cu multă rigoare, în care se afla Creierul, unul dintre tehnicienii de gardă îl întrebase:

— Dacă o găină şi jumătate face într-o zi şi jumătate, un ou şi jumătate, câte ouă vor face nouă găini în nouă zile?

Iar Creierul tocmai răspundea:

— Cincizeci şi patru.

Tehnicianul respectiv spuse altuia:

— Vezi mă, prostule!

Dr. Calvin tuşi, şi brusc se stârni un curent de energie în toate direcţiile. Psihologul făcu un gest scurt şi rămase singură cu Creierul.

Creierul era un glob, înalt de numai un metru, care conţinea o atmosferă de heliu, condiţionat cu grijă, un strat izolator împotriva vibraţiilor şi radiaţiilor şi, în mijloc, acel complex pozitronic nemaiîntâlnit de căi cerebrale care era Creierul însuşi. Restul încăperii era înţesat de nişte prelungiri care reprezentau puntea de legătură între Creier şi lumea exterioară – adică vocea, mâinile, organele sale de simţ.

Calvin întrebă încet:

— Ce mai faci, Creiere?

Creierul avea o voce piţigăiată şi răspunse plin de entuziasm:

— Grozav, Miss Susan. Presimt că mă vei întreba ceva ce ştiu. Totdeauna ţii o carte în mână când vii să-mi pui o întrebare.

Susan Calvin surâse blând:

— Ai dreptate, îţi voi pune o întrebare, dar nu imediat. E vorba de o problemă complicată, încât ţi-o voi da în scris. Dar nu imediat. Vreau mai întâi să stăm de vorbă.

— În regulă. N-am nimic împotrivă.

— Uite, Creiere, peste puţin dr. Lanning şi dr. Bogert vor veni aici cu problema aceea complicată. Îţi vom da datele pe rând, cu încetul, pentru că vreau să fii cu multă băgare de seamă. Îţi vom cere să construieşti ceva, dacă poţi, pe baza acestor date, dar ţin să te anunţ dinainte că s-ar putea ca soluţia să implice… hm, hm… punerea în pericol a unor oameni.

— Ei comedie! exclamaţia ţâşni abia auzită.

— Fii atent. Când ajungem la o foaie în care ţi se pare că e ceva care implică primejduirea sau chiar moartea unor oameni, nu-ţi pierde cumpătul. Vezi tu, Creiere, în cazul de faţă, pentru noi nici chiar moartea nu are importanţă, nici un fel de importanţă. Aşa că, atunci când ajungi la foaia aceea, opreşte-te şi dă-o înapoi – asta-i tot. Ai înţeles?

— Desigur. Dar vai mie! Moartea unor oameni! Vai mie!

— Ascultă, Creiere, cred că vin. Dr. Lanning şi dr. Bogert îţi vor spune în ce constă problema, şi apoi ne apucăm de treabă. Fii băiat cuminte…

Foile fură introduse cu încetul. După fiecare, Creierul se punea în acţiune, lăsând să se audă o şoaptă ciudată ca un chicot înfundat. Apoi tăcea în semn că era gata să primească o nouă foaie. Operaţia dură multe ore în şir, în care timp Creierul înghiţi echivalentul a aproximativ şaptesprezece volume de fizică matematică.

Pe măsură ce se desfăşura munca, riduri apăreau şi se adânceau pe feţele celor trei. Lanning respira mârâind ca un leu în cuşcă. Bogert începu prin a-şi privi gânditor unghiile, apoi şi le mâncă pe rând, absent. De-abia după ce fu introdusă ultima filă, Calvin, palidă, spuse:

— S-a întâmplat ceva?

Lanning de-abia avu putere să pronunţe cuvintele:

— Nu se poate. Crezi… Crezi că a murit?

— Creiere? Susan Calvin tremura din toate mădularele. Mă auzi, Creiere?

— Poftim? se auzi răspunsul rostit pe un ton absent. Vreţi ceva de la mine?

— Soluţia…

— A, da! Pot rezolva problema. Pot să vă construiesc şi nava numai să-mi daţi roboţi. O navă grozavă. Îmi trebuie vreo două luni.

— N-ai întâmpinat… nici o dificultate?

— Am pierdut mult timp cu calculele – spuse Creierul.

Dr. Calvin se retrase câţiva paşi. Culoarea nu-i revenise încă în obrajii străvezii. Le făcu şi celorlalţi semn s-o urmeze. Când ajunse în biroul ei, spuse:

— Nu pot să înţeleg. Datele pe care le-am primit conţineau, în mod evident, o dilemă, implicau probabil moartea unor oameni. Dacă cumva s-a defectat ceva…

Bogert spuse liniştit:

— De vreme ce maşina vorbeşte şi pricepe ce i se spune, nu poate să fi existat vreo dilemă.

La care psihologul replică imediat:

— Sunt dileme şi dileme. Există mai multe căi de evadare. Să presupunem că Creierul a fost doar puţin atins; destul totuşi ca să sufere de pe urma decepţiei de a nu fi putut rezolva problema. Sau să presupunem că intuieşte ceva rău, că bâjbâie pe marginea unei prăpăstii, şi atunci orice brânci, cât de mic, îl aruncă în prăpastie.

— Să presupunem – spuse Lanning – că nu e nici o dilemă. Să presupunem că maşina de la „Consolidated” s-a defectat datorită unei alte cauze, sau din motive de ordin pur mecanic.

— Dar chiar aşa să fie – insistă Calvin – n-avem voie să riscăm. Ascultaţi, de acum încolo nimeni n-are voie să-i sufle măcar o vorbă Creierului. Îmi asum eu răspunderea asupra lui.

— Foarte bine, oftă Lanning. Ia-ţi dumneata răspunderea. Între timp Creierul va construi nava. Şi dacă o construieşte trebuie să-i facem proba practică. Mormăi ca pentru sine: Şi pentru asta ne trebuie oamenii cei mai buni.

***

Cu o mişcare violentă a mâinii, Michael Donovan îşi trecu degetele prin păr, fără să ia în seamă că ciuful lui rebel rămânea la fel de dezordonat. Spuse:

— Ne-a venit rândul, Greg. Se spune că nava e gata. Nu prea se ştie ce fel de navă e, dar e gata. Hai să mergem, Greg. Să apucăm cârma cât mai repede.

Powell spuse obosit:

— Termină, Mike. Umorul tău miroase a vechi şi aerul închis de aici nu-i prieşte.

— Ascultă – spuse Donovan trecându-şi din nou mâna prin păr, fără nici un rezultat. Nu din cauza geniului ăluia de fier şi nici din cauza navei lui de tinichea mă necăjesc eu. Ci din pricina concediului care s-a dus dracului şi a monotoniei! Pe aici nu vezi nimic decât mustăţi şi cifre – şi încă cifre care nu-mi spun nimic bun. Ah, de ce ne dau tocmai nouă o treabă ca asta.

— Pentru că – răspunse blând Powell – nu-i nici o pagubă dacă ne ducem dracului. O.K.! Destinderea. Vine dr. Lanning.

Apăru Lanning, cu sprâncenele mai înfoiate ca oricând, cu trupul drept şi încă plin de viaţă. Urcă scara împreună cu cei doi şi ieşi afară, pe terenul unde nişte roboţi, nesupravegheaţi de nici un om, construiau în tăcere o navă.

Timpul verbului e impropriu folosit: o construiseră.

Căci Lanning spuse:

— Roboţii au isprăvit. Azi nu s-a mişcat nici unul.

— E gata, deci? Complet? întrebă Powell.

— Cum să vă spun eu – Lanning părea încurcat, iar sprâncenele i se împreunară ascunzându-i ochii – pare gata. Nu mai sunt materiale prin jur, iar interiorul e finisat şi străluceşte de-ţi ia ochii.

— Aţi fost înăuntru?

— Am intrat şi am ieşit numai. Nu-s pilot. E vreunul dintre voi la curent cu teoria motoarelor?

Donovan privi spre Powell care îi întoarse privirea. Donovan spuse:

— Mi-am dat licenţa, domnule, dar la cursul pe care l-am urmat eu nu s-a vorbit nici de motorul hiperatomic, nici de navigaţie hipercosmică. Doar despre obişnuitele jocuri în trei dimensiuni pentru copii.

Alfred Lanning le aruncă o privire plină de dezaprobare şi spuse rece:

— Bine, atunci vom apela la oamenii noştri de la motoare – şi dădu să plece.

Powell se luă după el şi-l apucă de braţ.

— Domnule, nava continuă să fie considerată zonă interzisă?

Bătrânul director ezită şi zise frecându-şi creasta nasului:

— Presupun că nu. Pentru voi, în orice caz, nu e.

Donovan îl urmări cu ochii până ce acesta dispăru, apoi mormăi ceva scurt şi foarte expresiv. Se întoarse spre Powell:

— Mi-ar plăcea să-i fac portretul literar, Greg.

— Ce-ar fi să vii cu mine, Mike?

***

Interiorul navei era finisat cum nu mai fusese interior de navă vreodată, de asta îţi puteai da seama dintr-o singură privire. Nici un pluton din lume, comandat de cel mai straşnic majur, n-ar fi întrecut roboţii de lustruit suprafeţele podelelor şi a pereţilor. Pereţii aveau o nuanţă argintie, strălucitoare, pe care nu rămânea nici măcar urma degetelor.

Unghiuri nu existau; pereţii, podelele şi plafonul lunecau unul într-altul şi, în sclipirea metalică a surselor de lumină ascunse, omul uluit îşi vedea de şase ori chipul.

Culoarul principal aducea cu un tunel îngust în care dădea un şir de camere, toate identice.

Powell spuse:

— Am impresia că mobila e în perete. Sau poate că nu trebuie nici să şedem, nici să dormim.

De-abia în ultima cameră, cea mai apropiată de botul navei, o fereastră în formă de semicerc, cu sticlă perfect transparentă, spărgea monotonia suprafeţelor metalice. Sub fereastră nu se afla decât un cadran foarte mare pe care un ac imobil era fixat pe zero.

Donovan spuse:

— Ia priveşte! şi arătă cu degetul singurul cuvânt de pe cadran. Cuvântul era „Parsecs”, iar cifrele micuţe din extremitatea stângă a semicercului gradat indicau 1 000 000.

Existau două scaune grele, încăpătoare, necapitonate. Powell se aşeză delicat pe unul dintre ele şi descoperi că era comod şi croit întocmai după formele trupului.

Powell spuse:

— Ei, ce zici?

— Atât cât mă duce pe mine capul, cred că Creierul are febră cerebrală. Hai să ieşim de aici.

— Eşti sigur că nu vrei să te mai uiţi puţin?

— M-am uitat destul. Am venit, am văzut, mi-ajunge! Părul roşu al lui Donovan se ridicase ca nişte sârme în vârful capului. Greg, hai să ieşim de aici. Am demisionat acum cinci secunde şi ne aflăm pe o zonă interzisă celor care nu fac parte din personal.

Powell zâmbi, mulţumit de sine, mângâindu-şi mustaţa:

— O.K., Mike, opreşte secreţiile de adrenalină care-ţi picură în sânge. Şi eu m-am temut, dar mi-a trecut.

— Ţi-a trecut, hm? Cum de ţi-a trecut? Ţi-a crescut asigurarea pe viaţă?

— Mike, nava nu poate zbura.

— De unde ştii?

— Am fost prin toată nava, nu?

— Aşa se pare.

— Crede-mă pe cuvânt că am fost. Ai văzut tu vreo cabină pentru pilot, în afară de încăperea asta cu fereastră unde nu se află decât manometrul cu „Parsecs”? Ai văzut vreo cârmă?

— Nu.

— Sau vreun motor?

— Sfinte Doamne, nu!

— Ei vezi? Hai să-i dăm de veste lui Lanning.

Se încurcară prin coridoarele care nu se deosebeau cu nimic unele de altele, până ce în sfârşit nimeriră în culoarul îngust care-i conduse spre ieşire.

Donovan încremeni:

— Tu ai închis uşa, Greg?

— Nici nu m-am atins de ea. Trage de pârghie!

Dar pârghia nu se clinti, deşi Donovan se schimbase la faţă din cauza efortului.

Powell spuse:

— Nu văd altă ieşire, pentru caz de pericol. Dacă s-a întâmplat ceva, vor trebui să topească nava ca să ne scoată. Da, şi va trebui să aşteptăm până şi-or da seama că

cine ştie ce netot ne-a închis înăuntru – adăugă Donovan disperat.

— Hai înapoi la fereastră. E singurul loc de unde putem fi văzuţi.

Dar nu-i văzu nimeni.

În ultima încăpere, prin fereastră, nu se mai vedea albastrul cerului. Suprafaţa rotunjită devenise neagră şi pe ea scria cu litere din stele aurii: Spaţiu.

O zdruncinătură puternică îi aruncă pe Powell şi pe Donovan în cele două fotolii.

***

Alfred Lanning o întâlni pe dr. Calvin chiar în dreptul uşii biroului său. Îşi aprinse nervos o ţigară şi o invită înăuntru. Spuse:

— Ei, Susan, lucrurile au mers cam departe, iar Robertson a început să-şi piardă răbdarea. Ce faci cu Creierul?

Susan Calvin întinse mâinile.

— N-are nici un rost să ne impacientăm. Creierul valorează mai mult decât întreg beneficiul care ne revine din afacerea asta.

— Bine, dar au trecut două luni de când îi tot pui întrebări!

Vocea psihologului era egală, dar nu prevestea nimic bun:

— Ai prefera să te ocupi dumneata de el?

— Nu mă înţelege greşit. Ştii ce vreau să spun.

— Da, ştiu prea bine. Dr. Calvin îşi frecă mâinile enervată. Nu-i o treabă uşoară. L-am răsfăţat şi l-am cercetat cu grijă fără să ajung la nici un rezultat. Reacţiile lui nu sunt normale. Răspunsurile pe care le dă sunt uneori ciudate. N-am găsit însă nimic precis, nimic pe care să pot pune mâna. Şi ştiţi, până nu descoperim care-i buba,

trebuie să fim cu băgare de seamă. Când nici nu te aştepţi, cea mai neînsemnată întrebare sau observaţie îl poate da peste cap… şi atunci… Ei da, atunci rămânem cu un Creier care nu ne mai poate fi de nici un folos. Vreţi să se întâmple aşa ceva?

— Un lucru e sigur: nu poate încălca prima lege.

— Aşa credeam şi eu, dar…

— Nici măcar de asta nu eşti sigură?

Lanning era profund mirat.

— Nu pot fi sigură de nimic, Alfred.

Deodată se auziră zbârnâind soneriile sistemului de alarmă cu o bruscheţe înspăimântătoare. Cu un gest spasmodic, ca al unui paralitic, Lanning apăsă pe un buton. Cuvintele şoptite pe care le auzi prin receptor îl îngheţară. Spuse:

— Susan… ai auzit că… nava a plecat. Acum jumătate de oră i-am trimis pe Powel şi pe Donovan să vadă cum e pe dinăuntru. Trebuie să te duci de îndată la Creier.

***

Susan Calvin întrebă cu un calm extrem.

— Creiere, ce s-a întâmplat cu nava?

Creierul spuse plin de voioşie:

— Nava pe care am construit-o eu, Miss Susan?

— Întocmai. Ce s-a întâmplat cu ea?

— A, absolut nimic. Cei doi oameni care trebuiau s-o încerce se aflau înăuntru, şi, cum toate pregătirile erau gata, i-am dat drumul.

— Oh… aa… foarte bine. Psihologul de-abia avea puterea să respire. Crezi că sunt în siguranţă?

— În perfectă siguranţă, Miss Susan. Am avut grijă de toate. E o navă grozzzavă.

— Da, Creiere, e într-adevăr grozavă, dar crezi că vor avea de ajuns de mâncare? Se vor simţi bine?

— E mâncare din belşug.

— Dar s-ar putea să se sperie, Creiere. Vezi tu, nu se aşteptau.

Creierul dădu din cap impacientat.

— Se vor simţi foarte bine. Experienţa ar trebui să li se pară interesantă.

— Interesantă? În ce fel?

— Atâta tot, interesantă – spuse Creierul şiret.

— Susan – îi şopti Lanning furios – întreabă-l dacă nu cumva s-ar putea ca cei doi să moară. Ar putea muri. Întreabă-l care sunt pericolele la care sunt expuşi?

Faţa lui Susan Calvin era descompusă de furie.

— Taci! Apoi, cu vocea sugrumată, întrebă Creierul: Putem comunica cu nava, nu-i aşa, Creiere?

— Ei vă vor auzi dacă îi chemaţi prin radio. Am avut eu grijă şi de asta.

— Mulţumesc. Pentru moment, am terminat.

Odată afară, Lanning izbucni ca turbat:

— Pe-ntreaga Galaxie, Susan, dacă suflă cineva vreun cuvânt, ne-am curăţat cu toţii. Trebuie să-i aducem înapoi pe nenorociţii ăia. De ce nu l-ai întrebat direct dacă nu-s în pericol de moarte?

— Pentru că – răspunse Calvin la marginea răbdării – este exact ceea ce nu am voie să-l întreb. Dacă e un caz de dilemă, atunci e sigur vorba de moarte. Orice aluzie, lipsită de abilitate, îl poate scoate cu totul din uz. Crezi că atunci o să ne fie mai bine? Uite ce trebuie să facem: a spus că putem comunica cu ei, hai să încercăm să le dăm de urmă şi să-i întoarcem înapoi. E foarte probabil ca nu ei să conducă nava şi nici să poată folosi cârma, ci să fie conduşi de Creier de la distanţă. Hai, vino!

***

Trecu o bună bucată de vreme înainte ca Powell să-şi vină în fire.

— Mike – spuse el cu buzele îngheţate – ai simţit când s-a schimbat viteza?

Ochii lui Donovan priveau în gol:

— Poftim? Un… Un…

Atunci roşcovanul strânse pumnii, se sculă deodată în picioare cu o energie dementă şi-şi lipi faţa de geamul rece şi rotunjit. Nu vedea însă nimic, în afară de stele. Întoarse capul:

— Greg, au dat drumul motorului după ce am intrat în navă. Greg, treaba a fost aranjată dinainte; s-au înţeles cu roboţii să ne oblige să verificăm nava în cazul în care ne simt că vrem să refuzăm.

Powell spuse:

— Ce tot îndrugi acolo? Care era rostul să ne trimită pe noi, când nici nu ştim să conducem nava? Cum puteau să-şi închipuie că o s-o putem întoarce? Nu, nu, nava a plecat singură şi aparent fără schimbare de viteză.

Se ridică şi măsură podeaua cu paşi rari. Pereţii de metal răsunară. Spuse cu vocea pierită:

— Mike, ne aflăm în cea mai încurcată situaţie în care am fost vreodată.

— Mi-ai dat o veste nouă – spuse Donovan plin de amărăciune. Şi eu care tocmai mă distram de minune!

Powell nu-l luă în seamă.

— Fără schimbare de viteză, deci nava funcţionează pe alt principiu decât cele cunoscute.

— … Cunoscute de noi, în orice caz.

— Decât cele cunoscute până în prezent. Motoarele nu au nici o cârmă de mână. Sau poate cârmele au fost făcute în pereţi. De aceea şi sunt atât de groşi.

— Ce tot bodogăneşti? întrebă Donovan.

— De ce nu asculţi? Am spus că oricare ar fi forţa care pune nava în mişcare, totul a fost făcut în pereţi, şi în aşa

fel, încât să nu poată fi condusă dinăuntru. Este evident faptul ca nava e condusă de la distanţă.

— De cine? De Creier?

— De ce nu?

— Deci crezi că ne vom plimba până când Creierul va binevoi să ne aducă înapoi?

— S-ar putea. În acest caz, nu ne rămâne decât să aşteptăm în linişte. Creierul e un robot. Trebuie să respecte prima lege. Nu-i poate pricinui nici un rău unei fiinţe umane.

Donovan se aşeză încet.

— Aşa crezi tu? Încercă să-şi netezească părul cu mâna. Ascultă-mă, toată afacerea asta cu nava astrală a distrus robotul celor de la „Consolidated”, şi specialiştii spun că din cauză că trecerea dintr-o constelaţie într-alta e mortală pentru oameni. În care dintre roboţi să ai încredere? După câte ştiu, robotului nostru i s-au dat aceleaşi date.

Powell îşi trăgea mustaţa fără milă:

— Nu te fă că nu te pricepi în robotică, Mike. Înainte de a fi fizic posibil ca un robot să înceapă măcar să calce prima lege se strică atâtea lucruri într-însul, încât e de mult dat la fiare vechi. Fenomenul are de altfel o explicaţie foarte simplă.

— Bine, bine. Te rog spune valetului să mă trezească mâine dimineaţă. Totul mi se pare mult, mult prea simplu ca să-mi bat capul înainte de somnul care-mi reface frumuseţea.

— În numele lui Jupiter, Mike, poţi să te plângi de ceva? Creierul are grijă de noi. Avem căldură. Lumină. Aer. Nici măcar pornirea n-a fost destul de bruscă să-ţi înfoaie părul. În cazul în care părul tău ar fi fost destul de moale ca să se înfoaie.

— Ce spui? Tu ai luat lecţii particulare, Greg. Altfel nu se explică cum ai devenit mai optimist decât însăşi optimista Pollyanna. Dar ce mâncăm? Ce bem? Unde suntem? Cum

ajungem înapoi? Şi, în caz de accident, pe unde ieşim? Ce costume cosmice îmbrăcăm? N-am văzut nici o baie şi nici vreo instalaţie sanitară din acelea care intră în noţiunea de baie. Se vede că are grijă de noi – şi încă cum!

Vocea care întrerupse tirada lui Donovan nu era a lui Powell. Era a nimănui. Era în aer parcă; o voce de stentor care-i împietri:

— Gregory Powell! Michael Donovan! Gregory Powell! Michael Donovan! RUGĂM TRANSMITEŢI POZIŢIA ÎN CARE VĂ AFLAŢI. DACĂ NAVA E SUB CONDUCEREA VOASTRĂ, RUGĂM REVENIŢI DE ÎNDATĂ LA BAZĂ. GREGORY POWELL! MICHAEL DONOVAN!…

Mesajul fu repetat mecanic, fără întrerupere, cu pauze regulate între cuvinte.

Donovan spuse:

— De unde se aude?

— Nu ştiu – vocea lui Powell devenise o şoaptă încordată. Dar lumina, de unde vine? Şi toate celelalte, de unde vin oare?

— Atunci cum vom răspunde?

Trebuiau să vorbească în pauzele dintre cuvintele mesajului care se repeta la nesfârşit, ca un ecou puternic.

Pereţii erau goi – o suprafaţă metalică goală, netedă şi neîntreruptă. Powell spuse:

— Strigă un răspuns.

Ceea ce făcură amândoi. Strigară pe rând câte unul, apoi în cor:

— Nu cunoaştem poziţia. Nava nu e sub conducerea noastră! Situaţie disperată!

Îşi irosiră vocile zadarnic. Propoziţiunile scurte, telegrafice, se întretăiau şi se suprapuneau într-un talmeş-balmeş asurzitor, în timp ce vocea rece şi impasibilă repeta, repeta într-una aceleaşi cuvinte.

— Nu ne aud – spuse Donovan cu respiraţia tăiată. Nu există transmiţător, ci doar receptor.

Ochii săi rămăseseră pironiţi pe o pată găsită din întâmplare pe un perete.

Cu încetul vocea venită dinafară scăzu şi se pierdu. Când se auzi ca o şoaptă mai strigară o dată şi strigară din nou până când nu se mai auzi deloc.

Cam la un sfert de oră după aceea, Powell, stors de vlagă rosti:

— Hai să mai cercetăm o dată nava. Pe undeva trebuie să găsim ceva de mâncare.

Nu părea animat de speranţe, ci mai degrabă resemnat.

În coridor se despărţiră, unul o luă la dreapta iar celălalt la stânga. Fiecare îl putea urmări pe celălalt după zgomotul paşilor; se întâlniră întâmplător, se priviră, apoi îşi urmară calea.

Cercetările lui Powell luară brusc sfârşit. În aceeaşi clipă auzi vocea lui Donovan răsunând voioasă:

— Ei, Greg – urlă acesta – ştii că nava are instalaţie de apă. Cum de n-am descoperit-o până acum?

De-abia cinci minute mai târziu îl găsi pe Powell şi-i spuse:

— Totuşi nu sunt duşuri… dar se opri la jumătatea frazei. Mâncare – murmură el fericit.

Peretele era dat în lături şi spaţiul din interiorul său era împărţit prin două rafturi. Pe cel de sus erau îngrămădite o mulţime de cutii de conserve de diferite forme şi mărimi, fără etichete însă. Cutiile de conserve aflate pe raftul de jos erau toate la fel. Donovan simţi în dreptul gleznelor un curent rece, ceea ce-l făcu să-şi dea seama că exista o instalaţie frigorifică.

— Cum… cum…

— Mai-nainte nu le-am văzut – explică laconic Powell – dar cum am intrat pe uşă, secţiunea asta a peretelui s-a dat în lături.

Începuse să mănânce. Conserva era din cele care se încălzeau automat, iar în interior cutia era prevăzută cu o

lingură. Aburi fierbinţi, mirosind a fasole fiartă, umpleau încăperea.

— Ia o cutie, Mike!

Donovan ezită:

— Care-i meniul?

— De unde vrei să ştiu! Te pomeneşti că eşti mofturos?

— Nu-s, dar totdeauna, pe toate navele am avut parte de fasole. Aş prefera orice altceva.

Rămase cu mâna întinsă o clipă nehotărât, apoi în cele din urmă alese o cutie eliptică, strălucitoare şi turtită, care după formă te făcea să bănuieşti că înăuntru conţinea somon sau o altă bunătate rafinată asemănătoare. O deschise apăsând uşor cu degetul.

— Fasole! urlă Donovan, şi porni să caute altă cutie.

Powell îl prinse din urmă de cureaua pantalonilor.

— Mai bine mănânc-o, băiete. Provizia de alimente e limitată şi cine ştie pentru cât amar de vreme trebuie să ne ajungă.

Donovan reveni bodogănind:

— Asta-i tot ce avem? Fasole?

— Se prea poate.

— Da’ pe raftul de jos, ce-i?

— Lapte.

— Doar lapte? strigă Donovan ofensat.

— Aşa se pare.

Prânzul compus din fasole şi lapte se desfăşură în tăcere; când plecară, peretele reveni la loc, întregind din nou suprafaţa metalică. Powell oftă:

— Totu-i automat. Totul, totul. În viaţa mea nu m-am simţit mai neputincios. Unde-i instalaţia de apă de care vorbeai?

— Chiar aici. Nici asta n-am văzut-o când am trecut prima oară.

Cincisprezece minute mai târziu se aflau în camera cu fereastră, privindu-se unul pe altul, instalaţi în cele două scaune.

Powell îşi aruncă ochii asupra manometrului, pe care scria în continuare „Parsecs”, cifrele se terminau tot cu 1 000 000, iar acul rămăsese fixat tot la zero.

***

În birourile conducerii firmei „Roboţii americani”, Alfred Lanning spuse obosit:

— Nu răspund. I-am căutat pe toate lungimile de undă, publice şi private, codificate, directe, chiar şi pe noile unde supersonice recent descoperite. Creierul tot nu vrea să spună nimic?

Întrebarea era la adresa doctorului Calvin.

— Nu îi place să vorbească despre acest subiect – răspunse ea cu emfază. Spune că ei ne aud... şi când insist, devine... Cum să spun? Se indispune. Şi nu e bine. Cine a mai auzit ca un robot să fie indispus?

— Poate ne spui care este părerea ta, Susan – spuse Bogert.

— Iată ce cred. Recunoaşte că el singur conduce nava. Este cât se poate de optimist în privinţa securităţii celor doi, dar nu vrea să dea detalii. Iar eu nu îndrăznesc să insist. Cauza tulburării pare să fie în legătură cu saltul interstelar. Când am adus vorba despre asta, Creierul pur şi simplu mi-a râs în faţă. A mai avut şi alte reacţii nu tocmai normale, aceasta însă se aseamănă cel mai mult cu o reacţie anormală. Îi privi pe ceilalţi, apoi continuă: Mă refer la isterie. Am schimbat imediat subiectul discuţiei şi sper să nu-i fi pricinuit nici o defecţiune, însă am găsit un punct de plecare. Ştiu ce e de făcut când e vorba de isterie. Daţi-mi douăsprezece ore! Dacă îl pot readuce la normal, nava se va reîntoarce.

Bogert intră în panică:

— Saltul interstelar!

— Ce s-a-ntâmplat? întrebară speriaţi Calvin şi Lanning în acelaşi timp.

— Rezultatele calculelor pentru motorul hiperatomic, pe care mi le-a dat Creierul! Ascultaţi!... mi-am adus aminte de ceva.

Şi plecă grăbit.

Lanning îl urmări cu privirea. Apoi către Calvin:

— Du-te, Susan, şi încearcă să obţii un rezultat.

***

Două ore mai târziu, Bogert perora cu însufleţire:

— Îţi spun eu, Lanning, asta e. Saltul interstelar nu se face instantaneu, de vreme ce viteza luminii nu este infinită. Viaţa nu rezistă... materia şi energia nu pot exista ca atare în timpul trecerii de la o constelaţie la alta. Nu-mi dau seama ce se poate întâmpla, dar aşa stau lucrurile. Iată dilema care a distrus robotul firmei „Consolidated”.

***

Donovan se simţea tot atât de speriat pe cât arăta.

— Au trecut doar cinci zile?

— Doar cinci zile. Sunt sigur.

Donovan privi nenorocit în jurul său. Prin fereastră, stelele i se păreau familiare, dar nespus de indiferente. Pereţii, reci la pipăit; lumina, care se aprinsese din nou, mult prea strălucitoare; acul manometrului se încăpăţâna să rămână la zero; şi Donovan nu putea scăpa de gustul conservelor de fasole.

Spuse îmbufnat:

— Aş face o baie.

Powell îi aruncă o privire şi-i răspunse:

— Şi eu. Nu trebuie să-ţi faci complexe, căci în afară de cazul în care vrei să te îmbăiezi în lapte şi să rabzi de sete…

— Mă tem că oricum de sete tot o să răbdăm. Greg, unde crezi că se va isprăvi călătoria noastră hiperatomică?

— Poate-mi spui tu. Poate vom continua să zburăm. Sau poate vom ajunge undeva. Sau, cel puţin, praful care va rămâne de pe urma scheletelor noastre – oare nu moartea noastră este cauza primordială a dereglării Creierului?

Donovan rosti următoarele cu spatele către Powell:

— Greg, m-am gândit bine. Am o stare destul de proastă. Aici n-ai mare lucru de făcut – măsori podelele în lung şi-n lat şi vorbeşti cu tine însuţi. Cunoşti tu poveştile despre indivizii care au înnebunit în Cosmos. Îşi pierd minţile cu mult înainte de a muri de foame. Nu ştiu, Greg, dar, de când s-a reaprins lumina, am o stare foarte ciudată.

Urmă o tăcere după care vocea lui Powell de-abia se auzi.

— Şi eu la fel. Ce simţi?

Faţa roşcovanului se întoarse spre el:

— Am o senzaţie ciudată pe dinăuntru. Parcă-mi zvâcneşte totul, toate sunt încordate. Îmi vine greu să respir, nu pot sta locului.

— Îhî. Simţi ca un fel de vibraţii?

— Adică cum?

— Aşează-te o clipă şi ascultă. Nu se aud, dar se simt; e ca şi când ceva ar zvâcni undeva şi o dată cu aceasta zvâcneşte întreaga navă, cu noi cu tot. Ascultă…

— Da… da… Ce poate fi, Greg? Noi să fim oare?

— S-ar putea… Powell îşi mângâie mustaţa – sau probabil motoarele navei. Poate se pregătesc.

— Pentru ce?

— Pentru saltul interstelar. Se apropie, şi dracu’ mai ştie cum va fi.

Donovan rămase pe gânduri. Apoi spuse revoltat:

— Dacă trebuie, trebuie. Dar aş vrea să putem face ceva. Mi se pare umilitor să fim obligaţi să aşteptăm cu braţele încrucişate.

Cam la vreo oră după acest dialog, Powell îşi privi mâna care se odihnea pe braţul de metal al scaunului şi spuse cu un calm de gheaţă:

— Pune mâna pe perete, Mike.

Mike execută ordinul şi declară:

— Îl simt cum vibrează, Greg.

Până şi stelele dădeau impresia că tremură. Părea că o maşină uriaşă îşi aduna toţi caii-putere, genera şi acumula energie cât mai multă, pregătindu-se pentru un salt imens, duduind din străfunduri.

Totul se petrecea cu iuţeala şi cu durerea unui junghi. Powell împietri şi fu pe jumătate aruncat din scaun. Îl zări pe Donovan, apoi nu mai văzu nimic, în timp ce în urechi ţipătul slab al acestuia dăinui o clipă, apoi se stinse. Simţi ceva chircindu-se înăuntrul său şi încercă să dea în lături cearşaful de gheaţă care-l înfăşură.

Ceva se sparse şi se învârti într-o strălucire fulguită de lumină şi durere. Cădea,

… şi se învârtea

… şi cădea, cu capul înainte

… într-o mare tăcere.

Murise!

Intrase într-o lume fără de mişcare şi fără de simţire. O lume în care îşi păstrase o conştiinţă nesimţitoare, învăluită în ceaţă, conştiinţa întunericului, a tăcerii şi a unei lupte informe.

Şi, mai ales, conştiinţa eternităţii.

Eul său devenise un firicel de aţă albă, îngheţat şi speriat. Apoi cuvintele ajunseră până la el, onctuoase şi sonore, tunând ca o spumă de sunete:

— În timpul din urmă, v-aţi simţit mai bine în coşciugul dumneavoastră? De ce nu încercaţi sicriele extensibile

Morbid M. Cadaver? Sunt ştiinţific concepute spre a se modela după formele trupului dumneavoastră şi conţin vitamina B1. Folosiţi sicriele Cadaver – sunt cele mai confortabile. Nu uitaţi – moartea – durează – o – veşnicie!

Nu era chiar sunet, dar orice ar fi fost, dispăru ca un hârâit ce se îndepărtează.

Aţa albă care putea fi Powell se agită inutil în eonii lipsiţi de substanţă ai timpului din jurul lui, apoi se răsuci la strigătul sfâşietor al unor sute de milioane de stafii, al unor sute de milioane de voci de soprano care cântau crescendo o melodie:

„Voi fi fericit când vei muri, mă secătură, mă.
Voi fi fericit când vei muri, mă secătură, mă.
Voi fi fericit…”

Zgomotul violent crescu în spirală atingând, apoi depăşind zona supersunetelor pe care urechea nu le mai înregistra…

Aţa albă mai zvâcni o dată, apoi rămase întinsă şi nemişcată…

Vocile ce se auzeau erau obişnuite şi multe. Parcă vorbea o mulţime; o mulţime ca un vârtej ce trecea pe lângă el şi peste el repede, tot înainte, şi în urma căreia rămâneau frânturi de vorbe.

— Ce ţi-au făcut, băiete! Arăţi de parc-ai fi bătut…

— … un foc năprasnic, bănuiesc, dar am auzit de unul…

— … m-am îndreptat spre Paradis, dar bătrânul Sfânt Petru…

— … la ăsta am eu nişte pile. Am făcut multe afaceri cu el…

— Hai, Sam, vino pe aici…

— Ai un muştiuc? Belzebut spune că…

— Tot înainte, drăcuşorule? Am întâlnire cu Sa…

Şi peste întreaga hărmălaie dominând-o se auzea un răcnet ca de stentor:

— GRĂBIŢI-VĂ! GRĂBIŢI-VĂ! GRĂBIŢI-VĂ! Struniţi-vă oasele, nu ne faceţi să aşteptăm, mai sunt mulţi la coadă. Pregătiţi certificatele şi controlaţi dacă au parafa Sfântului Petru. Fiţi atenţi să nu greşiţi poarta care v-a fost indicată. E foc destul pentru toată lumea. Ei, tu, de acolo. TU ĂL DE JOS. STAI LA RÂND, ALTFEL...

Aţa albă în care se transformase Powell se retrase în faţa strigătului ce înainta, simţind împunsătura degetului întins spre ea. Totul sări în aer, iar în urma exploziei nu rămase decât un curcubeu de sunete, care se desfăcea în fragmente ce picurau pe un creier dureros.

Powell se afla din nou pe scaun. Tremura tot.

Ochii lui Donovan erau larg deschişi, lăsând să se vadă două bile albastre ieşite în afară.

— Greg – murmură el cu un hohot ce semăna cu plânsul – ai fost mort?

— Am… am simţit că sunt mort.

Nu-şi mai recunoştea propria lui voce.

Se putea observa că pe Donovan îl deprimase eşecul încercării lui de a sta în picioare.

— Oare acum suntem vii? Sau mai continuă?…

— Simt… simt că sunt viu – aceeaşi voce răguşită. Powell întrebă cu prudenţă: Ai… ai auzit ceva când… când erai mort?

Donovan stătu o clipă pe gânduri, apoi dădu încet din cap:

— Dar tu?

— Da. Ai auzit ceva despre coşciuge… apoi nişte femei cântând… şi coada de la intrare în iad? Ai auzit?

Donovan dădu iar din cap:

— Numai o singură voce.

— Tare?

— Nu. Încet. Dar aspră ca zgomotul pe care-l face pila când îţi pileşti unghiile. Era o predică. O predică despre focul iadului. Vorbea despre torturile care… mă rog, ştii tu. Am auzit o dată în viaţă o predică asemănătoare.

Transpira.

***

Îşi dădură seama că prin fereastră pătrundea lumina solară. Era o lumină slabă, dar albă-albăstruie, iar îndepărtatul bob de mazăre strălucitor de la care venea nu era bătrânul Soare.

Powell arătă manometrul cu degetul. Acul se fixase, ţeapăn şi mândru, în dreptul liniuţei subţiri ca firul de păr deasupra căruia scria 300 000 parseci.

Powell spuse:

— Mike, dacă-i aşa, înseamnă că probabil am ieşit din Galaxie.

Donovan spuse:

— Formidabil! Greg! Atunci suntem primii oameni care au ieşit din sistemul solar.

— Da! Întocmai. Am evadat din sistemul solar, am evadat din Galaxie. Mike, această navă este răspunsul. Ea înseamnă libertate pentru întreaga omenire, libertatea de a cuprinde toate stelele care există, milioane şi miliarde de stele. Apoi căzu ca din nori revenind la realitate. Dar cum ne întoarcem, Mike?

Donovan zâmbi enigmatic:

— N-avea nici o grijă. Nava ne-a adus aici, tot nava ne va duce înapoi. Eu mai vreau fasole.

— Dar, Mike… stai puţin, Mike. Dacă la întoarcere se întâmplă ca la venire…

Donovan se opri înainte de a se fi ridicat în picioare şi se aşeză din nou greoi pe scaun.

Powell continuă:

— Va trebui să… să murim iarăşi, Mike.

— Ce să faci! oftă Donovan. Dacă trebuie, trebuie. Cel puţin ştim că nu durează o veşnicie… nu tocmai o veşnicie.

***

Susan Calvin începuse să vorbească rar. De şase ore, încet şi cu răbdare, încercase în fel şi chip să scoată ceva de la Creier. În zadar. Era obosită de repetiţii, obosită de ocolişuri, obosită de toate.

— Ascultă, Creiere, mai vreau să-mi spui ceva. Fă un efort şi răspunde-mi cât se poate de simplu. Ştii exact cum se va executa saltul interstelar? Vreau să spun, o să-i trimită foarte departe?

— Atât de departe până unde vor voi, Miss Susan.

— Şi ce vor vedea de partea cealaltă?

— Stele şi chestii de astea. Ce altceva să vadă?

Susan lăsă să-i scape întrebarea:

— Deci vor fi vii?

— Se-nţelege!

— Nu vor păţi nimic în timpul saltului interstelar?

Văzând că robotul tace, dr. Calvin îngheţă. Asta era! Pusese degetul pe rană.

— Creiere – îl rugă ea pierită – Creiere, mă auzi?

Răspunsul se auzi încetişor, tremurat. Creierul spuse:

— Trebuie să răspund? La întrebarea în legătură cu saltul?

— Dacă nu vrei, nu trebuie. Dar m-ar interesa, însă numai în cazul în care vrei să răspunzi.

Susan Calvin încerca să pară veselă.

— Oooo! strici totul.

Psihologul sări deodată în picioare, cu faţa iluminată.

— Doamne! murmură ea, Doamne!

Şi dintr-o dată, tensiunea în care trăise ceas de ceas, zile în şir dispăru. De-abia mai târziu îi spuse lui Lanning:

— Te asigur că totul merge bine. Nu, acum lăsaţi-mă în pace. Nava se va întoarce şi va aduce oamenii întregi şi nevătămaţi, iar eu vreau să mă odihnesc. Trebuie să mă odihnesc. Acum plecaţi.

***

Nava se întoarse pe Pământ fără nici un zgomot, la fel cum plecase. Ateriză în exact acelaşi loc şi uşa se deschise. Cei doi oameni care ieşiră din navă păşiră cu atenţie, scărpinându-şi bărbile nerase de atâta vreme.

Apoi, cel cu părul roşu îngenunchie fără grabă, cucernic şi sărută zgomotos cimentul terenului de aterizare.

Dădură în lături mulţimea ce se adunase în jurul lor şi făcură cu capul un semn de negaţie către sanitarii care tocmai coborau din ambulanţă, grăbindu-se să le aducă o targă.

Gregory Powell întrebă:

— Unde se găseşte cel mai apropiat duş?

Fură conduşi de îndată într-acolo.

Apoi se adunară cu toţii în jurul unei mese. Fu convocată o şedinţă plenară, la care participară toate minţile luminate ale firmei „Roboţii americani”.

***

Powell şi Donovan îşi povestiră colorat şi pe îndelete uluitoarea lor poveste.

După ce terminară, urmă o tăcere pe care o întrerupse Susan Calvin. În cele câteva zile care trecuseră îşi recăpătase calmul ei rece şi oarecum acid – totuşi se simţea că e puţin încurcată.

— La drept vorbind – spuse – totul s-a întâmplat din vina mea. Când am expus problema Creierului – sper că vă amintiţi cu toţii – am insistat mult ca să i se imprime cât

mai bine comanda de a respinge oricare dată care ar putea da naştere unei dileme. Cu această intenţie i-am spus ceva care suna cam astfel: Nu te nelinişti dacă vreun calcul implică moartea unui om. În cazul de faţă nu contează. Dă foaia înapoi şi uită.

— Hm – spuse Lanning. Ce s-a întâmplat mai departe?

— Ceea ce era de aşteptat. Când Creierul a ajuns la calcularea ecuaţiei lungimii intervalului minim al saltului interstelar, şi-a dat seama că rezultatul implica moartea. La acest calcul a sărit în aer robotul de la „Consolidated”. Eu însă diminuasem importanţa morţii, fără însă s-o anihilez, căci legea 1 nu poate fi încălcată, aşa încât Creierul a mai analizat o dată ecuaţia şi a putut constata că, după efectuarea saltului, oamenii vor reînvia, întocmai cum materia din care e făcută nava şi energia care o pune în mişcare vor reveni la starea de mai înainte. Cu alte cuvinte, aşa zisa „moarte” va fi doar un fenomen trecător. Ai înţeles?

Privi în jur. Toţi cei de faţă ascultau. Continuă:

— Această constatare îl făcu să primească problema. Nu însă fără să scârţâie. Totuşi, deşi era vorba de o moarte trecătoare şi în ciuda faptului că diminuasem importanţa ei, Creierul s-a resimţit şi s-a dezechilibrat uşor. I-a crescut simţul umorului – ştiţi, umorul este o evadare, o metodă de evadare parţială din realitate.

Powell şi Donovan săriră în picioare.

— Ce? urlă Powell.

Donovan se exprimă mult mai violent decât el.

— Întocmai – spuse Susan Calvin. A avut grijă de voi, v-a ţinut în afara pericolului, dar în loc să vă pună o cârmă la îndemână, Creierul, plin de umor, a condus el însuşi de la distanţă. Ne-aţi auzit prin radio, dar n-aţi putut răspunde. Alimente aţi avut din plin, dar numai fasole şi lapte. Apoi aţi murit şi, ca să spunem aşa, v-aţi renăscut, dar a făcut în aşa fel, încât perioada cât a durat moartea a fost… aa…

interesantă. Tare aş vrea să ştiu cum a procedat. Creierul şi-a permis luxul unor glume, dar n-a vrut să vă facă rău.

— N-a vrut să ne facă nici un rău! repetă uluit Donovan. Ah, dacă nemernicul ăsta ar avea cel puţin un gât să i-l sucesc!

Lanning îl potoli cu un gest al mâinii:

— Bine, bine. Dar ce-a fost, chiar dacă n-a fost vesel, a trecut. Ce facem acum?

Bogert spuse calm:

— Bineînţeles că nouă ne revine sarcina de a perfecţiona nava interstelară. Trebuie să existe o posibilitate de a crea condiţii mai bune în timpul saltului. Şi dacă există, noi suntem singura firmă care are un superrobot, la gradul maxim de perfecţionare, aşa încât numai noi o vom descoperi. Şi atunci „Roboţii americani” vor săvârşi călătorii interstelare, iar umanitatea va putea stăpâni împărăţia galaxiilor.

— Dar cum rămâne cu „Consolidated”? întrebă Lanning.

— Aş vrea să vă fac o sugestie – întrerupse brusc Donovan. Ăştia au vrut să întindă o cursă „Roboţilor americani”. Noroc că lucrurile n-au ieşit atât de rău cum ar fi vrut dumnealor, şi totul s-a sfârşit cu bine, dar intenţiile lor n-au fost prea curate. Greg şi cu mine ne-am dat seama pe pielea noastră. Doresc un răspuns.

— Ei bine, să le dăm răspunsul. Le trimitem nava şi „Roboţii americani” vor încasa două sute de mii de dolari, plus costul materialelor. Dar să mai lăsăm Creierul să se distreze puţin, înainte de a-l repara, până când verifică cei de la „Consolidated” nava.

Lanning spuse cu gravitate:

— Mie mi se pare soluţia justă şi echitabilă.

La care Bogert adăugă cu gândul în altă parte:

— Şi în conformitate cu prevederile contractului.

8 EVIDENŢA

— Totuşi nici faptul acesta n-a fost concludent – spuse Susan Calvin gânditoare. O, bineînţeles, cu vremea nava şi celelalte vehicule asemănătoare au devenit proprietatea guvernului; saltul hiperspaţial a fost perfecţionat, iar acum avem colonii omeneşti pe planetele celor mai apropiate constelaţii; dar nu asta are importanţă.

Îmi terminasem dejunul şi o priveam prin fumul ţigării.

— Ceea ce are cu adevărat importanţă sunt cele petrecute aici, pe Pământ, în ultimii cincizeci de ani. Când m-am născut eu, tinere, tocmai se sfârşise al doilea război mondial. Din punctul de vedere al istoriei, perioada aceea a fost cam întunecată, dar ea a marcat sfârşitul naţionalismului. Pământul devenise prea strâmt pentru naţiuni, aşa încât ele s-au grupat pe regiuni. Pentru asta a fost nevoie de mult timp. Când m-am născut eu, Statele Unite ale Americii constituiau o naţiune, nu deveniseră încă o parte a Regiunii Nordice. De fapt, numele întreprinderii noastre este tot „Roboţii americani”... Iar transformarea naţiunilor în regiuni – fapt care a adus după sine consolidarea economiei noastre şi prosperitatea acestui veac, care în comparaţie cu cel trecut este un veac de aur – acest fapt îl datorăm tot roboţilor noştri.

— Adică Maşinilor – spusei eu. Creierul despre care mi-aţi vorbit a fost prima dintre Maşini, nu?

— Întocmai, dar nu la Maşini mi-era gândul. Ci mai degrabă la un om. A murit anul trecut – vocea ei se întristă subit. Sau, cel puţin, a făcut aşa încât să moară, atunci, când şi-a dat seama că nu mai era nevoie de el. Stephen Byerley îl chema.

— Da, am bănuit că la el vă referiţi.

— A intrat în viaţa publică în 2032. Pe vremea aceea dumneata erai un băieţandru, aşa că nu-ţi aminteşti probabil senzaţia pe care a stârnit-o. Campania lui pentru obţinerea postului de primar a fost cea mai ciudată din întreaga istorie…

Francis Quinn era un politician de şcoală nouă. Iată o expresie care, ca de altfel toate de soiul acesta, nu înseamnă de fapt nimic. Majoritatea „şcolilor noi”, pe care le-am avut, îşi au corespondentul în viaţa socială a Greciei antice, şi cine ştie dacă posedând o informaţie mai amplă nu le-am descoperi corespondentul chiar în viaţa socială a sumerienilor sau în civilizaţia preistorică a Elveţiei.

Dar, ca să nu mai lungim o introducere care pare plicticoasă şi complicată, ar fi oportun să spunem cât mai degrabă că Francis Quinn nu deţinea posturi oficiale, nici nu făcea intrigi pentru a câştiga voturi, nu ţinea discursuri şi nici nu umplea dinainte urnele.

Şi, deoarece politica ocazionase cele mai ciudate împreunări, Alfred Lanning şedea la celălalt capăt al mesei, cu sprâncenele sale albe şi fioroase acoperindu-i ochii în care impacienţa lui cronică era gata să izbucnească. Nu era deloc mulţumit, fapt pe care dacă l-ar fi ştiut Quinn, ar fi fost în aceeaşi măsură de nemulţumit. Vocea îi era prietenoasă, aşa cum îi cerea profesia.

— Bănuiesc că îl cunoaşteţi pe Stephen Byerley, dr. Lanning.

— Am auzit de el. După cum şi alţii au auzit de el.

— Da, întocmai ca mine. Probabil că la următoarele alegeri veţi vota cu el.

— N-aş putea să vă spun – era greu să te înşeli asupra urmei acide care pătrundea în glas. Eu însă nu prea sunt la curent cu politica şi nici n-am ştiut că şi-a depus candidatura.

— S-ar putea ca el să ne fie primar. Acum nu este decât un simplu avocat, dar cine ştie de unde sare iepurele.

— Da – îl întrerupse Lanning – am mai auzit expresia asta. Dar ce-ar fi să trecem la subiectul nostru?

— Păi tocmai ăsta-i subiectul discuţiei noastre, dr. Lanning. Quinn vorbea, pe un ton foarte blând. Interesul meu este ca Byerley să nu depăşească rangul de consilier municipal şi interesul dumneavoastră este să mă ajutaţi.

— Interesul meu? Ce vorbeşti?

Încruntându-se, sprâncenele lui Lanning îi acoperiră cu totul ochii.

— Mă rog, să spunem atunci, interesul firmei „Roboţii americani”. M-am adresat dumneavoastră, care sunteţi director emerit al cercetărilor şi care în această calitate vă bucuraţi de prestigiul unui conducător veteran. Cuvântul dumneavoastră vă permite o mai mare libertate de acţiune chiar atunci când acţiunea nu e tocmai limpede.

Dr. Lanning păstră tăcerea, rumegând în gând cele auzite. Apoi rosti:

— Nu vă înţeleg, d-le Quinn.

— Nici nu mă mir, dr. Lanning. Totuşi lucrurile nu sunt complicate. Îmi daţi voie? Quinn îşi aprinse o ţigară folosind o brichetă de o mare simplitate şi bun gust, în timp ce pe faţa lui osoasă apăru o expresie amuzată. Discutam despre Mr. Byerley – un personaj ciudat şi foarte special. Până acum trei ani nimeni nu auzise de el. Acum toată lumea îl cunoaşte. E un om abil şi puternic, şi, fără nici un dubiu, cel mai bun acuzator public din câţi cunosc. Din nefericire însă nu mi-e prieten…

— Înţeleg – răspunse automat Lanning, privindu-şi unghiile.

— Anul trecut am avut ocazia – continuă Quinn cu voce egală – să fac nişte ample cercetări privindu-l pe Mr. Byerley. Ştiţi, e totdeauna foarte important să cercetezi trecutul unui politician. Dacă aţi şti de câte ori mi-a folosit…

Se opri zâmbind ironic, cu ochii la capătul aprins al ţigării. Dar trecutul domnului Byerley este neînsemnat. A dus o viaţă tihnită într-un orăşel de provincie, şi-a făcut educaţia într-un colegiu, s-a însurat cu o femeie care a murit la scurt timp după căsătorie, a avut un accident de automobil după care a trecut multă vreme până să-şi revină, a făcut dreptul, a venit la New York şi a devenit avocat. Francis Quinn dădu încet din cap, apoi adăugă: În schimb prezentul e cât se poate de interesant. Mr. Byerley nu mănâncă niciodată.

Capul lui Lanning se ridică brusc, iar ochii priviră plini de surpriză:

— Poftim?

— Nu mănâncă niciodată. Repetă propoziţiunea apăsând pe fiecare silabă. Voi modifica puţin afirmaţia mea: N-a fost niciodată văzut mâncând sau bând. Niciodată! Vă daţi seama de semnificaţia acestui cuvânt? N-am spus rareori, ci niciodată!

— De necrezut! Puteţi avea încredere în cei care v-au informat?

— Da, am încredere şi nu mi se pare câtuşi de puţin de necrezut. Adaug: n-a fost niciodată văzut bând apă sau băuturi alcoolice şi nici dormind. Acestea sunt fapte; sper suficiente ca să mă fac înţeles.

***

Lanning se sprijini de spătarul scaunului; urmă o tăcere încordată, după care bătrânul robotician răspunse provocării, clătinând din cap:

— Nu. Dacă pun informaţiile dumitale în legătură cu faptul că mi te adresezi mie, îmi dau seama că există posibilitatea unei singure interpretări – care însă nu e posibilă.

— Dar omul este complet inuman, dr. Lanning.

— Dacă mi-ai spune că este însuşi Satana, purtând o mască, tot ai avea o şansă să te cred.

— Dar eu îţi spun că este un robot, dr. Lanning.

— Iar eu îţi spun că este cea mai absurdă presupunere din câte am auzit vreodată, domnule Quinn.

Urmă din nou o tăcere încordată.

— Totuşi – Quinn trase din ţigară cu un gest studiat – veţi verifica această imposibilitate cu toate mijloacele de care dispune întreprinderea dumneavoastră.

— Sunt încredinţat că nu voi putea face lucrul acesta, domnule Quinn. Nu putem lua în serios sugestia dumitale, ca firma noastră să se amestece în politică.

— Nu aveţi altă ieşire. Aş putea face cunoscute informaţiile de care dispun fără a le verifica. Semnificaţia lor e destul de elocventă.

— Faceţi cum vă place.

— Mie nu-mi place. Aş prefera să fie verificate. Nici dumneavoastră nu v-ar fi pe plac, căci darea în vileag a acestor fapte ar aduce prejudicii firmei dumneavoastră. Bănuiesc că aţi luat cunoştinţă de regulamentul sever împotriva folosirii roboţilor în lumi nelocuite?

— Desigur!

— Şi mai ştiţi că „Roboţii americani” este singura uzină din întreg sistemul solar unde se fabrică roboţi pozitronici, iar dacă Byerley este un robot, e desigur un robot pozitronic. Mai ştiţi de asemenea că roboţii pozitronici nu se vând, ci se închiriază, şi că firma rămâne posesoarea fiecărui robot, deci că ea este răspunzătoare de el.

— Poate fi uşor dovedit, d-le Quinn, că firma noastră n-a construit niciodată un robot cu caracter umanoid.

— Chiar poate fi dovedit? Aşa, fiindcă veni vorba de posibilităţi…

— Da. Poate fi dovedit.

— Chiar dacă există bănuiala de a fi fost făcut pe ascuns, fără să fi fost înregistrat?

— Un creier pozitronic nu poate fi făcut pe ascuns. În procesul lui de fabricaţie intră prea mulţi factori şi el se desfăşoară sub cel mai vigilent control guvernamental.

— Da, dar roboţii se uzează, se strică, se dereglează şi sunt demontaţi.

— Iar creierele pozitronice folosite în continuare sau distruse.

— Aşa se face? Francis Quinn deveni uşor sarcastic. Dar dacă, din întâmplare, se înţelege, unul nu a fost distrus şi, tot din întâmplare, există o construcţie umanoidă care nu are nevoie decât de creier?

— Imposibil.

— Iată ce veţi avea de demonstrat opiniei publice şi guvernului; de ce nu vreţi să-mi demonstraţi lucrul acesta mie?

— Dar care ar fi scopul nostru? întrebă Lanning exasperat. La ce ne-ar folosi. Acordă-ne creditul unui minim de bun simţ.

— Vă rog, domnule. Firma ar fi foarte bucuroasă dacă toate Regiunile ar încuviinţa folosirea roboţilor pozitronici de tip umanoid în lumile nelocuite. Profiturile ar fi enorme. Însă prejudecata opiniei publice împotriva folosirii lor este mult prea puternică. Dar se poate presupune că dumneavoastră vreţi să-i familiarizaţi pe oameni cu astfel de roboţi şi de aceea aţi fabricat un avocat priceput, un primar destoinic, care nu e altceva decât un robot. În fond, nu vindeţi servitori roboţi?

— De-a dreptul fantastic! Şi pe de-a-ntregul ridicol.

— Aşa mi se pare şi mie. Tocmai de aceea, de ce nu demonstraţi? Sau aţi prefera să faceţi demonstraţia în faţa opiniei publice?

Se înserase, totuşi lumina din încăpere nu scăzuse îndeajuns pentru a ascunde roşeaţa de enervare a obrazului lui Alfred Lanning. Încet, roboticianul apăsă degetul pe un buton şi becurile se aprinseră.

— Atunci – mârâi el – să vedem ce avem de făcut.

***

Chipul lui Stephen Byerley nu era uşor de descris. Avea patruzeci de ani – atâta îi dădea actul de naştere şi tot atâta înfăţişarea. Era un bărbat sănătos, bine hrănit şi bine dispus, şi totuşi înfăţişarea lui ar fi dat de furcă celor care susţin că vârsta unui om este cea pe care o arată.

Mai ales atunci când râdea, iar acum râdea. Avea un râs sonor şi neîntrerupt, care dispărea treptat, ca apoi să înceapă iar.

Obrazul lui Alfred Lanning se contractă, lăsând să apară o expresie de adâncă şi amară dezaprobare. Schiţă un gest către femeia care stătea lângă el, dar care se mărgini doar la a strânge uşor din buzele ei subţiri şi palide.

Byerley hohoti până ce redeveni aproape normal.

— Zău, dr. Lanning… zău… Eu?… robot?

Lanning răspunse tăios:

— Domnule, presupunerea nu-mi aparţine. Eu aş fi foarte mulţumit să vă consider un membru al societăţii umane. De altfel – având în vedere că întreprinderea noastră nu v-a fabricat – sunt încredinţat că şi sunteţi – cel puţin din punct de vedere legal. Dar, deoarece acuzaţia că aţi fi robot vine din partea unui om cu o situaţie…

— Nu care cumva să-i rostiţi numele, de teamă ca etica dumneavoastră de fier să fie ştirbită; dar hai să presupunem că e vorba de Frank Quinn; continuaţi vă rog.

Lanning, furios de a fi întrerupt, continuă cu şi mai multă răceală:

— … a unui om cu o situaţie importantă, al cărui nume nu sunt de acord să devină subiectul unei ghicitori, mă simt obligat de a vă cere concursul pentru a dezminţi acuzarea. Simpla formulare a acestei acuzări şi aducerea ei la cunoştinţă prin mijloacele de propagandă de care dispune

această persoană ar însemna o lovitură gravă adusă întreprinderii pe care o reprezint – chiar dacă nu se poate dovedi că afirmaţia este justă. Aţi înţeles?

— Cum să nu, mi-e perfect clar. Acuzarea în sine este ridicolă. Situaţia dumneavoastră însă nu e. Mă iertaţi dacă v-a supărat râsul meu. Nu de dumneavoastră am râs, ci de acuzaţie. Cu ce v-aş putea fi de folos?

— Nu trebuie să faceţi mare lucru. Doar să luaţi masa într-un restaurant în prezenţa unor martori, să vă lăsaţi fotografiat şi să mâncaţi.

Lanning se lăsă pe spate sprijinindu-se de speteaza scaunului; partea cea mai delicată a întrevederii luase sfârşit. Femeia de lângă el îl privea pe Byerley cu multă atenţie, dar nu interveni în discuţie.

Stephen Byerley îi întâlni privirea, rămase o clipă cu ochii la ea, apoi se întoarse din nou spre robotician. Degetele sale se odihniră pe presse-papier-ul de bronz, singurul obiect care împodobea biroul, apoi spuse liniştit:

— Nu cred că vă pot fi pe plac. Ridică o mână: Un moment, dr. Lanning. Îmi dau seama că toată povestea asta vă repugnă, că aţi fost amestecat fără voia dumneavoastră, că rolul pe care-l aveţi vi se pare nedemn şi chiar ridicol. Recunoaşteţi însă că această poveste mă priveşte mai mult pe mine, aşa că vă rog să fiţi îngăduitor. În primul rând, ce vă împiedică să bănuiţi că Quinn – acest om cu o situaţie atât de importantă – nu v-a indus în eroare, numai ca să vă convingă să faceţi ceea ce faceţi!

— Bine, dar pare neverosimil ca un om onorabil să se compromită într-un chip atât de ridicol, dacă n-ar fi încredinţat că se află pe tărâm sigur.

O licărire ironică apăru în ochii lui Byerley:

— Nu-l cunoaşteţi pe Quinn. E în stare să transforme în tărâm sigur un vârf de stâncă pe care n-ar putea sta nici o capră neagră. Presupun că v-a dat indicaţii în privinţa cercetărilor pe care le solicită?

— Îndeajuns ca să mă convingă că întreprinderea noastră ar avea mult de suferit în cazul în care nu e de acord, în timp ce pentru dumneata ar fi fost uşor să dai o dezminţire.

— Deci dumneata îl crezi când afirmă că eu nu mănânc. Totuşi, dr. Lanning, dumneata eşti un om de ştiinţă. Din punct de vedere logic nimic de zis: n-am fost văzut mâncând, deci nu mănânc. Quod erat demonstrandum. Nu-i aşa?

— Dumneata foloseşti tactica acuzării ca să încurci o situaţie care, altfel, e foarte simplă.

— Dimpotrivă, încerc să limpezesc o situaţie pe care dumneata şi Quinn aţi făcut-o să pară foarte complicată. Vedeţi, eu nici de dormit nu dorm prea mult, şi în orice caz nu dorm niciodată în public. Nu mi-a plăcut niciodată să mănânc de faţă cu alţii – ceea ce, recunosc, este o idiosincrasie neobişnuită, de natură nervoasă, probabil, dar care nu face nimănui nici un rău. Este rândul meu acum, dr. Lanning, să vă expun un caz posibil. Să zicem că avem de-a face cu un politician care vrea cu orice chip să înlăture un candidat şi care, cercetându-i viaţa, dă peste asemenea obiceiuri ciudate. Mai departe, să zicem că acelaşi om politic, pentru a-l desfiinţa pe candidatul sus-pomenit, se adresează întreprinderii dumneavoastră ca şi când ar fi mânat de cele mai bune intenţii. Te aştepţi să-ţi spună: Cutare este un robot pentru că nu mănâncă aproape niciodată cu nimeni şi pentru că nu l-am văzut niciodată adormind în mijlocul unei pledoarii; iar odată în timpul nopţii, când am privit pe furiş prin fereastra lui, stătea şi citea; şi m-am uitat în frigiderul lui în care n-am văzut nimic de mâncare. Dacă ţi-ar spune aşa, l-ai trimite direct la casa de nebuni. Dar dacă îţi spune: „Nu doarme niciodată, nu mănâncă niciodată”, şocul unei asemenea informaţii te orbeşte într-atât, încât nici nu bagi de seamă că afirmaţia lui nu poate fi dovedită. Şi devii la rândul dumitale o unealtă în mâinile lui.

— Domnule, fără a ţine seamă dacă această poveste vi se pare sau nu serioasă – începu Lanning cu o încăpăţânare ameninţătoare – eu insist să luaţi un prânz de faţă cu câţiva oameni.

Din nou Byerley se întoarse către femeia care continua să-l privească, cu faţa lipsită de orice expresie.

— Vă rog să mă iertaţi, dacă am înţeles bine, sunteţi dr. Susan Calvin?

— Da, d-le Byerley.

— Sunteţi psihologul „Roboţilor americani”, nu?

— Robopsiholog.

— Sunt oare roboţii atât de deosebiţi din punct de vedere psihic de oameni?

— Teribil de deosebiţi – şi pe faţa ei apăru un zâmbet de gheaţă. Roboţii sunt eminamente cumsecade.

În colţurile gurii lui Byerley apăru o urmă de ironie.

— E un răspuns la care nu mă aşteptam. Dar iată ce am vrut să spun: de vreme ce dumneata eşti psiho, adică robopsiholog şi femeie, pun rămăşag că voi găsi la dumneata ceva ce nu pot găsi la dr. Lanning.

— Ce?

— Sigur că în sacoşă ai ceva de mâncare.

O uşoară surpriză apăru în ochii obişnuiţi să pară indiferenţi ai lui Susan Calvin. Spuse:

— Mă surprinzi, domnule Byerley.

Şi, deschizând sacoşa, scoase un măr pe care i-l întinse.

Dr. Lanning avu o tresărire, apoi urmări cu un ochi atent traiectoria mărului trecând dintr-o mână într-alta.

Stephen Byerley muşcă calm mărul şi tot calm înghiţi îmbucătura.

— Ai văzut, dr. Lanning?

Zâmbetul doctorului Lanning exprima o vădită uşurare, îmblânzindu-i parcă până şi sprâncenele. Uşurarea nu dăinui decât câteva secunde.

Susan Calvin spuse:

— Eram curioasă să văd dacă-l vei mânca, deşi, în cazul de faţă, asta nu dovedeşte nimic.

Byerley se încruntă:

— Nu?

— Bineînţeles că nu. Este evident, dr. Lanning, că, dacă acest om este un robot umanoid, el va fi o imitaţie perfectă a omului. Este aproape prea uman pentru a fi verosimil. La urma urmei, toată viaţa noastră am văzut şi am observat fiinţe umane; ar fi de neconceput să zămislim ceva care să ne semene cu aproximaţie. N-are voie să fie altfel decât perfect. Observă culoarea pielii, calitatea irisului, oasele mâinii. Dacă este un robot, aş vrea să fi fost făcut la „Roboţii americani”, căci e bine făcut. Şi îţi închipui că cel care s-a priceput să-l finiseze aşa de frumos ar fi neglijat detalii atât de importante şi atât de uşor realizabile prin care robotul să mimeze îngurgitarea şi eliminarea alimentelor sau somnul şi care să funcţioneze numai în cazuri extreme, cum ar fi acum, de pildă, spre a evita situaţii asemănătoare celei prezente. Aşa că un prânz n-ar dovedi nimic.

— Staţi puţin – strigă Lanning – nu sunt chiar aşa de prost cum vă imaginaţi voi. Pe mine nu mă interesează caracterul uman sau neuman al domnului Byerley. Pe mine nu mă interesează decât să iasă întreprinderea basma curată. Un prânz luat într-un restaurant ar pune capăt întregii poveşti, indiferent de ceea ce ar face Quinn. Dinspre partea mea, detaliile mai subtile n-au decât să rămână în seama avocaţilor şi a robopsihologilor.

— Dar, doctore Lanning – spuse Byerley – uiţi semnificaţia politică a situaţiei. Sunt în aceeaşi măsură de interesat să ies în alegeri, deşi Quinn vrea să mă împiedice. Fiindcă veni vorba, v-aţi dat seama că i-aţi rostit numele. De altfel asta e una dintre şmecheriile mele, eram sigur că îl veţi da de gol înainte de a pleca.

Lanning se înroşi:

— Ce legătură au alegerile cu asta?

— Publicitatea lucrează în două sensuri, domnule. Dacă Quinn ţine să afirme că sunt un robot şi are îndrăzneala s-o facă, voi avea şi eu îndrăzneala de a intra în jocul lui.

— Vrei să spui că…

Lanning era sincer uluit.

— Exact. Am de gând să-l las în pace, să-şi aleagă frânghia, să-i încerce tăria, s-o taie cât de lungă vrea, să-şi facă nodul după gât şi să rânjească. Eu voi face puţinul ce-mi rămâne de făcut.

— Eşti foarte optimist.

Susan Calvin se ridică.

— Să mergem, Alfred. Nu-l vom face să-şi schimbe hotărârea.

— Vezi – zâmbi Byerley – eşti şi psiholog de oameni.

Dar optimismul pe care-l remarcase dr. Lanning scăzuse oarecum când, în aceeaşi seară, Byerley îşi parcase maşina în garaj şi când porni pe aleea care-l duse în faţa casei sale.

Cel ce stătea în fotoliul pe roate ridică capul şi zâmbi când îl văzu intrând. Pe faţa lui Byerley apăru o expresie de afecţiune. Se îndreptă spre fotoliu.

Vocea infirmului era răguşită, gura sa pentru totdeauna strâmbă, iar chipul brăzdat de cicatrice.

— Ai întârziat, Steve.

— Ştiu, John, ştiu. Dar am avut astăzi o neplăcere foarte ciudată şi de o natură foarte specială.

— Da? Nici o expresie nu putea modifica nici faţa peticită, nici vocea hârâită, doar în ochii limpezi apăru o undă de îngrijorare. Ceva ce nu poţi scoate la capăt?

— Nu sunt încă sigur. S-ar putea să am nevoie de ajutorul tău. Doar tu eşti responsabil cu inteligenţa în familia noastră. Vrei să te scot în grădină? E o seară foarte frumoasă.

Două braţe viguroase îl ridicară pe John din fotoliu. Încet, cu un gest duios braţele lui Byerley cuprinseră invalidul pe

după umeri şi pe sub picioarele sale chircite. Păşi apoi cu multă grijă, traversă încăperea, trecu prin câteva odăi, coborî panta făcută special pentru fotoliul cu roţi şi ieşi, prin uşa din dos, în grădina împrejmuită cu zid şi grilaj din spatele casei.

— De ce nu mă laşi să merg cu fotoliul meu, Steve? N-are nici un rost.

— Pentru că prefer să te port pe braţe. Ai ceva împotrivă? Ştii prea bine că îţi face tot atâta plăcere să părăseşti din când în când scaunul ăla motorizat, pe cât îmi face mie să nu te văd în el. Cum te simţi azi?

Îl depuse pe John cu nemărginită grijă pe iarba răcoroasă.

— Cum să mă simt? Mai bine povesteşte-mi de neplăcerea pe care ai avut-o.

— Campania electorală a lui Quinn se bazează pe afirmaţia că eu aş fi un robot.

Ochii lui John se măriră.

— De unde ştii? Nu e cu putinţă. Nu pot să cred.

— Crede-mă, îţi spun eu să crezi. A trimis pe unul dintre savanţii cei mai de seamă ai „Roboţilor americani” să stea de vorbă cu mine.

Cu mâna, John smulgea încetişor câte un fir de iarbă.

— Da, da…

Byerley spuse:

— Eu cred că am face bine să-l lăsăm să-şi aleagă ce armă îi place. Am o idee. Ascultă-mă şi spune-mi dacă eşti de părere să facem aşa…

***

În scena care avu loc în aceeaşi seară în biroul lui Alfred Lanning schimbul de priviri jucă rolul principal. Francis Quinn rămase gânditor, cu ochii la Lanning. Lanning, furios,

nu-şi lua ochii de la Susan Calvin care, la rândul ei, îl privea impasibilă pe Francis Quinn.

Quinn sparse, în sfârşit, tăcerea, încercând din greu să pară că nu ia lucrurile prea în serios.

— Vrea să ne arunce sare în ochi.

— Eşti, într-adevăr, hotărât să joci pe cartea asta, domnule Quinn? întrebă indiferentă dr. Calvin.

— De fapt, mai degrabă *voi* sunteţi în joc.

— Uite ce – Lanning încercă să-şi ascundă pesimismul sub această izbucnire nervoasă – noi am făcut ceea ce ne-ai cerut. L-am văzut cu ochii noştri mâncând. E ridicol să susţii că este un robot.

— Asta este părerea *dumitale?* Quinn se adresă lui Susan Calvin: Lanning mi-a spus că ţine de specialitatea dumitale.

Lanning vru să intervină şi rosti ameninţător:

— Ascultă, Susan…

Dar Quinn îl întrerupse cu prefăcută bună voinţă:

— De ce n-o laşi pe ea să vorbească, omule. De jumătate de oră stă aici ca un stâlp de telegraf.

Lanning se simţea ca un animal hăituit. Îşi dădea seama că nu-l desparte decât un pas de schizofrenie. Spuse:

— Foarte bine. Vorbeşte, Susan. Nu te vom întrerupe.

Susan îl privi ironică, apoi îşi fixă ochii ei reci pe Quinn.

— Nu există decât două căi pentru a dovedi că Byerley este un robot. Atâta vreme cât n-ai decât argumentele pe care ni le-ai expus, poţi acuza, dar nu poţi dovedi – şi părerea mea este că Byerley este destul de deştept ca să furnizeze contraargumente. Probabil că dumneata tot aşa gândeşti, altfel n-ai fi venit aici. Cele două metode prin care poţi dovedi sunt una fizică şi cealaltă psihică. Cea fizică constă în demontarea lui sau în folosirea razelor X. Cum procedezi, asta e treaba dumitale. Cea psihică constă în studierea comportamentului său, căci dacă creierul lui Byerley este pozitronic, atunci el trebuie să respecte cele trei legi fundamentale ale roboticii, care sunt totdeauna,

fără excepţie, imprimate pe creierul pozitronic. Cunoşti aceste legi, domnule Quinn?

Le enunţă clar, răspicat, reproducând cuvânt cu cuvânt ceea ce era imprimat în litere groase pe prima pagină a *Manualului de robotică*.

— Am auzit de ele – răspunse nepăsător Quinn.

— Atunci vei înţelege cu uşurinţă – răspunse scurt psihologul. Dacă dl. Byerley încalcă vreuna dintre aceste legi înseamnă că nu este un robot. Din nefericire însă această metodă nu lucrează decât într-un singur sens. Căci dacă respectă legile şi se comportă în conformitate cu ele, lucrul acesta nu dovedeşte nimic.

Quinn ridică mirat sprâncenele:

— De ce nu?

— Pentru că, dacă nu le interpretezi ca atare, cele trei legi ale roboticii sunt de fapt principiile de bază ale majorităţii sistemelor etice din lume. După cum se ştie, orice fiinţă umană e firesc să aibă instinct de conservare care, pentru roboţi, constituie conţinutul legii a treia. Tot aşa, orice om „cumsecade”, cu conştiinţă socială şi simţ de răspundere, se va supune autorităţii celor în drept; va asculta de medicii lui, de şefii lui, de guvern, de psihiatri şi de semenii lui; se va supune legilor, va respecta regulamentele, se va conforma obiceiurilor – chiar atunci când acestea îl vor incomoda sau îi vor periclita existenţa. Ceea ce corespunde legii a doua a roboţilor. La fel e de presupus că, orice om „cumsecade” îi va iubi pe ceilalţi, cât şi pe sine însuşi, îşi va ocroti semenii şi îşi va risca viaţa pentru a salva viaţa altuia. Pentru roboţi, aceasta este legea întâi. Cu alte cuvinte, dacă Byerley respectă legile roboticii înseamnă că poate fi un robot sau, pur şi simplu, un om foarte cumsecade.

— Deci – spuse Quinn – dumneata vrei să spui că nu poţi dovedi că este un robot.

— Dar îmi stă în putinţă să dovedesc că *nu* este un robot.

— Nu asta-i dovada pe care o doresc.

— Nu vă putem pune la dispoziţie decât dovezi posibile. Dumneata singur porţi răspunderea dorinţelor dumitale.

***

Deodată mintea lui Lanning făcu un salt, iar savantul avu o idee.

— Nu i-a trecut oare nimănui prin cap – mormăi el – că ocupaţia de acuzator public este cam ciudată pentru un robot? Acuzarea oamenilor, condamnarea unora la moarte… prejudicierea lor gravă…

Quinn deveni deodată aspru:

— Nu vă faceţi iluzia că scăpaţi atât de uşor. Faptul că este acuzator public nu-l face uman. Se vede că nu cunoaşteţi bilanţul activităţii sale. Nu ştiţi că se laudă în gura mare de a nu fi acuzat niciodată un nevinovat, că sunt zeci de oameni nejudecaţi pentru că i se pare că probele împotriva lor sunt nesatisfăcătoare, deşi ar fi putut, fără îndoială, convinge juriul să-i achite? Şi întâmplător, ceea ce spune e adevărat.

Obrazul fin al lui Lanning tremură:

— Nu, Quinn, nu. Legile roboticii nu fac nici un fel de diferenţiere între oamenii vinovaţi sau nevinovaţi. Robotul n-are voie să judece dacă unui om i se cuvine sau nu i se cuvine să moară. Nu lui îi revine să decidă. Nu poate face nici un rău omului, indiferent dacă e un mizerabil sau un înger.

Susan Calvin părea obosită:

— Alfred – spuse ea – nu vorbi prostii. Ce se întâmplă dacă un robot dă peste un nebun gata să dea foc unei case în care se află închişi nişte oameni? Va încerca să-l împiedice pe nebun să dea foc.

— Bineînţeles.

— Şi dacă unica posibilitate de a-l împiedica este să-l ucidă?…

Un sunet slab ieşi din gâtlejul lui Lanning. Doar atât.

— Răspunsul este următorul: robotul va face tot ce-i stă în putinţă să nu-l ucidă. Dacă nebunul moare, robotul va fi supus unui tratament psihoterapeutic. În urma traumatismului provocat de încălcarea primei legi înnebuneşte. De fapt, el acţionează în conformitate cu legea întâi, ridicată însă la o treaptă superioară. Dar faptele sunt fapte: Omul a murit, iar robotul este cel care l-a ucis.

— Crezi că Byerley e nebun? întrebă Lanning cu tot sarcasmul de care era în stare.

— Nu, dar nici nu a omorât un om cu mâna lui. Nu a făcut decât să expună faptele care pot condamna un anumit individ ca fiind periculos celorlalţi indivizi care la un loc constituie ceea ce numim noi societate. Apără majoritatea, comportându-se în felul acesta conform legii întâi, ridicată la potenţialul ei maxim. Mai departe însă nu merge. Judecătorul este cel care condamnă criminalul la moarte sau la puşcărie, după ce juriul stabileşte dacă este sau nu vinovat. Temnicerul este cel care îl închide, iar călăul cel care îl ucide. Aşa că, dl. Byerley n-a făcut decât să stabilească adevărul, slujind în felul acesta societatea. Şi ştiţi, d-le Quinn, de când ne-aţi vorbit de cazul acesta, am cercetat cu atenţie cariera domnului Byerley. Am descoperit că nu a cerut niciodată juriului să voteze pedeapsa capitală. Am mai descoperit că întotdeauna a militat pentru desfiinţarea pedepsei cu moartea, şi că a făcut donaţii generoase instituţiilor care se ocupă cu neurofiziologia criminalistică. Pare să fie unul dintre cei care cred în posibilitatea recuperării individului, mai mult decât în eficacitatea pedepsirii crimei. E un fapt semnificativ.

— Semnificativ? zâmbi Quinn. Fără îndoială, în sensul că dă o coloratură robotică personajului, nu-i aşa?

— De ce să neg? O comportare ca a sa nu poate fi decât a unui robot sau a unei fiinţe umane foarte drepte şi cumsecade. Numai că în această diferenţiere stă toată dificultatea: nu poţi deosebi un robot de un om cu totul superior.

Quinn se aşeză din nou pe scaun. Vocea îi tremura, într-atât era de impacientat.

— Dr. Lanning, crezi că este posibilă realizarea unui robot umanoid care după înfăţişare să fie replica perfect fidelă a unui om?

Lanning se codi şi se gândi.

— „Roboţii americani” au făcut un asemenea robot cu titlu de experienţă – mărturisi el împotriva voinţei sale – bineînţeles, fără a-i monta creierul pozitronic. Folosind ovule omeneşti, sub control hormonal, se poate îmbrăca un schelet făcut din materie plastică poroasă pe bază de silicaţi, în carne şi piele, aparent perfect identică cu a omului. Ochii, părul şi pielea nici nu sunt umanoide, ci cu adevărat omeneşti. Dacă îi montezi un creier pozitronic şi câteva mici instalaţii în interior, pentru înghiţire, eliminare etc, obţii un robot umanoid.

Quinn spuse scurt:

— În cât timp poate fi fabricat?

Lanning se gândi o clipă:

— Dacă ai tot ce-ţi trebuie – creierul, scheletul, ovulul, hormonii respectivi şi instalaţia de raze – în aproximativ două luni.

Politicianul se ridică în picioare.

— Atunci vom vedea cum arată dl. Byerley pe dinăuntru. Pentru „Roboţii americani” operaţia aceasta va însemna o uriaşă reclamă – eu vă dau posibilitatea s-o faceţi.

Când rămaseră singuri, Lanning se întoarse supărat spre Susan Calvin:

— De ce-ai susţinut că…

Ea răspunse iute şi scurt:

— Ce preferi: adevărul sau demisia mea? Nu sunt dispusă să mint de dragul dumitale. „Roboţii americani” sunt în stare să se descurce. Nu fi laş.

— Şi dacă – spuse Lanning – îl deschide pe Byerley şi dinăuntrul lui cad şuruburi şi rezistenţe? Ce se întâmplă atunci?

— Nu-l va deschide – răspunse Calvin cu dispreţ. Byerley e cel puţin tot atât de deştept ca Quinn.

***

Ştirea se răspândi în oraş o săptămână înainte de numirea lui Byerley. „Se răspândi” este un termen impropriu. Mai bine-zis izbucni, sau explodă. Hohotele de râs nu mai conteneau şi şuvoiul de glume se porni nestăvilit. Dar pe măsură ce, din umbră, mâna lui Quinn strângea treptat şurubul invizibil al tensiunii, râsul deveni forţat, dubiul îşi făcu apariţia şi lumea începu să se îndoiască.

Însăşi adunarea îşi pierdu calmul şi dădu semne de nelinişte de parcă ar fi fost un armăsar nărăvaş. Nu fusese prevăzută nici un fel de dispută. Ar fi fost poate cu putinţă ca numirea lui Byerley să fie făcută cu o săptămână mai devreme. Nici până în prezent nu apăruse un contracandidat. Trebuiau să-l aleagă pe el, dar se iscase această neaşteptată confuzie.

Problema n-ar fi fost atât de gravă dacă omul de rând n-ar fi fost atât de uluit de acuzare, care, în cazul în care ar fi fost întemeiată, tot neverosimilă ar fi părut, iar în cazul în care ar fi fost falsă putea fi interpretată ca o manifestare a unei nebunii senzaţionale.

O zi după ce Byerley fu numit în mod automat, apăru într-un ziar un lung interviu luat doctorului Susan Calvin „specialist în robopsihologie şi pozitronie, cunoscut în lumea întreagă”.

Ce urmă după apariţia interviului poate fi descris pe scurt, folosind o expunere de largă circulaţie: iadul pe pământ.

Fundamentaliştii atâta aşteptau. Ei nu formau un partid politic; ei negau afiliaţia la vreo religie. Ei erau urmaşii celor care pe vremuri, în Era Atomică, când atomul fusese de-abia descoperit, rămăseseră nişte inadaptabili. În prezent, erau propovăduitorii Vieţii Simple, năzuind la o viaţă pe care cei care o trăiseră, aşa cum voiau fundamentaliştii, nu o consideraseră chiar atât de simplă.

Fundamentaliştii nu aveau nevoie de motive în plus ca să deteste roboţii şi creatorii de roboţi; dar un motiv de calibrul acestuia, acuzarea adusă de Quinn şi analiza făcută de dr. Calvin dădeau o consistenţă doctrinei lor, mărindu-i capacitatea propagandistică.

Uriaşele uzine ale firmei „Roboţii americani” deveniseră ca un stup în care se confecţionau paznici înarmaţi. Întreprinderea se pregătea de război.

În oraş, casa lui Stephen Byerley fusese încercuită de poliţişti.

Bineînţeles că, în aceste condiţii, campania politică îşi pierduse toate atributele; semăna cu o campanie doar în măsura în care umplea golul dintre numire şi alegeri.

***

Stephen Byerley nu se lăsă intimidat de pipernicitul care se agita în faţa lui. Rămase imperturbabil la vederea militarilor în uniforme care îl urmau. Afară, dincolo de linia pe care stăteau înşiraţi paznicii fioroşi, pândeau reporterii şi fotografii, aşa după cum le e obiceiul. Fusese montată cu multă ingeniozitate o lunetă îndreptată spre intrarea casei modeste a avocatului; o voce amplificată de microfon comenta în stil telegrafic tot ce se putea vedea prin lunetă.

Pipernicitul înaintă. Întinse apoi o foaie mare, împodobită cu litere groase şi ştampile:

— Iată, domnule Byerley, ordinul Curţii prin care sunt autorizat să cercetez dacă în casa dumneavoastră sau dependinţe nu se află cumva ilegal oameni mecanici sau roboţi de orice fel.

Byerley se ridică pe jumătate şi luă hârtia. O privi cu indiferenţă şi, zâmbind, o dădu înapoi:

— În regulă. Vă rog, faceţi-vă treaba. Apoi către menajera care apăruse din camera vecină: D-nă Hoppen, condu-i, te rog, şi ajută-i dacă e nevoie.

Pipernicitul – al cărui nume era Harroway – ezită, roşi, încercă zadarnic să prindă privirea ochilor lui Byerley şi în cele din urmă mormăi către cei doi poliţişti:

— Urmaţi-mă.

Se întoarse după zece minute.

— Gata? întrebă Byerley cu tonul cuiva în afara problemei şi pe care răspunsul nu-l interesează câtuşi de puţin.

Harroway îşi limpezi glasul, dar când să vorbească scoase un sunet fals, şi, enervat, o luă încă o dată de la capăt.

— Ştiţi, domnule Byerley, am primit instrucţiuni să cercetăm casa cu multă vigilenţă.

— Şi n-aţi cercetat-o?

— Ni s-a spus exact ceea ce trebuie să căutăm.

— Da?

— Pe scurt, domnule Byerley, ca să nu ne ascundem după deget, ni s-a spus să vă cercetăm pe dumneavoastră.

— Pe mine? spuse avocatul cu zâmbetul pe faţă. Şi cum aveţi de gând să mă cercetaţi?

— Avem cu noi un aparat Penet de raze.

— Deci vreţi să mă fotografiaţi cu raze X? Aveţi autorizaţie?

— Aţi avut-o în mână.

— Pot s-o mai văd o dată?

Harroway, pe a cărui frunte străluceau deja laurii victoriei, îi dădu pentru a doua oară ordinul de percheziţionare. Byerley spuse cu voce egală:

— Citesc ceea ce scrie aici că puteţi cerceta: locuinţa aparţinând lui Stephen Allen Byerley, situată în Wollow Grove, numărul 355, Evanshon, precum şi garajul, şopronul şi alte atenanse care ţin de casă… şi aşa mai departe. În regulă. Dar, domnul meu, nu scrie nimic în legătură cu percheziţionarea interiorului trupului meu. Eu nu sunt o atenansă. Dacă însă credeţi că pot ascunde un robot prin buzunare, aveţi voie să-mi percheziţionaţi hainele.

Harroway ştia perfect cui îi datorează slujba. Şi n-avea de gând să şi-o piardă, chiar în cazul în care n-ar fi fost sigur că va fi promovat, adică înaintat într-un post mai bine remunerat.

Spuse, deci, încercând să pară neînduplecat:

— Uite ce e. Sunt autorizat să percheziţionez mobilele şi tot ce se află în casă. Dumneata te afli în casă, nu-i aşa?

— O observaţie interesantă. Sunt în casă. Dar nu sunt mobilă. Ca cetăţean major şi în deplina posesie a facultăţilor mintale – după cum dovedeşte şi certificatul pe care-l posed de la Centrul de psihiatrie – mă bucur de drepturile prevăzute de Codul Regiunilor. Percheziţia mea internă violează dreptul la viaţa personală. Hârtia aceasta nu-i suficientă.

— Aşa e, dar dacă eşti un robot atunci n-ai dreptul la Viaţă personală.

— Ai dreptate, totuşi hârtia asta n-ajunge. Ea recunoaşte existenţa mea ca fiinţă umană.

— Unde?

Harroway i-o smulse din mână.

— Unde spune „locuinţa aparţinând…” etc. Robotul nu posedă nimic. Te rog, anunţă-l pe stăpânul dumitale, domnule Harroway, că, dacă va emite un ordin în care eu

nu voi fi implicit considerat o fiinţă omenească, va fi chemat imediat în faţa tribunalului, unde va trebui să dovedească – cu dovezile de care dispune *în acest moment* – că eu sunt un robot; în caz contrar va trebui să plătească o despăgubire generoasă pentru încercarea de a mă priva pe nedrept de drepturile pe care mi le asigură Codul Regiunilor. Aşa să-i spui, ne-am înţeles?

Harroway se îndreptă spre uşă, apoi se întoarse şi spuse:

— Avocat şiret ce eşti. Ţinea mâna în buzunar. Rămase o clipă pe loc. Apoi plecă, zâmbind în direcţia lunetei, făcu cu mâna reporterilor şi strigă: Mâine vom avea ceva senzaţional pentru voi. Veţi vedea.

Aşezat comod în maşină, sprijinit pe canapeaua din spate, scoase din buzunar un aparat minuscul şi-l privi cu atenţie. Fotografiase pentru prima oară cu raze X. Spera să fi executat corect operaţiunea.

Quinn şi Byerley nu se întâlniseră niciodată singuri faţă în faţă. Dar o convorbire prin videofon semăna mult cu o întrevedere. La drept vorbind, nu era aproape nici o diferenţă; poate doar faptul că ştiau că pentru fiecare înfăţişarea celuilalt nu era decât rezultatul în alb şi negru al îmbinării unor celule fotoelectrice.

Quinn fusese cel care chemase. Tot el vorbise cel dintâi, mergând direct la subiect:

— Bănuiesc că e corect să te anunţ, dragul meu Byerley, că mâine voi informa opinia publică că porţi o haină protectoare împotriva radiaţiilor Penet.

— Da? În cazul acesta, probabil că ai şi informat-o. Am impresia că întreprinzătorii reprezentanţi ai presei noastre îmi interceptează de o bună bucată de vreme convorbirile. Nu mai pot comunica cu nimeni, îmi ţin pretutindeni calea. De aceea nici n-am mai ieşit din casă în ultimele săptămâni.

Byerley se arătă prietenos şi amator de conversaţie. Quinn strânse uşor din buze.

— Convorbirea aceasta nu e interceptată. Mi-am asumat anumite riscuri telefonându-ţi.

— Îmi închipui. Nimeni nu ştie că dumneata eşti cel care se ascunde îndărătul acestei campanii. Cel puţin oficial nu ştie nimeni. Dar nici neoficial. N-am nici o grijă. Deci port o haină protectoare? Îmi închipui că ai ajuns la concluzia asta după ce ai văzut fotografiile prea expuse pe care mi le-a făcut nătărăul acela al dumitale cu aparatul Penet, zilele trecute?

— Îţi dai seama, Byerley, că va fi evident pentru toată lumea că nu îndrăzneşti să te expui unor analize cu raze X?

— Precum şi faptul că dumneata şi acoliţii dumitale aţi încercat să violaţi dreptul meu la Viaţa particulară?

— Cui îi mai pasă de asta?

— S-ar putea să-i pese cuiva. Comportarea dumitale este simbolică pentru campania noastră. Dumneata iei prea puţin în seamă drepturile individuale ale cetăţenilor. Eu le dau o atenţie foarte mare. Nu mă voi supune analizelor cu raze X în virtutea principiului în a cărui slujbă mă pun, anume, că drepturile mele trebuie să fie respectate. Întocmai cum şi eu respect drepturile altora când sunt aleşi.

— Toate astea vor face subiectul unei interesante cuvântări, numai că nimeni nu-ţi va da ascultare. Sună prea măreţ pentru a fi adevărat. Încă ceva – vocea se schimbă brusc – seara trecută nu era acasă toată lumea.

— Ce vrei să spui?

— După cum arată raportul – umblă prin nişte hârtii care se aflau în câmpul cuprins de videofon – lipsea o persoană, un infirm.

— Exact – spuse liniştit Byerley – un infirm. Bătrânul meu profesor, care locuieşte cu mine şi care de două luni e la ţară. A avut nevoie de aer şi odihnă, cum spun doctorii. Îi acorzi permisiunea?

— Profesorul dumitale? Un om de ştiinţă?

— A fost avocat pe vremuri, înainte de a fi invalid. Deţine o autorizaţie guvernamentală pentru cercetări în domeniul biofizicii şl are un laborator propriu, precum şi un catalog în care sunt trecute toate lucrările sale, cu toate parafele cerute de autorităţi. Lucrările lui sunt de importanţă minoră, fără să fie însă nocive, iar pe el, bietul infirm, îl ajută să-şi treacă vremea. Încerc, pe cât îmi este posibil, să-i fiu de folos.

— Observ. Şi ce ştie acest… profesor… despre fabricarea roboţilor?

— Mi-e greu să-i măsor cunoştinţele într-un domeniu în care nu mă pricep.

— Are posibilitatea să-şi procure un creier pozitronic?

— Întreabă-i pe prietenii dumitale de la „Roboţii americani”. Numai ei pot şti.

— Am să fiu scurt, Byerley. Profesorul dumitale infirm este adevăratul Stephen Byerley. Dumneata nu eşti altceva decât un robot făcut de el. Putem dovedi. Când a avut loc accidentul de automobil, el era cel care se afla în maşină, nu dumneata. Trebuie să existe căi de investigare care să dea adevărul în vileag.

— Găseşte-le dacă crezi că există. Mult succes.

— Vom merge şi la ţară, unde se odihneşte aşa-zisul dumitale profesor, să vedem ce se petrece acolo.

— Nici chiar aşa, Quinn – pe faţa lui Byerley apăru un zâmbet luminos. Din nenorocire pentru dumneata, „aşa-zisul” meu profesor e un om bolnav. Acolo unde se află acum s-a dus ca să aibă o linişte completă. Acestea fiind circumstanţele, dreptul său la viaţă personală, ca al oricărui cetăţean major în deplinătatea facultăţilor mintale este cu atât mai întemeiat. Nu vei căpăta autorizaţie să-i violezi domiciliul decât pe baza unui motiv cu adevărat valabil. În orice caz, eu voi fi cel din urmă care să-ţi pună vreo piedică.

Urmă o pauză nu prea lungă, după care Quinn se plecă în faţă, în aşa fel încât chipul său umplu ecranul, iar cutele de pe frunte deveniră vizibile.

— Byerley, de ce te încăpăţânezi să continui? Nu vei putea fi ales.

— Oare?

— Crezi că poţi? Crezi că refuzul dumitale de a dovedi că nu eşti robot, când pentru asta n-ai avea decât să demonstrezi că poţi încălca una dintre cele trei legi fundamentale, nu ajunge ca să convingă oamenii că eşti robot?

— Deocamdată constat că de unde până mai ieri eram un avocat de-abia cunoscut, azi am devenit unul dintre cei mai celebri oameni din lume. Te pricepi să faci publicitate.

— Dar eşti un robot.

— Aşa se spune. Dar nu există dovezi.

— Pentru alegători sunt destule.

— Atunci fii pe pace, ai câştigat.

— La revedere – spuse Quinn, pe faţa căruia apăru primul semn al furiei, şi trânti receptorul.

— La revedere – spuse Byerley calm adresându-se ecranului gol.

***

Byerley aduse „profesorul” acasă cu o săptămână înaintea alegerilor. Vehiculul aerian ateriză într-un cartier puţin populat al oraşului.

— Rămâi aici până după alegeri – îi spuse Byerley. E mai bine să fii în afară de primejdie, în cazul că lucrurile iau o întorsătură nedorită.

Se prea poate ca în vocea gâfâită a lui John să fi apărut o notă de îngrijorare.

— S-ar putea să recurgă la acţiuni violente?

— Aşa ne ameninţă fundamentaliştii, deci cel puţin în teorie s-ar putea. Eu însă nu prea cred. Fundamentaliştii nu reprezintă o forţă reală. Sunt doar factorul care prin acţiunile sale iritante şi continue ar putea declanşa o rebeliune. N-ai să te simţi rău aici, nu-i aşa? Te rog eu. N-aş mai fi eu însumi dacă te-aş şti în pericol.

— Sigur că stau aici. Crezi că lucrurile se vor termina cu bine?

— Sunt convins. N-a fost nimeni acolo unde ai stat până acum?

— Nimeni. Am certitudinea că n-a fost nimeni.

— Şi ai putut lucra?

— Destul de bine. Dinspre partea asta să n-ai grijă.

— Te las. Nu te obosi prea mult şi stai la televizor mâine, John.

Byerley strânse mâna chircită care se odihnea într-a lui.

***

Pe fruntea lui Lenton toate cutele încremeniseră. Avea funcţia foarte ingrată de a fi impresarul lui Byerley în această campanie, care nu mai semăna câtuşi de puţin cu o campanie, şi în care candidatul nu voia nici să-şi dezvăluie strategia, nici s-o accepte pe cea a impresarului.

— E cu neputinţă! Era una dintre expresiile lui obişnuite. Devenise unica pe care o folosea: E cu neputinţă, Steve! Îţi spun eu, e cu neputinţă!

Se băgă sub nasul acuzatorului public care răsfoia paginile dactilografiate ale discursului.

— Lasă discursul, Steve. Priveşte, toată mulţimea asta e sub influenţa fundamentaliştilor. Nu te vor asculta. Vor arunca cu pietre în tine. De ce ţii morţiş să le vorbeşti personal? De ce nu vrei să te filmăm?

— Vrei să fiu ales, nu-i aşa? întrebă Byerley, zâmbind cu blândeţe.

— Să fii ales! N-ai să fii ales. Încerc cel mult să te fac să scapi cu viaţă, Steve.

— Oh! Nu-s în primejdie.

— Auzi! Nu-i în primejdie? Nu-i în primejdie! Lenton îşi smulgea părul din cap. Chiar ai de gând să ieşi în balcon şi să vorbeşti în faţa acestor cincizeci de mii de nebuni furibunzi – să ieşi în balcon ca un dictator din Evul Mediu?

Byerley se uită la ceas.

— Peste cinci minute. Cum se eliberează canalele de televiziune.

Răspunsul lui Lenton e de netranscris.

***

Mulţimea se strânsese pe o suprafaţă delimitată a oraşului. Copacii şi casele păreau că se ridică pe un postament făcut din trupuri omeneşti. Prin intermediul ultraundelor, spectatori de pe întregul glob urmăreau manifestaţia. Alegerile erau locale, totuşi faima lor se întinsese în toată lumea. Byerley, gândindu-se la asta, zâmbi.

Totuşi mulţimea nu te îmbia la râs. Steaguri şi pancarte îl acuzau pe Byerley de a fi robot. Atitudinea ostilă creştea mereu, atmosfera deveni irespirabilă.

De la început, fu evident că discursul nu avea şanse de succes. Vocea oratorului trebuia să se ia la întrecere cu răcnetele celor de faţă şi cu strigătele sacadate ale clicii fundamentaliştilor care, organizaţi în grupuri, împestriţau adunarea. Byerley continuă să vorbească fără să-şi piardă cumpătul.

Înăuntru, Lenton îşi smulgea părul din cap şi aştepta vărsarea de sânge.

***

Deodată, rândurile din faţă se sparseră. Un cetăţean osos, cu ochii ieşiţi din orbite şi haine prea scurte faţă de lungimea membrelor încerca să ajungă în faţă. În urma lui îşi croi drum cu greu un poliţist, căruia Byerley îi făcu semn cu mâna să plece.

Omul cel deşirat ajunse sub balcon. Cuvintele sale însă nu puteau fi auzite din cauza gloatei. Byerley se plecă peste balustradă:

— Ce spui? Dacă vrei să pui o întrebare îţi răspund. Apoi către unul dintre paznicii ce-i avea alături: Adu-l sus.

Un fior de încordare trecu prin mulţime. Din câteva părţi, apoi din toate se strigă „linişte”! şi toţi amuţiră. Omul cel deşirat, roşu la faţă şi gâfâind, stătea în faţa lui Byerley.

Byerley spuse:

— Ai de pus o întrebare?

Slăbănogul îl privi, apoi zise cu vocea spartă:

— Loveşte-mă! Şi cu un gest energic întinse obrazul: Loveşte-mă! Spui că nu eşti un robot. Demonstrează. Nu poţi lovi un om, monstrule!

Se lăsă o tăcere ciudată, ca de moarte.

Apoi se auzi vocea lui Byerley:

— N-am nici un motiv să dau în dumneata.

Slăbănogul izbucni în râs:

— Nu poţi să dai în mine! Nu vei da în mine, pentru că nu eşti o fiinţă omenească. Eşti un monstru! Eşti un om confecţionat!

Stephen Byerley strânse buzele, apoi, sub ochii celor câteva mii de oameni, care erau de faţă, şi celor câtorva milioane care priveau la televizor, îşi pregăti pumnul şi-l trimise în falca celuilalt. Provocatorul fu aruncat peste balustradă, în vreme ce pe faţa lui se citea o adâncă stupoare.

Byerley adăugă:

— Îmi pare rău. Luaţi-l de aici şi să i se dea îngrijirile necesare. Voi sta cu el de vorbă după ce isprăvesc discursul.

***

Când dr. Calvin întoarse maşina şi dădu să plece din locul care-i fusese rezervat, doar un singur reporter îşi revenise destul în fire ca să alerge după ea şi să-i pună în goană o întrebare.

Susan Calvin strigă înainte de a dispărea:

— E o fiinţă omenească.

Fu de ajuns. Reporterul se năpusti în direcţia opusă. Despre restul discursului putem spune că a fost rostit, dar nu auzit.

***

Dr. Calvin şi Stephen Byerley se mai întâlniră o dată – o săptămână înainte ca el să depună jurământul şi să-şi ia în primire postul de primar. Era târziu, trecut de miezul nopţii.

Dr. Calvin spuse:

— Nu arăţi obosit.

Nou-alesul primar zâmbi:

— Rezist la nesomn. Nu-i spune lui Quinn.

— Nu-i spun. Dar de vreme ce ai pomenit numele lui, ce spui ce interesantă e povestea pe care a scornit-o. Păcat că ai dezminţit-o. Bănuiesc că o cunoşti?

— În parte.

— E foarte dramatică. Stephen Byerley, un tânăr jurist, era un bun orator, un mare idealist şi avea o oarecare înclinaţie spre biofizică. Te pricepi la robotică, domnule Byerley?

— Numai în ceea ce priveşte aspectul ei legal.

— Acel Stephen Byerley se pricepea. Dar a avut loc un accident. Nevasta lui Byerley a murit; el a avut parte de o nenorocire şi mai mare. Şi-a pierdut picioarele, chipul, vocea şi, în parte, mintea. N-a vrut să-şi facă operaţii estetice. S-a retras din lume, a trebuit să renunţe la cariera de avocat – nu i-au mai rămas decât mâinile şi inteligenţa. Reuşise să obţină creiere pozitronice, chiar dintre cele complexe, printre care unul posedând rara capacitate de a judeca probleme etice – până în prezent cea mai de seamă dintre funcţiile pe care le poate săvârşi un robot. Apoi a făcut trupul. L-a învăţat să fie ceea ce fusese el înainte şi nu mai era. Şi i-a dat drumul în lume sub numele Stephen Byerley, bătrânul profesor infirm rămânând în umbra lui şi ascunzându-se de ochii celorlalţi.

— Din nenorocire însă – spuse primarul – am stricat întregul eşafodaj, lovind un om. Jurnalele au spus că verdictul oficial asupra mea, dat de dumneata cu această ocazie, era că sunt om.

— Ai vrea să-mi povesteşti cum s-au aranjat lucrurile? Nu-mi vine să cred că a fost doar o simplă întâmplare.

— Sigur că n-a fost numai întâmplarea. Oamenii mei au început să împrăştie zvonul că eu n-aş fi lovit niciodată un om; că aş fi incapabil să fac aşa ceva; că dacă aş refuza să dau în cineva, fiind provocat, ar însemna că sunt cu siguranţă un robot. Am aranjat să ţin un discurs în faţa unei mulţimi cât mai mari, transmis prin televiziune, şi s-a prins. Cum s-ar zice am recurs la un şiretlic: am eu teoria mea, că un curent de opinie odată format, chiar prin mijloace artificiale, are o forţă agitatorică imensă. Bineînţeles că, aşa cum prevăzusem, efectele emotive mi-au asigurat victoria în alegeri.

Robopsihologul dădu din cap.

— Văd că ai pătruns în domeniul meu, ca de altfel mai toţi politicienii. Îmi pare însă foarte rău că lucrurile au luat întorsătura asta. Mie îmi plac roboţii. Îmi plac mult mai mult

decât oamenii. Dacă ar putea fi creat un robot care să îndeplinească funcţiile unui demnitar, sunt convinsă că ar fi cel mai bun dintre toţi demnitarii. Conform legilor roboticii el nu va putea pricinui nici un rău oamenilor, nu va putea deveni niciodată tiran, corupt, imbecil sau tributar prejudecăţilor. Iar după ce va fi slujit un timp anumit se va retrage singur – deşi e nemuritor – pentru că nu va voi să jignească oamenii, lăsându-i să vadă că cel care-i conduce este un robot. Ar fi un conducător aproape ideal.

— Un singur neajuns: s-ar putea să greşească din cauza limitelor creierului său. Creierul pozitronic nu cuprinde întreaga gamă extrem de complexă a creierului omenesc.

— Ar avea consilieri. Nici chiar creierul omenesc nu-i în stare să guverneze fără ajutor.

Byerley o privi pe Susan Calvin cu deosebit interes:

— De ce zâmbeşti, dr. Calvin?

— Zâmbesc pentru că dl. Quinn nu a bănuit chiar toate posibilităţile.

— Vrei să spui că mai e ceva de adăugat la povestea lui?

— Foarte puţin. Trei luni de zile înainte de alegeri, acel Stephen Byerley, de care vorbea Quinn, a locuit la ţară dintr-un motiv misterios. S-a reîntors în ajunul faimosului dumitale discurs. La urma urmei, ceea ce bătrânul invalid a făcut o dată, putea foarte bine face şi a doua oară, cu atât mai mult cu cât de data aceasta treaba era mult mai uşoară.

— Nu înţeleg prea bine ce vrei să spui.

Dr. Calvin se ridică şi-şi netezi rochia. Se pregătea să plece.

— Vreau să spun că există totuşi o posibilitate ca un robot să lovească un om fără a călca prima lege, dar o posibilitate unică.

— Care?

Dr. Calvin era în dreptul uşii. Spuse liniştit:

— Atunci când omul care primeşte lovitura nu e altceva decât tot un robot.

Surâsul îi lumină faţa:

— La revedere, domnule Byerley. Sper să votez tot cu dumneata şi peste cinci ani, când vei candida pentru postul de Coordonator.

Stephen Byerley îşi limpezi vocea, căci se înecase.

— Trebuie să-ţi răspund că presupunerile dumitale se bazează prea mult pe fantezie.

Uşa se închise în urma ei.

Am privit-o oarecum îngrozit:

— Să fie adevărat?

— Perfect adevărat.

— Marele Byerley nu era decât un simplu robot?

— Nu există nici o şansă să verificăm. Eu cred că da. Dar când s-a hotărât să moară, s-a atomatizat, aşa că nu vom avea niciodată o dovadă legală. Şi apoi, ce importanţă are?

— Cred…

— Eşti robotul prejudecăţilor lipsite de logică împotriva roboţilor. A fost un primar foarte bun; cinci ani mai târziu a devenit Coordonator Regional. Şi când în 2044 regiunile lumii au format Federaţia el a fost ales primul Coordonator al lumii. În orice caz la acea dată Maşinile administrau lumea.

— Da, dar…

— Nici un dar! Maşinile sunt roboţi, şi ele administrează lumea. De-abia cinci ani mai târziu am aflat acest adevăr. Prin 2052, Byerley fusese pentru a doua oară ales Coordonator al lumii…

9 CONFLICTUL EVITABIL

În biroul particular al Coordonatorului se afla un cămin – una dintre acele curiozităţi moştenite din epoca medievală. La drept vorbind omul medieval nici nu l-ar fi recunoscut, căci îşi pierduse caracterul utilitar. Flacăra limpede, liniştită, ardea într-un spaţiu izolat printr-o fereastră de cuarţ. Lemnul se aprinde de la distanţă cu ajutorul unei cantităţi infime de energie solară, care alimenta toate clădirile importante din oraş, derivată de la instalaţia centrală. Prin apăsarea unui singur buton, cenuşa rămasă din ajun era evacuată, căminul era umplut cu lemne şi focul aprins. Era, după cum vedeţi, un cămin construit după normele tehnicii moderne.

Focul însă era adevărat. Prin amplificator puteai auzi cum trosnesc lemnele şi puteai privi flacăra care se zbenguia în curentul de aer ce pătrundea în cămin.

În ochelarii roşietici ai Coordonatorului se reflecta în miniatură flacăra jucăuşă, a cărei imagine, şi mai mică încă, o regăseai în pupilele meditative ale ambilor săi ochi, ca şi în pupilele reci ale musafirului său, dr. Susan Calvin de la „Roboţii americani”.

Coordonatorul spuse:

— Nu te-am chemat aici, Susan, numai din plăcerea de a ne vedea.

— Nici nu mi-am închipuit altfel, Stephen – răspunse ea.

— Şi totuşi nu ştiu cum să-ţi expun problema. Pe de o parte, s-ar putea să fie lipsită cu totul de importanţă. Pe de altă parte însă, poate însemna sfârşitul omenirii.

— M-am întâlnit cu atâtea probleme care conţineau aceste două alternative, Stephen! Cred, de altfel, că ele sunt incluse în majoritatea problemelor.

— Adevărat? Atunci ascultă: Concernul mondial al oţelului raportează că are o supraproducţie de douăzeci de mii de tone, Canalul Mexican a rămas în urmă cu două luni faţă de plan, minele de mercur de la Almaden înregistrează o scădere de producţie cu începere din primăvara trecută, iar uzina de materii hidroponice de la Tientsin a început să facă concedieri. Iată doar câteva fapte care îmi vin acum în minte. Dar aş putea să-ţi înşir o listă întreagă.

— Sunt chiar aşa de grave? Mă pricep prea puţin în ştiinţele economice, ca să-mi dau seama de consecinţele nefaste ale unor asemenea fenomene.

— Luate fiecare în parte nu sunt cine ştie ce. La minele din Almaden, dacă situaţia se înrăutăţeşte, putem trimite experţi. Inginerii specialişti în materii hidroponice pot fi transferaţi în Java sau Ceylon, dacă la Tientsin sunt prea mulţi. Douăzeci de mii de tone de oţel reprezintă consumul doar a câtorva zile şi pot fi repede înghiţite, iar dacă punerea în funcţiune a Canalului Mexican va fi întârziată cu două luni nu-i nici o nenorocire. Ceea ce mă îngrijorează sunt Maşinile; am vorbit şi cu directorul cercetărilor de la întreprinderea voastră despre asta.

— Cu Vincent Silver? Nu mi-a suflat nici o vorbă.

— L-am rugat să nu vorbească cu nimeni. Se pare că nici n-a vorbit.

— Şi ce ţi-a spus?

— Îţi spun mai încolo. Lasă-mă să încep cu începutul. Întâi şi întâi vreau să discutăm de Maşini. Şi doresc să vorbesc cu tine despre ele, pentru că eşti singurul om pe lume care înţelege roboţii îndeajuns ca să-mi poată da o mână de ajutor. Îmi dai voie să filosofez?

— În seara asta, Stephen, ai voie să vorbeşti ce vrei şi cum vrei, numai să-mi spui mai întâi ce doreşti să demonstrezi.

— Că asemenea deficienţe mărunte, care dezechilibrează sistemul nostru de producţie şi consum, ca cele pe care ţi le-am semnalat, pot constitui primul pas spre războiul final.

— Hm! Continuă.

Susan Calvin rămăsese dreaptă şi ţeapănă, deşi fotoliul în care stătea era confortabil şi îmbietor. Cu vârsta răceala buzelor subţiri se accentuase şi vocea ei devenise parcă mai egală, mai monotonă. Deşi Stephen Byerley era unul dintre oamenii la care ţinea şi în care avea încredere, la şaptezeci de ani nu-şi mai putea schimba felul de-a fi.

— În decursul dezvoltării omenirii – spuse Coordonatorul – fiecare etapă a cunoscut un tip anume de conflict, adică o contradicţie proprie acelei etape care, în mod aparent, nu putea fi rezolvată decât prin forţă. Dar de fiecare dată, forţa nu a reuşit să-l rezolve cu adevărat; dimpotrivă, conflictul a continuat să se manifeste printr-o serie de fenomene, până ce a dispărut, nu dintr-o dată, ci încetul cu încetul, pe măsură ce se schimbau condiţiile sociale şi economice, după care apăreau alte probleme, altă serie de contradicţii. O transformare ciclică, aparent fără de sfârşit. Ia de pildă epoca relativ modernă. Din secolul XVI până în secolul XVIII, au existat un şir de războaie dinastice, în care timp în Europa problema cea mai importantă era dacă cei care vor avea supremaţia pe continent vor fi Habsburgii sau Bourbonii. Iată deci unul dintre acele „conflicte inevitabile”, deoarece părea cu neputinţă ca cele două case să coexiste. Dar ele au continuat să coexiste, şi nici unul dintre războaiele ce au avut loc nu a nimicit pe una, asigurând supremaţia celeilalte. Până ce în 1789 schimbările sociale din Franţa i-au răsturnat întâi pe Bourboni apoi pe Habsburgi, aruncându-i în crematoriul istoriei.

Şi tot în vremurile acelea au avut loc cele mai crâncene războaie religioase, care urmau să hotărască dacă Europa va fi catolică sau protestantă. Părea cu neputinţă ca cele două religii să-şi împartă Europa. Devenise „inevitabil” ca

sabia să decidă. Dar n-a decis nimic. În Anglia se dezvolta un nou fel de economie, cea industrială, iar pe continent apărură naţiunile.

În secolele XIX şi XX au urmat un şir de războaie naţionalist-imperialiste; în vremea aceea cea mai importantă problemă era să se hotărască care dintre naţiunile Europei avea să aibă controlul asupra resurselor economice şi dreptul să înghită avuţiile ţărilor neeuropene. Se părea că ţările neeuropene nu pot rămâne o parte sub dominaţia englezilor, altă parte sub cea a francezilor, iar a treia parte sub cea a nemţilor. Dar naţionalismul s-a întins dincolo de Europa, ţările neeuropene şi-au cucerit independenţa şi au hotărât că pot vieţui foarte bine fără intervenţia Europei. Aşa încât există o schemă după care…

— Am înţeles – spuse Susan Calvin. Observaţiile astea nu sunt greu de înţeles.

— Nu. Dar ştii, de multe ori nu vezi tocmai ceea ce sare în ochi. Se spune: evident ca nasul din mijlocul feţei. Dar cât vezi din propriu tău nas, dacă nu-ţi ţine cineva o oglindă în faţă? În secolul XX, dragă Susan, a început un nou ciclu de contradicţii – cum să le numesc oare? Războaie ideologice? Fanatism religios aplicat sistemelor economice? Din nou conflictele au apărut ca inevitabile, numai că de astă dată apăruse arma atomică, aşa încât omenirea n-a mai aşteptat rezolvarea lor firească. Apoi au apărut roboţii pozitronici. Au apărut la vreme, şi o dată cu ei au început călătoriile interplanetare. Totuşi, un pericol tot mai există. Rezolvarea fiecărei probleme a dus la apariţia unei noi probleme. Noua economie robotică din întreaga lume poate crea la rândul ei noi probleme; pentru rezolvarea lor avem la dispoziţie Maşinile. Economia lumii este stabilă, şi aşa va rămâne, pentru că se întemeiază pe deciziile luate de Maşini, care, conform legilor roboticii, au în vedere propăşirea continuă a omenirii. Stephen Byerley continuă: Căci Maşinile, deşi constituie cea mai vastă aglomerare a

circuitelor calculatoare concepută vreodată, nu sunt altceva decât tot roboţi, supuşi primei legi, aşa încât economia pe întregul glob este în deplină concordanţă cu interesele şi nevoile Omului. Populaţia globului ştie că nu va exista şomaj, supraproducţie sau criză. Prăpăd şi foamete sunt cuvinte ce se găsesc doar în cărţile de istorie. La fel şi chestiunea proprietăţii asupra mijloacelor de producţie s-a perimat. Mijloacele de producţie nu pot fi utilizate decât după directivele Maşinilor, nu pentru că oamenii ar fi obligaţi să se conformeze, ci pentru că sunt conştienţi că aceste directive sunt cele mai înţelepte.

Astfel s-a pus capăt războaielor – nu numai ultimului ciclu de războaie, ci şi celor viitoare. În afară de cazul…

Urmă o pauză lungă, după care dr. Susan Calvin spuse:

— În afară de cazul…

— În afară de cazul – spuse Coordonatorul – în care Maşinile nu-şi îndeplinesc funcţiunile.

— Îmi dau seama. De aceea ai vorbit mai înainte de acele deficienţe mărunte, apărute în ultima vreme în industria oţelului, a materiilor hidroponice etc.

— Exact. Aceste deficienţe nu trebuie să apară. Dr. Silver mă asigură că nu e cu putinţă ca ele să apară.

— Neagă faptele? Ciudat!

— Nu. Admite faptele. Trebuie să fiu drept. Ceea ce neagă el e că eroarea maşinilor ar fi cauza aşa-numitor (folosesc cuvântul său) erori ale răspunsurilor. Susţine sus şi tare că maşinile se corectează singure şi că existenţa unei erori în circuitul releelor ar viola legile fundamentale ale naturii. Eu i-am spus…

— I-ai spus: cheamă-ţi oamenii şi verifică circuitele ca să fim siguri, nu-i aşa?

— Susan, mi-ai citit gândurile. Exact aşa i-am spus, dar el mi-a răspuns că nu poate.

— E prea ocupat?

— Nu, dar zicea că nici un om nu poate face asta. A fost sincer. Mi-a spus – şi sper că am înţeles exact ce-a vrut să spună – că maşinile sunt de o uriaşă complexitate. O echipă de matematicieni lucrează, de pildă, câţiva ani la calculul unui creier pozitronic în stare să execute la rândul lui cam aceleaşi calcule. Folosind acest creier ei purced la calcule şi mai complicate spre a construi un creier mai complex, cu ajutorul căruia fac unul şi mai complex, şi aşa mai departe. După spusele lui Silver, ceea ce numim noi o Maşină este rezultatul a vreo zece repetiţii de acest fel.

— Da, cam aşa ştiam şi eu. Din fericire însă eu nu sunt matematician. Sărmanul Vincent! E tânăr. Directorii dinaintea lui, Alfred Lanning şi Peter Bogert, care au murit, nu s-au lovit niciodată de asemenea probleme. Nici eu. Probabil că noi, roboticienii, ar fi cazul să murim cu toţii, de vreme ce nu mai înţelegem propriile noastre creaţii.

— Se pare că nu. Maşinile nu sunt nişte supercreiere ca cele descrise în almanahuri. Caracteristica lor constă în faptul că au capacitatea de a culege un număr infinit de date dintr-un anumit domeniu şi de a stabili relaţiile între ele într-un timp infinitezimal; însă au evoluat într-atât, încât scapă controlului amănunţit al omului.

Am încercat şi altceva. Am întrebat Maşina direct. În cel mai desăvârşit secret, i-am dat toate datele planului producţiei de oţel, propria ei soluţie şi graficul dezvoltării de atunci încoace – adică cifrele supraproducţiei – şi am cerut o explicaţie asupra contradicţiei dintre premise şi rezultat.

— Bine, şi ce ţi-a răspuns?

— Pot să-ţi repet cuvânt cu cuvânt: Problema nu admite nici o explicaţie.

— Şi cum a interpretat Vincent răspunsul?

— În două feluri. Ori că nu am dat Maşinii date suficiente ca să ajungă la o concluzie valabilă, ceea ce mi se pare puţin probabil şi dr. Silver a fost de acord cu mine, sau că Maşinii i-a fost cu neputinţă să accepte să dea un răspuns

pe baza unor date care ar fi putut aduce vreun prejudiciu unei fiinţe umane, se înţelege, datorită primei legi. Apoi dr. Silver mi-a recomandat să te consult pe dumneata.

Susan Calvin arăta foarte obosită.

— Sunt bătrână, Stephen. Când a murit Peter Bogert, au vrut să mă facă director al cercetărilor, dar am refuzat. Nici atunci nu eram prea tânără, şi nu doream să-mi asum răspunderea. L-au numit pe tânărul Silver şi am fost mulţumită; dar ce folos, dacă vreţi să mă băgaţi în poveşti de astea. Uite care e situaţia mea, Stephen. Cercetările mele implică, într-adevăr, interpretarea comportamentului roboţilor în lumina celor trei legi ale roboticii. Aceste nemaipomenite maşini de calcul sunt roboţi pozitronici şi ca atare respectă legile roboticii. Dar n-au personalitate; adică funcţiunile lor sunt extrem de limitate. Probabil din cauza înaltei lor specializări. De aceea raza de acţiune a legilor este foarte redusă, aşa încât unica mea posibilitate de atac este practic ineficientă. Într-un cuvânt, nu cred că te pot ajuta, Stephen.

Coordonatorul râse scurt.

— Totuşi, lasă-mă să-ţi spun totul. Să-ţi expun teoriile mele şi poate îţi vei da avizul dacă, potrivit robopsihologiei, ele sunt valabile.

— Foarte bine. Spune.

— Având în vedere că Maşinile dau soluţii eronate şi că în acelaşi timp ele nu pot greşi, nu există decât o posibilitate; li s-au dat date eronate. Cu alte cuvinte, defecţiunea este de ordin uman, nu robotic. Aşa că am pornit în turneul pe Planetă…

— … De unde ai sosit de curând la New York.

— Da. Era absolut necesar, pentru că există patru Maşini, câte una pentru fiecare Regiune. Şi toate dădeau soluţii imperfecte.

— Depind unele de altele, Stephen. Dacă oricare dintre Maşini are vreo deficienţă, această deficienţă se va reflecta

în mod automat în rezultatele obţinute de la celelalte trei, pentru că fiecare va lucra pe baza datelor furnizate de celelalte, adică şi a datelor furnizate de maşina defectă. Pornind de la o premisă falsă, bineînţeles că vor ajunge la o concluzie eronată.

— Întocmai aşa am judecat şi eu. Iată, am aici procesele-verbale ale întrevederilor mele cu fiecare dintre Coordonatorii regionali. Vrei să le parcurgem împreună? Dar, mai întâi, ai auzit despre „Societatea pentru umanitate”?

— Da. E o excrescenţă a fundamentaliştilor care au interzis „Roboţilor americani” să folosească roboţi pozitronici sub pretextul că aceştia ar putea deveni o concurenţă neloială pentru muncitori. „Societatea pentru umanitate” este şi ea împotriva Maşinilor, nu-i aşa?

— Da, da, dar… Lasă, ai să vezi. Începem? Luăm întâi Regiunea estică.

— Cum zici tu.

Regiunea Estică
a) Suprafaţa: 7 500 000 mile pătrate
b) populaţie: 1 700 000 000 locuitori
c) capitala: Shanghai

Străbunicul lui Ching Hso-lin fusese omorât în timpul invaziei Republicii Chineze de către japonezi, dar nimeni în afara copiilor lui nu-l plânse şi nici măcar nu află că a murit. Bunicul lui Ching Hso-lin supravieţuise războiului civil, dar nimeni în afara copiilor lui nu ştiuse şi nici măcar nu se sinchisise de el.

Şi totuşi Ching Hso-lin era Coordonator Regional, purtând răspunderea vieţii economice a unei jumătăţi din populaţia Pământului.

Probabil pentru că avea mereu prezente în minte aceste fapte, singura podoabă a pereţilor biroului său erau două

hărţi. Una veche, desenată de mână, purtând semnele demodate ale hărţilor chinezeşti de pe timpuri, reprezenta o fâşie de pământ de câteva hectare. Un pârâiaş străbătea liniile şi punctele ce începeau să se şteargă şi, din loc în loc, mici desene delicate indicau locul unor bordeie; într-unul dintre aceste bordeie se născuse bunicul lui Ching.

Cealaltă hartă era uriaşă, cu contururi precise, cu toate notaţiile scrise în caractere chirilice. Linia roşie prin care erau reprezentate graniţele Regiunii Estice cuprindea China, India, Birmania, Peninsula Indochina şi Indonezia. În interiorul vechii provincii Siciuan, Ching făcuse un semn mic, abia descifrabil, prin care marcase locul unde odinioară se afla ferma strămoşească.

Ching stătea în faţa celor două hărţi, în vreme ce vorbea cu Stephen Byerley într-o engleză curentă.

— Nimeni nu ştie mai bine ca dumneavoastră, d-le Coordonator, că slujba mea e mai mult o sinecură. Îmi conferă o anumită importanţă pe plan social, dar din punct de vedere administrativ nu reprezintă altceva decât focarul în care converg toate problemele gata rezolvate. Treaba propriu-zisă o face Maşina. Ce părere aveţi, de pildă, despre uzina de materii hidroponice de la Tientsin?

— Extraordinară.

— Şi nu este decât una din câteva zeci, şi nici cea mai mare. Mai sunt la Shanghai, Calcutta, Djakarta, Bangkok. Pretutindeni. Aceste uzine constituie soluţia uneia dintre cele mai spinoase probleme, şi anume, hrănirea populaţiei de peste 1 700 000 000 a Estului.

— Totuşi – spuse Byerley – aici la Tientsin au apărut fenomene de şomaj. Cum se explică? A crescut producţia prea mult? E paradoxal să te gândeşti că Asia suferă de o supraabundenţă de produse alimentare.

Ochii negrii şi codaţi ai lui Ching se îngustară:

— Nu. Nu a ajuns în stadiul ăsta. E adevărat că în ultimele luni au fost scoase din funcţiune câteva rezervoare

ale uzinei de la Tientsin, dar nu-i nimic grav. Oamenii au fost concediaţi doar temporar, iar cei care au consimţit să lucreze în altă parte au fost trimişi la Colombo, în Ceylon, unde s-a terminat de curând o nouă fabrică.

— Dar de ce a fost nevoie să fie scoase din funcţiune rezervoarele?

Ching zâmbi cu blândeţe:

— Îmi dau seama că nu ştiţi prea multe despre materialele hidroponice. Nici nu e de mirare. Dumneavoastră locuiţi în Regiunea Nordică unde agricultura este încă rentabilă. Acolo în Nord, oamenii se gândesc la materiale hidroponice, în cazul în care se gândesc vreodată, doar ca la o soluţie chimică în care se poate creşte sfecla, şi nu greşesc, numai că lucrurile sunt mult mai complicate.

În primul rând, recolta noastră cea mai de seamă (şi care se află încă în creştere) este aceea de drojdie. Avem peste două mii de sorturi de drojdie, şi în fiecare lună descoperim sorturi noi. Materiile nutritive chimice de bază ale drojdiei dintre substanţele anorganice sunt: nitraţii şi fosfaţii, sau metalele respective care intră în compoziţia lor în proporţii infime ca boronul şi molibdenul; dintre cele organice mai cu seamă substanţele zaharoase obţinute prin hidroliza celulozei; dar în afară de materiile nutritive în recoltarea drojdiei au mare importanţă şi o seamă de alţi factori.

Ca industria de materiale hidroponice să prospere – şi să poată asigura hrana unei populaţii de aproape două miliarde de locuitori – a trebuit să elaborăm un program judicios de exploatare forestieră a întregii Regiuni Estice. Ne trebuie uriaşe uzine de prefabricare pentru lemnul din jungle şi avem nevoie de forţă motrice, de oţel şi mai cu seamă de substanţe chimice sintetice.

— Acestea din urmă la ce folosesc?

— Vedeţi dumneavoastră, d-le Byerley, aceste sorturi de drojdie, despre care vorbeam, au fiecare în parte

proprietăţile lor specifice. Până în prezent am obţinut, aşa cum v-am spus, peste 2000 de varietăţi. Astăzi aţi avut impresia că mâncaţi friptură; ei bine, muşchiul acela de vacă era drojdie. Îngheţata de fructe care vi s-a servit la desert nu era altceva decât drojdie îngheţată. Am tratat astfel zeama de drojdie, încât a căpătat gustul, aspectul şi valoarea nutritivă a laptelui.

Datorită gustului său variat a devenit drojdia un aliment atât de răspândit; de aceea noi, canalizându-ne eforturile în această direcţie, am căutat să obţinem cât mai multe sorturi de drojdie, pe cale artificială, sorturi care însă nu se mai mulţumesc cu nutriţie pe bază de săruri şi zahăr. O specie are nevoie de biotin; alta de acid pteroyi-glutamic; altele de aproximativ 17 aminoacizi diferiţi plus vitamina B, iar o specie, care este foarte apreciată şi la care nu putem renunţa pentru că se vinde bine…

Byerley începu să dea semne de nerăbdare.

— De ce îmi spui toate astea?

— M-aţi întrebat de ce a apărut şomajul în Tientsin. N-am terminat încă să vă explic. Nu au importanţă numai variatele materii nutritive pentru drojdia noastră; pe măsură ce trece vremea, intervine şi factorul complicat al fluctuaţiei preferinţelor pentru o specie sau alta, şi al posibilităţii obţinerii unor noi specii care necesită noi condiţii specifice, pentru a satisface exigenţele pieţei. Toate acestea trebuie planificate, iar Maşina şi face asta.

— Dar destul de aproximativ.

— Ba cu destulă precizie aş spune, având în vedere toate complicaţiile de care am pomenit. E drept, sunt în Tientsin cîteva mii de muncitori care temporar nu au de lucru. Dar remarcaţi că totalul pierderilor (să precizăm, pierderi cauzate de fluctuaţiile pieţii) nu se ridică nici la o zecime de sutime din totalul producţiei. Eu găsesc că…

— Totuşi în primii ani ai Maşinii cifra era de aproximativ o miime de sutime.

— Da, dar, în deceniul care s-a scurs de când a început Maşina să lucreze cu adevărat, am mărit cu ajutorul ei industria noastră de drojdie de douăzeci de ori. Era de aşteptat ca o dată cu sporirea complicaţiilor să crească, într-o oarecare măsură, şi aproximaţia, deşi…

— Deşi?

— S-a petrecut un lucru ciudat cu Rama Vrasayana.

— Ce i s-a întâmplat?

— Vrasayana conducea o fabrică de evaporare a apelor sărate din care se obţinea apoi iodul de care drojdia se poate lipsi, dar oamenii nu. Fabrica lui a dat faliment.

— Adevărat? Datorită cărui fapt?

— Concurenţei, oricât ar părea de neverosimil. În general, unul dintre obiectivele principale ale analizelor făcute de Maşină este elaborarea unui plan cât mai eficace de distribuţie a unităţilor industriale. Ar fi o greşeală ca o zonă să fie lipsită de anumite unităţi industriale, pentru că în felul acesta costul transportului ar mări preţul produselor. Dar tot o greşeală ar fi construirea mai multor unităţi într-o zonă, căci atunci ele vor trebui să-şi micşoreze producţia, ca nu cumva între ele să apară concurenţa. Cam asta s-a întâmplat cu Vrasayana – în acelaşi oraş s-a mai construit o fabrică, cu un sistem extractiv mai eficient.

— Maşina nu s-a împotrivit?

— Nicidecum. Şi nu e de mirare. Noul sistem e pe cale de extindere. Uimitor e însă faptul că Maşina nu l-a avertizat pe Vrasayana să-şi modernizeze mijloacele de producţie sau să colaboreze cu ceilalţi. Totuşi, faptul n-are prea mare importanţă. Vrasayana a primit slujba de inginer în noua fabrică şi, chiar dacă acum salariul şi răspunderea sa sunt mai mici, nu se poate spune că o duce prost. Muncitorii au găsit de lucru cu uşurinţă; vechii fabrici i s-a dat o altă destinaţie. Una folositoare. Am lăsat totul pe seama Maşinii.

— Altfel, plângeri nu aveţi?

— Nici una!

Regiunea Tropicală:
a) suprafaţa: 22 000 000 mile pătrate
b) populaţia: 500 000 000 locuitori
c) capitala: oraşul Capitală

Harta din biroul lui Lincoln Ngoma era departe de a fi la fel de clară şi precis executată ca cea care se afla la Shanghai în camera de lucru a lui Ching. Hotarele Regiunii Tropicale ale lui Ngoma erau haşurate cu negru şi cafeniu, iar în interiorul suprafeţelor haşurate stătea scris cu litere mari: „Junglă”, „Deşert” şi „Aici sunt elefanţi şi tot soiul de fiare ciudate”.

Harta era mare şi cuprindea o porţiune însemnată de pământ, Regiunea Tropicală fiind formată din două continente aproape întregi: Africa până la munţii Atlas şi America de la sud de Rio Grande până la graniţa de nord a Argentinei, iar din Asia cuprindea Arabia şi Iranul. Era o regiune diametral opusă celei estice. În vreme ce în furnicarele Orientului, pe 15% din suprafaţa Pământului, se îngrămădea jumătate din populaţia globului, la Tropice, 15% din omenire ocupă jumătate din suprafaţa totală a Pământului.

Dar populaţia era în creştere. Regiunea Tropicală era singura regiune în care creşterea populaţiei prin emigrare întrecea creşterea prin naşteri, iar de lucru se găsea pentru toţi cei care veneau.

Lui Ngoma, Stephen Byerley i se părea aidoma cu emigranţii, cu unul dintre acei exploratori prea firavi pentru munca creatoare de transformare a unui pământ aspru, spre a-l face să devină corespunzător nevoilor, şi resimţea în mod automat dispreţul omului puternic, născut în sălbăticia tropicelor, faţă de nevolnicii crescuţi sub un soare mai rece.

Capitala Regiunii Tropicale era cea mai nouă capitală din lume şi avea cel mai simplu nume cu putinţă: se numea Capitala. Această simplitate sublimă simboliza parcă încrederea în tinereţe. Se întindea pe dealurile luminoase şi fertile ale Nigeriei. De la ferestrele lui Ngoma până hăt departe era viaţă şi culoare, soarele era strălucitor, iar ploile de vară iuţi şi abundente. Până şi ciripitul păsărilor era mai voios, iar noaptea stelele sclipeau mai luminoase în întunericul adânc. Ngoma râse. Era un om voinic, înalt, avea o faţă frumoasă şi viguroasă, cu pielea de culoare întunecată.

— Într-adevăr – spuse el într-o engleză vorbită nu din vârful buzelor, ci cu toată gura – am întârziat punerea în funcţiune a Canalului Mexican. Ei şi ce? Tot îl terminăm, n-ai nici o grijă, bătrâne.

— Lucrările mergeau bine până acum o jumătate de an.

Ngoma privi spre Byerley, apoi luă o ţigară mare de foi, muşcă un capăt, îl scuipă pe jos şi o aprinse la celălalt:

— Ai venit să faci o anchetă, Byerley? Ce s-a întâmplat?

— Nimic. Nimic.

— Ei bine, dacă întrebi numai fiindcă n-ai ceva mai bun de făcut am să-ţi mărturisesc că, într-adevăr, nu avem braţe de muncă suficiente. Sunt multe lucrări aici la tropice. Canalul este doar una dintre ele.

— Dar Maşina voastră nu a stabilit dinainte forţa de muncă necesară canalului?

Ngoma îşi duse o mână la ceafă şi trimise câteva rotocoale de fum spre tavan.

— A fost întreruptă.

— Şi e deseori întreruptă?

— Nu mai des decât te-ai putea aştepta. Noi nu cerem prea mult de la Maşină. Îi dăm datele problemelor noastre, ea ne dă soluţiile şi facem ce ne spune mai mult ca să respectăm convenienţele şi doar pentru a economisi munca. Dar, la nevoie, ne-am putea descurca şi fără ea. Nu

atât de bine, nici atât de repede. Dar tot am ajunge unde trebuie. Noi suntem plini de încredere. Acesta este secretul nostru: încrederea. Avem un pământ vast şi virgin, care ne aşteaptă de mii de ani, în vreme ce restul lumii a fost secătuit încă din vremurile preatomice. Noi nu suntem obligaţi să mâncăm drojdie ca cei din Est, şi nici nu ne batem capul cu ceea ce am moştenit din secolul trecut, ca voi cei din Nord.

Noi am distrus musca-ţeţe şi ţânţarul-anofel, iar oamenii au descoperit că pot trăi în plin soare şi le place. Am defrişat junglele şi am găsit pământ roditor; am irigat deşerturile şi am găsit grădini. Avem zăcăminte de cărbune şi petrol încă neatinse şi nenumărate mine cu tot soiul de avuţii. Tot ce cerem de la restul lumii este să fim lăsaţi în pace. Lăsaţi-ne în pace să ne vedem de treabă.

Byerley întrebă prozaic:

— Dar ce s-a întîmplat cu Canalul? E sub plan de şase luni.

***

Ngoma căută printre hârtiile răvăşite de pe birou, apoi renunţă.

— Am avut oarece greutăţi – mormăi el – dar fără importanţă. În Mexic, la un moment dat, la capitolul forţă de muncă am fost deficitari din cauza femeilor. Nu erau destule femei prin împrejurimi. Se pare că nimănui nu i-a dat prin cap să dea Maşinilor date în legătură cu sexul oamenilor. Se întrerupse ca să râdă de glumă, dar deodată deveni serios: Stai puţin. Cred că am descoperit! Villafranca!

— Villafranca?

— Da, Francisco Villafranca. Era inginer-şef. Stai să-ţi explic. S-a întâmplat ceva şi a avut loc o surpare de teren. Exact. Asta a fost. După câte îmi aduc aminte, n-a murit

nimeni, dar stricăciunile au fost mari. A fost un adevărat scandal.

— Da?

— S-au descoperit greşeli în calculele făcute de el. Sau, cel puţin aşa a spus Maşina. I s-au dat spre verificare calculele lui, premisele de la care a pornit, iar Maşina a ajuns la un rezultat cu totul diferit. Se pare că în calculele sale, Villafranca nu luase în seamă eventualitatea unei averse, sau ceva de genul ăsta. Nu sunt inginer şi nu mă prea pricep. În orice caz, Villafranca a făcut o gură! Susţinea că prima soluţie dată de Maşină nu corespundea cu cea de-a doua, că el se luase întocmai după Maşină. Apoi a plecat. Noi i-am oferit să rămână – toată activitatea sa anterioară fusese satisfăcătoare – dându-i un post mai mic, se înţelege, trebuia, căci o greşeală nu poate fi trecută cu vederea, altfel cum rămâne cu disciplina? Unde am rămas?

— I-aţi oferit să rămână.

— A, da, însă a refuzat. Dar, la urma urmei, nu avem decât două luni întârziere. Ce dracu, doar nu-i cine ştie ce!

Byerley întinse braţele şi bătu cu degetele toba pe tăblia mesei.

— Villafranca a dat vina pe Maşină, nu-i aşa?

— Doar nu era să se învinovăţească pe el. Să fim obiectivi, cunoaştem şi noi de ajuns firea omului. Mi-am mai adus aminte de ceva. De ce dracu nu găsesc niciodată o hârtie când am nevoie? Villafranca ăsta era membru al unei organizaţii de-ale voastre, din Nord. Mexicul este prea aproape de Nord şi asta e una dintre cauze.

— Despre ce organizaţie e vorba?

— Se numeşte „Societatea pentru umanitate”. Villafranca obişnuia să participe la sesiunea anuală de la New York. O adunătură de netoţi – din fericire inofensivi – care sunt împotriva Maşinilor; spun că ele distrug iniţiativa omului. Era deci firesc ca Villafranca să înjure Maşina. Eu unul nu-i

înţeleg pe indivizii aceia. Oare Capitala noastră arată ca şi când omenirea şi-ar fi pierdut orice urmă de iniţiativă?

Oraşul Capitală se răsfăţa în toată frumuseţea lui sub razele aurii ale soarelui – era oraşul cel mai nou şi cea mai recentă creaţie a Omului metropolelor (Homo metropolis).

Regiunea Europeană
a) suprafaţa: 4 000 000 mile pătrate
b) populaţia: 300 000 000 locuitori
c) capitala: Geneva

Regiunea Europeană era o anomalie din mai multe puncte de vedere. Ca suprafaţă, era de departe cea mai mică regiune. Cuprindea un teritoriu cam cât o cincime din suprafaţa Regiunii Tropicale şi nu avea nici a cincea parte din populaţia Regiunii Estice. Din punct de vedere geografic, era oarecum asemănătoare Europei din era preatomică; cu deosebirea că nici Rusia, nici Insulele Britanice nu făceau parte din ea. Îngloba, în schimb, coastele mediteraneene ale Africii şi Asiei şi, sărind peste Atlantic, Argentina, Chile şi Uruguay.

Nu seamănă cu celelalte regiuni nici în ceea ce priveşte tendinţa de dezvoltare – excepţie făcând doar provinciile sud-americane. Dintre toate regiunile, singură Regiunea Europeană înregistrase în ultima jumătate de secol o scădere a populaţiei. Era o regiune în care inovaţiile şi recentele perfecţionări ale tehnicii nu fuseseră îmbrăţişate cu prea mult entuziasm şi care nici în domeniul culturii nu adusese prea multe lucruri noi.

— Europa – spuse Madame Szegeczowska într-o franţuzească elegantă – este legată de economia Regiunii Nordice. Ştim lucrul acesta şi nu ne supără.

— Şi totuşi – aminti Byerley – aveţi o Maşină proprie, iar nordicii nu exercită nici un fel de presiune economică asupra voastră.

— O Maşină! Bah! Ridică din umerii ei delicaţi şi zâmbi uşor, în vreme ce degetele ei lungi şi subţiri se pregăteau să aprindă o ţigară. Europa e o regiune adormită. Vedeţi şi dumneavoastră că sarcina de Coordonator mi-a revenit mie, o biată femeie. Din fericire însă, nu este o treabă grea şi nu mi se cere prea mult. Cât despre Maşină… Ce altceva poate spune decât: Faceţi aşa şi pe dincolo şi o să vă meargă bine. Şi ce-i rău în asta? Războaie nu sunt! Trăim în pace, şi e atât de plăcut după şapte mii de ani de război. Suntem bătrâni, monsieur. Între graniţele noastre se află locurile care au fost leagănul civilizaţiei occidentale. Egiptul şi Mesopotamia, Creta şi Siria, Asia Mică şi Grecia. Bătrâneţea nu înseamnă neapărat o vârstă mohorâtă. Unii de-abia atunci culeg roadele…

— Poate că aveţi dreptate – spuse Byerley politicos. Cel puţin ritmul de viaţă nu este atât de intens ca în celelalte regiuni. Atmosfera în care trăiţi e plăcută.

— Nu-i aşa? Ne-a adus ceaiul, monsieur. Dacă sunteţi bun, spuneţi cât zahăr şi câtă smântână să vă pună. Mulţumesc. Sorbi delicat din ceaşcă, apoi continuă: E într-adevăr plăcută. A venit vremea ca restul lumii să continue lupta. Am găsit în istorie, o paralelă foarte interesantă. A fost o vreme când Roma stăpânea lumea. Îşi însuşise cultura şi civilizaţia Greciei, a unei Grecii fărâmiţate, ruinată de războaie şi care se sfârşea într-o stare de totală istovire şi decadenţă. Roma a unit-o, i-a adus pacea şi a lăsat-o să trăiască fără glorie, dar în relativă siguranţă. Grecii au căpătat astfel răgaz să se adâncească în filosofie şi artă, departe de încrâncenările mersului înainte şi al războaielor. Traiul lor a devenit un fel de moarte, foarte odihnitoare, care a durat – cu scurte întreruperi – cam patru secole.

— Dar o dată cu căderea Romei – spuse Byerley – visul letargic al intoxicaţiei cu opium s-a destrămat.

— Azi nu mai există barbari care să pericliteze civilizaţia.

— Putem deveni proprii noştri barbari, madame Szegeczowska. A, dar voiam să vă întreb ceva. Producţia minelor de mercur din Almaden este uimitor de scăzută. Oare e sigur că minereul nu se epuizează, totuşi, mai repede decât s-a prevăzut?

Ochii cenuşii ai femeii puţintică la stat îl fixară atent pe Byerley.

— Barbarii, periclitarea civilizaţiei, falimentul posibil al Maşinilor. Procesul dumneavoastră de gândire este foarte transparent, monsieur.

— Da? Byerley zâmbi. Se vede că până acum am avut de-a face doar cu bărbaţi. Dumneavoastră puneţi eşecul de la Almaden pe seama Maşinii?

— Eu nu, am însă impresia că dumneavoastră îl puneţi. Dumneavoastră sunteţi un băştinaş al Nordului. Şi de o bucată de vreme am observat că dumneavoastră, nordicii, nu aveţi prea multă încredere în Maşini.

— Noi?

— Există la d-voastră o organizaţie care se numeşte „Societatea pentru umanitate” şi care e destul de puternică în Nord; dar în bătrâna Europă găseşte prea puţini recruţi, căci noi suntem de părere să lăsăm biata omenire în pace. Bineînţeles, dumneavoastră sunteţi un nordic, plin de încredere în viitor, nu unul dintre blazaţii vechiului continent.

— Are asta vreo legătură cu minele din Almaden?

— Da, eu cred că are. Minele sunt sub controlul Concernului Cinabar, o firmă nordică. Personal mă îndoiesc că cei de la conducere consultă Maşina. La întrunirea pe care am avut-o luna trecută, ei au afirmat că au consultat-o, iar noi n-avem nici o dovadă că afirmaţia lor ar fi mincinoasă; totuşi eu, în asemenea împrejurări, nu cred în cuvântul unui nordic. Dar nu vă faceţi griji, toată povestea asta se va termina cu bine.

— În ce sens, dragă doamnă?

— Vă daţi seama că neregulile economice din ultimele luni, deşi neînsemnate în comparaţie cu furtunile trecutului, au produs nelinişte în sufletele noastre însetate de linişte şi au pricinuit îngrijorare în provincia spaniolă. După câte ştiu, Concernul Cinabal vinde întreprinderea unui grup de spanioli. Lichidează afacerea. Tocmai pentru că din punct de vedere economic suntem legaţi de Nord, faptul e cam umilitor pentru a i se face mare reclamă. Alor noştri li se poate acorda toată încrederea că vor asculta întocmai Maşina.

— Deci credeţi că nu va mai fi nici un motiv de îngrijorare?

— Sunt sigură că nu. Cel puţin la Almaden.

Regiunea Nordică
a) suprafaţa: 18 000 000 mile pătrate
b) populaţia: 800 000 000 locuitori
c) capitala: Ottawa.

Aşa cum reieşea destul de bine din harta de pe peretele biroului din Ottawa a Coordonatorului Hiram Mackenzie, hartă în al cărei centru se afla Polul Nord, Regiunea Nordică era fruntaşă în mai multe privinţe. În afară de fâşia Europeană, cuprinzând ţinuturile Scandinavice şi Islanda, toată aria arctică aparţinea Regiunii Nordice.

În mare, putea fi împărţită în două părţi importante. În stânga hărţii era toată America de Nord, începând de la Rio Grande către Nord. În dreapta, tot teritoriul Uniunii Sovietice. Laolaltă, acesta suprafeţe reprezentau centrul de greutate al planetei în primii ani ai epocii atomice. Între ele se afla Marea Britanie, o limbă de pământ ce pătrundea până aproape de Europa. În partea cea mai de sus a hărţii, sinuos şi grosolan cioplite, erau Australia şi Noua Zeelandă, care făceau şi ele parte din Regiunea Nordică.

Cu toate schimbările survenite în ultimele decenii, Nordul continua încă să fie considerat avangarda economică a planetei.

De aceea, faptul că harta pe care Byerley o văzu în biroul Coordonatorului reprezenta nu numai regiunea nordică, ci întreaga planetă, părea ostentativ, ca şi când ar fi urmărit să dovedească că Nordul nu se teme de competiţie.

— Imposibil – spuse Mackenzie cu paharul de whisky în mână. D-le Byerley mi se pare că d-ta nu ai nici o pregătire în domeniul roboticii?

— Nu, n-am.

— Hm! După părerea mea cred că este o greşeală că nici Ching, nici Ngoma, nici Szegeczowska n-au. Prea s-a înrădăcinat opinia că unui Coordonator nu i se cere altceva decât să fie un organizator capabil, în stare să generalizeze, şi o persoană agreabilă. Fără supărare, dar cred că, azi, un Coordonator trebuie să se priceapă şi în robotică.

— Nici o supărare. De acord cu dumneata.

— Iau ca pildă ceea ce ai spus adineauri în legătură cu micile nereguli care au apărut în lume pe plan economic. Nu ştiu dacă ai bănuit măcar, dar s-a întâmplat că anumiţi oameni – care ar fi trebuit să fie mai bine informaţi – s-au întrebat ce s-ar întâmpla dacă Maşinii i s-ar da date false.

— Şi ce s-ar întâmpla, domnule Mackenzie?

— Ei bine – scoţianul se mişcă în scaun şi suspină – toate datele trec printr-un sistem complicat de ecrane, unde sunt verificate, aşa încât o astfel de problemă e puţin probabil să apară vreodată. Dar să ne facem că nu ştim. Oamenii sunt supuşi greşelilor, sunt coruptibili, iar prin mijloacele mecanice obişnuite se pot obţine de multe ori rezultate greşite. Ceea ce numim noi o dată falsă este o dată incompatibilă cu celelalte date pe care le cunoaştem. Iată unicul nostru criteriu de a deosebi ce e adevărat de ceea ce e fals. Maşina are acelaşi criteriu. Cere-i, de pildă, să dea

instrucţiunile privitoare la activitatea agricolă în Iowa, spunându-i că acolo temperatura medie în iulie este de 57 grade Fahrenheit. Va respinge problema. Va refuza să răspundă, nu pentru că ar avea ceva împotriva acestei temperaturi, şi nici pentru că n-ar putea răspunde, ci pentru că, în lumina datelor pe care le-a primit într-o lungă perioadă de ani, ştie că nu e posibil ca temperatura medie în luna iulie să fie 57 de grade. Va respinge această dată ca fiind falsă.

Singura metodă de a obliga Maşina să accepte o dată falsă este de a i-o strecura ca făcând parte dintr-un complex de date, iar devierea de la adevăr să fie foarte subtilă, sau în afara experienţei Maşinii, ceea ce depăşeşte puterea omenească, având în vedere că experienţa Maşinii devine din ce în ce mai vastă.

Stephen Byerley îşi mângâie şaua nasului cu două degete.

***

— Deci Maşina nu poate fi greşit informată. Cum explici atunci erorile care au intervenit recent?

— Dragul meu Byerley, îmi dau seama că dumneata faci marea greşeală de a crede că Maşinile ştiu tot. Lasă-mă să-ţi dau un exemplu din experienţa mea personală. Industria bumbacului angajează cumpărători cu experienţă, care cumpără bumbacul. Metoda lor este următoarea: ei iau un smoc de bumbac la întâmplare dintr-un anumit lot, îl privesc, îl pipăie, îl mototolesc, ascultând poate fâşâitul imperceptibil pentru alţii al firului, pun o bucăţică pe limbă şi, în felul acesta, stabilesc din ce categorie face parte lotul respectiv. Sunt aproximativ douăsprezece categorii. Preţurile se fixează după ce experţii fac împărţirea în categorii. Ei bine, aceşti „cumpărători” nu pot fi încă înlocuiţi prin Maşină.

— De ce nu? Datele nu sunt prea complicate ca să le rezolve?

— Probabil că nu. Dar ce date poţi să-i dai? Nici un chimist specializat în textile n-ar putea să-ţi spună ce simte un cumpărător când pipăie smocul de bumbac. Probabil că se uită la lungimea medie a firului, la fineţea lui, simte cât e de mătăsos, observă cum se îmbină firele între ele – cine ştie câte alte douăzeci de asemenea detalii, pe care doar experienţa îndelungată îl face să le ia în seamă. Dar nu ştim cu precizie în ce constă analiza, aşa că nu ştim ce date să dăm Maşinii. Nici „cumpărătorii” nu ştiu să explice cum fac. Ei nu pot decât să spună. Uite, bumbacul ăsta e de calitatea I sau a III-a.

— Îmi dau seama.

— Ţi-aş putea da nenumărate exemple de felul acesta. La urma urmei, Maşina nu este decât o unealtă care ajută omenirea să se dezvolte mai repede, luându-i de pe umeri povara calculelor şi a interpretării lor. Sarcina creierului omenesc rămâne însă aceeaşi, neschimbată, anume, să descopere noi date care trebuie analizate şi noi adevăruri care trebuie verificate. Mare păcat că „Societatea pentru umanitate” nu pricepe lucru ăsta.

— Ei sunt împotriva Maşinii?

— Ar fi fost împotriva matematicii şi împotriva scrisului dacă ar fi trăit în alte vremuri. Aceşti reacţionari susţin că Maşina răpeşte omului sufletul. Eu unul am observat că tot oamenii destoinici sunt cei care stau la loc de frunte în societatea noastră; avem nevoie de oameni destul de inteligenţi care să găsească întrebări. Probabil că, dacă toţi ar fi aşa, acele nereguli de care vorbeai n-ar mai avea loc.

Pământul (inclusiv continentul nelocuit, Antarctica)
a) suprafaţa: 54 000 000 mile pătrate (fără ape)
b) populaţia: 3 300 000 000 locuitori
c) capitala: New York

Focul dindărătul paravanului de cuarţ obosise şi se pregătea să moară. Coordonatorul era serios, starea lui de spirit potrivindu-se cu flacăra obosită.

— Toţi minimalizează situaţia – spuse el cu vocea joasă. N-ai impresia că s-au înţeles să-şi bată joc de mine? Şi totuşi Vincent Silver a spus că Maşinile nu se pot defecta, şi eu trebuie să-l cred. Hiram Mackenzie spune că ele nu primesc date false, şi trebuie să-l cred. Dar Maşinile dau soluţii greşite, sunt obligat să cred ceea ce este evident – deci înseamnă că mai există o alternativă.

Privi dintr-o parte spre Susan Calvin care ţinea ochii închişi şi părea că doarme.

— Şi care anume? replică ea prompt.

— Datele sunt corecte, ca şi răspunsurile, numai că acestea din urmă nu sunt luate în seamă. Maşinile nu au posibilitatea de a obliga oamenii să respecte îndrumările date de ele.

— Cam aşa ceva am impresia că voia şi madame Szegeczowska să spună, referindu-se la nordici mai cu seamă.

— Da, chiar aşa.

— Şi de ce n-ar respecta oamenii îndrumările Maşinilor? Hai să căutăm care ar fi motivul.

— Mie mi se pare evident, cum de altfel ar trebui să ţi se pară şi ţie. E un mijloc de a zdruncina corabia. Atâta vreme cât Maşinile sunt cele care conduc economia, pe Pământ nu pot exista conflicte grave, în urma cărora un grup sau altul să dobândească mai multă putere, păgubind întreaga omenire în interesul său personal. Dar dacă încrederea în Maşini poate fi clătinată într-atât, încât în cele din urmă să înlăturăm Maşinile, atunci din nou va domni legea junglei. Bănuiala de a urmări acest scop planează în egală măsură asupra fiecăreia dintre cele patru regiuni.

Estul cuprinde între graniţele sale aproape jumătate din întreaga omenire, în timp ce Tropicele deţin jumătate din avuţia Pământului. Ambele regiuni se pot simţi chemate să fie conducătorul lumii, şi fiecare are în urmă un trecut în care a fost umilit de către Nord şi care să le facă să dorească să-şi ia revanşa. Pe de altă parte, Europa are o tradiţie de măreţie. Pe vremuri a condus lumea şi nimic nu se şterge mai greu ca amintirea puterii.

— Aşa că – spuse Susan – n-a mai rămas decât Nordul.

— Da – spuse Byerley hotărât – a rămas Nordul. Dar în ultima vreme a început să piardă din avans. S-ar putea ca Regiunea Tropicală să treacă în fruntea civilizaţiei, ca pe vremea faraonilor, şi Nordul se teme.

„Societatea pentru umanitate”, după câte ştii, în primul rând este o organizaţie nordică, şi membrii ei nu ascund că sunt împotriva Maşinilor. Sunt puţini la număr, Susan, dar tot oameni unul şi unul: conducători de fabrici, directori de întreprinderi industriale şi combinate agricole, care detestă să fie ceea ce numesc ei „funcţionarii Maşinii”. Din asociaţia asta fac parte o mulţime de oameni ambiţioşi; oameni care se simt destul de puternici pentru a decide singuri ceea ce este mai bine pentru ei şi cărora nu le place să li se spună ce este mai bine pentru alţii. Pe scurt, tocmai aceia care, refuzând să accepte deciziile Maşinii, pot, în scurt timp, schimba faţa lumii. Tocmai ei fac parte din asociaţie.

Vezi, Susan, lucrurile se leagă. Cinci dintre directorii Concernului de oţel sunt membri ai societăţii şi planificarea oţelului e defectuoasă. Concernul Cinabar, care extrăgea mercur din minele de la Almaden, era un concern nordic. Cercetările sunt în curs, în orice caz, unul dintre cei implicaţi era membru al „Societăţii pentru umanitate”. La fel şi Francisco Villafranca care, de unul singur, a întârziat darea în folosinţă a Canalului Mexican; şi n-am fost de loc mirat să descopăr că şi Rama Vrasayana a fost.

Susan spuse calmă:

— Aş vrea să-ţi atrag atenţia că toţi aceşti oameni nu s-au descurcat prea bine.

— Cred şi eu! exclamă Byerley. Dacă iei altă cale decât cea indicată de Maşină, rezultatele nu pot fi decât mai proaste. Trebuiau să plătească. Şi acum, poate, le vine greu, dar în învălmăşeala care va urma…

— Şi care este planul tău, Stephen?

— Nu avem timp de pierdut. Voi desfiinţa societatea şi voi încerca să dau afară pe membrii ei din toate posturile de conducere. Iar posturile tehnice şi administrative vor putea fi ocupate numai de cei care semnează un jurământ că nu vor adera la această societate. Astfel voi restrânge, sper, sfera ei de acţiune, şi sunt convins că Congresul…

— N-ai să obţii nimic.

— Cum? De ce?

— Eu prevăd că dacă vei proceda astfel vei avea mereu numai şi numai neplăceri. Îţi va fi imposibil să realizezi ce vrei. Orice mişcare vei face, va suscita nemulţumiri şi vei avea neplăceri.

Byerley era uluit.

— De ce spui asta? Eu speram să mă aprobi.

— Nu te pot aproba atâta timp cât vrei să începi o acţiune pornind de la premise greşite. Eşti de acord că Maşina nu poate greşi şi că refuză datele false. Ei bine, eu îţi voi demonstra că e imposibil ca societatea să nu urmeze directivele ei.

— Nu văd cum se poate demonstra.

— Atunci ascultă: orice acţiune a unui executant, care nu urmează întocmai directivele Maşinii cu care lucrează, devine o parte a uneia dintre premisele viitoarei probleme. Maşina cunoaşte astfel tendinţa executantului de a nu-i urma directivele. Această tendinţă va deveni, la rândul ei, o dată de care Maşina va ţine seama, după ce va fi calculat cam cât de mare este devierea pe care o produce

executantul respectiv şi direcţia ei. Soluţiile viitoare vor fi stabilite ţinând cont de măsura în care executantul nu se va conforma directivelor. Aşa că ceea ce va face el va fi de fapt ceea ce a prevăzut Maşina de la bun început. Maşina ştie, Stephen.

— Nu poţi fi sigură. Bănuieşti doar.

— E o bănuială care se bazează pe experienţa unei vieţi întregi închinată roboţilor. Şi ai face bine să crezi într-o asemenea bănuială, Stephen.

— Tot nu înţeleg. Maşinile lucrează corect, premisele sunt corecte. De acord. Acum îmi spui că oamenii sunt obligaţi să urmeze directivele Maşinii. Atunci unde intervine greşeala?

— Singur ai răspuns la întrebare. Nu există nici o greşeală. Gândeşte-te puţin, Stephen. Ce sunt Maşinile? Sunt nişte roboţi care respectă prima lege. Dar Maşinile nu lucrează pentru un singur om, ci pentru toată omenirea, aşa că prima lege s-a modificat. Maşinii nu-i este îngăduit să facă vreun rău omenirii; nici ca prin neintervenţie să îngăduie ca omenirii să i se întâmple ceva rău. Perfect. Deci, după dumneata, ce lucru neplăcut sau rău i s-ar putea întâmpla omenirii? Mici contradicţii de ordin economic, iscate din diverse motive. Am formulat bine?

— Da.

— Şi ce ar putea adânci pe viitor aceste contradicţii? Răspunde, Stephen.

— Cred – răspunse Byerley împotriva voinţei sale – că distrugerea Maşinilor.

— La fel cred şi eu, şi tot la fel ar răspunde şi Maşinile. De aceea, prima lor grijă este de a se păstra pentru noi. Aşa că ele încearcă să înlăture singurul element care ar putea constitui o primejdie. Nu „Societatea pentru umanitate” este cea care zguduie barca, cum spui tu, ca să pregătească distrugerea Maşinilor. Eu cred că lucrurile se petrec tocmai pe dos. Maşinile sunt cele care clatină barca,

abia perceptibil, atâta doar cât să se desprindă cei care o ţin aplecată într-o parte, în scopuri pe care Maşinile le consideră periculoase pentru omenire. În felul acesta Vrasayana capătă un alt post unde nu mai poate face nici un rău – fără ca el însuşi să fie lovit prea tare – continuă să-şi poată câştiga existenţa, căci Maşina nu-i poate face rău decât într-o măsură infimă şi numai atunci când cu acest preţ salvează un număr mare de oameni. Concernul Cinabar pierde controlul asupra minelor din Almaden. Villafranca nu mai este inginer-şef, conducând una din cele mai importante lucrări, iar directorii de la Concernul oţelului pierd conducerea concernului sau o vor pierde.

— Dar nu poţi fi sigură, sunt doar nişte presupuneri – insistă Byerley. Nu putem risca…

— Ba trebuie să rişti. Îţi aminteşti răspunsul Maşinii când i te-ai adresat ei? „Problema nu admite explicaţie.” Maşina nu ţi-a spus că nu există sau că nu găseşte o explicaţie. Pur şi simplu nu admitea nici o explicaţie. Cu alte cuvinte, omenirea ar fi suferit dacă s-ar fi cunoscut explicaţia. De aceea trebuie să ne mulţumim cu presupunerile.

— Dar ce rău ne-ar putea face explicaţia? În cazul în care, să zicem, ai dreptate, Susan.

— Păi, Stephen, dacă eu am dreptate înseamnă că Maşinile sunt cele care ne clădesc viitorul; ele nu răspund numai la întrebările pe care le punem noi în mod direct, ci rezolvă problemele privitoare la situaţia omenirii, în general, şi pe cele de psihologie umană. Iar dacă noi aflăm lucrul acesta s-ar putea să ne simţim umiliţi, iar Maşina nu poate, nu are voie să ne rănească. Stephen, în definitiv, de unde putem noi şti ce este necesar pentru binele şi propăşirea omenirii? Noi nu avem la dispoziţia noastră seria infinită de date pe care le are Maşina. S-ar putea – ca să-ţi dau un exemplu numai – ca întreaga noastră civilizaţie tehnică să fi adus mai mult necaz şi nenorocire decât a înlăturat. Poate că o civilizaţie agrară sau pastorală, cu mai

puţină cultură şi oameni mai puţini, ar fi de preferat. În cazul acesta, Maşinile trebuie să ne conducă într-acolo şi fără să ne-o spună, pentru că noi, în ignoranţa noastră şi cu prejudecăţile noastre, credem că binele constă în starea de lucruri cu care suntem învăţaţi şi am lupta împotriva schimbărilor. Sau poate că preferabilă ar fi urbanizarea completă a Pământului, sau o societate fără clase, sau o anarhie totală. Noi n-avem de unde şti. Maşinile ştiu.

— Dar cele spuse de tine, Susan, confirmă că „Societatea pentru umanitate” are dreptate, şi că omul nu mai are nici un cuvânt de spus în legătură cu viitorul său.

— De ce? El nu mai este la cheremul unor forţe economice şi sociale pe care nu le-a înţeles, al climei şi al războaielor dar nimeni şi nimic nu va putea împiedica Maşinile, pentru că ele au la dispoziţia lor cea mai colosală armă cu putinţă – controlul absolut asupra economiei.

— Ce îngrozitor!

— Poate ce minunat! Gândeşte-te că orice conflict a devenit evitabil, şi pentru totdeauna. De acum înainte, numai Maşinile rămân inevitabile.

Focul din cămin se stinse, doar un firicel de fum ce se ridica mai arăta locul unde arsese.

— Asta-i tot – spuse dr. Susan Calvin sculându-se în picioare. Am fost martoră de la începutul începutului, când roboţii nu puteau încă vorbi, până la urmă, când ei au devenit pavăza omenirii împotriva distrugerii finale. Mai mult n-am să mai apuc. Viaţa mea s-a încheiat. Dumneata rămâi martorul celor ce se vor întâmpla de acum înainte.

N-am mai văzut-o niciodată pe Susan Calvin. A murit luna trecută la vârsta de optzeci şi doi de ani.

CUPRINS